universität wien

DIPLOMARBEIT

Titel der Diplomarbeit

“Het is en blijft mijn moedertaal”

Een empirisch onderzoek naar de moedertaalbeleving bij meertalige kinderen op twee internationale scholen in Wenen.

“Es ist und bleibt meine Muttersprache”

Eine empirische Forschung über das Spracherleben der Muttersprache bei mehrsprachigen Kindern auf zwei internationalen Schulen in Wien.

Verfasserin

Marijke Johanna Clementina Slijkhuis

angestrebter akademischer Grad

Magistra der Philosophie (Mag.phil.)

Wien, 2013

Studienkennzahl lt. Studienblatt:	A 396
Studienrichtung lt. Studienblatt:	Diplomstudium Nederlandistik
Betreuer:	Univ.- Prof. Dr. Herbert Van Uffelen

Dankwoord

Op deze plaats wil ik mijn dank uiten, vooral aan mijn hele familie hier in Oostenrijk en in België, maar bijzonder aan mijn moeder, Els Amant. Ze ondersteunde mij met veel engagement en gaf nieuwe motivatie als die even verloren ging. Ook volgde ze met veel interesse hoe mijn scriptie groeide en langzaam vorm kreeg. Dank je, mama, voor je fantastische steun en hulp!

Mijn dank gaat ook naar Dr. Ulrike Vogl, die mij met tips en ideeën, alsook met vakkennis ondersteunde. Nieuwe hoofdstukken las ze direct en met precisie zodat haar feedback duidelijk aanduidde waar de zwakke punten lagen en waaraan er nog gewerkt moest worden. Dank u!

Ook wil ik al die leerlingen danken die met vreugde aan mijn onderzoek meewerkten en uitvoerige interviews gaven. Dank jullie!

Eveneens mijn vriend Kevin Berger en veel andere vrienden hielpen mij door deze drukke tijd heen en gaven naast de grote steun en motivatie ook de mogelijkheid soms even afstand te nemen om dan weer met nieuwe energie verder te werken. Ich danke euch!

Een verdere dank aan al die personen die hielpen met transcripten maken, op spellingfouten lezen en steeds hun hulp aanboden. Dank jullie!

En niet in het minst wil ik mijn studiecollega Klaudia Sieberer danken. Met haar heb ik mijn eerste examen op de universiteit afgelegd en dan mijn hele studietijd doorlopen. Samen door dik en dun, tot aan het schrijven en afwerken van onze scriptie. Dank je, Klaudia, voor onze vele leuke uren met een kopje koffie in de hand, ons bezighoudend met leerstof voor examens of werkstukken die we in de loop van onze studietijd hebben gemaakt.

Samenvatting

Een ongelofelijke globalisatie, vooral door de vereenvoudigde mobiliteit, heeft in de laatste decennia plaatsgevonden waardoor meertaligheid steeds belangrijker werd. Gemengde huwelijken, internationaal werk en internationale scholen versterken het samenkomen van vele talen automatisch.

In deze scriptie wordt onderzoek gedaan naar het moedertaalbeleven van negen meertalige jongeren op twee internationale scholen in Wenen, die het Nederlands als moedertaal hebben en het ook op school leren.

Meertaligheid is een fenomeen dat al eeuwen bestaat en overal op de wereld in alle lagen van de bevolking aan te treffen is. De definities rond meertaligheid richten zich ofwel op het niveau dat de taalgebruiker in de verschillende talen heeft of op het taalrepertoire dat hem ter beschikking staat.

Bij meertaligheid kan een onderscheid gemaakt worden tussen groeps- en individuele meertaligheid en tussen elitaire meertaligheid en meertaligheid van het volk. Een recentere indeling spreekt over non-standaard meertaligheid – met inbegrip van dialecten – en standaard meertaligheid, waarbij het criterium hier de gestandaardiseerde taal is die op geïnstitutionaliseerde manier aangeleerd wordt. Deze manier van taal “leren” staat tegenover het “verwerven” van een taal, wat onbewust gebeurt, zoals bij de moedertaal het geval is. Dit onderscheid is echter in de literatuur niet consequent terug te vinden.

Worden twee talen tegelijkertijd op jonge leeftijd verworven, dan is er sprake van een simultane tweetaligheid. Hierbij zijn verschillende opvoedingsstrategieën mogelijk. Leert het kind de talen na elkaar, dan spreekt men van successieve meertaligheid. Bij deze vorm van meertaligheid speelt de moedertaal een belangrijke rol, gezien het kind bij het leren van een verdere taal op zijn al verworven kennis kan voortbouwen. Hoewel het begrip “moedertaal” vaak bekritiseerd wordt, komt het in de literatuur steeds weer naar voor.

Op de internationale scholen die bij dit onderzoek betrokken waren, vinden we leerlingen van over de hele wereld. De meesten hebben al vroeg met verschillende talen contact gehad. Beide scholen hechten veel belang aan

zowel het vlot leren van de instructietaal Engels alsook aan het verder studeren van de moedertaal. Uit onderzoek is immers gebleken dat dit laatste positieve gevolgen heeft op de cognitieve vaardigheden van het kind.

Aan de hand van twee kwalitatieve onderzoeksmethodes, die in het sociaal-wetenschappelijk veld worden geplaatst, wordt de beleving van de moedertaal bij de bevraagde leerlingen achterhaald.

De gebruikte methodes zijn het narratieve interview, gecombineerd met het talenportret.

Er zijn twee duidelijke conclusies uit het onderzoek te trekken. Leerlingen vinden hun moedertaal heel belangrijk omdat het een essentieel kenmerk is van hun identiteit.

"Het is toch een groot deel van mij, van mijn identiteit." (Jet)

De tweede conclusie komt overeen met de filosofie die de VIS volgt. Het is belangrijk voor een kind de moedertaal verder te ontwikkelen en dit vooral in een goede lessituatie. Onder andere door de interactie met anderen wordt de moedertaal als positief beschouwd en aan taalbeleven gekoppeld.

Na het schrijven van deze scriptie is voor mij de vaak gestelde vraag naar meertaligheid als verrijking of belasting duidelijk beantwoord. Net zoals Nortier ben ook ik van mening dat meertaligheid "niet minder dan een verrijking" (Nortier, 2009 p. 215) is. Het algemene belang van de moedertaal wordt door dit werk onderstreept.

Zusammenfassung

In den letzten Jahrzehnten hat vor allem auf Grund der vereinfachten Mobilität, eine unglaubliche Globalisation stattgefunden, wodurch Mehrsprachigkeit immer wichtiger wird. Mischehen, internationale Jobs und internationale Schulen – hauptsächlich englischsprachige – intensivieren das Zusammentreffen vieler Sprachen automatisch.

In dieser Diplomarbeit wird eine Forschung nach dem Muttersprachерleben von neun mehrsprachigen Kindern auf zwei internationalen Schulen in Wien durchgeführt, welche alle Niederländisch als Muttersprache haben und auch lernen.

Mehrsprachigkeit ist ein bereits seit Jahrhunderten bestehendes Phänomen, welches es überall auf der Welt gibt und in allen Bevölkerungsschichten vorkommt. Die Definitionen richten sich entweder auf das Niveau der verschiedenen Sprachen eines Sprachgebrauchers oder auf das Sprachrepertoire, das ihm zur Verfügung steht. Das Sprachrepertoire beinhaltet alle Sprachen und Sprachvarietäten, auf die zurückgegriffen werden können.

Es kann eine Unterscheidung getroffen werden zwischen gesellschaftlicher und individueller Mehrsprachigkeit, als auch zwischen prestige Mehrsprachigkeit und Mehrsprachigkeit des Volkes. Eine neuere Einteilung differenziert nicht-standardisierte Mehrsprachigkeit, welche auch Dialekte beinhaltet, und standardisierte Mehrsprachigkeit. Letzteres ist mit dem Kriterium versehen, dass die Sprachen sowohl Standardsprachen sein müssen als auch in institutionellem Kontext erlernt werden. Die Form des Sprachenlernens steht dem Erwerben einer Sprache gegenüber, was bedeutet, dass die Sprache unbewusst „erworben“ wird, sowie es auch bei einer Muttersprache der Fall ist. Diese Unterscheidung ist jedoch in der Literatur nicht stark vertreten.

An den internationalen Schulen, die bei dieser Forschung einbezogen wurden, sind Schüler aus der ganzen Welt anzutreffen. Die meisten sind bereits in jungen Jahren mit vielen Sprachen in Kontakt gekommen. Beide Schulen legen großen Wert sowohl auf das schnelle Lernen der neuen Unterrichtssprache Englisch, als auch auf den weiteren Erhalt der Muttersprache. Schließlich hat

Forschung erwiesen, dass Letzteres positive Einflüsse auf die kognitive Entwicklung des Kindes hat.

Durch zwei qualitative Forschungsmethoden, die im sozialwissenschaftlichen Feld eingebettet sind, wird die Bedeutung der Muttersprache bei den befragten Schülern ermittelt.

Es wurden das narrative Interview und das Sprachenporträt als Methoden komibiniert.

Zwei eindeutige Schlussfolgerungen waren aus der Forschung zu ziehen. Schüler finden ihre Muttersprache sehr wichtig, da sie ein essentielles Merkmal ihrer Identität ist.

“Het is toch een groot deel van mij, van mijn identiteit.” (Jet)

Übersetzt: ”Es ist doch ein großer Teil von mir, von meiner Identität.“ (Jet)

Die zweite Schlussfolgerung kommt überein mit der Philosophie der VIS. Für das Kind ist es wichtig seine Muttersprache weiter zu entwickeln und dies vor anderen wird der Muttersprache eine positive Bedeutung zugesprochen, da es mit angenehmen Spracherleben gekoppelt ist.

Nach dem Schreiben dieser Diplomarbeit ist für mich die regelmäßig gestellte Frage nach Mehrsprachigkeit als Bereicherung oder Belastung klar beantwortet. Sowie auch Nortier bin auch ich der Meinung, dass Mehrsprachigkeit “niet minder dan een verrijking” (Nortier, 2009 p. 215) – übersetzt: nicht weniger als eine Bereicherung – ist.

Die Wichtigkeit der Muttersprache wird in dieser Arbeit hervorgehoben.

Inhoudstafel

1. Overzicht 1

2. Motivatie 2

3. Meertaligheid 3

3.1. Definities 4

3.2. Taaldominantie en taalrepertoire 7

3.3. Vormen van meertaligheid 9

3.4. Taalverwerving 12

3.4.1. Begrippen 12

3.4.2. Taal verwerven of taal leren? 13

3.4.3. Taalverwervingstheorieën 15

3.4.4. Simultane verwerving / successieve verwerving 18

3.4.5. Taalvermenging en codewisseling 22

3.5. Moedertaal 23

3.5.1. Definitie 23

3.5.2. Moedertaal en het belang bij de tweede taalverwerving 25

3.5.3. Taalbeleven en identiteit 28

3.6. Tweetalige opvoeding 30

3.6.1 Belangrijke gegevens 30

3.6.2. Manieren van meertalige opvoeding 32

3.6.3. Meertaligheid als verrijking of belasting? 34

4. Internationale scholen 36

4.1. De Danube International School en de Vienna International School 36

4.2. De populatie op internationale scholen 38

4.3. De taalsituatie op internationale scholen 40

4.4. Belang van de moedertaal en het MTP 46

4.5. Taalbeleid van de VIS 49

4.6. Enkele voordelen van meertaligheid 50

4.7. Samenvatting 51

5. Het empirisch onderzoek 53

5.1. Theoretische aanpak van het onderzoek 53

5.1.1. Sociaal-wetenschappelijk onderzoek 54

5.1.1.1. Het kwalitatief onderzoek 55

5.1.2. Het narratief interview 58

5.1.2.1 Populatie en onderzoeksvraag 58
5.1.2.2. Afname 60
5.1.2.3. De fases van het interview 61
5.1.2.4. Analysestappen en interpretatie 62

5.1.3. Het talenportret 65

5.2. De uitvoering van het onderzoek 67

5.3. Analyses 68

5.3.1. Annemarie 68
5.3.1.1. Haar talen in familie, omgeving en school 69
5.3.1.2. Betekenis van haar talen in lezen en muziek 74
5.3.1.3. Haar talen in de toekomst 75
5.3.1.4. Talenportret 76
5.3.1.5. Samenvatting 77

5.3.2. Bella en Ilse 78
5.3.2.1. Hun talen in familie, omgeving en school 78
5.3.2.2. Betekenis van hun talen in lezen en muziek 84
5.3.2.3. Hun talen in de toekomst 84
5.3.2.4. Talenportet 86
5.3.2.5. Samenvatting 87

5.3.3. Carolien 88
5.3.3.1. Haar talen in familie, omgeving en school 89
5.3.3.2. Betekenis van haar talen in lezen en muziek 94
5.3.3.3. Haar talen in de toekomst 95
5.3.3.4. Talenportret 96
5.3.3.5. Samenvatting 97

5.3.4. Jet 98
5.3.4.1. Haar talen in familie, omgeving en school 99
5.3.4.2. Betekenis van haar talen in lezen en muziek 102
5.3.4.3. Haar talen in de toekomst 104
5.3.4.4. Talenportret 105
5.3.4.5. Samenvatting 106

5.3.5. Jan 107
5.3.5.1. Zijn talen in familie, omgeving en school 107
5.3.5.2. Betekenis van zijn talen in lezen en muziek 111
5.3.5.3. Zijn talen in de toekomst 111
5.3.5.4. Talenportret 112
5.3.5.5. Samenvatting 113

5.3.6. Mathias 114
5.3.6.1. Zijn talen in familie, omgeving en school 115
5.3.6.2. Betekenis van zijn talen in lezen en muziek 118
5.3.6.3. Zijn talen in de toekomst 119
5.3.6.4. Talenportret 120
5.3.6.5. Samenvatting 121

5.3.7. Samuel 122
5.3.7.1. Zijn talen in familie, omgeving en school 123
5.3.7.2. Betekenis van zijn talen in lezen en muziek 127
5.3.7.3. Zijn talen in de toekomst 128
5.3.7.4. Talenportret 130
5.3.7.5. Samenvatting 132

5.3.8. Tim 133
5.3.8.1. Zijn talen in familie, omgeving en school 133
5.3.8.2. Betekenis van zijn talen in lezen en muziek 136
5.3.8.3. Zijn talen in de toekomst 137
5.3.8.4. Talenportret 138
5.3.8.5. Samenvatting 139

5.4. Conclusie 140

6. Reflectie 143

7. Bibliografie 145

8. Bijlagen 152

8.1. Levensloop (Duits) 152

8.2. Talenportretten 154

8.3. Transcripten 163

8.3.1. Annemarie 163
8.3.2. Bella 173
8.3.3. Ilse 182
8.3.4. Carolien 189
8.3.5. Jet 199
8.3.6. Jan 206
8.3.7. Mathias 211
8.3.8. Samuel 215
8.3.9. Tim 224

1. Overzicht

In dit werk wordt een onderzoek gepresenteerd dat ik met behulp van de methodes het narritatieve interview en het talenportret met Nederlandstalige jongeren op twee internationale scholen in Wenen heb doorgevoerd.

Omdat deze kinderen allemaal meertalig zijn, wordt in het eerste gedeelte van deze scriptie dit gebied theoretisch benaderd. Meertaligheid is een heel complex fenomeen met veel verschillende schakeringen. Dit is al te merken aan de uiteenlopende definities die in de literatuur te vinden zijn. Ook verwante begrippen zoals taalrepertoire en taaldominantie worden besproken. Na een korte bespreking van de verschillende vormen van meertaligheid, wordt in dit hoofdstuk intensief op taalverwerving en tweetalige opvoeding ingegaan. Daarbij wordt de rol van de moedertaal extra belicht.

In het volgende hoofdstuk worden de internationale scholen en hun populatie besproken. Aandacht wordt besteed aan de specifieke programma´s die op de VIS en DIS aangeboden worden om zowel de moedertaal als de instructietaal te ondersteunen. Tot slot worden enkele voordelen van meertaligheid naar voren gebracht.

In het laatste hoofdstuk worden de twee gebruikte methodes in het onderzoeksveld gesitueerd en nader verklaard. Eerst wordt het onderzoek uitgelegd en daarna worden de analyses van de afgenomen interviews gepresenteerd. In een daaropvolgende conclusie worden de belangrijkste punten opgesomd.

Afgesloten wordt deze scriptie met een reflectie over het werk en het onderzoek. Daarin worden enkele kritische bemerkingen rond het onderzoek geuit en gedachten over verder mogelijk onderzoek naar voren gebracht. Een persoonlijke beschouwing rondt dit werk af.

2. Motivatie

De keuze van mijn onderzoeksthema is vooral gebaseerd op nieuwsgierigheid. Ik verhuisde zelf toen ik zeven jaar oud was met mijn ouders van België naar Oostenrijk en kwam in een land terecht waar ik de omgevingstaal en ook de instructietaal niet kende. Mijn ouders kozen er wel voor mij naar een Duitstalige school te sturen. Toch is de situatie van kinderen op internationale scholen daardoor voor mij niet geheel onbekend. Ik heb, net zoals de kinderen op de internationale school, ook na schooltijd Nederlandse les gevolgd.

Tegenwoordig geef ik op twee internationale scholen les als moedertaalleerkracht Nederlands. Ik werd door in die omgeving te werken heel benieuwd naar hoe de jongeren zelf op zulke scholen hun moedertaal zien en beleven. Dit leek mij eerst geen goede reden om voor dit thema te kiezen maar toen las ik in het boek van Billiet en Waege dat “nieuwsgierigheid [...] een belangrijke bron van wetenschappelijk onderzoek is” (Billiet/Waege, 2005, p. 21). Het stelde mij gerust dat een menselijke emotie – de nieuwsgierigheid – reden genoeg is om een onderzoek te starten.

Vanuit deze achtergrond is dit werk onstaan.

3. Meertaligheid

Vaak wordt ervan uitgegaan dat het fenomeen “meertalig zijn” een recent fenomeen is. Moliner, Vogl en Hüning gaan in hun artikel *Europe´s Multilingualism in the context of a European culture of standard languages* in op de centrale vraag, die in de loop van het DYLAN project werd bewerkt, in hoeverre meertaligheid en zijn diversiteit een voordeel of een hindernis in Europa is (Moliner/Vogl/Hüning, te versch., p.1-16).

De drie auteurs stellen dat meertaligheid in Europa niets nieuws is maar reeds lange tijd een realiteit.

Als meertaligheid in de loop van de eeuwen bekeken wordt, valt op dat al vóór 1400 n. Chr. meertaligheid in Europa voorkwam. Teksten waren toen meestal geschreven in de Latijnse of Griekse taal. In de gebieden waar moslims woonden, waren ze ook vaak in het Arabisch of bij de grieks-orthodoxen in het Slavonisch. Deze talen waren elitetalen, de talen van de bovenste laag van de bevolking. Daarnaast existeerde als tweede taal, de taal van de lokale bevolking, meestal een soort dialect.

Tussen de 15de en de 18de eeuw n. Chr. begon de eerste standaardisatie van de nationale taal. Deze werd door de elite doorgevoerd. Daarvoor werd als basis het Latijn genomen. Deze versie van de taal werd aanvankelijk alleen door de elite gesproken en was ook voor hen bedoeld. Boeren spraken deze taal niet. Pas in de 19de en 20ste eeuw kreeg de standaardisatie van de taal als doel nationale gevoelens te versterken, waardoor ze een ideologisch en egalitair karakter kreeg. Iedereen zou dus dezelfde taal spreken. Het dialect werd alleen nog maar informeel gebruikt. Enkele multitalige uitzonderingen zoals België en Zwitserland, bleven meertalig.

Deze beknopte terugblik op de geschiedenis verduidelijkt dat meertaligheid geen recent fenomeen is. Al altijd heeft er een bepaalde vorm van meertaligheid bestaan. Waarom zou het dan nu plots een verrijking of een hindernis zijn?

Ook Rosemarie Tracy stelt: „Mehrsprachigkeit ist weder ein kognitiver noch ein gesellschaftlicher Ausnahmezustand.“ (Tracy, 2007, p. 86). Eerder de mono-

taligheid wordt als uitzondering gezien. Niet alleen in de westerse wereld is meertaligheid norm, ook in landen zoals Mali in Afrika is een veeltalige omgeving niet uitzonderlijk. Zoals Amadou Hampâté Bâ in zijn verhaal *Jäger des Wortes* vertelt, leven er in Mali veel ethnische gemeenschappen naast elkaar met elk hun eigen taal. Kinderen groeien in hun eigen gemeenschap op maar hebben intensieve contacten met de andere gemeenschappen waardoor zij heel snel de verschillende talen leren kennen en spreken (Hampâté Bâ, 2008, p. 45).

Vroeger was meertaligheid een elitaire aangelegenheid, alhoewel er discussie rond is, of niet ook de lage klasse als meertalig kon beschouwd worden. Tegenwoordig is er eerder een officiële, algemene meertaligheid. Alle lagen van de bevolking hebben met dit fenomeen te maken.

Zowel definities, alsook de vormen en verdere aspecten van meertaligheid komen in dit hoofdstuk aan bod.

3.1. Definities

De betekenis van de Engelse begrippen “Bilingualismus” of “Bilingualism” – in het Nederlands bilingualisme - worden in de literatuur volgens Chaudhuri (Chaudhuri, 2009, p. 59) uitgebreid om “Multilingualism” te omvatten. Hierbij gaat het om meer dan één “samenhangend geheel van klanken of geschreven tekens, waarmee de mens zich verstaanbaar wil maken, vooral om met andere mensen te communiceren” (Verschueren, 1996, p. 1773). Het gaat dus niet slechts om twee talen maar om meerdere talen: twee of drie, of ook vier, vijf etc..

Het is niet zo eenvoudig de term meertaligheid te definiëren, ook al lijkt het op het eerste zicht zo. Er bestaan de meest verschillende vormen van meertaligheid, waardoor een algemene definitie moeilijk te formuleren is. In de literatuur vinden we vele definities die zelfs sterk van elkaar afwijken.

In het boek *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism* schrijft Colin Baker: “It would seem that bilingualism is simply about two languages” (Baker, 1996, p. 4). Maar toch blijkt het niet zo eenvoudig te zijn. Als een persoon

gevraagd wordt of hij of zij meertalig is, komt zelden slechts het antwoord ja of nee. Meestal bestaat de behoefte een explicietere uitleg te moeten geven en te verklaren in hoeverre men meertalig is of juist niet. Ook stelt zich de vraag of bilingualisme en meertaligheid gelijkgesteld kunnen worden.

Sharon Unsworth schrijft in haar artikel *Meertaligheid matters,* dat in het tijdschrijft *Onze Taal* verscheen, dat veel mensen denken dat je tweetalig bent, “als je de twee talen beheerst zoals een moedertaalspreker.” (Unsworth, 2010, p. 50). Met moedertaalspreker wordt hier een ééntalige moedertaalspreker bedoeld. Dat deze definitie moeilijk te handhaven is, ligt volgens haar aan het feit dat het taalniveau van b.v. het Nederlands van een ééntalig persoon niet mag vergeleken worden met het taalniveau van een tweetalig iemand die een andere taal ook nog moet beheersen op het niveau van een ééntalige. “Eén tweetalige is niet twee eentaligen in één” (Unsworth, 2010, p. 50). Vooral op het gebied van woordenschat is het als tweetalige niet haalbaar en vooral niet noodzakelijk om het niveau van een ééntalig persoon in beide talen te bereiken.

Bilingualism ≠ Monolingualism x 2.

Carder verwijst in zijn thesis uit het jaar 2011 naar Grosjean, die 1989 in zijn werk ook stelt: “bilingual is not two monolinguals in one person” (Carder, 2011, p. 50).

Elke Burkhardt-Montanari schrijft over de complexiteit en de derivatie van definities betreffende de term meertaligheid. In haar boek geeft ze twee definities, die toch een duidelijk verschil in betekenis weergeven (Burkhardt-Montanari, 2001, p. 15):

1.) John MacNamara schreef in 1969 over meertaligheid: “Mehrsprachig ist jemand, der sinnvolle Äußerungen in mehr als einer Sprache zustande bringt” (Burkhardt-Montanari, 2001, p. 15). Bij MacNamara gaat het dus expliciet om het niveau dat de persoon in de andere taal moet beheersen. Dit niveau moet volgens hem niet hoog zijn. Reeds bij het tot stand komen van zinvolle uitingen in die tweede of derde of vierde ... taal, kan van meertaligheid sprake zijn. In de huidige wereld is dus volgens de definitie van MacNamara bijna iedereen meertalig.

2.) Dertien jaar na de definitie van MacNamara schrijft E. Blocher over meertaligheid: iemand die meerdere talen zo goed als een moedertaal-spreker beheerst, is meertalig (Burkhardt-Montanari, 2001, p. 15). Hij vindt dus dat het niveau van de beheersing heel belangrijk is om van meertaligheid te kunnen spreken. Volgens hem, in tegenstelling tot MacNamara´s definitie, moet het taalniveau hoog zijn voordat men over een meertalig iemand kan spreken.

Deze tweede definitie komt overeen met één van Bloomfield uit 1933 waarin hij over meertaligheid of – preciezer – bilingualisme zegt dat het “native-like control of two languages” is (Romaine, 1989, p. 10). Bloomfields definitie houdt dus ook in dat het niveau van beide talen enorm hoog moet zijn.

Nortier is kritisch tegenover de definitie van meertaligheid als slechts geldend wanneer de talen op moedertaalniveau gesproken worden. Ze verduidelijkt in haar boek dat als meertaligheid betekent dat beide talen een zo hoog niveau als de moedertaal moeten hebben, alleen een persoon als meertalig beschouwd kan worden die “beide talen in zijn aller-vroegste jeugd, tijdens de eerste levensjaren heeft geleerd.” (Nortier, 2009, p. 15). Dit zou echter betekenen, dat deze “ideale tweetaligheid” niet zo vaak voorkomt. Daarom wordt bij haar van een meertalig persoon gesproken als die in het dagelijks leven “meer dan één taal zinvol en vloeiend” gebruikt (Nortier, 2009, p. 16).

Blommaerts definitie gaat dieper in op de complexiteit van het veld meertaligheid. Hij schrijft dat “Multilingualism […] should not be seen as a collection of ´languages´ that a speaker controls, but rather as a complex of specific semiotic resources, some of which belong to conventionally defined ´languages´, while others belong to another ´language´.” In het tweede deel van zijn definitie verklaart Blommaert het woord resources. Resources zijn volgens hem “concrete accents, language varieties, registers, genres, modalities such as writing – ways of using language in particular communicative settings and spheres of life [...]” (Weber/Horner, 2012, p. 3)

Blommaert ziet het hele concept van meertaligheid niet slechts verdeeld in de verschillende talen die er bestaan, maar gaat eerder in op de gebieden waarin die talen worden gebruikt. Hij gebruikt de term “linguistic repertoire”, in vertaling

taalrepertoire, om de verschillende variëteiten te beschrijven die een spreker ter beschikking staan. Daarbij moet het niet om verschillende talen gaan, maar kunnen ook slechts de vormen binnen één taal bedoeld worden. “Since we all use different linguistic varieties, registers, styles, genres and accents, we are all to a greater or lesser degree multilingual.” (Weber/Horner, 2012, p. 3).

Voor Baker is het belangrijk een onderscheid tussen taal-“ability” en het gebuik van de taal (“use”) te maken (Baker, 1996, p. 5). Daarbij gaat het om het verschil in hoeverre een taal goed wordt beheerst maar misschien niet vaak wordt gesproken (“ability”) of juist andersom, dat een taal veel wordt gebruikt, maar het niveau ervan niet zeer hoog is (“use”).

Een algemene definitie is in de literatuur – zo blijkt – niet te vinden. De wijze van definiëren concentreert zich op het niveau dat de taalgebruiker in de verschillende talen heeft of op het taalrepertoire dat hem ter beschikking staat (zie hoofdstuk 3.2).

Niet alleen bij de definitie, maar ook bij het gebruik van verwante begrippen lopen de meningen uiteen. De complexste van deze termen blijkt de term “moedertaal” te zijn. Deze term heeft in dit werk een eigen hoofdstuk gekregen (zie hoofdstuk 3.5.).

3.2. Taaldominantie en taalrepertoire

Zelden worden verschillende talen door één persoon even goed en even vaak gebruikt. Zo kan het zijn dat één van de talen zich sneller en beter ontwikkelt dan de andere. In dit geval gebruiken de auteurs van het boek *Einführung in die Mehrsprachigkeitsforschung* de term “Sprachdominanz” (Müller/Kupisch/ Schmitz/Cantone, 2006, p. 59).

De “Sprachdominanz” – in het vervolg zal de Nederlandstalige vertaling taaldominantie gebruikt worden – komt voor bij die taal waarin het kind het verst is ontwikkeld. Ook Guus Extra zegt dat het die taal is die het best wordt gesproken (Extra, 2004, p. 126). Skutnabb-Kangas gebruikt hiervoor een ander woord, namelijk competentie (Carder, 2008, p. 41). Toch is een algemeen geldende definitie voor de term dominantie nog niet geformuleerd

(Müller/Kupisch/ Schmitz/Cantone, 2006, p. 59). Ook is er te weinig onderzoek uitgevoerd om het moment te bepalen vanaf wanneer een taal als dominant wordt erkend. Om deze term in de wetenschap verder te gebruiken, moet een duidelijkere definitie of gewoonweg een andere benaming voor het begrip taaldominantie gevonden worden.

Het taalrepertoire van een persoon bevat al die talen die hij ter beschikking heeft, ongeacht het niveau. Niet alleen talige variëteiten, waarbij al het gebruik van één kenmerkende klankrealisatie voldoende is om van een variëteit te spreken (Frijhoff, 2004, p. 6), maar ook taalregisters, stijlen, genres en accenten van een taal, zijn deel van dit taalrepertoire.

Niet in elke situatie wordt op gelijk welke taal uit het persoonlijk repertoire teruggegrepen. Afhankelijk van de situatie kunnen we bijvoorbeeld teruggrijpen op formele of informele taal. Hier een voorbeeld van de taalvariëteit waar iemand over beschikt. Een spreekster houdt, zoals ze al vaker gedaan heeft, een voordracht. Uitzonderlijk is echter dat haar moeder in het publiek zit. Daardoor realiseert de spreekster zich ineens dat de taal die ze op dit moment bij haar voordracht gebruikt een andere taal is dan degene die ze normaal met haar moeder spreekt. Toch spreekt ze in beide gevallen Nederlands. Een verder voorbeeld illustreert hoe talen aan situaties gebonden zijn: een kind gaat naar een Engelstalige school, thuis spreekt het kind altijd Nederlands. Als dat kind thuis over school vertelt, zal het soms moeilijkheden hebben de passende Nederlandse woorden te vinden. Dit komt vooral te voorschijn als het bijvoorbeeld gaat over wiskundige begrippen zoals optellen, aftrekken, vermenigvuldigen etc.. Het kind kent deze termen in het Engels maar niet in het Nederlands. Aan de andere kant zal dat kind emoties beter in het Nederlands kunnen weergeven, omdat het dat in zijn thuisomgeving heeft geleerd. Het is dus moeilijk te zeggen welke taal de dominantere is, want het hangt vaak van de situatie af. Is in dit voorbeeld Engels of Nederlands de dominante taal?

Jaspers stelt in zijn artikel *Talking like a zerolingual* de vraag of zerolingual betekent dat geen van de talen echt wordt beheerst (Jaspers, 2011, p. 1264 – 1278). Gevoelens en emoties kan het kind in het Nederlands uiten maar niet in het Engels. Termen zoals optellen en aftrekken kent het kind slechts in het Engels. In geen van de twee talen worden beide situaties beheerst. Betekent

dat dan dat het kind eigenlijk geen van de twee talen echt spreekt? Dit kan zeker niet zo gesteld worden gezien er geen perfectionisme bij het leren van talen bestaat. Er zijn altijd en voor iedereen onbekende facetten in een taal. Iemand die zich niet met de termen van de rechtsspraak bezighoudt, zal deze niet kennen. Voor iemand die niet in het gebied van fysica werkt of studeert, zijn de termen uit dat gebied onbekend. Nooit kunnen alle gebieden van een taal beheerst worden. Vanaf wanneer is iemand dan "zerolingual" en bestaat zerolingualiteit dan wel?

Jan Blommaert gaat daar intensiever op in in zijn artikel *Repertoires and competence.* "No one knows all of a language" (Blommaert, 2010, p. 103) schrijft hij als eerste zin in een subhoofdstuk. Daarmee bedoelt hij ook de "so-called mother tongues". "Native speakers" zijn volgens hem helemaal geen "perfect speakers". Iedereen heeft eigenlijk maar een partiële competentie in gelijk welke taal hij spreekt, zelfs in zijn moedertaal.

Niet alle variëteiten, genres of stijlen worden in alle gekende talen beheerst. De verschillende variëteiten die de spreker kent, vormen zijn taalrepertoire (Weber/Horner, 2012, p. 3).

3.3. Vormen van meertaligheid

In de literatuur zijn er verschillende indelingen over meertaligheid te vinden. Zo wordt er b.v. een onderscheid gemaakt tussen individuele meertaligheid en groepsmeertaligheid. Bij groepsmeertaligheid gaat het daarom dat een hele groep mensen meertalig is, bijvoorbeeld als er een groep mensen naar een land komt en zich daar als groep inburgert, zoals het o.a. bij Marokkanen in Nederland het geval was. Deze mensen spraken hun eigen taal en daarna kwam het Nederlands er als nieuwe taal bij. Ook in landen met meerdere officiële talen wordt er van "gesellschaftliche Mehrsprachigkeit" gesproken (Chaudhuri, 2009, p. 34). Er mag echter niet van uitgegaan worden, dat in zo een land alle mensen meertalig zijn. Ondanks het feit dat er in b.v. België drie officiële talen zijn, spreekt niet iedereen Nederlands en Frans, Frans en Duits of Nederlands en Duits of zelfs alle drie de talen. De individuele meertaligheid is

dus geen automatisch gevolg als er van meertaligheid in de maatschappij sprake is.

Individueel meertalig is – zoals ook in de verschillende definities bij Burkhardt-Motanari wordt aangetoond (Burkhardt-Montanari, 2001, p. 15) – een heel vaag begrip, met veel schakeringen. Een onderscheid kan gemaakt worden afhankelijk van het feit of de definitie wordt gebaseerd op het niveau dat in een taal moet bereikt worden of of het gewoon om de grootte van het ter beschikking staande repertoire gaat.

Geldt deze individuele meertaligheid ook al als het over een standaardtaal en dialecten daarvan gaat? Kan men die spreker dan ook meertalig noemen? Volgens Burkhardt-Montanari is het niet eenvoudig om talen en dialecten te onderscheiden gezien er talen zijn die in verschillende taalvormen naast elkaar existeren (Burkhardt-Montanari, 2001, p. 24). Ook Blommaert verwijst in zijn definitie van meertaligheid naar de verschillende variëteiten, registers en vormen van één taal en stelt dat deze ook als min of meer meertaligheid beschouwd kunnen worden (Weber/Horner, 2012, p. 3).

Een duidelijk antwoord op de vraag of dialecten als meertaligheid beschouwd kunnen worden of niet geeft Nortier in haar boek *Nederland Meertalenland.* Voor haar zijn dialecten duidelijk ook een vorm van meertaligheid, “want de term ´tweedialectig´ bestaat niet eens” (Nortier, 2009, p. 13). Niet alleen dialecten, maar ook gebarentaal zijn voor haar een vorm van meertaligheid. Zij zegt dat het enige verschil tussen een dialect en een taal is dat een taal geschreven wordt en gestandardiseerd is. Maar of een taal een standaard heeft of niet heeft niets met meertalig zijn te maken. „Of mensen nu meerdere talen, dialecten, of een combinatie van beide talen spreken: we noemen ze allemaal tweetalig“ (Nortier, 2009, p.13).

Moliner, Vogl en Hüning hebben het in dit verband over een soort interne meertaligheid (Moliner/Vogl/Hüning, te versch., p. 4). Vaak zien taalgebruikers hun dialect als een eigen taal, een niet-standaard-dialecttaal, die ze in sommige contexten kunnen gebruiken en in andere niet. Het dialect telt voor hun als eigen taal.

Het begrip interne meertaligheid komt oorspronkelijk van Wandruszka. Hij schreef in 1979 over “native-language multilingualism” en bedoelde daarmee meertaligheid die gebaseerd is op de standaardvariëteit en de verschillende non-standaardvariëteiten – de dialecten dus – van één individuele taal (Moliner/Vogl/Hüning, te versch., p. 4).

Individuele meertaligheid heeft dus zowel te maken met het beheersen van één taal met al haar variëteiten als met het kennen van verschillende talen op verschillende niveaus. Dialecten zijn deel van een interne meertaligheid.

In hetzelfde artikel maken de auteurs ook een onderscheid tussen elitaire meertaligheid (prestige multilingualism) en meertaligheid van de lagere sociale klasse (plebeian multilingualism) (Moliner/Vogl/Hüning, te versch., p. 7). Blommaert noemt de laatste vorm het “multilingualism of the poor”, dus “meertaligheid van de armen” (Moliner/Vogl/Hüning, te versch., p. 9).

Bij de laatste vorm – het plebeian multilingualism - gaat het om een meertaligheid die men leert in de omgeving. Het is dus een niet geïnstitutionaliseerde verwerving, maar een “learning by doing”. Bij deze vorm gaat het vooral om het leren van niet-gestandardiseerde taal, dialect dus. Niet zelden was deze meertaligheid voor “de arme bevolking” een noodzakelijkheid om te kunnen overleven. Een voorbeeld hiervan zijn de Vlaamse arbeiders, die in de mijnen in Wallonië gingen werken.

Een elitaire meertaligheid vindt men bij mensen met een hogere sociale status. Zij leren nieuwe talen vrijwillig om meer te kunnen bereiken en niet uit sociale of economische noodzaak. De standaardtaal met regels wordt meestal op scholen of in cursussen geleerd. Onder deze vorm van meertaligheid valt ook het leren van een vreemde taal omwille van de taal of de cultuur zelf.

Elitaire meertaligheid en meertaligheid van het volk zijn sterk op de sociale status gebaseerd en verwijzen naar de sociale en economische verschillen in de lagen van de bevolking. Aan het eind van de 19de eeuw werden de onderwijswetten gestemd waardoor ook de brede laag van de bevolking naar school kon gaan en daar gestandardiseerde talen op geïnstitutionaliseerde manier kon leren. Door dit gegeven zou vanaf het begin van de 20ste eeuw een nieuwe indeling naar voor geschoven worden: standaard ten opzicht van non-

standaard meertaligheid (Moliner/Vogl/Hüning, te versch., p. 10). Deze indeling is neutraler en daardoor ook eerder te verkiezen.

3.4. Taalverwerving

3.4.1. Begrippen

Het NOB – een stichting die het Nederlands Onderwijs in het Buitenland ondersteunt – heeft in een *Leidraad voor leerkrachten* zijn definities en begrippen uitgelegd. Deze zullen nu eerst gepresenteerd worden (De Rijke/Stranders,1995, p. 2-6).

Volgens de auteurs is een eerste-taalverwerving te onderscheiden van verdere taalverwervingen. Ze noemen de taal uit deze eerste taalverwerving afgekort de T1 (taal 1). Is deze taal het Nederlands, dan is er sprake van de T1N (*Nederlands)*. Hier gaat het om de taal die "gehanteerd wordt in de primaire sociale omgeving", waarmee dus de thuisomgeving en de taal van de ouders wordt bedoeld. De auteurs van dit artikel gebruiken ook de term "moedertaal" voor de T1. Wordt er nog een tweede "moeder"taal thuis gesproken – en eigenlijk moet hier om het correct te zeggen het begrip "vader"taal geïntroduceerd worden (zie hiervoor ook hoofdstuk 3.5.1.) – omdat één van de ouders een andere taal spreekt, dan wordt deze taal de T1A (*Anders*) genoemd.

De T2 is de taal die bij de zogenaamde tweede-taalverwerving wordt aangeleerd. Dat is de taal, die "in de sociale omgeving (land) waar die taal de voertaal is" (De Rijke/Stranders,1995 p. 2) wordt gesproken. Als één van de ouders de landstaal als moedertaal heeft, dan vallen de T1 of de T1A en de T2 samen.

Als bijvoorbeeld een Engelstalige moeder en een Nederlandstalige vader met hun kinderen van Engeland naar Nederland verhuizen, dan is de T1 het Engels, de T1A het Nederlands en de T2 nu ook Nederlands gezien zowel de vader het Nederlands als T1 aan het kind verder geeft en ook de omgevingstaal Nederlands is geworden.

Als de taal niet in de omgeving en niet thuis wordt geleerd, dan is die taal de VT, de Vreemde Taal. Vaak wordt deze taal institutioneel geleerd, bijvoorbeeld op school. Kinderen in Nederland leren op school Frans. Het Frans wordt hun VT.

Nederlandstalige kinderen in Wenen op de internationale school hebben vaak het Engels als VT, het Nederlands als T1 en het Duits als T2.

Rosemarie Tracy heeft het bij de eerste taalverwerving over de L1 (Language 1), en als er over een dubbele eerste taalverwerving sprake is over de 2L1 (Tracy, 2007, p. 69). Als een taal omgevingstaal en als tweede taal wordt geleerd, spreekt zij over de L2 van een kind. De L1 komt dus overeen met de T1, de 2L1 met de T1A en de L2 komt overeen met de T2.

In dit werk zullen de begrippen van het NOB verder gebruikt worden.

3.4.2. Taal verwerven of taal leren?

Er wordt in het wetenschappelijk veld vaak een onderscheid gemaakt tussen het verwerven van een taal en het leren van een taal. Vooral Krashen heeft zich daar intensief mee beziggehouden en gebruikt hiervoor de Engelstalige termen “acquisition” en “learning” (Cathomas, 2005, p. 42).

Volgens hem is van taalverwerving sprake als het een impliciet en onbewust gebeuren is. Het is het hoofdkenmerk “des natürlichen, ungesteuerten Sprachkönnens, dem ´knowledge of the language´” (Cathomas, 2005, p. 42), dat wat De Block als natuurlijk leerproces benoemd (De Block, 1973, p. 52). Dit gebeurt buiten lessituaties. Het ´leren´ van een taal – het “Sprachenlernen” (Cathomas, 2005, p. 42) – is daarentegen bewust, expliciet, “überwacht und gesteuert” (Cathomas, 2005, p. 42). Dit “gaat via expliciete instructies, waarbij een specifieke en vooral ook bewuste inspanning wordt geleverd” (Nortier, 2009, p. 73). Hierbij wordt taalkennis systematisch opgebouwd. Bij De Block wordt dit als intentioneel leren omschreven (De Block, 1973, p. 53).

Nortier verduidelijkt dat dus van taalverwerving sprake is bij de eerste taal respectievelijk de eerste talen en de omgevingstaal. De omgevingstaal kan ook

ondersteunend op scholen in lessituaties aangeboden worden, zoals het op de internationale scholen in Wenen het geval is (zie hoofdstuk 4). Alle andere vreemde talen worden geleerd, meestal in lessituaties (Nortier, 2009, p. 73).

Alhoewel sommige auteurs een duidelijk onderscheid maken tussen het leren van een taal en het verwerven van een taal, wordt in de literatuur over het algemeen een niet zo strak onderscheid gehandhaafd. De termen worden door elkaar gebruikt.

Als mensen een nieuwe taal leren, vinden sommigen dat eenvoudiger dan anderen. Niet alle mensen leren even makkelijk en vooral even snel een voor hen nieuwe en vreemde taal. Dat hangt van verschillende factoren af, zowel betreffende de persoon die de taal leert alsook zijn omgeving. Gebonden aan deze factoren wordt de taal eenvoudiger of sneller geleerd (Nortier, 2009, p. 77).

Tot de individuele factoren behoort de leeftijd waarop een taal wordt geleerd. Hoe vroeger ermee begonnen wordt, hoe groter de kans is dat deze taal succesvol wordt verworven. Dat ligt vooral aan een aangeboren taalvermogen dat bij kinderen nog heel actief is maar betekent niet dat op oudere leeftijd geen taal kan geleerd worden. Ook de intelligentie speelt een rol bij het leren van talen op latere leeftijd. Verder is “een goede beheersing van de moedertaal een pre [...] bij het leren van volgende talen.” (Nortier, 2009, p. 79). Dit wordt benadrukt in het taalbeleid van internationale scholen (zie hoofdstuk 4).

Ook sociaalpsychologische factoren spelen een grote rol bij het leren van nieuwe talen. Daarbij gaat het om de motivatie en de redenen waarom iemand een taal leert. Mensen die een taal leren om een verblijfsvergunning of een hogere positie in de firma te krijgen, zullen een heel sterke motivatie hebben om die taal te leren. Als ze door die hoge motivatie dan een snel resultaat kunnen bereiken, zal hun motivatie weer stijgen om nog meer succes te boeken (Nortier, 2009, p. 80). Als er een grote interesse voor het doeltaalland of voor de taal zelf is, is dit een grote hulp en een sterke motivatie om een succesvol leerproces mogelijk te maken. Van groot belang is ook de manier waarop de doeltaalgemeenschap nieuwkomers welkom heet.

Verder is het contact met de doeltaal buiten de lessituatie zinvol om de taal snel goed te spreken. Wie de taal weinig of niet hoort, zal het moeilijk vinden die te leren (Nortier, 2009, p. 81).

Ook Nitsch praat in haar artikel over wat er bij het verwerven van een taal belangrijk is. Welke taal het is die verworven wordt en of het er één of meer tegelijkertijd zijn, wordt door de omgeving bepaald en door de ondersteuning die het kind van zijn ouders bij de verwerving ervaart (Nitsch, 2007, p. 52). De taalverwerving is – zo schrijft Nitsch – "stark von soziokulturellen Einflüssen geprägt, es besteht eine komplexe Interaktion zwischen biologischen und gesellschaftlichen Gegebenheiten" (Nitsch, 2007, p. 52).

Nitsch praat over een "ideale" methode om nieuwe talen te leren en verduidelijkt dat een combinatie van een expliciet en impliciet leerproces ideaal zou zijn. Zowel het klassikale leren om bewust de regels te kennen alsook het taalcontact buiten de lessituatie zijn volgens haar nodig om een taal ideaal te leren (Nitsch, 2007, p. 60).

Samenvattend kan dus worden gezegd, dat er een onderscheid is tussen het verwerven van een T1 en het leren van een VT. De T1 wordt verworven op basis van een aangeboren taalvermogen en dat op jonge leeftijd. Dit geldt ook voor de T1A, als een kind meertalig opgroeid. Een VT wordt meestal in lessituaties geleerd. Het succes van dit proces heeft te maken met de motivatie van de persoon, maar ook met de intelligentie en met het moedertaalniveau. Het leren van een VT gebeurt pas op latere leeftijd. Wat nog helpt is de opvang in de doelgemeenschap en het contact met sprekers van die VT.

3.4.3. Taalverwervingstheorieën

In dit werk zullen de taalverwervingstheorieën maar heel kort besproken worden omdat het het kader van dit werk te buiten zou gaan om ze volleding en omvattend te beschrijven.

Het verwerven van een taal is een complex gebeuren. Niet verwonderlijk dus dat er verschillende theorieën bestaan die taalverwerving proberen te verklaren.

Volgens Feldman is het belangrijk eerst en vooral een onderscheid te maken tussen taalbegrip en taalproductie. Duidelijk is dat eerst begrip noodzakelijk is om productie te kunnen uitvoeren (Feldman, 2005, p.188).

Er bestaan verschillende richtingen en ideeën over taalverwerving. De sterkste en in de literatuur vaak genoemde richtingen zijn de nativistische en de cognitieve.

Chomsky behoort tot het nativisme. Hierbij wordt ervan uitgegaan dat elk kind een aangeboren taalvermogen heeft waardoor een kind aan het begin van zijn leven een taal heel snel kan leren.[1] Dit mechanisme wordt door Chomsky Universele Grammatica genoemd. Taal wordt niet slechts door leerprocessen verworven, maar is deel van de biologische mogelijkheden die een kind vanaf zijn geboorte heeft. Volgens Chomsky verloopt het proces van taal leren zoals de ontwikkeling van de organen, waarbij de omgeving daar geen invloed op heeft. De hersenen ontwikkelen zich dermate, dat een kind in de eerste drie levensjaren in staat is enorm veel te leren. Zo kan het in deze tijd verschillende talen opnemen (Sindelar, 2012, p. 12). Het leren van talen na deze tijd verloopt moeilijker. Een kind kan tot ongeveer zes maanden de meest verschillende fonemen onderscheiden, een vaardigheid die vanaf 12 maanden verloren gaat (Sindelar, 2012, p. 29).

Niemand gelooft meer in Chomsky´s Universele Grammatica, maar het idee van een aangeboren taalvermogen heeft nog wel aanhangers.

Voor Meisel is bijvoorbeeld duidelijk dat deze succesvolle eerste taalverwerving met Chomsky´s Universele Grammatica te verklaren is. Volgens hem speelt dit aangeboren taalmechanisme vooral bij het simultane leren van twee talen een grote rol en heeft bij het successieve leren een kleinere rol. Deze “Spracherwerbsfähigkeit” die een kind bij zijn geboorte heeft, staat een kind maar voor een beperkte periode ter beschikking (Meisel, 2007, p. 100).

Deze nativistische theorie wordt door b.v. Tomasello (2000) in twijfel getrokken, aangezien volgens hem de talen op de wereld te verschillend zijn om ze op één Universele Grammatica op te bouwen en hen met hetzelfde fenomeen te

[1] http://www.schule-bw.de/schularten/ sonderschulen/fruehesfremdsprachen-/unterlagen/Erstspracherwerb.pdf, 27.11.2012

verklaren (Brehme, 2009, p. 29). Nortier daarentegen praat ook over een “aangeboren taalvermogen” wat het mogelijk maakt, dat kinderen dingen kunnen uiten die ze nog nooit hebben gehoord en ook grammatica verwerven zonder die expliciet te leren. Het maakt niet uit welke taal het is die kinderen moeten leren, toch kunnen ze die taal feilloos en blijkbaar moeiteloos onder de knie krijgen. Wat dit universeel aangeboren taalvermogen precies bevat en hoe belangrijk de omgevingsfactoren zijn, is nog niet duidelijk verklaard. Dit aangeboren taalvermogen wordt in de loop van de jaren steeds zwakker en minder actief, waardoor bij het ouder worden het leren van talen steeds moeilijker wordt. Toch is het niet onmogelijk ook op latere leeftijd een taal te leren (Nortier, 2009, p. 15).

De sociaal-cognitieve theorieën leggen de nadruk op het verband tussen het proces van het leren van talen en vele andere cognitieve, sensorische én motorische processen. Ook emotionele en socio-psychologische factoren zijn van groot belang. Volgens deze theorie kan er geen sprake zijn van een Universele Grammatica. Daarvoor vindt er te veel interactie tussen de omgeving en het individu plaats. Een ontwikkeling van de taal kan “natürlich niemals unabhängig von der gesamten kognitiven Entwicklung des Kindes, ja auch nicht unabhängig von seiner emotionalen und sozialen Entwicklung verstanden werden, sondern immer damit vernetzt.“ (Sindelar, 2012, p. 31). Cordula Nitsch schrijft in haar artikel dat de verwerving van een taal heel sterk door de sociaalculturele invloeden wordt bepaald en dat er daadwerkelijk een sterke interactie tussen de biologische en de maatschappelijke gegevens bestaat (Nitsch, 2007, p. 52). Bij het leren van talen spelen zowel het cognitieve aspect alsook het sociale leren, dus het interactioneel aspect, een grote rol. Piaget, die achter deze theorie staat, is van mening dat cognitie voorwaarde is voor de taalontwikkeling van kinderen.

Een verdere visie is die van het behaviorisme. Volgens deze stroming is het leren een kwestie van gewoontevorming. Skinner – de belangrijkste vertegenwoordiger van deze theorie – verklaart dat het verwerven van een taal onderworpen is aan dezelfde wetmatigheden als het verwerven van het gedrag (Sindelar, 2012, p. 33). Het goede functioneren van taal is afhankelijk van het

aantal keren dat die wordt gebruikt (De Block, p. 73). Het leerproces evolueert onder leiding van de intelligentie (De Block, p. 89).

3.4.4. Simultane verwerving / successieve verwerving

In de *Leidraad voor leerkrachten* van het NOB die al vroeger in dit werk aan bod kwam, geven Liesbeth de Rijke en Monique Stranders een kleine inleiding over meertaligheid. Daarin gaan ze in op het verschil tussen simultane tweetaligheid en successieve tweetaligheid.

Bij simultane tweetaligheid gaat het er volgens hen om dat kinderen de twee talen simultaan, dus parallel leren. Een kind groeit op “met twee moedertalen” (De Rijke/Stranders,1995 p. 2). Opvallend bij deze formulering is het gebruik van het meervoud van de term moedertaal. Een kind heeft maar één moeder, hoe kan er dan van twee “moeder”talen sprake zijn? Hier stelt zich de vraag, of misschien toch het begrip “ vadertaal” in de debatten zou moeten ingevoerd worden.

Jürgen M. Meisel spreekt over deze simultane tweetaligheid met de term “Bilingualer Erstspracherwerb” (Meisel, 2007, p. 96). Hij gaat in zijn artikel in op onderzoek dat in de laatste 30 jaar is doorgevoerd. Resultaten daarvan tonen aan dat bilinguaal opgroeiende kinderen verschillende talen al vroeg kunnen onderscheiden. Ze doorlopen precies dezelfde stappen in het grammaticale leerproces als monolinguale kinderen en hun kwalitatieve kennis is niet minder dan die van evenoude ééntalige kinderen. Volgens Meisel kan “der simultane Erwerb der Mehrsprachigkeit als eine Form des doppelten ´Erstspracherwerbs´ verstanden werden […]“ (Meisel, 2007, p. 97). Ook Tracy verduidelijkt dit door te stellen dat het gelijktijdige leren van twee eerste talen gezien kan worden als “ein normaler Erstspracherwerb, dessen Verlauf weitestgehend dem entspricht, was wir aus dem monolingualen Erwerb kennen.” (Tracy, 2007, p. 75).

Toch worden over simultane meertaligheid vaak bedenkingen geuit. Ouders en ook leerkrachten zijn bang dat door het parallelle ontwikkelen van de taalsystemen, beide talen niet volledig geleerd kunnen worden en ook de cognitieve ontwikkeling wordt vertraagd (Müller/Kupisch/Schmitz/Cantone,

2006, p. 10). Piet van de Craen van de Vrije Universiteit Brussel geeft aan dat er veel bedenkingen zijn over meertalig onderwijs en er gevreesd wordt dat het de kwaliteit van het onderwijs over het algemeen aantast. Uit onderzoek blijkt echter eerder het tegenovergestelde.[2] Hiermee heeft hij dezelfde mening als Nortier, die in het besluit van haar boek over meertaligheid schrijft: “mijn belangrijkste conclusie is dat meertaligheid absoluut niet een probleem genoemd kan worden.” (Nortier, 2009, p. 215). Voor haar is het tegendeel het geval, namelijk dat meertaligheid iets positiefs bewerkt. Na voorbeelden van vroegere onderzoeken te noemen waarin werd aangetoond dat meertaligheid een belasting is, weerlegt zij dit meteen met later doorgevoerd onderzoek. Zij verduidelijkt dat er fouten in de eerste onderzoeken zijn gemaakt, namelijk dat ééntaligen met meertaligen werden vergeleken, waarbij de meertaligen hun zwakkere taal moesten gebruiken om antwoorden te geven. Recent onderzoek toont onder andere aan dat meertaligen op vroegere leeftijd abstracties kunnen herkennen (Nortier, 2009, p. 142-152). Simultane meertaligheid moet dus als positief gezien worden.

Er bestaan verschillende vormen van hoe een kind simultaan tweetalig kan worden opgevoed, b.v. volgens de één persoon – één taal regel. Verschillende belangrijke aspecten van een tweetalige opvoeding en wat ouders moeten bedenken, worden in hoofdstuk 3.6. verder besproken.

Van een andere vorm van tweetaligheid, de successieve tweetaligheid, is sprake “wanneer een kind op een wat later tijdstip, buiten het ééntalige gezin, wordt geconfronteerd met een andere taal.” (De Rijke/Stranders,1995 p. 3). Dat kan dan zowel een T2 of een VT zijn. Volgens De Rijke en Stranders is er van successieve tweetaligheid sprake als de nieuwe taal wordt verworven tussen het derde en tiende levensjaar. Bij deze vorm van meertaligheid kan het kind uit de kennis en fundamenten van zijn moedertaal putten en voordeel halen om de andere talen te leren.

Het kind weet al uit zijn moedertaal dat een taal uit woorden bestaat die betekenisdragers zijn en dat door het samenvoegen van woorden zinnen ontstaan, die dan ook iets betekenen. Vele talen hebben toch ettelijke

[2] http://taalschrift.org/discussie/000926.html , 2.10.2012

overeenkomsten ook al zijn de talen zelf compleet verschillend qua opbouw. Het Chinees en het Nederlands bijvoorbeeld verschillen al duidelijk als alleen naar het schriftsysteem wordt gekeken. Maar toch gebruiken zowel sprekers van het Chinees alsook van het Nederlands tekens om bepaalde uitingen te fixeren. Door het leren van de ene taal, weet het kind dus, dat tekens op papier iets betekenen. Bij het successieve leren van een tweede taal, worden dus fases van de T1 overgeslaan, gezien die al bekend zijn, b.v. de fase waarin een kind leert dat taal op papier kan vastgelegd worden, woorden symbolen zijn, etc..

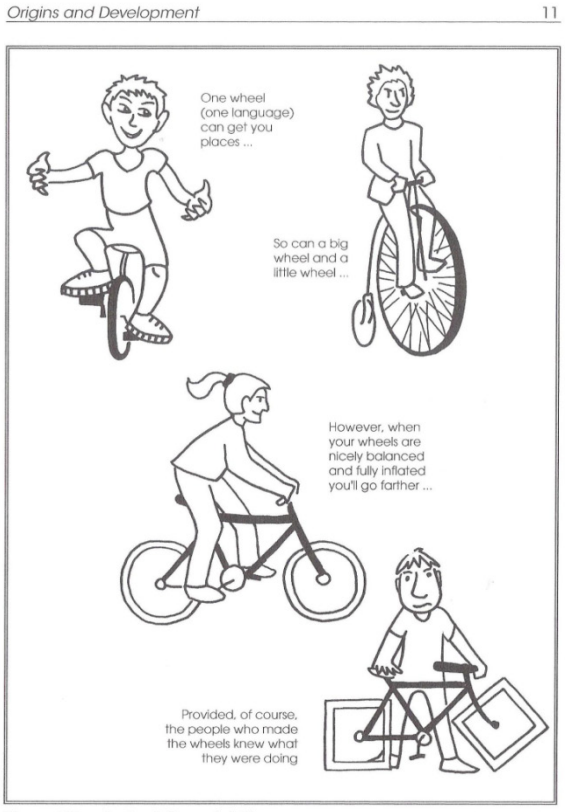

Figure 1 Developing bilingual skills
Source: Baker (2000: 13) adapted from Cummins (1996)

(Carder, 2007, p. 11)

Volgende visualisatie van Baker brengt dit mooi in beeld. Getoond worden vier verschillende fietsers. De eerste fietser is op een éénwieler onderweg. Dit verbeeldt de ééntaligheid, dus alleen de moedertaal. Op de tweede afbeelding zien we iemand op een hoge bi. Het grote wiel staat voor de moedertaal en het kleine wiel staat voor de beginnende kennis van de tweede taal. De derde fiets is een gewone fiets, goed gebalanceerd en opgepompt. Beide talen zijn goed ontwikkeld. De laatste fiets heeft hoekige wielen waardoor hij niet goed rijdt. Dit toont talen aan die er wel zijn maar niet goed zijn opgebouwd en aangeleerd.

Bij de successieve twee- of meertaligheid is – zoals al aangeduidt door De Rijke en Stranders – het tijdstip van het leren van de verdere talen belangrijk. Ook veel pedagogen hebben zich hiermee bezig gehouden en gebruiken de term “gevoelige periode” om aan te duiden wanneer het goed of minder goed is om te beginnen een nieuwe taal te leren.

Lenneberg formuleerde in 1967 de hypothese van de Critical Period oorspronkelijk betrekking hebbend op de eerste taalverwerving. Die hypothese werd later uitgebreid en toegepast op het verwerven van verdere talen. Een kind zou maar tot de puberteit een taal goed kunnen leren. Vanaf dan wordt het steeds moeilijker en daardoor ook minder succesvol.

Singleton is van mening dat de zogenaamde “Critical Period” om talen te leren niet bestaat. “There is no absolute age limit beyond which it is impossible to become bilingual” (VIS, 2011, p. 13). Talen leren is een doorlopend proces dat bij de geboorte begint en eigenijk het hele leven lang duurt. Daardoor bestaat er ook geen punt waarop plots het leren van een verdere taal niet meer mogelijk is.

Jürgen M. Meisel schrijft in zijn artikel over meertaligheid over deze successieve vorm in jonge jaren (Meisel, 2007, p. 93). Hij weerlegt de hypothese van de Critical Period. Wel ziet Meisel verschillen tussen de verwerving van de T1 en de T2. Hij verklaart ze daardoor dat het vermogen van een verwerving met de ontwikkeling van de persoonlijkheid samenhangt. De interactie van aangeboren kennis en geleerde kennis maakt het leren van talen in de loop van de jaren verschillend. En het is volgens hem inderdaad zo dat, “beim sukzessiven Spracherwerb das Alter zu Erwerbsbeginn eine bedeutende Rolle spielt” (Meisel, 2007, p. 110), vooral op het gebied van de syntaxisch. Je zou denken dat door de aangeboren kennis en de aangeleerde kennis het leren van talen steeds eenvoudiger wordt in de loop van het leven. Maar het is juist andersom. Het wordt steeds moelijker om talen goed te leren hoe ouder je wordt. Een kritische leeftijdsgrens is volgens Meisel rond de 6 en de 7 jaar. Volgens Sindelar zou het zelfs al vanaf twaalf maanden moeilijker worden om de uitspraak van typische taalgebonden klanken te leren (Sindelar, 2012, p. 29).

Met betrekking tot de meertaligheid zegt Meisel samenvattend: “Alles spricht dafür, dass durch einen früheren Erwerbsbeginn, etwa im frühen Kinder-gartenalter, der Erwerb der Mehrsprachigkeit bedeutend erleichtert werden könnte.“ (Meisel, 2007, p. 111).

3.4.5. Taalvermenging en codewisseling

Zoals ook mensen die veel met elkaar omgaan sommige trekken van de andere beginnen over te nemen, is er wederzijdse beïnvloeding van talen als ze naast elkaar existeren. Dit schrijft ook Nortier in haar boek over meertaligheid in Nederland, waarin zij vooral verwijst naar het Marokkaans in Nederland. “Wanneer talen met elkaar in contact komen, heeft dat altijd gevolgen voor de betrokken talen. Ze beïnvloeden elkaar, en niet altijd in gelijke mate.” (Nortier, 2009, p. 153). Wat bij de beïnvloeding van de talen een belangrijke rol speelt is hun maatschappelijke positie. Er worden woorden uit de ene taal aan de nieuwe taal toegevoegd of met nieuwe betekenissen voorzien, de woordvolgorde van de ene taal wordt in de andere overgenomen en soms spreken de taalgebruikers expres met een speciaal accent.

Zo een taalvermeningen worden vanuit een monolinguaal perspectief als fout gerekend. Toch worden deze in meertalige omgevingen eerder als een positieve vaardigheid beschouwd. Van taal kunnen wisselen, afhankelijk van factoren zoals gesprekspartner, thema of situatie en door codewisseling verschillende talen door elkaar kunnen gebruiken, worden als vaardigheden beschouwd, die hoge taalkennis vereisen.

In twee- of meertalige gemeenschappen is het vaak zo, dat de mensen verschillende talen in hun repertoire hebben. In bepaalde situaties wordt de ene taal gebruikt, in andere weer de andere. De talen worden afwisselend gebruikt en er moet dus vaak van de ene naar de andere taal overgeschakeld worden. Dit wordt in de wetenschap als codewisseling benoemd (Nortier, 2009, p. 182).

Codewisseling is een fenomeen dat vooral in ongedwongen en informele situaties vaak voorkomt. Gebruikers gooien hun talen tijdens het spreken door elkaar wat over het algemeen als niet zeer positief wordt beoordeeld. Sprekers zijn er zich vaak niet van bewust, maar ze doen het toch. Zowel bij het wisselen van spreker alsook tussen en binnen zinnen kan codewisseling voorkomen.

Nortier zegt over codewisseling: “Het lijkt ongecontrolleerd en slordig, maar codewisseling, zoals taalkundigen het noemen, blijkt wel degelijk aan regels gebonden te zijn en niet ´zomaar´ te gebeuren.” (Nortier, 2009 p. 153). Er zijn uitingen die niet zouden voorkomen en andere weer wel omdat er een soort

“gevoel” voor codewisseling bestaat. Niemand zou zeggen “I *kocht* the *laatste* copy”, maar een zin als “*ik kocht* the last copy” is zeker mogelijk (Nortier, 2009, p. 184).

Bij codewisseling is meestal wel een basistaal in de uitingen herkenbaar. Vaak is dat de taal die het meest voorkomt en die de spreker het best beheerst (de taal met taaldominantie). Ook al spreekt een taalgebruiker de twee talen in zijn repertoire op moedertaalniveau toch is er meestal één taal die hij net iets beter kan (Nortier, 2009, p.185). De grammaticaregels van beide talen moeten goed beheerst worden om gewoon te kunnen wisselen van taal. Waarom het tot codewisseling komt, kan verschillende oorzaken hebben. Vaak heeft het met gebrek aan woordenschat op een bepaald gebied te maken.

Als iemand op school alleen Engels praat en daar dan in het Nederlands over moet vertellen, is de waarschijnlijkheid groot dat bepaalde woorden in het Engels presenter zijn. De spreker zal dus snel op die Engelstalige woordenschat teruggrijpen en blijft dan soms in die andere taal hangen. Als een Nederlandstalige familie in Oostenrijk boodschappen doet, zullen ze onderling Nederlands spreken, maar met de verkoper Duits. Duidelijk is dat “codewisseling niet (alleen) plaatsvindt uit luiheid of onverschilligheid” (Nortier, 2009, p. 188).

3.5. Moedertaal

> *„Een goed ontwikkelde moedertaal vormt een stevige basis van waaruit nieuwe talen en vaardigheden kunnen worden geleerd. Een heleboel vaardigheden zijn overdraagbaar. Ze worden via taal geleerd maar zijn niet per sé aan een bepaalde taal gebonden. Wie bijvoorbeeld heeft leren rekenen in de ene taal kan die vaardigheid ook in een andere taal gebruiken.“*
> *(Nortier, 2009, p. 71)*

3.5.1. Het begrip

Hoe kwam het tot het begrip de “moedertaal”? Vroeger ging men ervan uit dat het eerste contact met taal na de geboorte gebeurde, maar de foetus neemt al in de buik van de moeder taal waar als het zijn moeder hoort spreken. “Zodra de oren goed functioneren – doorgaans in het laatste trimester van de

zwangerschap – luisteren kinderen naar de taal om hen heen. Ze horen dan nog geen spraakklanken, maar wel het ritme van taal." (Fikkert, 2012, p. 17). De taal die de moeder gebruikt speelt dus een speciale rol voor het kind. Die hoort het tijdens zijn ontwikkeling in het lijf van de moeder het meest. Na de geboorte leren niet alle kinderen de moedertaal even snel. Of die sneller of langzamer wordt geleerd, hangt van de input af. "Hoe meer input en hoe gestructureerder die input, hoe vlotter kinderen hun moedertaal verwerven." (Fikkert, 2012, p. 19).

De eerste omgeving waar het kind contact mee heeft is het gezin en zo zouden we de moedertaal kunnen beschouwen als de eerste taal waar het kind mee in contact komt. De moeder is over het algemeen die persoon die het meest voor het kind zorgt en dus ook wat taal betreft het meest met het kind bezig is. Gezien in de huidige maatschappij er ook meer en meer vaders zijn die voor het kind zorgen en zelfs vaderschapsverlof nemen, zou een eventuele invoer van het begrip vadertaal te overwegen zijn.

Norman Denison probeert in zijn artikel *Spracherwerb in mehrsprachiger Umgebung* kort in te gaan op de problematiek van deze vaak gebruikte term moedertaal. (Oksaar, 1984, p. 1,2). Hij zegt dat ook de definitie als "tijdelijke eerste taal" vrij problematisch is gezien in meertalige contexten een kind tegelijkertijd twee talen leert. Bovendien is de eerste geleerde taal van het kind soms niet dezelfde als de taal van de ouders, bijvoorbeeld bij adoptie of een anderstalig kindermeisje. Denison probeert dus de dominantie van de taal als maat te bepalen. Maar hier stoot hij zelf op definitieproblemen.

In het artikel van Guus Extra wordt moedertaal gedefiniëerd als "language first learnt at home in childhood and still understood" (Extra, 2004, p. 122). Hier wordt de extra dimensie toegevoegd dat het noodzakelijk is dat de moedertaal nog steeds begrepen wordt. Hij stelt een nieuw begrip voor dat volgens hem concreter is dan het vage begrip moedertaal. Volgens hem heeft het begrip "thuistaal" een meerwaarde tegenover het begrip moedertaal (Extra, 2004, p. 122).

Skutnabb-Kangas en Cummins proberen moedertaal te definiëren vanuit verschillende criteria. Zo kan de nadruk gelegd worden op het feit of men de

taal het eerste geleerd heeft (origin), het best kent (competence) of het meest gebruikt (function). Een laatste criterium zien zij in de identificatie met de taal, waarbij ze een onderscheid maken tussen de visie van de persoon zelf en de visie van anderen.

Afhankelijk van de criteria waarop wordt ingegaan, kunnen verschillende definities onstaan.

Criterion	*Definition*
Origin	the language(s) one learned first
Competence	the language(s) one knows best
Function	the language(s) one uses most
Identification	
a. internal	the language(s) one identifies with
b. external	the language(s) one is identified as a native speaker of by others

The same person can have different mother-tongues, depending on which definition is used.

A person's mother-tongue can change during her lifetime, even several times, according to all other definitions except the definition by origin.

The mother-tongue definitions can be organized hierarchically according to the degree of linguistic human rights awareness of a society.

Skutnabb-Kangas & Cummins (eds.) (1988:16)

(Carder, 2011, p. 24)

Samenvattend kan gezegd worden dat de moedertaal als die taal wordt gezien, waarmee het kind voor het eerst intensief in contact komt.

3.5.2. Moedertaal en het belang bij de tweede taalverwerving

Een moedertaal leren is veel meer dan slechts regels en woorden leren. "Je leert de wereld om je heen te benoemen, te ordenen en te begrijpen. Begrip van abstracte zaken zoals getallen en tijd maar ook gevoelens kun je pas werkelijk ontwikkelen als je de taal beheerst om erover te praten." (Nortier,

2009, p 107). Door de moedertaal te leren wordt de wereld ontdekt. Om die dan ook te begrijpen is taal noodzakelijk.

Nortier stelt in haar boek vast dat de moedertaal ook bij meertaligheid een heel centrale rol speelt. Moedertaal kan volgens haar een „prestigieuze taal“ zijn, maar ook een dialect of een gebarentaal. Wat dan ook de moedertaal is, het blijft in alle opzichten slecht die moedertaal op te geven of te verwaarlozen (Nortier, 2009, p. 9). Het idee dat de moedertaal het leren van een verdere taal verhindert, is volgens Nortier een fabeltje. Het tegenovergestelde is eerder het geval: moedertaal op een goed niveau vormt de basis voor het leren van verdere talen (Nortier, 2009, p. 9).

Bij de successieve meertaligheid is de kennis uit de moedertaal de basis waarop wordt teruggegrepen om andere talen te leren.

“Het feit dat bij successieve meertaligheid het kind voortbouwt op de kennis van de moedertaal brengt met zich mee dat het niveau van de moedertaal mede bepalend is voor het niveau van de tweede of vreemde taalbeheersing.” (De Rijke/Stranders,1995 p. 3). Ook Nortier zegt dat het vaak wordt onderschat hoe belangrijk en bruikbaar de moedertaal is voor kinderen (Nortier, 2009, p. 71).

In een vroeger werk uit 2008 spreekt Carder over een gemeenschappelijke basis van de talen van een persoon. Hij verklaart dit fenomeen aan de hand van de afbeelding “the dual iceberg representation of bilingual proficiency”, die Cummins heeft ontworpen. Daarbij worden twee aspecten van taalvaardigheid onderscheiden. Het ene aspect is typisch voor één taal. Bedoeld worden hiermee “the basic interpersonal communicative skills” (Carder, 2008, p. 25), dus

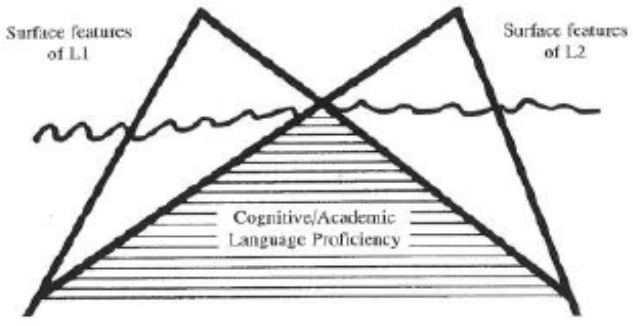

* The 'dual-iceberg' representation of bilingual proficiency

(Carder, 2008, p. 138)

vaardigheden zoals uitspraak, woordenschat, grammatica etc.. Deze vaardigheden zijn in elke taal anders en worden gevisualiseerd door een eigen topje.

Deze toppen zijn in de afbeelding boven de oppervlakte geplaatst, één topje per taal.

De cognitieve academische voorwaarden zijn volgens Cummins het tweede aspect van taalvaardigheid en vormen de basis voor het taalrepertoire van iemand. Dit aspect zit onder de oppervlakte, waardoor het niet te zien is en vormt de basis van de verschillende toppen.

De moedertaal kan bij het leren van nieuwe talen op enkele gebieden problemen met zich mee brengen. Bijvoorbeeld: stel dat het Nederlands de moedertaal en het Engels de tweede taal is die geleerd wordt. Het ontbreken van bepaalde klanken in het Nederlands – zoals de typische Engelse *th-klank* – is een moeilijkheidsfactor bij het leren van het Engels als tweede taal. Maar ook op het gebied van de woordvolgorde kan de moedertaal een negatieve invloed op het leren van de nieuwe taal hebben. In de moedertaal ontstaat automatisch een taalgevoel dat echter niet met andere talen overeenkomt. Het werkwoord hoort in het Nederlands in een bijzin helemaal achteraan. De Nederlandstalige heeft dat dus in zijn taalgevoel opgeslagen. Maar in het Engels hoort het werkwoord verder naar voor. Niet “...because he right **was**” maar “... because he **was** right” is juist (Nortier, 2009, p. 75).

Dit zijn voorbeelden van een negatieve invloed van de moedertaal op de tweede taalverwerving. Maar niet te onderschatten zijn de vele positieve factoren die de goede kennis van de moedertaal bij het leren van een verdere taal met zich meebrengt. Uit de moedertaal kent men al veel elementen die niet meer aangeleerd moeten worden. Zo is al duidelijk dat een taal uit woorden en groepen woorden bestaat, dat er klinkers en medeklinkers zijn en dat zinnen die een zender verstuurt een boodschap kunnen overbrengen naar een ontvanger, die de ontvanger decodeert en er zo de betekenis uit haalt (Dussenbroek/Debbaut, 2007, p. 8). Ook is bekend dat in de meeste talen een zin een werkwoord en een onderwerp bevat. Stappen bij het aanleren van de

eerste taal kunnen bij de tweede taal overgeslagen worden (Nortier, 2009, p. 77).

Het is dus belangrijk dat de moedertaal wordt onderhouden en verder geleerd. Dit zal in hoofdstuk vier nog verder aan bod komen.

3.5.3. Taalbeleven en identiteit

Het taalbeleven, vooral het taalbeleven van de moedertaal, en het identiteitsgevoel staan in sterk verband met elkaar. Taal is deel van de identiteit.

Met het willen nagaan hoe jonge mensen hun moedertaal beleven, wordt de vraag gesteld naar hoe ze zichzelf zien met betrekking tot hun moedertaal en welke ervaring en gevoelens zij, vooral met hun moedertaal, verbinden. Dit “hoe zie ik mij” wordt een groot deel gevormd door “hoe anderen mij zien.” Het zijn deze wisselwerkingen die een sociale identiteit geven (Frijhoff, 2004, p. 10).

Busch omschrijft het begrip taalbeleven gelijkaardig. Zij schrijft in de inleiding van haar artikel *Die Macht präbabylonischer Phantasien*: “Mit dem Begriff Spracherleben umreissen wir einen Ansatz, der danach fragt, wie Menschen in mehrsprachigen Lebenszusammenhängen ihre Sprachlichkeit wahrnehmen und bewerten und welche Erfahrungen, Gefühle oder Vorstellungen sie damit verbinden. Oder andersrum gesagt: wie sie sich – gegenüber anderen oder sich selbst – in ihrer Mehrsprachigkeit erfahren, positionieren und darstellen.“ (Busch, 2010, p. 58).

In de vorming van het beeld van “hoe anderen mij zien”, speelt de taal een grote rol (Frijhoff, 2004, p. 11). “Schließlich hat Sprache auch wesentlich Anteil daran, wie uns andere sehen und wie wir uns selbst sehen – oder gesehen werden wollen.“ (Busch, 2008, p. 11). De taal die iemand gebruikt, geeft informatie over zijn geslacht, leeftijd en sociale klasse. Dit zijn factoren die men zelf niet in de hand heeft (Lüdi, 2003, p. 39). Toch zijn het juist deze waardoor men niet kan wegsteken waar men vandaan komt. Maar de taal, woorden, uitdrukkingen, gespreksonderwerpen, codewisselingen, dialecten en het accent dat gebruikt wordt, geven informatie over de sociale groep waartoe iemand

behoort of wil behoren (Frijhoff, 2004, p. 11). Men kiest niet slechts de kleding om tot een groep te horen, maar zal ook het taalgebruik overnemen.

Het hele taalrepertoire, al de communicatieve mogelijkheden waarop in bepaalde situaties teruggegrepen kan worden, bepalen mede het zelfbeeld en het beeld dat anderen van die persoon hebben, met andere woorden, het taalrepertoire bepaalt de sociale identiteit (Frijhoff, 2004, p. 11).

Door ervaringen in de leefomgeving kan het taalrepertoire veranderen. Het verleden komt dus tot uiting in de talen. Het taalrepertoire is niet enkel een cognitief gegeven (Busch, 2010, p. 59). Door de wisselwerking tussen cognitie en omgeving kan een sterke band ontstaan tussen talen en emotionele ervaringen. Als iemand in een land slechte ervaringen heeft, zal ook het emotionele beleven van die landstaal een negatieve connotatie hebben. Als iets positiefs in een bepaalde taal gebeurt, heeft deze taal automatisch een positieve bijklank.

Het beleven van een taal is dus nauw verbonden met de ervaring en emoties die men aan die taal koppelt. Een negatieve ervaring met de moedertaal zou tot verlies hiervan kunnen leiden (Hoffman, 2008, p. 132).

Said geeft hier een voorbeeld van. Hij moest zijn land ontvluchten en kreeg daardoor negatieve gevoelens tegenover de taal. Hij liet die daarom achter en gebruikte de nieuwe omgevingstaal als zijn taal (Said, 2008, p. 219 – 225).

Het belang van taal bij identificatie wordt ook in een studie van minderheidsgroepen in Nederland erkend. De criteria nationaliteit en geboorteland zijn niet meer bepalend. Daarom wordt ook het criterium “thuistaal” ingevoerd, de taal die thuis gesproken wordt en concreter is dan het begrip moedertaal (Extra, 2004, p. 120-122).

Bij de vraag “waar kom je vandaan” kan het antwoord zijn: “Ik weet het eigenlijk niet. Ik heb als kind al overal gewoond. Maar ik spreek Nederlands, dus ben ik Nederlander.” Dit voorbeeld toont aan dat de taal altijd iets over het identiteitsgevoel zegt.

3.6. Tweetalige opvoeding

In het geval dat twee talen bij de opvoedig simultaan worden geleerd, is hier van een verwerving sprake. Het kind verwerft beide talen in zijn natuurlijke omgeving. Het bewuste leren van regels is hier niet het geval.

3.6.1 Belangrijke voorwaarden

Voor het succesvol verwerven van verschillende talen zijn enkele basisvoorwaarden heel belangrijk. Vooral een stabiele en harmonische levensomgeving, intensief contact met beide aan te leren talen en ook het reizen naar landen waar die taal gesproken wordt, die in de woonomgeving geen omgevingstaal is, stimuleren het parallelle verwervingsproces. Hoe beter de randvoorwaarden zijn, hoe gemakkelijker het is twee talen simultaan te leren (Burkhardt-Montanari, 2000, p. 19).

Belangrijk is dat de ouders de talen zo duidelijk mogelijk onderscheiden zodat het kind eenvoudig kan herkennen waar de ene taal begint en eindigt en waar de volgende taal begint.

Om dit te verduidelijken volgt een korte anekdote uit mijn directe omgeving. Een paar jaren geleden woonde een Belgische familie in Wenen. Zij kwamen niet uit hun land van herkomst – dus België – naar Oostenrijk, maar uit Maleisië waar ze negen jaar woonden en waar natuurlijk een andere taal dan het Nederlands of Frans wordt gesproken. De vader kwam uit het Nederlandstalige deel van België, de moeder was Franstalig. De drie kinderen, drie jongens, gingen naar een Engelstalige school en de woonomgeving was nu uiteraard Duits. De twee oudere jongens, één van 12 jaar en één van 10 jaar konden de talen goed onderscheiden ook al gebruikten ze vaak codewisseling. Maar hun kleine broer van 5 jaar kon de talen niet onderscheiden. Hij werd geconfronteerd met 4 talen, die steeds door elkaar aan bod kwamen. De ouders spraken soms Frans en soms Nederlands met het kind. Het gebeurde zelfs dat ze plots in het Engels begonnen praten. De twee grote broers spraken voornamlijke Engels met elkaar, maar gebruikten ook steeds weer Franse of Nederlandse woorden en gingen die door elkaar gebruiken. Zij wisten wel welk woord bij welke taal hoorde, maar voor de jongste zat er geen structuur in de zaak. Hij begon alle

talen door elkaar te gebruiken en merkte niet dat zijn zinnen gevuld waren met vier verschillende talen.

Gelukkig is dit een uitzondering. Meestal is het onderscheid tussen de talen bij het kind duidelijk maar dit voorbeeld toont aan dat een strakke grens belangrijk is om de woorden en structuren bij de juiste talen te kunnen ordenen.

Om dat te kunnen, is natuurlijk veel contact met de verschillende talen en veel tijd nodig. Alleen als het kind zich actief met een taal bezighoudt kan “der ´Input zum Intake´ werden” (Thiersch, 2007, p. 15). Ook Nitsch spreekt over “vielfältige kommunikative und interaktive Bedingungen” (Nitsch, 2007, p. 62) die nodig zijn om het taalverwerven van een baby te stimuleren. Het vele taalgebruiken en de duidelijke separatie van de verschillende talen is heel cruciaal. Verder moet de input een hoge kwaliteit en kwantiteit hebben. “Es muss ein Überangebot vorliegen, damit sich das lernende Kind aussuchen kann, was zu seinem momentanen Lernstand und zu seinen Lernbedürfnissen passt” (Burkhard-Montanari, 2000, p. 21). In tegenstelling tot Thiersch die zegt dat de talige input aan het ontwikkelingsniveau moet aangepast zijn (Thiersch, 2007, p. 15), zegt Burkhardt-Montanari duidelijk dat het aanpassen van het taalniveau aan de leeftijd van het kind niet zinvol is, omdat het kind zo niet genoeg input krijgt om zijn taalvaardigheid verder te ontwikkelen. Daarom is het bijvoorbeeld belangrijk dat ouders er niet voor kiezen de nieuwe omgevingstaal met hun kind te spreken als ze die zelf niet goed beheersen, maar beter hun eigen taal verder praten opdat het kind daarin een goede taalbasis kan ontwikkelen. Kinderen nemen automatisch de structuren over die ze horen. Zijn die niet correct dan gaat het kind deze foutief aanleren (Bukhardt-Montanari, 2000, p. 33). “En het is erg lastig om fouten die op jonge leeftijd zijn ingeslepen te verbeteren.” (Kuiken, 2012, p. 22). Zowel Nortier alsook Carder accentueren het belang dat ouders hun eigen taal met de kinderen moeten spreken en geen taal waarin nog fouten of uitspraakproblemen voorkomen. Slechts dan kan het kind de talen goed leren en onderscheiden. Een correcte taalbeheersing is voor het kind immers een noodzakelijke basis om op school goed te kunnen presteren (Nortier, 2009, p. 144/145).

Ook in het tijdschrijft *Onze Taal* vinden we een artikel met de titel *Liever één taal goed dan drie gebrekkig (*Aukman e.a., 2012, p. 58). Daarbij wordt

ingegaan op de onderwijssituatie in Nederland met veel migrantenkinderen en waar vaak geen enkele taal goed wordt beheerst, noch de moedertaal T1, noch de omgevingstaal T2. Thuis wordt er te weinig aandacht aan besteed om een goede ontwikkeling mogelijk te maken. Vaak is er bij deze kinderen zelfs onvoldoende ontwikkeling van de moedertaal omdat ze daar geen les in krijgen. Het taalcontact is te weinig - vaak alleen thuis met de ouders, en niet eens dat is altijd het geval. Zo wordt de taal uiteindelijk door de jongeren onvoldoende beheerst. Door de missende moedertaalbasis wordt ook het leren van de andere talen moeilijker Nortier zegt duidelijk dat dat niet mag gebeuren. Voor haar “is het zaak om de moedertaal niet te verwaarlozen. Die twee talen bijten elkaar immers niet!” (Nortier, 2009, p.79). “Wie over een goede basis in zijn moedertaal beschikt, leert een tweede taal dus gemakkelijker en beter.” (Kuiken, 2012, p. 23). Het spreken van de ene taal is dus noodzakelijk om de andere taal goed te kunnen leren.

3.6.2. Manieren van meertalige opvoeding

Om kinderen meertalig op te voeden, zijn er verschillende manieren. Het is, zoals al eerder gezegd werd, voordelig als het kind altijd weet welke taal aan de beurt is.

Het bekendste principe is het door Louis Ronjat in 1913 ontwikkelde concept van de één persoon – één taal regel (Bukhardt-Montanari, 2000, p. 31). Op de website van het audiologisch centrum in Honsbroek noemen ze dit concept OPOL: “one parent, one language” (Nortier, 2009, p. 144). Basisidee hiervan is dat bijvoorbeeld de moeder altijd Nederlands met het kind praat en de vader altijd Duits. Het kind brengt talen in associatie met personen en leert die zo te onderscheiden. Taal X en structuur X horen bij persoon A, taal Y en structuur Y bij persoon B. Belangrijk bij deze regel is dat beide ouders veel met het kind praten en spelen (Bukhardt-Montanari, 2000, p. 31) zodat de input van beide talen groot genoeg is. Om een goede kwaliteit van de ouderlijke input te garanderen, is het belangrijk dat zij hun eigen moedertaal spreken.

Maar er zijn ook andere mogelijkheden om voor het kind een scheiding van de talen te maken. Een goede optie is een onderscheid maken tussen thuistaal en

schooltaal of tussen familietaal en omgevingstaal (Burkhardt-Montanari, 2000, p. 31 & Nortier, 2009, p. 144). Woont en Nederlandstalige familie in Oostenrijk dan leert het kind het Nederlands in de thuissituatie en het Duits in de omgeving en/of op school en kan daardoor het verschil herkennen.

Een ander opvoedingsprincipe is: “Der erste Satz zählt” (Bukhardt-Montanari, 2000, p. 35). Hierbij gaat het erom dat het kind moet leren in de juiste taal te reageren als er iets wordt gezegd. Wordt het gesprek in het Nederlands begonnen, moet het gesprek in het Nederlands verder gaan, is de eerst zin van het gesprek in het Engels, dan moet ook de reactie in het Engels gebeuren.

Ook een onderscheid naar situatie of tijd is mogelijk, waarbij dit voor het kind de waarschijnlijk moeilijkste vorm is. Daarbij kan bijvoorbeeld een weekend- van een weektaal gedifferentiëerd worden.

Zijn er drie talen te leren, dan is de splitsing nog moeilijker te maken maar wel heel belangrijk. Meestal wordt voor twee van die talen de één persoon – één taal regel gebruikt. De derde taal wordt dan ofwel in de omgeving geleerd, of er moet een eigen moment (een bepaald moment van de dag) of plaats (één kamer van de woonplaats) gecreëerd worden waarin die derde taal wordt gesproken.

Of een meertalige opvoeding lukt of niet is vaak niet op voorhand te zeggen. In het geval dat ze lukt, is het zowel voor de ouders alsook voor het kind een groot succes. Niet te onderschatten zijn echter de grote inspanning en extra tijd die een tweetalige opvoeding vraagt. Wat ouders niet mogen vergeten is dat elk kind een eigen manier heeft om talen te leren. Bij sommigen gaat dit sneller dan bij anderen. Dit heeft niet per sé als gevolg dat de langzamen het niet zullen halen, ze hebben enkel meer tijd nodig.

Als de tweede taal als omgevingstaal wordt geleerd en de ouders daardoor minder invloed hebben op de ontwikkeling van die taal doordat zijzelf de moedertaal verder als communicatiemedium gebruiken, kan het gebeuren dat de kennis bij het kind te weinig is om direct die taal als instructietaal op school te hebben. Er moet dus vroeg genoeg energie in gestoken worden en kinderen moet door extra ondersteuning in die taal gestimuleerd worden (Bukhardt-Montanari, 2000, p. 50).

Daarom wordt vaak op internationale scholen de omgevingstaal als verplicht vak in het curriculum opgenomen.

3.6.3. Meertaligheid als verrijking of belasting?

Zoals al eerder genoemd, bestaat er veel discussie rond het thema of meertaligheid negatief is voor de ontwikkeling van het kind of positieve gevolgen heeft.

Zou meertaligheid echt een extra belasting zijn voor een kind dat meerdere talen spreekt, dan zou een groot deel van de mensen een behoorlijk probleem hebben, gezien 80% van de mensen wereldwijd tweetalig is en ook onder jongeren meertaligheid uiterst vaak voorkomt (Nortier, 2009, p. 143). Ook Tracy schrijft over meertaligheid, dat dit zeker geen maatschappelijke uitzondering meer is. Daarbij komt dat door onderzoek al vaker is aangetoond dat kinderen met het leren van twee talen aan het begin van hun leven – of dit nu door dubbele eerste taalverwerving of door een vroege tweede taal gebeurt – niet overbelast zijn (Tracy, 2007, p. 87).

De perfecte tweetaligheid komt niet zo vaak voor. Ook gebeurt het dat iemand die meerdere talen kent, de ene taal in de ene situatie gebruikt en de andere op andere momenten. Nortier bedoelt met een meertalige niet per sé diegene die beide of meerdere talen op moedertaalniveau beheerst, maar zij bedoelt die persoon, die verschillende talen in het dagelijks leven zinvol en vloeiend gebruikt in de daarvoor typische omstandigheden (Nortier, 2009, p. 16).

Meertaligheid wordt vooral in het onderwijs vaak eerder als probleem dan als een verrijking gezien. Daarbij hebben tweetaligen die goede resultaten hebben bereikt op havo (hoger algemeen vormend onderwijs), vwo (voortgezet wetenschappelijk onderwijs) of universiteitsniveau meestal een goede kennis van het Nederlands in casu van hun moedertaal. Studenten of leerlingen met anderstalige achtergrond die lage resultaten halen, spreken vaak zowel het Nederlands alsook hun eigen moedertaal niet goed (Nortier, 2009, p.79).

Onderwerp van discussie in de afgelopen jaren, was in hoeverre meertaligheid de intelligentieontwikkeling in de weg staat of eerder ondersteunt. Zoals

genoemd is er onderzoek geweest dat meertaligheid als belasting zag en als oorzaak van vertraagde cognitieve ontwikkeling (zie 3.4.4.).

Recenter onderzoek echter spreekt over een voorsprong van tweetaligen op ééntaligen wat de intelligentie betreft en ook wat hun taalvaardigheid in het algemeen betreft. Voorwaarde hiervoor is een hoog niveau van beheersing van beide talen (Nortier, 2009, p.144-146). Uit onderzoek blijkt dat deze kinderen abstracties vroeger kunnen herkennen en vroeger weten dat er “een willekeurige relatie tussen woord en betekenis” (Nortier, 2009, p.146) bestaat. Ook heeft onderzoek aan de Vrije Universiteit Brussel aangetoond dat tweetalige kinderen tussen de zeven en de elf jaar sneller kunnen rekenen en vlotter concentratie- en taalopdrachten kunnen uitvoeren dan ééntalige medeleerlingen van dezelfde leeftijd.

Bovendien schijnt meertaligheid een vertragende werking op dementie te hebben (Nortier, 2009, p.151).

Er zijn ook veel sociale voordelen aan meertaligheid verbonden. Niet alleen is in de huidige maatschappij het vinden van een baan eenvoudiger als er een hoge talenkennis is, ook is het door toegenomen mobiliteit vaak voordelig verschillende talen te spreken. Een interculturele communicatie kan daardoor plaatsvinden waardoor een goede interactie – zowel persoonlijk alsook economisch – mogelijk is.

Veel mensen associëren talen met bepaalde situaties. Ze realiseren zich niet altijd dat ze echt meertalig zijn tot op het moment dat taal X in een situatie wordt gebruikt waar de spreker de taal Y gewend is (Nortier, 2009, p.213).

Nortier verduidelijkt haar mening over meertaligheid kort en krachtig in haar besluit. Voor haar is meertaligheid “niet minder dan een verrijking” (Nortier, 2009, p. 215).

4. Internationale scholen

> *"A consequence of population mobility is the linguistic and cultural diversity now found in schools."*
> *(Hayim-Bamberger, 2011, p. 74)*

Over de hele wereld verspreid zijn er internationale scholen, die vooral mensen met steeds wisselende joblocatie de mogelijkheid bieden hun kinderen een identiek schoolsysteem te laten bezoeken. Maar ook autochtonen die hun kinderen op de internationalisering willen voorbereiden, sturen soms hun kinderen naar internationale scholen. Daar hebben ze al op jonge leeftijd de kans contacten te leggen met jongeren uit de hele wereld.

Deze internationale scholen werden vooral sinds de globalisering en internationalisering van steeds groter belang. De westerse en de oosterse wereld werken meer en meer intensief samen en diplomaten reizen van het ene land naar het andere in korte tijdspannes. Ook zogenaamde expats, mensen die langdurig in het buitenland verblijven omdat ze door hun internationaal opererende firma of organisatie naar het buitenland zijn uitgezonden, sturen hun kinderen meestal naar een internationale school.

Kinderen op deze scholen worden al gauw met multiculturaliteit en met multilingualiteit geconfronteerd. Hiermee omgaan wordt voor hen normaal. Dit is voor de leerlingen een ervaring die in de huidige maatschappij en later voordelig zal zijn.

Zoals ook in andere steden zijn er in Wenen verschillende internationale scholen. Gezien bij het onderzoek leerlingen uit de Vienna International School en één student uit de Danube International School betrokken waren, zullen deze scholen nader bekeken worden.

4.1. De Danube International School en de Vienna International School

De *Danube International School Vienna* – de DISV, meestal ook gewoon DIS – is een school die in Wenen al enkele locaties gehad heeft. In 1992 begon het schooltje met 9 leerlingen in het 13de district van Wenen onder de naam "Pawen International Community School". Tegen het einde van datzelfde jaar telde de

school 170 leerlingen, een enorme groei die tot gevolg had dat de toenmalige locatie te klein werd. In de pauzes werd het te luid vanwege de vele kinderen in een te beperkte ruimte en de tuin was duidelijk te klein. Ook het missen van een gymnastiekzaal leidde uiteindelijk tot de verhuis van de school. Het nieuwe verblijf werd een vroeger bureaugebouw in het 10de district. De bovenste verdieping en de helft van de eerste verdieping maakten deel uit van de school, de andere helft van de parterre behoorde aan het Performing Center Austria en een Chinees restaurant. In dit pand, in de Gudrunstraße 184, bleef de Danube International School tot 1999.[3]

De verhuizing naar de Josef-Gall-Gasse werd voor de DIS tot nu toe het eindstation. Nog steeds worden er uitbreidingsmogelijkheden gezocht, om de leerlingen alles te kunnen bieden: niet enkel genoeg plaats om te spelen maar ook ruimte voor een bibliotheek, een gymzaal, laboratoria etc.. Er kwam zelfs in 2003 een "New Wing" bij de school, een gedeelte dat eigenlijk in een andere straat ligt maar door een gang is vebonden met het hoofdgebouw. In dit nieuwe deel zijn o.a. de kleuterschool, de basisschool en de lerarenkamer gevestigd.

De DIS wil een internationale opleiding met hoge kwaliteit bieden aan de ongeveer 520 kinderen[4] van verschillende nationaliteiten vanaf de "Early Years" tot het IB (International Bacalaureat)[5] waarmee de DIS wordt afgesloten. De instructietaal is Engels.

De tweede school waarop ingegaan wordt, is de *Vienna International School*. Het is met 1400 leerlingen de grootste Engelstalige school in het noord-oosten van Wenen in Kagran. Op deze school worden door de leerlingen meer dan 70 verschillende moedertalen gesproken.[6]

De naam van de school wordt vaak afgekort met de beginletters VIS. Deze benaming zal ook verder gebruikt worden.

De VIS werd als zodanig erkend in 1978. Tussen 1948 en 1955 stond ze bekend als British Army School en daarna als Vienna International Community School tot in 1959 (Carder, 2008, p. 6). Nadien kreeg de school de status

[3] http://www.danubeschool.com/#!__our-school/vstc11=history 20.12.2012
[4] http://www.danubeschool.com/ 20.12.2012
[5] www.ibo.org 20.12.2012
[6] http://www.vis.ac.at/show_content.php?sid=26&language=en 4.1. 2013

“English School”. Pas toen Wenen als 3de hoofdkwartier van de United Nations werd aangewezen en de werknemers een school voor hun kinderen nodig hadden, werd in september 1978 de school een vereniging onder de naam Vienna International School.

Ook deze internationale school volgt in het curriculum het IB-programma (International Baccalaureate) en is fier op zijn academische status: 90% van de leerlingen halen het IB-diploma.

4.2. De populatie op internationale scholen

Jongeren die internationale scholen bezoeken, behoren vaak tot families die veel rondtrekken en verhuizen. Eén van de ouders werkt meestal in een internationale firma of organisatie waar voornamelijk Engels het taalmedium is. Meestal spreken de familieleden dus verschillende talen en hebben ook jongeren al vroeg een taalgevoel ontwikkeld en contact met verschillende talen gehad. Deze families worden door een firma, organisatie of ambassade van het ene land naar het andere gestuurd maar verwachten wel ooit naar hun herkomstland terug te keren (Searl, 1998, p. 6). Meestal blijven kinderen ongeveer drie jaar op een internationale school voordat ze met hun ouders verder trekken naar het volgende land. Het zijn dus kinderen die onderweg zijn, in zekere zin migranten.

Gogolin spreekt over verschillende vormen van migratie. Daarbij maakt ze onder andere een onderscheid tussen “Diaspora-Migration” en “Transmigration” (Gogolin, 2005, p. 61). Bij een diaspora-migratie gaat het om verhuizingen op basis van sterke “organisationale Abhängigkeitsbeziehungen”, zoals bij internationale firma`s. De verbinding met het herkomstland wordt echter verder in stand gehouden, gezien ervan uitgegaan wordt dat men terugkeert. Bij transmigratie verhuist men van het ene land naar het andere. Het leven van transmigranten blijft plurilokaal en transnationaal (Gogolin, 2005, p. 61). Deze twee vormen van migratie zijn toepasselijk op het grootste deel van de populatie van internationale scholen.

Hoewel families er proberen rekening mee te houden hun kinderen aan het begin van het schooljaar een start in de nieuwe school mogelijk te maken, lukt dit niet altijd. Zo kan het gebeuren dat ook in de loop van het schooljaar een nieuwkomer in de klas komt, met alle moeilijkheden vandien.

Veel families sturen hun kinderen naar Engelstalige internationale scholen omdat deze in bijna alle belangrijke steden ter wereld te vinden zijn. Zo kunnen ze tenminste de impact van een omgevingsverandering voor de kinderen minimaliseren door voor een gelijke schooltaal en een gelijk schoolsysteem te kiezen (Searl, 1998, p. 6). Er zitten echter niet alleen “Third Culture Kids” (Pollock/Reken/Pflüger, 2007, p. 31) op internationale scholen. In sommige landen is het percentage aan lokale studenten ook heel hoog.

De “Third Culture Kids” worden de kinderen genoemd die tussen de culturen leven omdat ze steeds van woonplaats veranderen. Het zijn “mobile children from higher socio-economic groups”, zo verklaart Searl (Searl, 1998, p. 6). Maar dit is niet de enige manier hoe deze kinderen beschreven kunnen worden. In het gelijknamige boek geven de auteurs een definitie voor Third Culture Kids. Ze zeggen:

> *“Ein Third Culture Kid (TCK) ist eine Person, die einen bedeutenden Teil ihrer Entwicklungsjahre außerhalb der Kultur der Eltern verbracht hat. Ein TCK baut Beziehungen zu allen Kulturen auf, nimmt aber keine davon völlig für sich in Besitz. Zwar werden Elemente aus jeder Kultur in die Lebenserfahrung des TCKs eingegliedert, aber sein Zugehörigkeitsgefühlt bezieht sich auf andere Menschen mit ähnlichem Hintergrund.“*
> *(Pollock/Van Reken/Pflüger, 2005, p. 31)*

In deze definitie zijn veel elementen te vinden, die onder Gogolins term van de transmigratie passen.

Sommige van deze kinderen komen vrijwillig naar een internationale school, anderen hebben geen andere keuze. Sommigen spreken al Engels, de anderen moeten het nog leren wat een extra moeilijkheid betekent. Ze komen uit hun land van herkomst, hebben daar waarschijnlijk goede resultaten op school en plots moeten ze vanaf nul starten omdat ze slechts heel weinig of helemaal geen kennis van de nieuwe instructietaal – het Engels – hebben. Ondanks deze taalbarrière stellen ouders over het algemeen hoge verwachtingen aan hun kinderen en willen goede schoolprestaties zien. Zij hebben meestal zelf een

hoge opleiding waardoor ze willen dat hun kinderen niet enkel goed onderwijs krijgen maar ook goed presteren (Searl, 1998, p. 6). Ze behoren op sociaal en economisch vlak tot de hogere klasse en verdienen genoeg om een zo hoog schoolgeld te betalen of hebben het geluk dat ze in een groot bedrijf werken dat het schoolgeld van de kinderen betaalt (Carder, 2011, p. 14).

Deze TCK´s zitten in een soort “international space”, zoals Carder het benoemt (Carder, 2011, p. 21). Hun ouders werken vaak voor internationale organisaties waar de voertaal meestal het Engels is. De meeste van deze kinderen hebben alleen maar vrienden die ook op de internationale school zitten. Daardoor worden ze vaak door diegenen buiten dit milieu beschouwd als de “elite” (Carder, 2011, p. 21). Ook Baker zegt dat internationale scholen vooral voor “the affluent”, dus de rijken, zijn (Carder, 2008, p. 45). Dat de kinderen nu op een internationale school zitten, betekent niet dat ze altijd al privé-scholen hebben bezocht. In het geval dat ze naar hun eigen land terugkeren, kan het ook goed zijn dat ze daar gewoon een lokale school zullen bezoeken.

Kinderen op internationale scholen hebben dus vaak al in andere landen gewoond en hebben een goede sociale en economische achtergrond.

4.3. De taalsituatie op internationale scholen

Ook al zijn er verschillende Franse en Duitse internationale scholen, toch vormen de Engelstalige de overgrote meerderheid. Lange tijd werd op deze internationale scholen alleen maar Engels gesproken. Er komt nu meer en meer erkenning dat ook de andere talen zeer belangrijk zijn omdat ze als cognitieve werktuigen en communicatiekanalen thuis, in de globale gemeenschap en in de omgeving worden gebruikt.

Op de internationale scholen worden leerlingen die het Engels als tweede of derde taal hebben, steeds meer de norm (Gallagher, 2008, p. xi). Dit komt dan overeen met lokale scholen waar het Engels ook als tweede taal wordt aangeboden. Het enige verschil is dan dat het in die scholen geen instructietaal is, alhoewel het aantal bilinguale scholen waar het Engels gedeeltelijk als lestaal gebruikt wordt, stijgt. Van de Craen van de Vrije Universiteit in Brussel

herkent deze trend ook in België en Nederland. “Zowel in Nederland als in België neemt het onderwijs waarbij het curriculum in twee talen wordt onderwezen toe”, bevestigt hij in zijn artikel *Meertalig onderwijs als verrijking* (Van de Craen, 2005, p. 1).

De schooltaal in de twee in dit onderzoek betrokken scholen - de DIS en de VIS – is Engels. Deze taal is voor veel leerlingen niet de moedertaal en hun kennisniveau van het Engels is verschillend. Het studeren aan deze scholen is dus voor hen zeker een uitdaging. Leerkrachten zijn er echter op voorbereid om te gaan met deze heterogene groep. Hélot en Ó Laoire zijn van mening dat de leerkrachten een meertalige klas als norm moeten zien en daar rekening mee moeten houden (Hélot/Ó Laoire, 2011, p. xviii).

Er bestaan verschillende theorieën over hoe met talen in de schoolpraktijk omgegaan kan worden. De ene stelt dat het belangrijk is de talen in de lessen duidelijk te onderscheiden. In het tijdschrijft *The Modern Language Journal* schrijven Creese en Blackledge dat rationeel gezien bilinguale opvoeding betekent dat talen in het onderwijs separaat worden gebruikt. “Keeping the languages separate [...] helps the child”, zeggen ze (Creese & Blackledge, 2010, p. 103). Ook Cummins is van mening: “the two languages should be kept rigidly seperate.” (Hélot & Ó Laoire, 2011, p. 6). Heller deelt deze mening en gebruikt de term “parallel monolingualism” (Hélot & Ó Laoire, 2011, p. 6). Baker stelt het iets anders. Hij is van mening dat bij bilingualism elke taal een eigen sociale functie heeft waardoor een scheiding van de talen automatisch tot stand komt (Hélot & Ó Laoire, 2011, p. 6). Volgens Creese en Blackledge is er in schoolsituaties mogelijks sprake van “two monolinguals in one body”, gezien hier separate meertaligheid nodig is. Daartegenover staat wat bijvoorbeeld Martin en Arthur zeggen. Alhoewel codewisseling in de les meestal als negatief ervaren wordt en moet vermeden worden, stellen deze twee auteurs dat codewisseling als iets eerder positiefs moet worden gezien. Het geeft de deelnemers in de klas de mogelijkheid “creative, pragmatic and ´safe´ practices” door te voeren. Ook helpt het de studenten betere toegang te krijgen tot lessen en teksten (Hélot & Ó Laoire, 2011, p. 7). Dit bevestigt ook Lin in 1999, die zegt dat het wisselen tussen de twee talen – in haar geval het Engels en het Cantonees – motivatie en begrip met zich meebracht (Creese & Blackledge,

2010, p. 107). Lopez is zelfs van mening dat het in een natuurlijke, alledaagse omgeving vaak nodig is dat talen in verbinding met elkaar opduiken (Creese & Blackledge, 2010, p. 106).

Deze verschillende theorieën en methodes vragen verder onderzoek want welke van deze methodes de beste is, is nog niet voldoende achterhaald.

Cummins, die de inleiding van Carders werk over *Bilingualism in International Schools* heeft geschreven, verwijst naar het 3-programma model van Carder. Dit is een programma wat voor het taalonderwijs aan “Second Language Learners” op de internationale school werd ontwikkeld (Carder, 2011, p. 31). Als eerste punt wordt gesteld, dat de instructietaal van de school (meestal Engels) in een apart sterk programma moet aangeboden worden. Dit programma wordt in het gegeven geval ESL – *English Second Language* – genoemd. Veel leerlingen hebben het Engels niet als eerste taal waardoor hun taalvaardigheid daarin moet opgebouwd of versterkt worden. Daarnaast kan eigenlijk elke leerkracht automatisch ook als een “language teacher” gezien worden (Carder, 2007, p. ix).

Het tweede programmapunt benadrukt de noodzaak van talige en culturele bewustmaking bij alle leerkrachten. Vele scholen zijn er echter nog niet toe gekomen om dergelijke scholing aan te bieden.

Als derde en laatste programmapunt noemt Carder het MT-programma, het *Mother Tongue Programme*. Hij benadrukt het belang van een goed uitgebouwd en sterk moedertaalprogramma dat leerlingen motiveert hun moedertaal verder te studeren. Het is belangrijk, zo Carder, dat kinderen een even goed niveau in hun moedertaal bereiken als in de instructietaal Engels (Carder 2007, p.x).

Deze drie punten zullen nu wat verder uitgewerkt worden.

Het *eerste programmapunt* gaat in op al de nieuwe studenten die een nog niet zo goed niveau in de Engelse taal hebben. Dat kan bijvoorbeeld het geval zijn doordat ze de eerste keer een internationale school bezoeken. Voor hen bestaan er de zogenaamde ESL-lessen. Gezien leerlingen die Engels niet als eerste taal hebben meer en meer norm worden op internationale scholen, wordt ook het belang van ESL steeds groter (Gallagher, 2008, p. xi). Het ESL-

programma is opgenomen in het leerplan en moet niet na school bezocht worden. Vaak worden deze lessen aangeboden op het moment dat de leeftijdsgenoten een vreemde taal leren.

Bij het programma gaat het erom in korte tijd Engels te leren, zodat het kind zo snel mogelijk de andere vakken op school goed kan volgen. Het is duidelijk dat het niveau van de Engelse instructietaal in hogere klassen anders is dan in lagere klassen. Hoe jonger de leerlingen zijn die zonder of met weinig kennis van het Engels naar bijvoorbeeld de VIS komen, hoe sneller en eenvoudiger het is dat ze een niveau bereiken dat voldoende is om het normale leerplan te kunnen volgen. Voor leerlingen die op oudere leeftijd naar een school met een voor hen andere instructietaal komen, wordt het steeds moeilijker om vlot en succesvol het leerprogramma gewoon te doorlopen. Ze moeten immers zo snel mogelijk de taal op behoorlijk hoog niveau spreken en krijgen daarbij nog een vol academisch programma. Met te weinig kennis van het Engels kunnen ze het curriculum niet volgen.

Niet op alle internationale scholen worden ESL-lessen aangeboden of krijgen leerlingen, die het Engels nog niet goed begrijpen, extra aandacht. Deze lessen brengen extra kosten met zich mee en vragen extra tijd waardoor ze in concurrentie komen met het normale lesprogramma. Wat een school zich moet realiseren, is echter dat zonder deze lessen leerlingen vaak geen goede resultaten halen gezien de instructietaal niet voldoende wordt beheerst. De VIS beklemtoont het belang van een goede kennis. “Students will need to become fluent in this language in order to succeed” (Carder, 2008, p. 7). Deze filosofie kan ook toegepast worden op lokale scholen waar ook allochtone jongeren met een andere moedertaal naartoe komen. Op lokale scholen in Oostenrijk bijvoorbeeld, is er over het algemeen geen extra Duitse les voor allochtone leerlingen. Die hebben het dan vaak moeilijk om de nieuwe instructietaal goed te leren en het curriculum in het Duits te volgen.

Bij het *tweede programmapunt* wordt vooral veel aandacht besteed aan culturele bewustmaking. Cummins, die zich veel met de taalsituatie op internationale scholen bezig heeft gehouden, verduidelijkt dat leerkrachten niet alléén het curriculum mogen afwerken dat hen is opgelegd. Ook Gallagher zegt dat het enkel volgen van het leerplan duidelijk maar één van de vele dingen is

die een leerkracht moet doen (Gallagher, 2008, p. 5). “The administrators and policy makers who made them were [...] trained to work only with monolingual children.” (Gallagher, 2008, p. 8). Dit is in deze multiculturele omgeving te beperkt. Leerlingen moeten er geholpen worden een identiteit op te bouwen, maar dit is in het curriculum niet voorzien. Voor kinderen die een andere taal spreken dan de instructietaal, is het moeilijk een identiteit te ontwikkelen als ze het gevoel hebben dat hun eigen taal minderwaardig is aan het Engels. “These children begin to lose their own identity before they even secure it.” (Gallagher, 2008, p. 9). De identiteit komt tot uiting in de taal (Hayim-Bamberger, 2011, p. 73). Een taak van leerkrachten op de internationale school is het de leerlingen duidelijk te maken dat hun eigen taal belangrijk en goed is en dat ze deze moeten onderhouden naast het Engels. Enkel zo bestaat er voor hen de mogelijkheid een identiteit te ontwikkelen. De leerkrachten moeten de taal van hun leerlingen aanvaarden, want als de taal niet aanvaard wordt, wordt automatisch het kind niet aanvaard (Hayim-Bamberger, 2008, p. 77/78).

Ideaal zou zijn als er in het curriculum zowel plaats is voor de eigen taal als voor de cultuur van de leerlingen en dat dit door alle partijen – ouders, leerkrachten en de administratie van de school – ondersteund wordt (Gallagher, 2008, p. 75). Het is van belang dat er op school mogelijkheden worden geboden om de eigen cultuur te stimuleren door bijvoorbeeld feesten te organiseren. Maar ook in de moedertaallessen mag niet enkel het leerplan gevolgd worden maar moeten typische culturele elementen zoals tradities en feesten ook besproken en gevierd worden.

Ten slotte – en Carder noemt dit in zijn *derde programmapunt* – is het belangrijk zich ervan bewust te zijn dat de leerlingen op internationale scholen uit verschillende landen komen en daardoor niet slechts hun eigen cultuur maar ook vooral hun eigen taal (T1) meebrengen. Dit is natuurlijk ook het geval op lokale scholen waar veel migranten zijn. Een cruciaal verschil met internationale scholen is echter dat bij lokale scholen de instructietaal overeenkomt met de omgevingstaal en dat aan de moedertaal niet veel aandacht wordt besteed. Uit een onderzoek bij jongeren met Portugese migratieachtergrond in Hamburg dat door Fürstenau werd doorgevoerd, blijkt dat deze jongeren hun meegebrachte taal “im transnationalen sprachlichen Raum” (Gogolin, 2005, p. 63) een

bevoorrechte positie geven. Dit brengt met zich mee dat van de 189 Portugese migranten in Hamburg, slechts zes leerlingen nog nooit buiten school Portugese les hebben gevolgd. De meesten hechten veel belang aan het onderhouden van hun taal alhoewel dit niet door de school werd ondersteund (Gogolin, 2005, p. 64). Deze houding van de school komt niet overeen met de mening van Toon van der Ven, docent Nederlands aan de Stoas Hogeschool in Wageningen. Hij zegt: "Respect en ruimte voor de thuistaal van allochtone leerlingen werkt bevorderend voor het leren van Nederlands als tweede taal." (Aukman e.a., 2012, p. 58). Volgens hem zou het goed zijn om leerkrachten voor moedertaal-onderwijs aan te stellen zodat de thuistaal van de leerlingen wordt geleerd. Natuurlijk is niet iedereen het eens met deze stelling. Coenen en Truijens zien het als "onhaalbaar" dat docenten voor alle talen op school worden aangesteld en ook is het voor hen twijfelachtig of leerlingen door het leren van hun moedertaal andere talen beter zullen beheersen. Volgens hen is het belangrijk gewoon de instructietaal, die in Nederlandstalige scholen het Nederlands is, goed te beheersen. "Liever één taal goed dan drie gebrekkig!" (Aukman e.a., 2012, p. 58).

Veel internationale scholen hebben dezelfde mening waardoor niet overal een moedertaalprogramma wordt aangeboden. "Old-fashioned International Schools do not take ESL and MT seriously", zegt Gallagher (Gallagher, 2008, p. 8).

De twee internationale scholen die bij dit onderzoek betrokken zijn, hebben een sterke andere overtuiging. Beide scholen hechten een zeer grote waarde aan het ESL- en aan het MT-programma. Op de website van de VIS is de "mission statement" te vinden, waarin onder andere duidelijk wordt hoeveel belang deze school hecht aan het onderhouden en verder ontwikkelen van de moedertaal van hun leerlingen:

> *"…to teaching children to value their own culture in the belief that a good grounding in one´s first language is important both for personality and all further language learning, we strongly encourage all our students to maintain and develop their mother tongue."*[7]
> *(Mission Statement VIS)*

[7] http://www.vix.ac.at/show_content2.php?s2id=283 20.12.2012

Zowel op de VIS als op de DIS wordt alles in het werk gesteld om het moedertaalonderwijs als extra vak aan te bieden.

4.4. Belang van de moedertaal en het MTP

Het niveau van leerlingen op internationale scholen in verschillende talen, ook hun moedertaal, kan variëren van enkel mondelinge prestaties tot “full literacy” (Carder, 2008, p. 21). Niet alle leerlingen volgen moedertaallessen met als gevolg dat het niveau van hun moedertaal steeds lager wordt.

Gezien het Engels de lingua franca in de wereld is, zijn ouders meestal blij dat hun kinderen deze taal vloeiend leren praten en maken zich geen grote zorgen om de ontbrekende kennis in hun moedertaal vooral in verband met schrijven en lezen (Carder, 2011, p. 15). Toch onderlijnen Flanagan en Ford het belang om moedertaal en de band met de thuiscultuur goed te onderhouden – vooral in internationale scholen maar ook in lokale scholen kan dit een grote waarde hebben (Flanagan/Ford, 2011, p. 205).

Een onderzoek in America van Lily Wong Fillmore uit 1991 toont aan dat verlies of tekort aan moedertaalkennis bij de meeste leerlingen met minderheidstalen in de US eerder de norm is. Uit deze studie bijkt dat leerlingen problemen hebben om met hun familie te communiceren en daardoor een vervreemding plaatsvindt. Ook leerkrachten op internationale scholen hebben dit kunnen observeren bij kinderen die hun moedertaal niet onderhouden. In het geval dat zo een familie naar het land van herkomst zou terug gaan, kunnen de gevolgen voor het kind enorm zijn omdat het opnieuw instappen in een lokale school nagenoeg onmogelijk is (Gallagher, 2008, p. 8). Ook Murhpy verduidelijkt in zijn boek hoe belangrijk het is dat kinderen hun moedertaal onderhouden. Slechts zo kan de band met hun familie blijven bestaan en een gevoel van vervreemding tegen gegaan worden, wat voor het welzijn van kinderen van groot belang is (Hayim-Bamberger, 2011, p. 73).

Op internationale scholen zou het ideaal zijn als er een transfer tussen de moedertaal en het Engels en omgekeerd mogelijk is om zo het geleerde op hoger niveau te krijgen. Dit kan als gevolg van het feit dat leerprocessen op

bestaande kennis opbouwen. Als deze kennis in de moedertaal is opgedaan, is het belangrijk die moedertaal voor het verdere leren te gebruiken (Carder, 2007, p. x).

Het onderzoek van Thomas en Collier, die over een periode van twintig jaar informatie hebben verzameld, toont duidelijk aan dat diegenen met een opvoeding in de moedertaal academisch beter en sneller het Engels leren. Ze hebben ondervonden dat de hoofdvariabele betreffende het goede leren van het Engels is of ze wel of niet in hun moedertaal welbespraakt zijn (Carder, 2007, p. 101). Ook zegt Cummins dat er meer dan 150 – al zijn het maar kleine – empirische onderzoeken hebben aangetoond, dat er een positief verband bestaat tussen additief bilingualisme en taalkundige, cognitieve en academische groei (Carder, 2007, p. 101). In de recente taalcanon uit 2012 verduidelijkt Kuiken dat een goede basis van de moedertaal bij het leren van een tweede taal noodzakelijk is (Kuiken, 2012, p. 23).

Niet alleen is het behouden van de moedertaal belangrijk voor de ontwikkeling van het kind, zijn cognitieve vaardigheden en zijn identiteit. Ook stelt Bridgestock: “English is not enough” (Bridgestock, 2011, p. 225). Engels spreekt bijna iedereen en daarom is het belangrijk je moedertaal verder te onderhouden, want “it is the extra languages you speak that makes you stand out” (Bridgestock, 2011, p. 225).

Gezien het - zo Carder in zijn boek over *Bilingualism in International Schools* – ondertussen algemeen geldend en bekend is dat voor een cognitief en academisch succes in een tweede taal de eerste taal zowel mondeling alsook schriftelijk goed ontwikkeld moet zijn, heeft de internationale school een MTP uitgewerkt (Carder, 2007, p. 25). Bij het opstellen van dit programma in 2002 werd tegelijkertijd op een conventie in New York verklaard dat “no child should be prevented from speaking his or her own language” (Carder, 2007, p. 107). Dit betekende een sterke steun in de rug voor het MTP.

> *“At the Vienna International School instruction is necessarily in one language, namely English, but an active encouragement of the students´ Mother Tongues will help broaden their cognitive and academic skills, and add to the cultural richness of the school. ”*
> *(VIS, 2011, p. 9)*

In eerste instantie worden ouders uitvoerig geïnformeerd over het belang van de moedertaal met als doel dat zoveel mogelijk kinderen het MTP volgen om hun vaardigheden in de moedertaal te verbeteren. Een goede administratie en organisatie is nodig opdat zo een programma goed kan functioneren. Nog belangrijker is dat leerkrachten de situatie van de leerlingen kunnen aanvoelen en daar goed mee kunnen omgaan. Het is zeker een voordeel als deze zelf ook meertalig zijn. Van belang is eveneens het lesgeven in kleine groepen, weg van de “mainstream” (Carder, 2007, p. 34).

Op de VIS en de DIS worden moedertaallessen vanaf Primary School aangeboden. Bevat het bestaande pakket de passende moedertaal nog niet dan zal de Mother Tongue Coordinator zijn best doen om toch een leerkracht te vinden.

De lessen vinden na schooltijd plaats maar wel meestal op school – behalve als er tussen de leerkacht en de ouders een andere locatie is afgeproken en de school het daarmee eens is. IB- leerlingen kunnen hun moedertaallessen ook in hun vrije uren plaatsen, inzoverre de leekracht dan ter beschikking staat (Carder, 2007, p. 111).

Dit onderwijs moet door de ouders extra betaald worden, direct aan de leerkracht. De school geeft wel aan wat de prijzen zijn. Dit systeem blijkt goed te funktioneren (Carder, 2007, p. 111). Soms krijgen de ouders ondersteuning van hun firma of organisatie die het lesgeld dan helemaal of gedeeltelijk overneemt.

Het materiaal dat in de MTP lessen wordt gebruikt is in het ideale geval hetzelfde als in het herkomstland (Carder, 2007, p. 111). Dit is bij de Nederlandstalige MT-lessen die de proefpersonen van het empirisch onderzoek volgen, ook het geval.

Doel van het MTP is dat kinderen de mogelijkheid hebben aan het eind van hun schoolloopbaan hun moedertaal bij het IB-examen als eerste of tweede taal te kiezen en niet verplicht zijn om het examen Engels – wat vaak niet hun eerste taal is – als Language 1 te moeten afleggen.

Ook zal door het MTP bij terugkeer naar het herkomstland een nieuwe instap in het lokale schoolsysteem eenvoudiger zijn.

4.5. Taalbeleid van de VIS

De VIS heeft een informatieboekje uitgegeven waarin aan de ouders het taalbeleid wordt verklaard en ook de voordelen van meertaligheid en het belang van het bevorderen van de moedertaal. Enkele gedachten zullen hier aangehaald worden.

Duidelijk wordt gesteld dat bilingualisme de taalvaardigheden van de leerlingen stimuleert en helpt bij hun prestaties op school. Voor alle talen moet een goede ontwikkeling mogelijk zijn.

Zowel het Engels als de moedertaal worden naar voor gebracht en hun belang aan de ouders geschetst. Het Engels is belangrijk zodat leerlingen het curriculum kunnen volgen gezien het de instructietaal is. Maar de moedertaal – ondanks dat ze niet opgenomen is in het leerplan – is ook van groot belang. Uit onderzoek blijkt zelfs dat kinderen waarvan thuis de ouders de moedertaal actief ontwikkelen, doorgaans op school betere resultaten halen dan ééntalige kinderen. Kwalitatief en kwantitatief goede communicatie thuis is de basis voor succes op school. Maar niet alleen voor de resultaten, ook voor de persoonlijkheid en de gevoelens van het kind, is de moedertaal niet buiten beschouwing te laten. Slechts door het ontwikkelen van de moedertaal kan een kind persoonlijkheid opbouwen. Dit ligt aan het feit dat er een sterke relatie tussen taal, cultuur en identiteit bestaat (Hayim-Bamberger, 2011, p. 77).

Ondanks het feit dat meertaligheid vroeger vaak als oorzaak werd genoemd waarom kinderen geen goede resultaten haalden en zelfs opvoeders beweerden dat aan kinderen te hoge eisen worden gesteld als men ervan uitgaat dat ze twee talen leren én daarbij nog eens de hele leerstof moeten kennen, stelt de VIS nu heel duidelijk:

> *“In summary bilingualism is associated with educational difficulties only when children come to school without a good foundation in their Mother Tongue.”*
> *(VIS, 2011, p. 3)*

Het is belangrijk dat ouders hun kinderen motiveren hun moedertaal te gebruiken niet alleen in gesproken context maar ook bij het lezen en schrijven. Niet alleen wordt hun “cultural heritage” – hun cultuurgoed – behouden, ook zullen leerlingen vaardigheden ontwikkelen die ze direct op het Engels kunnen overdragen.

Jongeren die eigenlijk geen eigen taal hebben, leiden snel aan het verlies van identiteit. Daarvoor waarschuwt ook de VIS. Niet alleen het leren van een nieuwe taal wordt moeilijker als er geen goede basis van de moedertaal is, ook kan dit psychische gevolgen met zich meebrengen indien jongeren niet weten bij welke groep ze horen.

4.6. Enkele voordelen van meertaligheid

Murphy ziet veel voordelen in het bilingual of meertalig zijn. Eén van deze voordelen is volgens hem dat bilingualisme een hulpmiddel is voor het leren van andere culturen. Door talen kan men culturen leren kennen en begrijpen.

Verder zegt hij dat onderzoek heeft aangetoond dat evenwichtige twee- of meertaligheid – hij gebruikt doorgaans de term bilingualism – voordelen met zich meebrengt bij intellectuele schoolprestaties in tegenstelling tot bij ééntaligen – bij hem: monolinguals. Het belang van de moedertaal is hierbij niet te onderschatten.

Ook in het informatieboekje rond bilingualisme van de VIS en in Carders boek *Bilingualism in International Schools* zijn voordelen genoemd (Carder, 2007, 126). Een meertalig kind heeft communicatieve voordelen omdat het bredere communcatiemogelijkheden heeft en geschoold is in twee talen, maar ook culturele voordelen zijn niet te onderschatten. Grotere tolerantie en minder racistische trekken zijn bij meertalige kinderen te herkennen en ook hun multiculturaliteit brengt voordelen met zich mee. Meertalige kinderen – dit is al vaker genoemd – hebben ook pluspunten bij het denken, vooral op creatieve maar ook abstracte basis. Ze zijn zelfbewuster en hebben vaak een sterke identiteit ontwikkeld. Ook leren zij nieuwe talen sneller gezien ze op metalinguistisch vlak een sterke bewustzijn ontwikkelen en ertoe neigen sneller

en beter te begrijpen hoe een taal opgebouwd is. Toch is het niet zo dat alle meertaligen voordelen hebben tegenover ééntaligen vooral met betrekking tot het leren van nieuwe talen. Hier spelen immers ook sociale en educatieve factoren een rol.

Volgend overzicht vat de voordelen van meertaligheid nog eens kort samen.

The Advantages of Being Bilingual

Some of the potential advantages of bilingualism and bilingual education are:

Communication Advantages

- Wider communication (extended family, community, international links, employment).
- Literacy in two languages.

Cultural Advantages

- Broader enculturation, deeper multiculturalism, two "language worlds" of experience.
- Greater tolerance and less racism.

Cognitive Advantages

- Thinking benefits (e.g. creativity, sensitivity to communication).

Character Advantages

- Raised self-esteem.
- Security in identity.

Curriculum Advantages

- Increased curriculum achievement.
- Ease in learning a third language.

Cash and Career Advantages

- Economic and employment benefits.

(Carder, 2007, p. 126)

4.7. Samenvatting

Internationale scholen richten zich op families met schoolgaande kinderen die vaak omwille van hun beroep van het ene land naar het andere trekken. Deze transmigranten of diaspora-migranten leven in een "international space".

Vaak spreken de leerlingen niet of onvoldoende de instructietaal van de school, meestal het Engels. Daarom is een extra aanbod van de school, een ESL-programma, zeer positief. Aldus wordt de kennis van de instructietaal zo snel mogelijk op een niveau gebracht wat het normaal volgen van het curriculum mogelijk maakt. Ouders mogen niet het gevoel krijgen hun kinderen in het Engels te moeten ondersteunen en daardoor thuis beginnen Engels praten. Integendeel: het verdere bevorderen van de moedertaal is van groot belang om een goede kennis van het Engels mogelijk te maken. Ook is taal sterk aan gevoelens en persoonlijkheid gebonden. Gezien kinderen vooral in hun moedertaal hun persoonlijkheidsontwikkeling doorleven, is die taal ook voor het ontstaan van hun identiteit van groot belang. Er bestaat een sterke relatie tussen taal, cultuur en identiteit. Zou de band tussen het kind en de taal verbroken worden dan kan dit negatieve gevolgen hebben.

Om de moedertaal te bevorderen, ondersteunen zowel VIS als DIS het MT-programma. Daardoor wordt het leren van nieuwe talen makkelijker en het heeft tevens positieve effecten op de ontwikkeling van de cognitiviere vaardigheden van de leerlingen.

De voordelen van meertaligheid en meertalige opvoeding situeren zich zowel op het vlak van de persoonlijkheid, alsook op het communicatieve, culturele en cognitieve gebied.

Uiteraard is meertaligheid in de huidige maatschappij en voor de toekomst van de leerlingen een voordeel.

5. Het empirisch onderzoek

Bij dit onderzoek wil ik een beeld krijgen van hoe studenten aan internationale scholen die al vaak een aantal jaren in verschillende landen gewoond hebben, hun moedertaal – het Nederlands – beleven.

Ik probeer te achterhalen hoe ze hun moedertaal in hun jonge leven in de veschillende stadia en situaties gezien hebben en hoe ze hun moedertaal in de toekomst zien.

Ik heb negen studenten tussen de 14 en de 17 jaar bereid gevonden op vrijwillige basis aan dit onderzoek mee te werken. Ook de ouders werden betrokken bij de vraag om deelname.

Alle studenten hebben Nederlands als moedertaal en volgen nog lessen Nederlands in hun internationale school – de VIS of de DIS. Dit geeft al aan dat de moedertaal zowel voor de studenten alsook voor hun ouders – zij betalen immers – een grote waarde heeft.

5.1. Theoretische aanpak van het onderzoek

Als onderzoeksmethode werd het narratieve interview gekozen waarbij de studenten vrij vertellen. Door geen gesloten vragen te stellen hoopte ik de leerlingen niet in een bepaalde richting te duwen en zo hun eigen zienswijze en beleving te achterhalen.

Ondersteunend heb ik ook het talenportret gebruikt, waarbij de studenten het belang van hun verschillende talen op dit moment kunnen visualiseren. Dit bleek voor enkelen een goed hulpmiddel te zijn om hun eigen reflectie te verduidelijken.

In dit hoofdstuk worden eerst de gebruikte methodes in het wetenschappelijk veld geplaatst en nadien worden ze nader verklaard. Daarna worden de interviews van de leerlingen separaat geanalyseerd, met uitzondering van de interviews van de tweeling. Hun interviews heb ik in één analyse samengevat.

Aansluitend worden de individuele analyses met elkaar vergeleken wat dan de basis vormt voor enkele conclusies.

5.1.1. Sociaal-wetenschappelijk onderzoek

Sociaal-wetenschappelijk onderzoek respectievelijk de onderzoekers daarvan, houdt zich volgens Jaak Billiet bezig met “allerhand verschijnselen in de samenleving” (Billiet/Waege, 2005, p. 12). Niet alleen de verschijnselen worden bij dit soort onderzoek bekeken maar ook de factoren die deze verschijnselen beïnvloeden.

Sociaal-wetenschappelijk onderzoek kan zowel kwalitatief alsook kwantitief zijn. De keuze voor één van deze twee manieren is afhankelijk van de vraagstelling en van de doelstelling. Bij het kwantitatief onderzoek gaat het vooral daarom iets te meten, terwijl het bij het kwalitatieve onderzoek eerder om het begrijpen gaat. Er wordt geprobeerd een verklaring te vinden (Mayring, 2002, p. 9). Swanborn stelt het nog explicieter: in kwalitatief onderzoek worden er in tegenstelling tot het kwantitatieve onderzoek “geen (of nauwelijks) variabelen gebruikt [...] die gemeten zijn op interval- of rationiveau.” (Swanborn, 2004, p. 8). Er wordt weinig geteld of gemeten en er zijn geen tabellen in de rapporten te vinden.

Het kwalititief sociaal-wetenschappelijk onderzoek begon sinds de jaren ´70 steeds belangrijker te worden. Er werd kritiek op bepaalde methodes van het kwantitatieve onderzoek uitgeoefend, zoals b.v op gestandaardiseerde vragenlijsten, waar de bevraagden niet aan het woord komen maar slechts kruisjes zetten. Het wordt belangrijk en ook noodzakelijk geacht dat elke proefpersoon zijn situatie vanuit zijn eigen standpunt vertelt en verklaart en een eigen mening mag hebben, zonder dat deze wordt voorgezegd. Dit is enkel mogelijk indien met “offenen Befragungen in natürlichen, alltäglichen Situationen” (Mayring, 2002, p. 10) gewerkt wordt. In het voorliggende onderzoek wordt de term “kwalitatief” gebruikt om de alternatieve methode die er wordt toegespast, te verklaren en te rechtvaardigen.

5.1.1.1. Het kwalitatief onderzoek

De basis van de theorie van het kwalitatieve denken wordt in Mayrings boek aan de hand van vijf vrij abstracte principes verklaard, waarbij hij deze met “13 Säulen qualitativen Denkens” verduidelijkt.

Als eerste principe ziet hij bij het kwalitatieve onderzoek een sterke “*Subjektbezogenheit*”, waarmee hij bedoelt dat de te onderzoeken personen zowel vertrekpunt als doel van het onderzoek horen te zijn. Vervolgens stelt hij dat vooraleer er met een onderzoek begonnen kan worden, de wetenschapper een “*Deskription*”, een beschrijving van het onderzoeksveld moet formuleren. Ook moet hem bewust zijn, dat een kwalitatief onderzoek geen vaste, vooraf vastgelegde antwoorden biedt en hij veel met “*Interpretation”* zal moeten werken. Mayring beklemtoont later in zijn boek dat verkregen data altijd subjectief zijn, gezien ze gebaseerd zijn op interpretatie en deze ook op basis van voorafgaande ervaring en kennis tot stand komen (Mayring, 2002, p. 32). Belangrijk is eveneens de “natürliche*(...), alltägliche(...) Umgebung*” waarin dit onderzoek moet plaatsvinden. Tenslotte is een *“Verallgemeiner-barkeit”* hier niet eenvoudig mogelijk. Dat zou in elk geval beredeneerd moeten worden (Mayring, 2002, p. 20-23).

Om deze principes concreter, begrijpelijker en werkbaarder te maken, formuleert Mayring dertien “Säulen qualitatieven Denkens” (Mayring, 2002, p. 25). Deze zijn

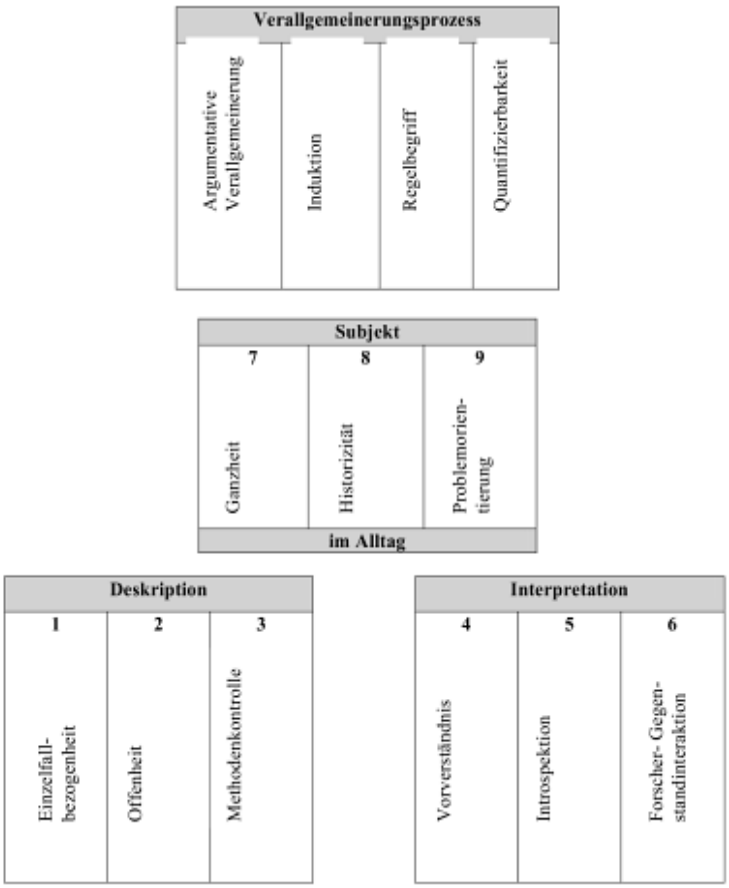

(Mayring, 2002, p. 26)
„13 Säulen qualitativen Denkens“

vooral noodzakelijk om methodes en resultaatinterpretaties te verifiëren. De afbeelding op de vorige bladzijde geeft een overzicht van de principes en zuilen, waarvan enkele die voor het doorgevoerde onderzoek van belang zijn, kort worden uitgelegd.

De eerste zuil verduidelijkt dat er gekeken moet worden naar specifieke en individuele casussen. De mens moet in zijn eigen context en zijn individualiteit begrepen worden. Het door Christa Hoffmann-Riem benoemde “Prinzip der Offenheit” wordt door Mayring als het belangrijkste aspect van een kwalitatief onderzoek gezien. Er bestaat grote “Kritik strenger Hypothesengeleitetheit” (Mayring, 2002, p. 28), waarover ook Breckner spreekt (Breckner, 2005, p.180): er is bij kwalitatief onderzoek geen hypothese aan het begin te formuleren. Een open houding bij de start van het onderzoek is van groot belang om de proefpersoon niet op voorhand in een bepaalde richting te sturen. Mayring stelt ook nog dat het nodig is om “die Augen offen für Unerwartetes” te houden (Mayring, 2002, p. 28). Dit betekent echter niet dat er geen “Vorstrukturierung” moet plaatsvinden, in tegendeel: een duidelijke structurering van het gespek is heel noodzakelijk. Het onderzoek moet eveneens “methodisch kontrolliert” (Mayring, 2002, p. 29) aflopen. Bij methodes die heel open zijn, is een duidelijke, precieze methodebeschrijving noodzakelijk zodat de resultaten achterhaalbaar zijn en erkend kunnen worden. Naast het “Prinzip der Offenheit” is ook sprake van het “Prinzip der Kommunikation” (Heistinger, 2006, p. 2). Hierbij gaat het om de procedure voor de gegevensverzameling die slechts door de communicatieve relatie met het onderzoekssubject tot stand komt. Basis voor de verzameling van gegevens zijn dus de regels van de communicatie zelf en geen wetenschappelijke regels. Belangrijk is de interactie tussen de proefpersoon en onderzoeker tijdens het interview. Er kan van kwalitatief onderzoek als dialoog sprake zijn (Mayring, 2002, p. 32).

Een uitgebreide voorkennis van het onderzoeksobject is noodzakelijk (Mayring, 2002, p. 29). Op basis van kennis van het onderwerp kan men een onderzoek opzetten en ontwikkelen. Die kennis stelt ons in staat de gegevens te interpreteren. Vooral bij humane wetenschappen maakt men vaak gebruik van interpretaties.

Lange tijd werd de introspectie - de analyse van het eigen denken - in de wetenschap niet als methode erkend. Dat verandert nu en daardoor kan er wetenschappelijk kwalitatief-interpretatief onderzoek plaatsvinden. Een analyse zonder introspectie is namelijk nauwelijks mogelijk.

In de loop van het onderzoek krijgt de onderzoeker nieuwe gegevens en inzichten. Daardoor kan een onderzoek zich in een andere richting ontwikkelen dan oorspronkelijk gepland. Ook moet elk nieuw element van het onderzoek steeds weer gerelateerd worden naar het geheel. Zo moet ook voor een verklaring van het heden telkens opnieuw naar het verleden gegrepen worden.

Een verdere zuil stelt dat als een onderzoek begonnen wordt, het uitgangspunt steeds de “konkrete, praktische Problemstellung im Gegenstandsbereich” moet zijn (Mayring, 2002, p. 35). Daarop kan het onderzoek dan ingaan. Resultaten gelden eerst en vooral slechts in dit concrete gebied. Deze resultaten zijn alleen met sterke argumentatie en voorzichtigheid te veralgemenen.

Inductie, zo schrijft Mayring in zijn werk, is in het kwalitatief onderzoek een toegestane methode. Inductie is gericht op het vinden van wetmatigheden in de geobserveerde gegevens (Billiet/Waege, 2005, p. 39). Op basis van waarnemingen stelt men vermoedens en hypotheses op. Deze moeten dan gecontrolleerd worden. Algemeen geldende regels bestaan nauwelijks. Regels bestaan niet zonder uitzondering en ze zijn sterk aan situatie en sociaal-historische context gebonden (Mayring, 2002, p. 36, 37).

Een verdere zuil of richtlijn die Mayring aanhaalt, gaat over hoe de resultaten van een kwalitatief onderzoek zinvol kunnen gekwantificeerd worden, gezien dit ook een “Funktion qualitativen Denkens” is (Mayring, 2002, p. 37). Kwalitatieve onderzoeken kunnen voorwaarde voor kwantificeringen zijn.

Algemeen geven de aangehaalde zuilen dus richtlijnen voor het practisch werken met kwalitatieve onderzoeksmethoden.

Er zijn verschillende vormen van kwantitatief onderzoek. Mayring noemt drie manieren om mondeling onderzoek door te voeren: het “Problemzentrierte Interview”, het “Narrative Interview” en de groepsdiscussie (Mayring, 2002, p.

66). In het volgende hoofdstuk zal worden ingegaan op het narratief interview, door sommige auteurs ook als biografisch interview benoemd.

5.1.2. Het narratief interview

De analyse van levenslopen, het biografisch onderzoek of ook het narratief interview, wordt in het interdisciplinaire veld van het kwalitatieve sociaal-wetenschappelijk onderzoek volgens Mayring al sinds de jaren ´70 steeds belangrijker (Mayring, 2002, p. 9). Deze methode, het narratief interview, zal in dit onderzoek in combinatie met die van het talenportret gebruikt worden.

Een methode, die zich op de principes van de interpretatieve sociologie baseert (Breckner, 2005, p. 177) - het zogenaamde “biografisch Interview” (volgens Breckner) of “narratives Interview” (volgens Mayring en Bernart/Krapp, e.a.) - bleek een geschikte vorm te zijn voor mijn onderzoek. Dat gaat immers over de individuele meertaligheid en de eigen kijk op de eigen situatie. Roswitha Breckner spreekt uitvoerig over deze methode in haar Duitstalige boek „*Migrationserfahrung – Fremdheit – Biografie*“ (“Migratie-ervaring - Vreemdheid – Biografie”) maar ook Bernart en Krapp hebben zich in hun boek “Das narrative Interview” uitgebreid met deze manier van interview beziggehouden. Er wordt in deze beide boeken vooral een theoretisch kader geboden, zowel over de manier waarop dit interview moet afgenomen worden als over de mogelijkheden van de analyse ervan. Beide boeken geven een goed aanknopingspunt om dit interview practisch te kunnen uitvoeren.

5.1.2.1 Populatie en onderzoeksvraag

Het was belangrijk voor dit onderzoek een methode te kiezen die “*Erfahrungen in ihrer lebensgeschichtlichen Einbettung einschließlich ihrer Veränderung im Laufe einer Lebensgeschichte zu erfassen vermag*.“ (Breckner, 2005, p.177). De gebeurtenissen in het leven van de geïnterviewden beïnvloedden hun zeer sterk en dus kunnen we deze niet buiten beschouwing laten. De huidige situatie van de ondervraagden moet in haar historische context geplaats worden. Het komt regelmatig tot subjectieve vervorming van het levensverhaal gezien dat

door de onderzochte persoon zelf wordt verteld. Gevoelens hebben op de keuze van het vertelde een grote invloed. Voor de analyse belangrijke gegevens worden niet altijd in het begin gegeven wat vaak daarop wijst, dat dit gebeuren werd verdrongen. Dit zegt ons al iets over het emotionele belang van deze gegevens (Mayring, 2002, p. 44).

Door het spontane en individuele verhaal is een vorm van zelfinterpretatie in deze methode ingebouwd. Bij het narratieve interview wordt daarom een „alltagsweltliche vertraute Kommunikationsform“ (Bernart/Krapp, 2005, p. 3) gebruikt, namelijk het vertellen. Dit is voor de geïnterviewde geen vreemde situatie, waardoor hij zich gemakkelijker kan uitdrukken, wat belangrijk is gezien de ondervraagde de actieve persoon is in dit soort interviews. Hij bouwt het immers op. Deze vorm van enquête wordt door Bernart en Knapp als extreemste vorm van een open ondervraging gezien (Bernart/Krapp, 2005, p. 2). Niemand wordt met gestandardiseerde vragen geconfronteerd. De geïnterviewde wordt aangespoord om vrij te vertellen (Mayring, 2002, p. 72).

Kleemann, Krähnke und Matuschek hebben het over deze vorm van interview als over een „*spontane Erzählung von Personen über selbst erlebte Ereignisse oder Prozesse* […]“ (Kleemann, Kränkhe, Matuschek, 2009, p. 64). Deze worden volgens hen opgebouwd op basis van de innerlijke logica („*Innere Logik“).*

Doel van het biografisch onderzoek is zo breed mogelijk te zijn. Zowel het eigen perspectief van de bevraagde persoon, alsook de historische dimensie van het leven van die persoon, moeten in acht genomen worden (Bernart/Krapp, 2005, p. 9). Doordat het vertellen een bekende communicatievorm uit de dagelijkse samenleving is, structureert de geïnterviewde zijn verhaal automatisch. Hij geeft eerst een overzicht, beschrijft dan de kern waarover het gaat, duidt daarna de problematiek aan, geeft een evaluatie en een persoonlijke mening en vindt tenslotte een oplossing en een sluitende interpretatie. Volgens Mayring (2002, p. 73) is dit een vaste structuur die uit alledaagse communicatie bekend en ook natuurlijk is.

Het vrije vertellen laat verhaal en subjectieve betekenis versmelten, wat met gestandardiseerde vragen niet mogelijk zou zijn (Mayring, 2002, p. 73).

Door communicatie en soms nodige interactie, wordt het levensverhaal gereconstrueerd.

Men moet er rekening blijven mee houden dat gewaarwordingen, gevoelens, handelingen en houdingen in de loop van de jaren en door interactie en ervaringen in het leven van de ondervraagde kunnen veranderen (Breckner, 2005, p. 178). Daarom is de historiciteit, die Mayring ook als één van zijn pilaren noemt, niet te verwaarlozen. Zo kunnen “humanwissenschaftliche Gegenstände immer eine Geschichte haben, sich immer verändern“ (Mayring, 2002, p. 34).

5.1.2.2. Afname

Hoewel men met een open houding het interview begint, is het volgens Breckner heel belangrijk het gesprek op voorhand goed te structureren. Enkel door een goede voorbereiding kan een succesvol interview plaatsvinden (Breckner, 2005, p. 181).

Ook inhoudelijk is openheid van groot belang. Bij de meeste onderzoeksmethoden wordt op voorhand een hypothese opgesteld om goed werk te kunnen leveren. Doel van het onderzoek is dan deze hypothese te verwerpen of te bevestigen. Bij het narratieve interview wordt er geen hypothese geformuleerd. Er wordt slechts met het „*Prinzip der Offenheit“* gewerkt (Breckner, 2005, p. 180).

De onderzoeker moet voor zoveel mogelijk interpretaties open blijven en de geïnterviewde mag niet op voorhand in een bepaalde richting geduwd worden, wat door de formulering van een hypothese automatisch zou gebeuren.

Wat belangrijk is bij deze vorm van interviews, is dat de geïnterviewde vrijwillig meedoet aan dit onderzoek en niet verplicht wordt. Slechts bij vrijwillige deelname zullen de verhalen van harte komen en wordt er graag over het gebeurde verteld. Heeft de proefpersoon geen zin in dit onderzoek, dan kan hij snel informatie weglaten om het interview in te korten. In dit geval gaat veel verloren wat voor de analyse van groot belang had kunnen zijn.

5.1.2.3. De fases van het interview

Niet alleen Breckner, maar ook Kleemann, Kränkhe en Matuschek segmenteren dit interviewtype in 3 fases.

In de eerste fase wordt de openingsvraag gesteld. De bevraagden worden verzocht hun levensverhaal te vertellen en wel „*möglichst genau und umfassend*“ (Kleemann, Kränkhe, Matuschek, 2009, p. 74). Bij de openingsvraag moet de interviewer echter het onderwerp van het verhaal afbakenen door het thema van het onderzoek duidelijk te beschrijven en uit te leggen. De geïnterviewde kan zelf beslissen wat hij of zij als relevant ziet en welke aspecten en fasen uit zijn leven voor dit thema belangrijk zijn en hoe die eventueel met elkaar in verbinding staan of welke hij duidelijker en intensiever naar voor wil brengen.

In de tweede fase wordt door de onderzoeker ingegaan op het net vertelde. Hij vraagt narratief om fasen of gebeurtenissen uitgebreider te verklaren (Breckner, 2005, p. 182). Het is echter belangrijk dat de door de geïnterviewde gekozen volgorde van het verhaal wordt gevolgd. Doel van deze fase is het verdiepen van het verhaal en het aansporen om verder te vertellen. De geïnterviewde mag niet het gevoel krijgen zich te moeten rechtvaardigen of argumenten voor zijn standpunt of acties te moeten brengen. Ook deze fase is puur narratief.

De derde fase wordt gebruikt om gaten te vullen. Wat nog niet werd verteld of genoemd, wordt nu door de interviewer aangesproken. Dat kunnen tijdperken zijn, waarover er niet werd verteld, of ook elementen of aspecten die voor de interviewer nog belangrijk zijn. In deze fase mag voor het eerst naar het waarom gevraagd worden (Breckner, 2005, p. 183).

Het interview wordt afgerond met een kort afsluitingsgesprek. Dit wordt door Breckner echter niet meer als extra fase gezien. Er wordt gevraagd hoe het met de geïnterviewde gaat en wat zijn indrukken van het gesprek zijn. Ook krijgt hij de mogelijkheid zelf vragen te stellen, als daar behoefte aan is.

Na het interview moet de interviewer direct een memo formuleren. Daarin worden de indrukken en gedachten opgeschreven. De interviewer gaat in op hoe het gesprek verliep en hij schrijft al enkele opmerkingen en eerste

vermoedens op die dan deel kunnen uitmaken van de daarop volgende analyse. Een eerste globale evaluatie is hiermee dan gemaakt.

Deze drie fases werden bij de afname van het interview zo goed mogelijk gevolgd.

5.1.2.4. Analysestappen en interpretatie

Zoals ook bij de andere methodes van interpretatief sociaal-wetenschappelijk onderzoek het geval is, is de analyse van deze methode descriptief en interpretatief (Bernart/Krapp, 2005, p. 12).

Mayring verklaart in zijn boek dat er consensus bestaat over het algemene doel van een inhoudsanalyse, namelijk het analyseren van materiaal dat op basis van communicatie is verzameld (Mayring, 2010, p. 11).

In de meeste gevallen wordt het interview op een geluidsband opgenomen, waardoor het nodig is een transcript op te stellen (Bernart/ Krapp, 2005, p. 41). Zowel Kleeman, Kränkhe en Matuschek, alsook Mayring zien deze “fixierte Kommunikation” (Mayring, 2010, p. 13) als het fundament van de interpretatieve analyse (Kleemann, Kränkhe, Matuschek, 2009, p. 28). Vooral de verwoording is van belang, waarbij ook de “m-hm”s of de “ja”´s, die bij een mondeling gesprek vaak gebruikt worden, in het transcript worden gevoegd (Kleemann, Kränkhe, Matuschek, 2009, p. 74). Belangrijk is het controleluisteren nadat het transcript werd afgesloten. De geluidsband wordt afgespeeld en tegelijkertijd wordt er meegelezen (Bernart/Krapp, 2005, p. 42).

Bij de analyse is een systematische aanpak, die ook door regels en theorie worden begeleid, noodzakelijk. Altijd moet het doel voor ogen blijven (Mayring, 2010, p. 13). Maar niet alleen de “Regelgeleitetheit”, dus het volgen van regels, ook de interpretatie is bij de analyse van het kwalitatief interview van groot belang. Bij het analyseren wordt aan de eigen ervaring aangeknoopt om nieuwe inzichten te krijgen (Mayring, 2010, p. 59).

Terwijl zich de regels bij de analyse van Bernart en Krapp op drie interpretatie-niveaus baseren (Bernart / Krapp, 2005, p. 44), is Breckner van mening dat de

verwerking in zes verschillende stappen gebeurt (Breckner, 2005, p. 185). Kleemann, Kränkhe en Matuschek onderscheiden bij een enkelvoudige studie in de analyse vier stappen. Om uiteindelijk een vergelijking te maken, wordt er een vijfde stap toegevoegd (Kleemann, Kränkhe, Matuschek, 2009, p 76).

Zowel Kleemann, Kränkhe en Matuschek alsook Breckner betrekken hun analyse hoofdzakelijk op de eerste fase van het interview.

Bij de *eerste analysestap* – volgens Breckner – wordt vooral op de chronologische structuur van het verhaal in de eerste fase ingegaan. De biografische informatie worden gefilterd en chronologisch weergegeven.

Op basis van familieconstellaties, de omgeving en de generatie respectievelijk het moment van de geboorte, wordt er geprobeerd een eerste hypothese op te stellen in verband met hoe deze net gerangschikte aspecten invloed zullen hebben op het verdere leven van de ondervraagde. Hierbij moet geprobeerd worden de informatie die uit latere fases bekend is, buiten beschouwing te laten.

Bijkomend wordt ook het levensverhaal in alle mogelijke aspecten geanalyseerd - bijvoorbeeld het tijdsaspect, het maatschappelijke aspect – en er wordt gezocht naar welke gebeurtenissen in het leven van de ondervraagde essentieel waren en hoe ze de dynamiek van het verhaal beïnvloed hebben (Breckner, 2005, p. 185).

Keerpunten en bijzondere gebeurtenissen in het leven worden gefilterd en er wordt kritisch naar verbanden tussen gebeurtenissen gezocht, die dan ook uit verschillende oogpunten bekeken worden om zo eventueel andere coherenties te vinden, die door de verteller niet expliciet werden geopenbaard.

In de *tweede analysestap* wordt volgens Breckner vooral aan de decodering van de sequencies van de beschrijving gewerkt. Breckner spreekt over het „Prinzip der sequentiellen Selektivität“ (Breckner, 2005, p. 187). Vormgevende verbanden, die de bevraagde onbewust en spontaan in zijn verhaal naar voor brengt, geven een goede kijk op de actuele visie van de verteller.

Voor deze analysestap is het belangrijk het gesprek respectievelijk de tekst in sequenties te verdelen. Criteria voor deze indeling zijn volgens Breckner het

wisselen van de woordvoerder, verandering van thema en de overgang van de ene tekstsoort naar de andere, waarbij hier vooral het verhaal, de argumentatie en de beschrijving bedoeld worden (Breckner, 2005, p. 187).

Nadat deze sequenties zijn ingedeeld, worden ze successief geïnterpreteerd. Daarbij wordt vooral op het zinvolle ingegaan: waarom wordt wat op welke manier verteld?

Het belang van de gebeurtenissen wordt in de *derde analysestap* ontcijferd. Er wordt niet enkel meer op de eerste fase van het interview ingegaan, maar ook het later vertelde wordt belangrijk. Er wordt geprobeerd te achterhalen hoe de verteller bepaalde situaties heeft meegemaakt en hoe hij ze op dat moment emotioneel beleefde. Door tijdelijke samenhangen te vinden, worden contexten duidelijk en latere gebeurtenissen verklaard.

Het grootste deel van de *vierde analysestap* is bij niet-moedertalige resp. niet-eersttalige bevraagden niet zeer zinvol gezien het hier over de nauwkeurige analyse van het taalgebruik gaat (Breckner, 2005, p. 190). Hier worden reeds gestelde hypothesen, alsook verborgen zinsverbanden onderzocht. Die zijn vooral te vinden in weglatingen in het verhaal, maar ook door het afbreken en het wisselen van thema midden in het verhaal. Welke sequenties voor deze gedetailleerde analyse worden gekozen, wordt vooral door niet opgeloste vragen maar ook onduidelijke passages bepaald. Deze zijn vaak op taalvlak herkenbaar, waardoor echter een analyse bij de bevraagden, die de gebruikte taal als vreemde taal hebben geleerd, vaak als niet zinvol wordt beschouwd gezien foutieve analyses en interpretaties tot stand kunnen komen. Een uitspraak, bepaalde pauses of het stoppen midden in een sequentie kan met ontbrekende taalkennis te maken hebben en niet per sé met het proberen iets te verbergen.

De *vijfde analysestap* – zo verklaart Breckner – is „Kontrastierung der erlebten und erzählten Lebensgeschichte“ (Breckner, 2005, p. 190). Alle interpretaties worden in een hypothese samengevat die het geanalyseerde levensverhaal verkort weergeeft. Er wordt ingegaan op de vraagstelling waarom bepaalde gebeurtenissen uit het verleden nog steeds invloed op het heden hebben of waarom andere niet meer belangrijk blijken. In deze stap gebeurt de

„Formulierung generalisierter Hypothesen“ (Breckner, 2005, p. 190), die meestal een samenvatting van de tijdens de analyse ontstane hypothesen zijn. Is dit gebeurd, is de zaak afgesloten.

Een *zesde analysestap* geschiedt slechts dan, als een vergelijking tussen de verschillende zaken/personen zal plaatsvinden, zoals in dit specifiek onderzoek het geval is.

5.1.3. Het talenportret

Zowel Hans-Jürgen Krumm alsook Brigitta Busch, beide medewerkers aan de Weense universiteit, hebben zich met de methode van het talenportret bezig gehouden. Deze methode wordt vooral als ondersteunende methode gebruikt. Roswitha Breckner stelt voor deze methode met de segmentanalyse te verwerken. Dit zou met zich meebrengen, dat ze als zelfstandige methode meer aanzien zou krijgen (Busch, 2010, p. 64).

De methode van het talenportret probeert het taalrepertoire, dat de oorsprong van de talige leefwereld van elk individu is, te visualiseren (Busch, 2010, p. 59). Daarbij wordt met het taalrepertoire „die Gesamtheit der (sprachlichen/ kommunikativen) Möglichkeiten, die Sprecher/innen in spezifischen Situations-kontexten zur Verfügung stehen.“ bedoeld (Busch, 2010, p. 59).

Het idee van een visualisering wordt in verband gebracht met het begrip van Pièrre Bourdieu die het heeft over ´de talige habitus´. Hij beschrijft deze als een lichaam, dat door elk verhaal, elke gebeurtenis, elke ervaring en elk contact wordt gevuld. Het eerste contact met dit lichaam laat een onuitwisbaar en zichtbaar overblijfsel achter (Busch, 2010, p.60).

De onderzoeksgroep „Spracherleben“ van de universiteit Wenen wou met creatieve middelen – vooral door tekeningen – methodes ontwikkelen om het taalrepertoire van een individu in kaart te brengen. Dat resulteerde in het talenportret.

Bij het onderzoek krijgen de onderzoekspersonen een leeg silhouet van een lichaam. Hun opdracht is dan dit silhouet in te kleuren volgens hun

taalrepertoire. Daarvoor krijgen ze verschillende kleuren ter beschikking. Elke kleur representeert een taal. Tijdens het kleuren van dit silhouet wordt de proefpersoon vaak zelf geconfronteerd met de hoeveelheid aan talen, dialecten en variëteiten, waarmee hij in zijn leven te maken heeft en die tot zijn persoonlijk taalrepertoire horen. Nadat de onderzoekspersoon genoeg tijd heeft gekregen deze kleuropdracht uit te voeren, wordt gesproken over de manier waarop het silhouet werd ingevuld (Busch, 2010, p. 61-63).

Het gaat hier niet enkel om welke kleur voor een taal gekozen wordt, ook de plaats die een taal op het lichaam krijgt, de vorm en de grootte van de gekleurde vlakken en de kleurintensiteit geven ons informatie. Opengelaten plekken in het silhouet kunnen een specifieke significantie hebben (Busch, 2010, p. 64). Daarbij worden bij opengelaten plekken ook die plekken bedoeld, waar de „niet-kleuren“ wit, zwart en grijs werden gebruikt.

Semiotiek en de verklaring van kleuren kunnen en grote rol spelen bij de interpretatie. Het is ook zinvol naar de locatie van bepaalde kleuren, naar de keuze van kleuren en naar de relatie kleur - taal te kijken om zo een goede interpretatie mogelijk te maken.

Het talenportret is al in verschillende onderzoeken gebruikt. Zo staat in het tijdschrijft *Language and Education* een artikel over een onderzoek dat in Zuid-Afrika, concreet in een school in Kaapstad, werd doorgevoerd onder leerlingen tussen de 13 en de 15 jaar. Doel was het een hiërarchie van talen te herkennen waarvoor een combinatie uit verschillende methodes werd gebruikt waarbij daar het talenportret één van was. Het talenportret is oorspronkelijk bedoeld als “language awareness exercise” (Busch, 2010, p. 286). Door het kleuren in een silhouet, los van de gesproken taal, wordt de aandacht verplaatst van het verbale naar het visuele. Gebeurtenissen die talen beïnvloeden worden meestal niet bewust waargenomen en zijn daardoor ook moeilijk te verwoorden. Door deze methode is een verbale uitleg niet nodig. Daarbij komt dat de methode in tijd begrensd is. De visuele representatie blijft tijdens het maken van het portret steeds voor ogen waardoor het eenvoudiger is dingen met elkaar te combineren. “Language portraits thus forground the current situation rather than emphasizing the path which has led to it” (Busch, 2010, p. 286). Daardoor ziet een talenportet er steeds verschillend uit, afhankelijk van het tijdstip waarop het

wordt gemaakt. Het verbeeldt een actuele situatie, die binnen de kortste tijd kan veranderen en waardoor soms binnen een jaar een talenportret compleet anders kan zijn.

Ook is een talenportret heel individueel. In het onderzoek in Zuid-Afrika kozen velen ervoor om ook minder prestigeuze talen of dialecten in hun silhouet aan te brengen. De functie van een taal wordt vaak met een lichaamsdeel in verbinding gebracht. Zo valt in het onderzoek, dat in het kader van dit werk uitgevoerd werd, op dat de Nederlandstalige kinderen op de internationale scholen in Wenen altijd het Engels in het hoofd plaatsen. Dit is immers de plaats waar ze dingen leren en moeten onthouden, wat voornamelijk in het Engels gebeurt doordat Engels de instructietaal is.

In het geval dat het taalportret gecombineerd wordt met een andere methode, zoals in dit werk met het narratief interview, is het bij een vergelijking zinvol na te gaan in hoeverre de analyse van het interview met de analyse van het portret overeenkomt en of ze elkaar aanvullen.

5.2. De uitvoering van het onderzoek

Alle interviews met de leerlingen werden door mij op hun eigen school afgenomen, de meesten dus op de VIS, dat met Jan op de DIS.

Bij dit soort interview is het van groot belang dat er geen tijdsdruk ondervonden wordt. De geïnterviewde mag niet het gevoel hebben dat alles kort en krachtig moet gezegd worden omdat er anders te weinig tijd is. Deze tijdsdruk en stress-situatie zou namelijk het weglaten van belangrijke punten met zich meebrengen wat dit interview onbruikbaar zou maken. Ook moet het meedoen aan dit interview op vrijwillige basis gebeuren, zodat er vrij kan verteld worden over het meegemaakte.

Om het gesprek zo vrij en open mogelijk te houden, was er geen tijdsbegrenzing. De interviews werden tijdens de Nederlandse les afgenomen. Hier wil ik even mijn dank aan juf Els uiten, die op de VIS "Nederlands als moedertaal" onderwijst en ermee akkoord ging dat de intervieuws tijdens de les werden afgenomen. Als we op tijd klaar zouden zijn, konden de leerlingen nog

naar de les gaan, maar als we de hele lestijd nodig hadden voor het interview, was dit ook geen probleem. De leerlingen hadden daardoor niet het gevoel dat ze door langer te praten langer op school moesten blijven. De interviews duurden tussen de 25 en de 40 minuten.

De al eerder vernoemde interviewmethode, het narratief of biografisch interview, met zijn drie fasen, kon ik niet altijd naar mijn tevredenheid volgen. De eerste fase is duidelijk herkenbaar, maar het is opvallend dat bijvoorbeeld Annemarie geen precieze voorstelling had van wat ze allemaal zou kunnen vertellen. Ook zijn de leerlingen nog zo jong dat over hun levensverhaal niet oneindig kan verteld worden. Fasen twee en drie waren moeilijk te onderscheiden.

Wat wel goed lukte was de „selbst strukturierte Großerzählung“ (Breckner, 2005, p.181) aan het begin van het interview, waarin over het leven wordt verteld. Hier kan echter niet van een „Großerzählung“ sprake zijn, gezien dit stuk toch eerder kort gehouden werd. Ik probeerde toch tijdens de verhalen heel attent te luisteren en vooral met non-verbale communicatie en hoorsignalen zoals "a-ha" of "m-hm" en "ja" mijn interesse te tonen en hen aan te sporen verder te vertellen.

Alle interviews werden opgenomen en nadien getranscribeerd. In mijn analyses gebruik ik pseudoniemen, die in het transcript met de beginletter worden aangeduid.

Omdat het de bedoeling was het belang van de moedertaal te achterhalen, heb ik zo nodig enkele hulpvragen gesteld. Ik probeerde de moedertaal te situeren in de gebieden school, thuis, vrije tijd en toekomst.

5.3. Analyses

5.3.1. Annemarie

“Het is toch wel een deel van me, Nederlands.”

De eerst indruk die je van Annemarie krijgt, is dat ze een vrolijk en heel energiek meisje is, vol levensvreugde. Het was eerst niet eenvoudig om een

afspraak voor het interview te maken. Eén keer miste zij de afspraak, de andere keer moest ik het afzeggen. Maar uiteindelijk lukte het ons toch en ontmoetten we elkaar op de VIS. We zochten een vrij lokaal waar we ongestoord dit face-to-face interview konden afnemen en waar een goede opname mogelijk was.

Het was een aangenaam interview en ze vertelde enthousiast. Nadat ze met de korte samenvatting van haar leven klaar was, probeerde ik chronologisch op haar verhaal in te gaan om zo verdere informatie te krijgen. Het onderscheiden van fase één en twee bleek moeilijker dan gedacht.

Aan het eind van het interview vroeg ik aan Annemarie hoe ze het vond om over haar talen en haar leven te praten. Zoals vele anderen was ook zij onder de indruk. Ze had bij vele dingen nog nooit stil gestaan en vond het interessant om daarmee geconfronteerd te worden.

5.3.1.1. Haar talen in familie, omgeving en school

Annemarie werd op 26 maart 1996 in Canada geboren. Haar mama is Canadese, haar vader heeft de Nederlandse nationaliteit. Daardoor groeit ze al automatisch in twee culturen op.

Toen ze twee jaar was, verhuisde de familie naar Utrecht, Nederland. Twee jaar later moesten ze verder naar Den Haag waar Annemarie naar een Nederlandse basisschool ging. In die tijd was alles dus in het Nederlands. Ze sprak op school Nederlands en thuis sprak ze Nederlands, zelfs met haar Canadese moeder. In die tijd voelde ze zich “helemaal niet comfortabel in het Engels omdat ik het bijna nooit sprak”.

De eerste contacten met het Engels had ze toen haar moeder Engelse boeken voor haar begon te kopen. Die moest ze lezen voordat ze het volgende boek in het Nederlands bij de hand mocht nemen. “Het moest gewoon zijn dat als ik een Engels boek las, dan mocht ik een Nederlands boek lezen”, vertelt Annemarie, “en daarna moest het weer een Engels boek zijn. Dus dat was gewoon afwisseling.”

Zoals Annemarie het vertelde, klinkt het als een verplichting om Engelse boeken te lezen. Meestal is het zo dat een verplichting niet leuk is om te doen. Voor de meeste jongeren is het '*moeten'* van iets heel vervelend. Annemarie vertelt lachend:

> *"Na, ik vond eigenlijk wel leuk. Ja, het hing ervan af welk boek het was. Soms was het vervelend, want ik was in het midden van dat boek, en dan moest ik eerst dat boek lezen."*

En het lezen was toen voor haar in het Nederlands toch duidelijk makkelijker: "want ik heb mezelf eigenlijk zelf geleerd om in het Engels te lezen [...] want niemand heeft mij daarbij geholpen of zo op school." Dit zou haar kijk op het Engels kunnen veranderen. Misschien vond ze het leuk om zelf te ontdekken hoe iets gaat, maar misschien vond ze het tegenovergestelde: eigenlijk toch lastig en met veel werk verbonden, zo een taal zelf te leren lezen. Of dit verplicht contact zich negatief op haar Engels zal uitwerken?

In die tijd kwam er een Schots meisje op haar school waar ze het goed mee kon vinden. Dat meisje sprak in het begin geen Nederlands dus Annemarie nam de rol van vertaalster op zich.

Nu woont Annemarie al sinds vijf jaar in Oostenrijk. Ze zegt van zichzelf dat ze zich veel comfortabeler voelt in het Engels. Niet alleen is de schooltaal hier Engels, ook veranderde met de verhuis de thuistaal van het Nederlands naar het Engels. Momenteel heeft ze bijna alleen maar contact met het Nederlands in de Nederlandse les.

Dat ze nu hoofdzakelijk met het Engels contact heeft, laat al vermoeden dat er een verschuiving gebeurde op gebied van talen. Ze begon meer belang te hechten aan het Engels i.p.v aan het Nederlands. De wens om thuis Nederlands te willen spreken, blijkt niet te bestaan anders zou ze dit doen.

Nadat de eerste fase van het interview was afgelopen, ging ik chronologisch in op het leven van Annemarie. De eerste sequentie waarover ze heel uitvoerig vertelt, was het wonen in Den Haag. Vooral Eli, het Schots meisje dat naar Nederland was verhuisd, speelt hier een grote rol.

> *A: En toen kwam ook nog een Schots vriendinnetje op onze school en zij kon alleen maar Engels. Dus toen heb ik heel veel met haar gesproken in het Engels en vertaald tussen de twee talen.*

I: Mhm
A: En dat was voor mij zo de eerste keer dat ik echt in aanraking kwam, dat ik twee talen sprak en dat, ja, dat daar toch echt wel verschil tussen zit.

Door Elli kwam Annemarie heel intensief met het Engels in contact. Ze moest vertalen voor Eli, maar ze werden beste vriendinnen en spraken altijd Engels met elkaar. Over het ontstaan van de vriendschap vertelt Annemarie:

"Ik denk [...] dat het was dat we daardoor [het Engels] samen zijn gekomen en toen hebben we uitgevonden dat het echt klikte."

Dankzij het Engels is hier voor Annemarie een hechte vriendschap ontstaan, die lange tijd geduurd heeft. Dit zou kunnen betekenen dat vanaf nu het Engels een belangrijke rol begint te spelen. De taal heeft een emotionele waarde gekregen. Ook werd dit thuis sterk aangemoedigd: "mijn moeder vond dat heel erg leuk." Haar dochter had in haar ogen een vriendin, waarmee ze de taal sprak, die eigenlijk de echte "moeder"taal was. Dit is tegelijkertijd een goed voorbeeld, waarom het begrip "moedertaal" in de wetenschap steeds minder wordt gebruikt. Het is een begrip, dat vaak niet juist is. De taal die als "moedertaal" wordt gezien, is soms de "vadertaal". Over de tijd dat ze in Nederland woonde zegt ze zelf: "toen [...] voelde ik me nog steeds het best in Nederlands", alhoewel hier in correcte wijze niet van de "moeder"taal kan gesproken woorden (zie hoofdstuk 3.5.)

Niet alleen werd er bij Annemarie thuis Engels gepraat toen Elli meekwam, maar ook sprak zij bij Elli thuis Engels. Dat was spannend voor haar, gezien het gezin daar geen Nederlands kon en zij die mensen niet kende.

Ook aan het Engels praten thuis begon Annemarie snel te wennen: "ik vond het gewoon heel erg exotisch, ik had het nooit gedaan, dus het was leuk om het te spreken." Met haar vader en broer bleef ze wel Nederlands praten.

Het contact met de klasgenoten werd vanwege het Engels steeds minder. Toen de andere leerlingen Engelse les hadden en het nog moesten leren "toen mochten wij bijna altijd buiten zitten op de computer spelen of zo". In die tijd werd het Engels voor Annemarie steeds intensiever. Ook al speelde ze wel met andere kinderen in het Nederlands, haar beste vriendin en het intensiefste contact had ze toch wel met Eli.

Deze sterke focus op het Engels werd iets minder toen Lotte, een Nederlands meisje dat uit Amerika kwam, zich bij het groepje van de twee meisjes aansloot. Zij sprak ook goed Engels, maar toch was voor haar het Nederlands de betere en meer aanwezige taal. Dus werd er meer Nederlands gepraat, zowel op school, alsook toen ze met hun drieën onderweg waren.

> *A: Ja, want Lotte voelde zich wel, was echt wel een Nederlandse, en toen we op school waren toen ja, zeker Nederlands.*
> *I: Ok dus je hebt eigenlijk met Elli vooral in het begin Engels gepraat, je hebt veel die vertaalfunctie eigenlijk overgenomen, maar uiteindelijk zijn jullie dan toch in het Nederlands gekomen als gemeenschappelijke taal.*
> *A: Naja, Elli en ik samen spraken eigenlijk altijd Engels, maar als Lotte erbij was of als we op school waren, was het altijd Nederlands.*
> *I: Ok, dus je hebt eigenlijk in Nederland hoofdzakelijk Engels-contact gehad door die boeken die je van je moeder moest lezen en door Eli!*
> *A: Ja!*

Een relativering van mijn veronderstelling dat dus het Engels de emotionele taal van Annemarie was geworden is hier nodig. Toen het over de verhuis naar Wenen ging en hoe ze die vond zei ze: “in die periode was het heel erg slecht gegaan tussen ons drieën [...] er was echt heel veel ruzies [...] het was niet meer leuk meer. Dus ik verheugde mij daar wel eigenlijk op om nieuwe vrienden te krijgen”.

De komst van Lotte, die ook het Nederlands weer meer in het leven van Annemarie bracht, bracht dus ook vele problemen met zich mee: “dat was gewoon echt [...] dat jaloers zijn van die doet dit met die en ik ben daar niet bij.”

Men kan ervan uitgaan dat de ruzies een negatieve invloed op het beleven van het Nederlands in Annemaries leven hebben gehad. Ze verheugde zich op de verhuis en op het leren kennen van nieuwe vriendinnetjes. Ze keek uit naar het achterlaten van de Nederlandstalige omgeving om in een anderstalige omgeving nieuwe vrienden te leren kennen. De mogelijkheid bestond dat Nederlands gekoppeld werd aan geen houdende vriendschap en dus als negatief ervaren werd.

In Oostenrijk aangekomen vertelt ze dat de VIS toch eerst eng was:

> *“Het was toch eng dat alles in het Engels was en ik kende al de uitdrukkingen niet en zo, [...] en toen ik hier kwam was het wel anders, maar ik bedoel, na twee weken had ik het ook allemaal weer door”*

Door les te krijgen in het Engels kon Annemarie zich nog beter inleven in die taal, zich nog vlotter uitdrukken. Het Engels kreeg voor haar dus een steeds grotere en betekenis. Ze kreeg eindelijk nieuwe vrienden en leefde haar nieuwe leven niet meer in het Nederlands.

> *"Engels is definitief de taal die ik het meest spreek".*

Op school is nu alles in het Engels. Waarschijnlijk probeert ze ook bij Nederlandstalige vrienden het Nederlands te vermijden omdat de herinneringen aan de vriendschap met Lotte en Elli toch eerder een negatieve smaak hebben achtergelaten. Op de vraag in welke taal ze met Nederlandstaligen op school omgaat, is haar antwoord ook: "ja, Engels". Maar als er intensiever wordt naar gevraagd, dan geeft ze toe dat de gesprekken soms toch ook in het Nederlands plaatsvinden.

Ook thuis spreekt ze nu met haar broer en mama voornamelijk Engels. Dat begon "kort nadat we hierheen zijn verhuisd. Toen we zoveel Engels spraken dat hier de Engelse taal onze moedertaal werd." Haar ouders hadden thuis altijd al met elkaar in het Engels gesproken. En zeker nu ze in Oostenrijk wonen en de kinderen naar een Engelstalige school gaan, is het voor de moeder vanzelfsprekend dat er Engels, haar moedertaal, wordt gesproken.

"In de Nederlandse les spreek ik Nederlands, soms met mijn vader als hij thuis is, en in het weekend voornamelijk spreek ik Nederlands", voor de rest is haar leven in het Engels. "Ik vind het wel een beetje jammer dat ik niet meer zoveel Nederlands spreek, want ja, het kan soms toch wel voorkomen dat ik naar een woord zoek."

Ze is ook door de verhuis met een nieuwe taal in nauw contact gekomen: het Duits. Direct na haar komst naar Wenen begon ze hier met paardrijden, wat ze in Nederland nog met Lotte en Elli had gedaan. "Het paardrijden ging hier beter", vertelde ze. Dit zou kunnen omdat ze de last van haar vroegere twee Nederlandse vriendinnen niet meer bij zich droeg. Bij de paarden werd er alleen Duits gesproken:

> *"Duits vond ik best gemakkelijk om te leren [...] omdat het zo nauw verbonden is met het Nederlands en omdat ik ook... - ik heb een paard en daar ga ik bijna*

elke dag naartoe en daar spreek ik ook Duits met iedereen en ik krijg ook les in het Duits."

Op school leert ze ook Duits en daarnaast heeft ze op school nog Franse les. Het contact met het Frans is echter enkel op school.

Annemarie heeft besloten om haar IB in het Nederlands te doen. "Het is toch een deel van me, Nederlands", zei ze. Ook liggen alle mogelijkheden voor haar nog open om verder te studeren. Ze weet zelf nog niet precies wat ze met haar leven wil, waar ze naartoe wil en dus ook niet waar ze wil studeren. Om dus alle opties open te houden, zou ze graag een bilingual diploma krijgen.

5.3.1.2. Betekenis van haar talen in lezen en muziek

In de loop van het gesprek hebben we het nog verder over het Nederlands en het Engels gehad. Wat men kon veronderstellen is nu ook het geval: dat ze vroeger in het Nederlands liever boeken las, is veranderd. Ook haar hele instelling tegenover het Engels en het Nederlands. Nu leest ze liever Engels, alhoewel ze het nog steeds normaal vindt om ook in het Nederlands te lezen. Na verloop van het gesprek geeft ze toch ook toe dat Nederlandse boeken wel leuk zijn om te lezen.

I: Hoe vind je het nu als je een Nederlands boek leest? Wat voel je daarbij of hoe vind je dat?
A: [...] Het voelt gewoon normaal aan, maar soms moet ik wel denken hoe anders de talen zijn. Ik vind er zijn veel minder adjectieven in het Nederlands.
I: Mhm.
A: En ik vind dat Engels [...] soms sierlijker wordt beschreven en Nederlands [...] is gewoon een hele andere stijl [...].
I: Ja. En vind je dat mooier of juist het Engels?
A: Ik vind allebei mooi. Soms als ik Nederlands lees, dan „oh ja dat is heel mooi uitgedrukt en dat is het perfecte woord daarvoor en dat hebben we in het Engels niet zo" maar soms heb ik het Engels „wow dat wordt zo mooi beschreven en dat is het perfecte woord daarvoor." Dus ja, ik vind het leuk allebei te kunnen lezen."

Opvallend in dit citaat is haar formulering "dat hebben **we** in het Engels niet zo". Dit toont aan wat uit haar beschrijving inderdaad naar voren komt, dat ze zich veel meer met het Engels identificeert dan met het Nederlands. Dit komt bij haar waarschijnijk door haar ervaringen in Nederland met Lotte en Elli, maar ook door het feit dat haar moeder Engels als moedertaal heeft en het daardoor ook in de familie een belangrijke taal was. Toen ze in Nederland woonden was

het Nederlands heel primair gezien het ook de omgevingstaal was. Dit is natuurlijk veranderd in Oostenrijk. Hier wordt nu het Engels meer op de voorgrond geplaatst gezien de schoolomgeving Engels is.

Later in het gesprek zegt ze:

> *I: Dus boeken lees je momenteel dus iets liever in het Engels?*
> *A: Ja, nee, het is alleen dat ik niet zo heel veel Nederlandse boeken heb. Dus, ja ik heb er wel soms een paar van mijn familie in Nederland, die sturen ze ook soms. Maar ja, ik heb gewoon niet zo heel veel boeken.*

Deze tegenstrijdigheden tonen aan, dat ze zelf niet precies weet, hoe ze de talen inschat. Door de gebeurtenissen heeft Nederlands wel een negatieve bijsmaak, maar toch is het haar "moeder"taal, resp. in dit geval eigenlijk "vader"taal, die dus toch nog een belangrijke rol speelt.

5.3.1.3. Haar talen in de toekomst

Haar eigen inschatting over de toekomst laat zien, dat ze Engels als primaire taal ziet: "welke taal denk je dat in de toekomst voor jou belangrijk gaat zijn? – Engels!" Een kort en krachtig antwoord dus. Ze wil het liefst in Engeland studeren en internationaal bezig zijn. Daarvoor heeft ze Engels nodig. Vanaf het moment dat het over toekomstige familie en kinderen gaat, begint ze echter te twijfelen. Op de vraag in welke taal ze haar kinderen wil opvoeden, zegt ze:

> *A: Hangt er vanaf met wie ik getrouwd ben.*
> *I: Ok. Stel je voor het is een Engelstalige...*
> *A: Dan zou hij Engels spreken en ik Nederlands.*

Als er dan echter een derde taal bijkomt, b.v. omdat haar man Franstalig is, begint ze te twijfelen.

> *"Hangt ervan af ook waar ik studeer, want als ik dan in Nederland studeer en daarna makkelijker in het Nederlands spreek, dan ja, dan misschien toch ook wel Nederlands. Maar ja, ik weet niet of drie talen misschien te veel zou zijn, want, ja ik bedoel ik zou het wel proberen als het dan fout ging, dan zou het toch wel in het Engels."*

Iets later in het gesprek verandert ze echter van mening:

> *A: Ja, ik zou proberen om met de kinderen gewoon ook Nederlands te spreken.*
> *I: Ok.*
> *A: Ik zou willen dat ze alle twee de talen zouden kunnen.*

Samenvattend kan gezegd worden, dat Annemarie talen en emoties sterk met elkaar verbindt. Talen hebben een zeer emotionele waarde en worden steeds in verband gebracht met gebeurtenissen. Cruciaal was vooral de laatste periode in Nederland, waarin twee vriendinnen van haar, Lotte en Elli, een negatief gevoel voor het Nederlands bij haar hebben doen ontstaan. Ze heeft haar leven grotendeels gericht op het Engels en is blij in een anderstalige omgeving te zijn.

Toch blijft het gevoel in haar bestaan, dat Nederlands een deel is van haar. Ze wil de taal niet verliezen en wil ze eigenlijk wel aan haar kinderen verder geven. Dit toont aan, dat voor haar het Nederlands toch belangrijk blijft.

5.3.1.4. Talenportret

Annemaries talenportret toont op het eerste zicht een duidelijk overwegend Engels taalgebruik aan. Het Engels kleurt ze zowel in haar hoofd als in haar bovenlichaam. Gezien haar moeder Canadese is en het Engels als moedertaal spreekt, is deze taal ook in de familie vertegenwoordigd. Vooral met hun verhuis naar Wenen is het Engelse taalgebruik veel intensiever geworden. Dit alles is duidelijk zichtbaar in haar ingekleurde silhouet.

> *„Ik denk in het Engels, en ja het is nu echt mijn taal geworden. Dus het ligt ja, in mijn hart denk ik wel.“*

De plaats in het hoofd kan misschien verklaard worden door het Engelstalige onderwijs waarin ze zit. Op school moet ze veel Engels gebruiken en dus ook in het Engels handelen en denken.

Het Nederlands is in beide benen in het rood gekleurd. Toen ik dat zag, dacht ik eerst dat ze dat zo had gedaan omdat ze in het Nederlands haar wortels heeft, haar oorsprong. Vroeger in Nederland sprak ze in het begin alleen maar Nederlands, tot Elli, een Schots meisje, op school kwam.

Annemarie verklaart echter haar keuze anders: “Nederlands is er nog wel, het is ook nog een groot deel van me maar het is toch wel wat dieper gezonken.”

Hier in Wenen spreekt ze veel minder Nederlands. Zelfs thuis is het Nederlandse taalgebruik sterk achteruit gegaan. In Nederland sprak ze nog regelmatig Nederlands met haar papa, haar mama én haar broer, maar dat is

hier in Oostenrijk veranderd. Nu spreekt ze met haar broer Paul en met haar moeder Engels. Slechts in de Nederlandse les en met haar vader gebruikt ze nog het Nederlands en soms ook een beetje met Nederlandstalige vrienden en vriendinnen.

Het grootste gedeelte van haar armen krijgen de kleur van het Duits. Dat ligt aan de omgeving en haar hobby, het paardrijden. Daar gebeurt alles in het Duits. De situering in haar armen zou ermee te maken kunnen hebben dat ze de teugels van het paard met haar handen moet vasthouden en ze in de stal veel arm- en handwerk moet doen.

Het Frans krijgt een klein plekje in haar armen. Het contact is niet zo heel groot en ze kan het niet zo goed. Toch is het aanwezig en heeft ze het daarom een plaatsje in haar silhouet gegeven.

5.3.1.5. Samenvatting

Annemarie werd geboren in Canada maar verhuisde na een jaar naar Nederland. Daar sprak ze zowel op school alsook thuis Nederlands. Dit veranderde in de loop van haar verblijf daar. Haar moeder, die Engels als moedertaal heeft, begon Annemarie boeken in het Engels te geven. Op school kwam er een Engelstalig meisje, die haar beste vriendin werd, waardoor het Engels aan betekenis won. Ook thuis begon ze met haar moeder Engels te spreken.

In Oostenrijk werd de instructietaal Engels, maar toch bleef ze Nederlands met gelijktalige vrienden gebruiken. Ze volgde ook les in het Nederlands en koos het als IB vak. Duits en Frans kwamen er als nieuwe talen bij, waarbij ze Duits ook in haar vrije tijd bij haar hobby het paardrijden gebruikte.

Thuis spreekt ze vooral Engels, behalve met haar vader en ook tijdens weekends, dan gebruikt ze Nederlands. Annemarie leest liever in het Engels, maar toch ook wel graag in het Nederlands. Ze had tijdens het interview twijfels in verband met de belangrijkheid van Engels en Nederlands. Eerst zei ze dat Nederlands het belangrijkst was, dan het Engels, maar met Nederlands als belangrijk deel van haar.

Het talenportret brengt duidelijkheid. Engels heeft ze in haar hoofd en hart, het Nederlands is “dieper gezonken” en daarom in de voeten.

In de toekomst ziet ze duidelijk het Engels als belangrijkste taal, maar ze wil wel dat haar kinderen ook Nederlands kennen.

5.3.2. Bella en Ilse

“Ik ben wel Nederlands, 100% Nederlands.” (Bella)

In het groepje van onderzoekspersonen was er ook een tweeling, Bella en Ilse. Ze lijken inderdaad heel erg op elkaar. Goed dus dat de interviews apart doorgevoerd werden, zodat ik me niet te veel moest concentreren op wie wie is.

Vanwege de gezamelijke levensgeschiedenis besloot ik deze twee interviews parallel te analyseren. Ik zal dus vooral ingaan op de verschillen en overeenkomsten tussen de twee zussen voordat ik deze analyse ga vergelijken met de zeven andere proefpersonen.

Ilse en Bella zijn alletwee hele sympatieke, vrolijke meiden. Beide lachten toen ze me zagen en waren benieuwd naar wat er op hen toe kwam.

Bij het stappen naar het lokaal praatten we over hun dag op school en ging het nog niet over wat hun te wachten stond. Ze leken er best gerust in. De interviews waren beide zeer aangenaam. De zussen leken er onafhankelijk van elkaar groot plezier in te hebben over hun verleden en hun talen te vertellen en waren ook heel eerlijk in hun uitspraken. Toch is opvallend dat – vooral bij Ilse – de eerste fase van het interview heel kort en nog terughoudend verliep.

Uiteindelijk werd het een informatief gesprek waarin chronologisch hun leven werd doorlopen en veel werd verteld.

5.3.2.1. Hun talen in familie, omgeving en school

De tweeling werd in Nederland geboren waar ook hun ouders vandaan komen. Ze hebben daar tot hun 7de levensjaar gewoond en zijn daar ook naar school

geweest. Het was echter geen normale lokale school waar slechts Nederlands onderwijstaal was. Geen van de twee kon zich pecies herinneren hoe die school in elkaar zat, maar beiden wisten nog dat er ook Engelse mensen op school zaten die les in het Engels kregen.

> *Ilse: „Nou de helft van onze school was ook Engels, ik weet niet meer precies hoe dat zat […] Bij mij in de klas was iedereen Nederlands maar er waren ook andere klassen van dezelfde groep zeg maar, maar die waren dan in het Engels.“*

Bella wist nog dat ze soms wel probeerde met de anderen te praten, maar dat was wel speciaal vond ze. Volgens Ilse konden de Engelstaligen wel Nederlands maar volgens Bella was dat iets anders. “...zoals wij Engels leerden, leerden zij het Nederlands”.

Ilse heeft aan de communicatie met hen in het Engels geen herinnering. Zij weet daarentegen wel nog dat ze sommige lessen met die Engelse groep hadden, namelijk gym en muziek. Volgens haar kregen ze deze twee lessen zelfs in het Engels “maar, het was meer liedjes leren, zeg maar van die liedjes als je klein bent en de juf ging een beetje uitleggen wat het allemaal betekende maar het was niet echt les van ´stoel is zo in het Engels´.“

Toen beide hoorden dat ze naar Italië zouden verhuizen, hadden ze daar helemaal geen zin in. Vooral Bella zegt dat ze echt boos was omdat ze niet weg wou en ook Ilse, die wel toegeeft dat ze het in die tijd ook nog niet helemaal begreep wat zo een verhuis betekende, vond er eerst maar niets aan.

> *„Nee, ik vond het niet leuk. Het ergste vond ik nog om m’n buurmeisje niet meer te zien, niet zo m’n vrienden op school dat weet ik nog heel goed maar wel m’n buurmeisje“*

In Italië aangekomen waren er problemen met het huis, waardoor Ilse gauw het gevoel kreeg dat het niet goed zou komen. Maar het feit dat er heel veel sneeuw lag, maakte het dan uiteinlijk toch best leuk om daar te zijn.

Opvallend is hoe verschillend de twee meiden over hun periode in Italië praten. Ze kwamen in Italië op een internationale school terecht waar de instructietaal Engels was.

Voor Bella was ook die taal plots de taal die het meest impact op haar had. Het was een nieuwe taal die ze op school nodig had en ook om met vriendinnen te

praten. Ik vroeg haar hoe ze het plots vond met al die andere talen dan het Nederlands rond haar.

> *"Voor wat ik me kan herinneren vond ik het heel apart maar ik vond het ook wel heel interessant, want ik wou weten wat die mensen allemaal zeiden maar ik kon het niet echt verstaan. [...] en vooral toen ik net Engels ging leren toen had ik ook echt, naja, vriendinnen die alleen Engels, die steeds gewoon Engels praatten. [...] En ik probeerde altijd gewoon mee te praten, mee te kletsen, het ging heel moeilijk maar ik vond het wel heel interessant [...]."*

Ze vond het anders en apart, plots al die talen en ook al ging het in het begin moeilijk, ze probeerde toch de nieuwe omgevingstaal snel te leren. "Je wordt dan toch in het koude water gegooid", waardoor ze automatisch de taal snel onder de knie had. Pas later vertelde ze over één Nederlandstalige meisje die een goede vriendin van haar werd.

Ilse aan de andere kant begint haar verhaal over de tijd in Italië heel anders, namelijk direct met betrekking op het Nederlands.

> *ILSE: We hadden twee klassen van dezelfde groep en onze juf was niet Nederlands maar de juf van de andere groep die sprak Nederlands. Wij konden bij haar weet je, allerlei dingen vragen wat we moesten zeggen en zo en er waren ook andere Nederlandse kinderen daar, die heb ik dus ook heel goed leren kennen.*
> *I: Ok, dus jullie hebben in de internationale school dus toch vrij veel Nederlands gesproken?*
> *ILSE: Ja, in het begin nog wel.*

Toen die juf op een bepaald moment wegging, werd ook het gebruik van het Nederlands op school steeds minder tot het moment dat bijna alles in het Engels gebeurde.

Het Italiaans leerden de beide meisjes op school en in de omgeving kennen, alhoewel ze die taal aanvankelijk niet gebruikten. Bella vertelt zelfs dat ze die taal, toen ze die nog niet kende, best wel eng vond. Ze kwam gewoon niet goed over. Maar als er eens een paar begrippen bekend zijn, gebruikte ze het Italiaans ook graag om in de supermarkt dingen te bestellen. Ilse vertelde in verband met het Italiaans dat ze een hele leuk juf hadden, die de taal zo goed aanleerde dat ze het heel leuk vond. In de zomer ging de familie altijd naar dezelfde plek op vakantie waardoor ze daar vrendinnetjes kregen waarmee ze altijd Italiaans spaken. Op school spraken ook vele kinderen Italiaans, maar dat deed de tweeling niet. Ilse vertelt dat ze altijd in het Engels antwoordde maar wel goed leerde Italiaans te verstaan.

Bella ging tijdens het interview bij de Italiëperiode niet expliciet op het Nederlands in. Ze vertelde dat ze geen Nederlands hadden omdat ze zowel Engels als Italiaans moesten leren waardoor het Nederlands een beetje te kort gedaan werd.

Het verhaal van Ilse is iets anders, wat aantoont dat zij het Nederlands toch een andere betekenis toekent. Ilse vertelde over het Edufax-programma dat ze in Italië volgden. Ze hadden, zoals ook uit het interview met Bella blijkt, wel geen expliciete Nederlandse les, maar ze moesten wel oefeningetjes maken en die naar Nederland sturen.

Thuis werd er altijd Nederlands gesproken en ook op school met Bella en met andere vriendinnen, sprak Ilse wel regelmatig Nederlands. Bella zegt alleen dat zij met Ilse zowel Engels als Nederlands sprak.

Tijdens deze fase in hun leven blijken talen voor Ilse meer belang te hebben dan voor Bella. Ilse vertelde direct over die Nederlandse juf, die hun hielp en waar ze bij konden gaan als ze dingen niet wisten en ze vertelt over andere leerlingen die Nederlandstalige waren. Ook vertelt ze over het Edufax-programma wat ze moesten volgen en over Italiaans wat ze vaak op school hoorde en leuk vond om te leren en te spreken met de vriendinnen in dat gebied waar de familie naar op reis ging.

Bella heeft het voornamelijk over het Engels. Ze noemt Edufax helemaal niet en zegt ook dat ze eigenlijk alles in het Engels deed ook buiten school, behalve soms eens in de supermarkt of met de mensen op straat.

Ilse geeft de indruk dat ze zich in Italië iets beter heeft kunnen inleven en settelen, zowel wat omgeving als taal betreft. Dit laat vermoeden dat de komende verhuis naar Wenen voor Ilse moeilijker zal zijn dan voor Bella en inderdaad verschillen hun reacties op de vraag hoe ze de verhuis naar Wenen vonden.

> *Ilse: „Niet leuk, helemaal niet. En toen ik hier kwam, [...] was ik heel lang stil, ik vond het echt niet leuk“*
>
> *Bella: „Nou ik vond het heel vervelend dat we weer gingen verhuizen. Maar toch deze keer vond ik het ook wel echt heel leuk.”*

Ilse vond het dus helemaal niet leuk. Ze had goede vriendinnen in Italië gevonden en wou die niet achterlaten. Bella vond het daarrentegen spannend om alles weer te ontdekken, en ze vond het ook heel leuk om weer een nieuwe taal te leren, het Duits, alhoewel ze bij deze taal wel van mening is dat ze het "niet de mooiste taal" vindt.

In Wenen konden ze gebruik maken van het "buddy-system", zoals Bella het noemt.

> *"Dus als je nieuw bent, krijg je een buddy en die helpt je gewoon. Hij schrijft jouw emails voordat je komt, en als je hier komt, helpen ze je in de school en dat soort dingen"*

Ilse en Bella hadden geluk. Hun buddy`s kwamen beide oorspronkelijk uit Nederland, één sprak zelfs Nederlands en de ander verstond het. Het klikte direct goed wat voor de betekenis van het Nederlands in Oostenrijk een goede start was. De gemeenschappelijke taal tussen de tweeling en de buddy`s bracht hun snel dicht bij elkaar waardoor ze goede vrienden werden.

Aan het begin van het schooljaar organiseerden de buddy`s een feestje, waardoor Ilse en Bella al enkele schoolcollega`s leerden kennen zodat ze niet helemaal in een nieuwe school met alleen maar nieuwe mensen terecht kwamen.

Het Nederlands wordt nog steeds in Oostenrijk op school vaak gebruikt en met Nederlandstalige vriendinnen zoals Carolien spreekt de tweeling Nedelands als ze samen zijn. Als er andere leerlingen bij zijn die geen Nederlands kennen, vinden ze het wel normaal om ook met elkaar Engels te spreken, zodat iedereen het verstaat.

De zussen zelf spreken op school en over school hoofdzakelijk in het Engels, zegt Bella. Ilse is eerder van mening dat ze op school wel Nederlands praten maar over school toch wel in het Engels. Als ze andere thema´s met elkaar bespreken die niets met school of in het Engelse meegemaakte dingen te maken hebben, is dat wel in het Nederlands, maar dan wel met Engelse woorden. De taal die ze gebruiken wisselt volgens Ilse "heel veel af", er is dus veel codewisseling.

Er wordt thuis over het algemeen Nederlands gesproken maar vaak onstaat er een eigen taaltje, met veel Engelse woorden in het Nederlands. De tweeling moet vaak naar Nederlandse woordjes zoeken, maar toch zijn alle woorden bekend.

Ondanks mijn vermoeden dat voor Ilse het Nederlands belangrijker is dan voor Bella, omdat ze toch veel over het Nederlands ook in Italië vertelde wat Bella helemaal niet deed, heeft zij het in het interview niet over de Nederlandstalige les in Wenen. Daar praat Bella echter uitvoerig over. Ondanks dat de les na schootijd is, waardoor er vaak met tegenzin naartoe gegaan wordt, is de les voor haar iets positiefs.

"[...] Ik vind Nederlandse les eigenlijk best wel leuk [...]. We hebben altijd wel lol"

Ze leert heel veel en haar Nederlands is ook sinds de regelmatige Nederlandse lessen duidelijk beter geworden en "dat vind ik hartstikke leuk".

Ze geeft wel toe dat het voor haar vaak moeilijk is, die overstap van een hele dag Engels op school en dan plots alles in het Nederlands tijdens de Nederlandse les of thuis.

Italiaans spreekt Bella heel soms met een vriend, als de gesprekken niet te moelijk zijn. Anders verloopt gewoon ook met hem alles in het Engels. Ilse vertelde dat ze aan het begin van haar verblijf hier in Wenen een Italiaanse vriendin had, waarmee ze inderdaad Italiaans sprak. Maar sinds die weg is, spreekt ze eigenlijk helemaal geen Italiaans meer.

Voor de rest leren ze nog Frans op school, maar daar vertelt Bella over dat het wel interessant is, en het ook best goed gaat, maar ze een saaie juf hebben waardoor ze de taal niet zo heel graag leert. Ook gaat het door de missende Franstalige omgeving heel langzaam om die taal te leren, wat de tweeling niet gewend is omdat ze tot nu toe alle talen die ze leerden ook als omgevingstaal of instructietaal hadden.

Ilse vertelt ook nog over een dansschool waar naast het Engels weinig maar toch ook Duits wordt gesproken, maar voor de rest is eigenlijk alles in het Engels, ook haar pianoles en haar zangles.

5.3.2.2. Betekenis van hun talen in lezen en muziek

De tweeling heeft het meest Nederlandstalige boeken thuis. Dat ligt daaraan dat ze altijd als ze naar Nederland gaan boeken kopen en meenemen.

Toch lezen ze beide ook graag Engels, het maakt hen eigenlijk niet zoveel uit. Ilse zegt wel dat ze vlotter in het Engels leest en ook het liefst de originele taal leest, maar als ze er even in komt gaat Nederlands ook best vlot. Ook voor Bella maakt Engels of Nederlands niet veel uit.

> *"Ik lees het liefst in het Engels of het Nederlands [...] dat maakt mij niet zoveel uit, als het maar een leuk boek is." (Bella)*

Op het gebied van muziek luisteren ze, zoals de meesten in dit onderzoek, vooral naar Engelstalige muziek. Ilse vindt Duitse muziek vreselijk, Bella houdt niet van Rap. Italiaanse liedjes vinden ze alletwee best mooi. En Nederlands is wel leuk als het geen popliedje is maar bijvoorbeeld kinderliedjes of zo, als het maar een leuk melodietje is.

> *„Duitse liedjes vind ik vreselijk, Italiaans vind ik ook wel mooi en we hebben dan ook soms in Nederland Nederlandse liedjes maar dan moet het niet echt pop zijn in het Nederlands, dat vind ik maar niets" (Ilse)*

5.3.2.3. Hun talen in de toekomst

Doordat zowel het Engels als het Nederlands in de dagelijkse communicatie sterk aanwezig is, kan men verwachten dat beide talen in hun toekomst een grote rol zullen spelen.

Ook aan de tweeling vroeg ik vrij direct welke taal in de toekomst voor hun belangrijk zullen zijn. Ondanks dat Ilse diegene was die in haar verhalen over het verleden – vooral in Italië – het Nederlands steeds noemde, zegt zij heel duidelijk over haar toekomst:

> *„Engels. […] Ik denk dat ik in Engels ga studeren… ik weet niet, ik heb meer het idee dat ik alles in het Engels ga doen en ook als je ergens in een bedrijf werkt, als er heel veel internationale mensen werken, dan gaat alles in het Engels dus…en ik denk dan ook niet dat ik in Nederland iets ga doen… Misschien studeren maar niet echt blijven wonen."*

Dat ze in Nederland niet wil gaan wonen heeft er niet mee te maken dat daar Nederlands wordt gesproken, want in België zou ze zich wel nog zien wonen. Dat lijkt haar wel leuk. Maar Nederland trekt haar niet meer.

> *"Ik denk omdat ik nu al zo vaak ergens anders heb gewoond dat ik niet weer terug wil naar waar ik op ben gegroeid."*

In tegenstelling tot Ilse, die pas aan het eind van het interview zegt dat ze Nederlands voor het contact met haar familie wil blijven spreken, praat Bella al direct na de vraag met welke talen ze in toekomst contact zal hebben over het Nederlands.

> *"Engels en met gewoon Nederlands met mijn familie en zo."*

Het Nederlands zal bij Bella vooral privé en met haar familie en vrienden die niet in haar werkgebied zitten, gesproken worden. Ze wil het ook altijd kunnen spreken. Het zou erg zijn voor haar naar Nederland te gaan en geen woord te kunnen spreken, vooral vanwege haar familie daar. Maar toch heeft ze wel het gevoel dat ze zal werken in een Engelstalige omgeving. Ze wil ook in het Engels studeren en haar carrière in het Engels starten.

Bij de vraag in welke taal ze de kinderen willen opvoeden, hebben ze verschillende voorstellingen. Voor Bella is duidelijk: Nederlands, maar toch ook wel na een tijdje Engels erbij. Ilse weet niet direct een antwoord. Ze twijfelt, net zoals bij het inschatten van haar talen in de toekomst. Zij was het die als duidelijk antwoord Engels gaf. Bella antwoordde op die vraag al dat het Nederlands in het privé-leven de grotere rol zal spelen. Ilse zegt dat het ervan afhangt waar ze met haar kinderen woont. Als ze in Engeland wonen zal de opvoeding in het Engels gebeuren. Ze zegt dan echter ook wel dat daar een beetje Nederlands bij zal komen. Verrassend was haar antwoord op de vraag welke taal haar kinderen in Frankrijk zouden leren. Dat is namelijk Nederlands.

Het Nederlands blijkt voor Bella een duidelijk belangrijkere rol te spelen alhoewel ook Ilse het Nederlands niet wil verliezen. Het staat echter in de skala niet zo hoog als bij Bella.

5.3.2.4. Talenportet

Zoals bij de andere interviews hebben de meisjes na hun eigen interview een talenportret gemaakt. Opvallend is hoe gelijkaardig die talenportretten er op het eerste zicht uitzien ondanks dat ze onafhankelijk van elkaar zijn gemaakt.

Bij nadere analyse zijn er toch verschillen te herkennen.

Beide kozen voor de kleur rood om het Engels te verbeelden. Op mijn vraag waarom zegt Ilse: “nou, ik weet het niet.” De plaats van deze kleur is echter verschillend. Bella plaats het Engels in haar bovenlichaam en in haar rechterarm. Ze zegt dat het in haar zit, een taal die ze nooit vergeet en altijd zal blijven. Ilse koos voor een andere plek. Zij plaats het rood in haar hoofd en slechts in het bovenste stukje van haar romp.

> *“...omdat als ik lees of praat alles ook sneller in het Engels, zeg maar, in me opkomt dan in het Nederlands en ook omdat ik denk dat ik meer ga doen met Engels later.”*

Het Nederlands krijgt bij beiden een compleet andere positie. Bella plaats het Nederlands in haar rechterbeen. Ilse plaats het in het midden van haar lichaam. Bij Bella krijgt het de plaats in haar been omdat het volgens haar niet meer bij haar beste talen hoort en ze die zeker ook niet het meest gebruikt. Ze praat het wel, maar toch best weinig. Voor Ilse is het Nederlands toch belangrijker, zo blijkt uit dit talenportret, “omdat het wel nog mijn taal is en m’n hele familie is Nederlands.”

De Duitste taal plaats Bella in haar hoofd. Die plaats koos ze omdat ze die taal nog echt aan het leren is. Het zit in haar hoofd en ze hoopt dat het daar altijd wel zal blijven en dat ze het ooit een beetje vloeiend gaat spreken. Ilse kiest voor een andere plek. Het Duits krijgt de plaats in één van haar twee benen. Het andere been wordt gevuld met Spaans. Deze plek koos ze omdat ze die talen nog steeds aan het leren is, daarom ook dat ze dezelfde plek – de ene taal in het ene been en de andere taal in het andere been – krijgen. Bella heeft niet het Spaans maar het Frans als extra taal die ze noemt. Het Frans kleurt ze in het grijs in haar linker arm, die omhoog steekt, alsof er gezwaaid wordt. Ze koos hiervoor omdat ze als ze in Frankrijk is de mensen zeker in het Frans zou

begroeten en ook in die taal zou bestellen, ook al spreekt ze de taal niet vloeiend.

De laatste taal die nog te vernoemen is en bij beide meisjes opduikt is het Italiaans. In Bella haar tekening is het Italiaans niet zeer present, wat te verwachten is, gezien zij, zoals uit de interviews blijkt, en minder sterke band met die taal en dat land heeft ontwikkeld als Ilse. Ze denkt niet dat ze die taal nog veel gaat gebruiken, ook al hoopt ze dat die toch een beetje zal blijven hangen. Soms praat ze slechts voor de grap met haar moeder enkele woordjes Italiaans. Maar de plaats beperkt zich slechts op haar linker voet. Bij Ilse is het paars de kleur die zij voor het Italiaans koos en ze kleurt het in haar rechter arm.

> *"...omdat telkens als ik aan Italiaans denk, denk ik dat het veel met je handen te maken heeft als je praat."*

5.3.2.5. Samenvatting

Bella en Ilse zijn in Nederland geboren. In hun eerste levensjaren hadden ze slechts contact met het Nederlands. Op het moment dat ze naar school gingen veranderde dat. Ze kwamen op een bilinguale school, waar één groep in het Nederlands les had, en de andere, evenoude groep in het Engels. In twee lessen kwamen de groepen samen, waardoor de tweeling voor het eerst met het Engels contact kreeg.

In Italië was het Engels de enige instructietaal, waardoor die taal aan betekenis won. In het begin was er een juf van een andere groep die Nederlands sprak, waar ze hulp aan konden vragen, maar voor de rest was alles in het Engels. Het Italiaans leerden ze zowel op school alsook buiten school, gezien het hun nieuwe omgevingstaal werd. Vooral Ilse vond dat heel leuk, Bella bleek een minder goede band met die taal op te bouwen. Nederlands praatten ze thuis, maar ook onderling op school en met Nederlandstalige mensen. Ze volgden het Edufax-programma, maar dat vond geen van beiden leuk.

Ilse wilde niet naar Wenen verhuizen, Bella vond het minder erg. In Oostenrijk kwamen ze eerst in contact met twee oorspronkelijk Nederlandse meisjes, die

hun hielpen om alles met school te regelen. Een start in het nieuwe leven in Wenen ging gepaard met het Nederlands. Op school is de instructietaal weer Engels en de omgevingstaal wordt Duits. Toch spreekt de tweeling op school regelmatig Nederlands, ook met vriendinnen. De Nederlandse lessen vinden beide heel leuk. Het Nederlands speelt een belangrijke rol in het leven in Wenen en ook thuis wordt er hoofdzakelijk Nederlands gesproken. Engels gebruiken ze, als ze over school praten. Italiaans spreekt de tweeling alleen nog met een paar Italiaanssprekende medeleerlingen.

De tweeling leest graag zowel in het Engels als in het Nederlands. Toch zegt Ilse wel dat ze iets vlotter in het Engels kan lezen.

De talenportretten die qua stijl op elkaar lijken, verschillen duidelijk van elkaar wat keuze van plaats betreft. Bij Ilse ligt het Nederlands in het midden van haar lichaam, alhoewel zij op de vraag naar de toekomst als duidelijk antwoord het “Engels” geeft. Bella, die haar toekomst zowel met het Nederlands als met het Engels ziet, plaats haar moedertaal in een been en het Engels in haar bovenlichaam. Het Engels is bij Ilse in haar hoofd weer te vinden omdat die taal sneller in haar opkomt als ze leest of praat.

5.3.3. Carolien

“Maar toch, Nederlands blijft mijn moedertaal.”

Carolien is het enige geïnterviewde meisje dat uit België komt, wat vooral aan haar taalgebruik te merken is, gezien ze een sterk dialect spreekt. Ze is een leuke, energieke meid, die ik zelf een jaar heb mogen lesgeven. Het waren leuke lessen gezien ze zo enthousiast met de taal omging.

Ook van Carolien nam ik het interview af op de VIS. Het was moeilijk om een afspraak te maken.

We spraken af voor het lokaal waar ze normaal Nederlandse les had die dag en gingen dan in dezelfde gang op zoek naar een leegstaande klas. We vonden gauw een plek waar het rustig genoeg was om een goede opname te kunnen maken.

Nadat we geïnstalleerd waren en de opname liep, vroeg ik haar te vertellen over haar leven met betrekking tot de taal.

5.3.3.1. Haar talen in familie, omgeving en school

Zoals het bij narratieve interviews gewoon is, vertelde Carolien in de eerste fase van het interview over haar levensloop. Dit deed ze chronologisch, beginnende bij haar geboorte. Ze werd in België geboren, waar ze echter maar kort heeft gewoond. Toen ze drie jaar was, verhuisde Carolien met het gezin naar India. Daar kwam ze direct in een Engelstalige kleuterklas terecht. Een toch essentiële periode in de ontwikkeling van een kind bracht Carolien in een Engelstalige omgeving door. Dit zou met zich mee kunnen brengen, dat voor haar het Nederlands een niet zo belangrijke rol in haar leven zal spelen.

Na twee jaar in India, verhuisden Carolien en haar familie terug naar België. Daar heeft ze de volgende vier jaar in een puur Nederlandstalige omgeving gewoond en kreeg ze tot in het derde leerjaar Nederlandstalig onderwijs. Dit bracht Carolien weer dichter bij haar moedertaal.

Met de verhuis naar Zuid-Afrika veranderde ook bij Carolien de instructietaal. Ze kwam op een Engelstalige school terecht waar ze bleef tot ze naar Oostenrijk verhuisde. Dat is nu ongeveer drie jaar geleden. Ook hier in Wenen bezoekt ze nog steeds een internationale school waardoor de instructietaal nog dezelfde is. Door de Duitstalige omgeving krijgt ze ook automatisch Duitse les op school en ze begon ook Frans te leren.

Haar levensgeschiedenis bekijkend is het opvallend dat Carolien maar heel kort met het Nederlands in aanraking is gekomen. Reeds als kleuter vertrok ze voor de eerste keer uit het Nedelandse taalgebied, waar ze vervolgens terug kwam en nog vier jaar woonde. Sindsdien is haar directe contact met het Nederlands beperkt.

In de tweede fase van het interview gingen we meer en gedetailleerder op haar levensgeschiedenis in. Natuurlijk kon ze vooral over het begin van haar leven niet veel vertellen omdat ze zich niet veel meer kan herinneren. Over de tijd in India herinnerde ze zich nog dat ze in contact geweest is met het Hindi, de

plaatselijk taal. Maar behalve tellen, tot misschien vijf, heeft ze het nooit echt leren spreken. Concrete herinneringen zijn er niet blijven hangen. Ondanks de weinige herinneringen kan je er wel van uitgaan dat het voor haar gemakkelijker zal zijn om in een latere levensfase het Engels te leren, gezien ze die taal in India als instructietaal heeft leren kennen.

Terug in België en in de Nederlandstalige kleuterklas, speelde zich alles weer in het Nederlands af. Andere talen waren niet present. Carolien kon zich van die tijd herinneren dat ze moeilijkheden had met het uit elkaar houden van de “e” en de “a”.

De verhuis naar Johannesburg, Zuid-Afrika, vond Carolien “leuk. Ik wou verhuizen.” Ze dacht zelfs dat het voor haar toen niet uitmaakte omdat ze nog zo jong was en niet erg gehecht was aan vrienden of vriendinnen. Ze vond het best leuk om eens een ander land te leren kennen. Over haar eerst indrukken zei ze kort: “warm, mooi en de school was heel, heel groot”.

De school liet een sterke indruk bij haar achter. De instructietaal was niet meer Nederlands, maar Engels, net als in India.

Over deze verandering zei ze:

> *“Dat was niet moeilijk. [...] ja, want ik denk ook als ge kleiner zijt, maakt dat niet zoveel uit als ge de andere taal nog leert. [...] Vooral, ik denk dat ik de helft van de tijd wel Nederlands sprak, maar ook vaak Engels. Dus ja [...] en tegen het einde was het dan alles Engels.”*

Zoals te verwachten, doordat ze in de kleuterschool in India al met het Engels contact had, was voor Carolien het Engels geen probleem. Ze leerde het vlot, kon goed mee in de les en vond het leuk om de Engelse taal te beheersen.

Verder sprak ze thuis met haar ouders Nederlands. Ze volgde in het begin geen Nederlandse les omdat deze vervangen werd door Engelse les. De Nederlandse les begon pas in het vijfde en zesde leerjaar, op maandagnamiddag. Het NTC-systeem werd op school aangeboden, d.w.z. dat leerlingen na de normale schooltijd nog één keer per week drie uur extra Nederlandse les hadden. Op de vraag of ze dat leuk vond kwam een kort maar krachtig antwoord: “nee”. Voor jongeren van die leeftijd is het niet leuk om na school nog zo lang in de klas te moeten zitten. Toch zei Carolien dat ze wel blij

is dat ze die lessen heeft gehad. “Anders wist ik niks meer”, voegde ze lachend toe. Omdat ze een jaar geen Nederlands had, zou men kunnen verwachten dat haar resultaten eerst minder goed waren dan die van de anderen. Dit bleek echter niet het geval te zijn. Carolien had het voordeel dat ze ten eerste nog niet lang uit België weg was en ten tweede ze thuis met haar ouders ook Nederlands sprak. Haar medeleerlingen daarentegen kwamen enkel tijdens de lessen in contact met de Nederlandse taal.

Carolien moest in het vijfde leerjaar, dus één jaar nadat ze naar Zuid-Afrika was verhuisd, Spaanse les volgen. Daar weet ze nu niets meer van. Ze had liever Frans gehad, maar dat kon ze pas het jaar daarop kiezen, wat ze ook direct deed. Men kan vermoeden dat Carolien Frans leuker vond dan Spaans, aangezien ze door haar nationaliteit, Belgische, met het Frans toch bekend was. Terwijl Spaans voor haar één taal uit de zovelen is, is Frans één van de officiële talen van haar vaderland. En dit vermoeden blijkt inderdaad juist te zijn:

> *I: En dat vond je dan leuk?*
> *C: Ja.*
> *I: Ging dat goed?*
> *C: Toen wel nog, nu niet meer (lacht)*
> *I: Je vond het leuker als Spaans?*
> *C: Ja! [...] Ik dacht met Spaans ga ik eigenlijk niet zo veel doen. [...] misschien als ik terug naar België verhuis is Frans toch veel ..., en ik ken ook veel meer mensen die Frans spreken.*

Naast de lessen in de instructietaal Engels sprak Carolien ook met alle andere leerlingen Engels, zelfs met de kinderen die Nederlandstalig waren. Je zou denken dat ze blij was dat ze eens Nederlands kon praten, aangezien ze in België alles in het Nederlands had en dus de verandering naar alles in het Engels toch groot was. Maar Carolien vond dit niet “want ja, iedereen rond u spreekt Engels.“ En als iedereen Engels spreekt, dan wen je daar wel snel aan. Het leek voor haar vreemd om in een andere taal dan Engels te praten.

Ook buiten de school was vooral Engels de omgangstaal. Met haar Zuid-Afrikaanse vriendinnen sprak Carolien ook Engels, gezien het Engels in Zuid-Afrika een officiële taal is, één van de elf officiële talen.[8] Met het Afrikaans kwam ze een beetje in contact door haar vriendinnen, maar echt geleerd heeft

[8] http://www.zuid-afrika.nl/id/1/186/talen_van_zuid-afrika.html , 2.1.2013

ze het nooit. Toch zei ze: “ik verstond ze wel”. Het Afrikaans en het Nederlands hebben immers een lange gezamelijke geschiedenis en ze lijken veel op elkaar.

Om na drie jaar weer te verhuizen en deze keer naar Wenen, daar had ze helemaal geen zin in. Ze vertelde dat het heel onverwachts kwam. Voor iemand van haar leeftijd was het niet eenvoudig zo een verandering gewoon te aanvaarden. “We wisten twee weken voordat de school hier begon dat we moesten verhuizen.” Ze had dus geen tijd om zich op die grote verandering voor te bereiden. Ze moest haar vrienden en vriendinnen achterlaten, ze kwam in een nieuwe omgeving terecht en vooral de nieuwe omgevingstaal maakte het voor Carolien in het begin niet bepaald leuk om in Wenen te wonen.

> *„De eerste zes maanden wou ik hier echt helemaal niet wonen, maar daarna was het ok.“*

De eerste zes maanden zijn vooral die maanden waar je aan een nieuwe omgeving moet wennen. Het verschil tussen Zuid-Afrika en Oostenrijk is zowel qua mentaliteit als qua omgeving en mensen enorm. Maar vooral de taal is compleet anders.

In Zuid-Afrika herinnerde het Afrikaans aan het Nederlands en het Engels was zowel officiële taal alsook de instructietaal op school. Nu kwam ze in een land waar de omgevingstaal compleet anders is dan de talen waarmee ze tot nu toe contact had. Het Duits was voor Carolien heel nieuw. Als ze in het begin op de VIS kwam, had ze het gevoel dat bijna iedereen hier Duits als zijn eerste taal sprak. “Ik dacht van: Iedereen spreekt Duits.” Alhoewel de VIS toch als Engelstalige school vooral Engels als omgangstaal heeft, zowel in de les als in de vrije tijd, had Carolien het gevoel er niet bij te horen. Dit bracht met zich mee dat ze helemaal geen zin meer had om naar school te gaan. Ze wou van school veranderen, naar de AIS (= American International School), gezien ze in Zuid-Afrika ook in een Amerikaanse school had gezeten en ze hoopte waarschijnlijk daar iets bekends te vinden.

> *„Maar dan zei mijn ma: “Nee blijf nog een half jaar en daarna kunt ge veranderen”, maar dan was alles leuk en ja.“*

Het zou kunnen dat ze in het begin, omdat ze niet in Wenen wou zijn, heel selectief het Duits hoorde en dat ze daardoor dacht dat iedereen Duits praatte. Als ik haar later vroeg of ze echt vindt dat zoveel mensen Duits praten zei ze

zelf: “misschien niet [...] nu valt het niet meer op, maar ik spreek ook al iets beter Duits dus misschien is het ook daardoor.”

Het Duits leerde ze vooral in de lessen op school en buiten school. Ze heeft enkele mensen leren kennen buiten school, die – ondanks het feit dat ze op een andere internationale school zitten – toch in het Duits praten met haar. Dat maakt voor Carolien het Duits zeker positiever. Een samenhang met vriendschappen is ontstaan. Ze antwoordt meestal in het Engels omdat het niveau van haar Duits nog niet voldoende is, maar ze hoort het wel in het Duits.

Het Duits is zelfs in de les op school de favoriete taal van Carolien geworden. Ze vond het leren van Frans in Zuid-Afrika wel leuk, maar nu door haar nieuwe omgeving en vooral haar nieuwe vrienden, heeft het Duits voor haar persoonlijk een grotere betekenis gekregen. Duits begrijpen betekent met vrienden communiceren. Met Frans komt ze niet meer in contact, waardoor het geen emotionele waarde heeft, ondanks dat ze het wel een mooie taal vindt.

De talensituatie thuis is complex. Haar ouders zijn niet lang geleden gescheiden en dat is voor Carolien geen leuk thema. Tijdens het interview ging ze hier dan ook bijna niet op in.

Carolien heeft twee broers, waarvan één ouder en één jonger is. Met beiden spreekt ze nu Engels. Met haar klein broertje is dit al begonnen één jaar nadat ze uit Zuid-Afrika zijn verhuisd. Zijn Nederlands ging toen al achteruit omdat hij overwegend in een Engelse omgeving zat. Met haar oudste broer is ze beginnen Engels spreken toen de familie naar Wenen verhuisde. In Zuid-Afrika sprak ze met hem nog Nederlands.

Met haar ouders is het anders. Haar mama spreekt Nederlands met de kinderen, de papa heeft nu een Zuid-Afrikaanse vriendin, waarmee hij ook Engels spreekt. Daardoor is de taal bij hem thuis veranderd en wordt er tussen de kinderen en hem ook Engels gesproken.

Vooral het jongste broertje van Carolien heeft moeilijkheden met het Nederlands. Carolien zei in het interview een beetje lachend: “Ja amaai, hij spreekt echt niet goed.” Hij heeft natuurlijk alleen in een Nederlandstalige

omgeving gewoond toen hij heel jong was. Zijn mama praat wel Nederlands met hem en hij probeert het ook, maar het is geen goed Nederlands.

De moeder van Carolien en het jongste broertje verhuizen voor het schooljaar 2012/2013 naar België. Of Carolien meegaat, beantwoordt ze met:

> *C: Ik blijf hier met mijn papa.*
> *I: En wat vind je daarvan?*
> *C: Leuk, ik wou hier blijven!*

Het is duidelijk dat ze geen sterke band meer heeft met België. Daarvoor woont ze al te lang in het buitenland en heeft ze waarschijnlijk ook te weinig contact met het Nederlands.

Op de VIS spreekt ze met iedereen gewoon Engels, ook met haar vriendinnen, Ilse en Bella, waarmee ze in de Nederlandse les zit. Alleen in de Nederlandse les wordt haar eigenlijke moedertaal gesproken. Het Nederlands blijkt voor haar dus geen emotionele waarde meer te hebben en met betrekking tot haar vriendinnen niet meer belangrijk te zijn.

In een latere fase van het interview komen we echter weer op deze twee vriendinnen en blijkt het niet helemaal waar te zijn, dat ze met haar vriendinnen alleen Engels spreekt.

> *I: Als je nu met Ilse en Bella op stap bent, dan is het ook in het Engels?*
> *C: Dat valt te zien. Want zij hebben een nanny, [...] en als zij mee is, is het altijd in het Nederlands, want zij spreekt geen Engels. En dan, ja spreken we gewoon Nederlands en geen Engels.*
> *I: Ja.*
> *C: [...] Eigenlijk als ik alleen met Ilse en Bella ben is het vaak Nederlands. [...]*
> *I: En hoe vind je dat, vind je dat dan leuk?*
> *C: Ja, ik vind het soms wel moeilijk, want ik moet veel vaker denken over woorden [...]. In het Engels is het allemaal toch heel vlot [...] maar dat lukt wel.*
> *I: Ja, dus zo onderhoud je het Nederlands toch wel een beetje.*
> *C: Een beetje, ja.*

5.3.3.2. Betekenis van haar talen in lezen en muziek

Uit het voorafgaande kunnen we besluiten dat Carolien zich het best voelt in het Engels. Sinds de verhuizing naar Zuid-Afrika heeft ze voornamelijk met Engels te maken gehad. Nederlands sprak ze in Zuid-Afrika slechts met haar familie en dan later in de Nederlandse les van het NTC. In Wenen spreekt ze het alleen nog maar met haar moeder, twee vriendinnen en in de Nederlandse les.

Het was dus een verrassing dat Carolien vertelde: “ja, ik lees eigenlijk alleen maar Nederlands. Ik lees helemaal niet graag Engels. [...] Ik spreek liever Engels, maar ik lees veel liever Nederlands.” Dit toont een nog steeds existerende binding met het Nederlands aan, anders zou ze ook wat lezen betreft een afstand tot deze taal hebben opgebouwd. Niet alleen leest ze liever Nederlands, het gaat ook veel vlotter en gemakkelijker. Ook Nederlandstalige liedjes vindt ze best wel leuk. Dit toont weer aan dat ze geen negatief gevoel heeft tegenover die taal. Ze luistert natuurlijk in het dagelijkse leven – zoals alle jongeren tegenwoordig – het liefst naar Engelse muziek.

Als ze een boek zou moeten schrijven, zegt ze intuïtief dat ze het in het Engels zou schrijven. Als ze daar over nadenkt, begint ze ook te twijfelen en “weet ik het niet. Want ik schrijf liever in het Nederlands. Maar ik denk dat ik gewoon beter schrijf in het Engels.”

5.3.3.3. Haar talen in de toekomst

Uit het interview besluit ik dat er bij Carolien gevoelsmatig geen groot verschil bestaat tussen het Engels en het Nederlands. Benieuwd naar haar antwoord vroeg ik haar dus hoe ze haar toekomst zelf ziet met betrekking tot talen. Zoals te verwachten was haar eerste antwoord “Engels”. Haar omgeving, op het moment van de vraag, is voornamelijk Engelstalig. Ook wil ze haar verdere studies in het Engels volgen, waardoor een Engelstalige omgeving waarschijnlijk is. Maar als het dan gaat over de familie en de opvoeding van haar kinderen, is ze er wel van overtuigd dat haar kinderen niet alleen in het Engels zullen opgroeien.

In het begin bleek ze eerst nog wel te weten, hoe ze het zich voorstelt:

> *I: In welke taal ga je die opvoeden?*
> *C: In meer dan één taal.*
> *I: En welke taal zit er zeker bij?*
> *C: Engels en Nederlands.*
> *I: Stel je nu voor dat je een Duitse vriend hebt.*
> *C: Drie talen (lacht) [...] ja, dan sowieso Engels. Nee, eigenlijk weet ik niet, Engels gaan ze sowieso leren ooit.*

Na even na te denken begon ze te lachen:

> *„O nee, daar heb ik nog nooit over gedacht (lacht)...“*

Hoe belangrijk ze de talen vindt, verwoordt ze zo:

> *C: Nederlands is natuurlijk belangrijk voor familie en zo.*
> *I: Ja.*
> *C: Maar Engels is elke dag voor mij een taal. En Nederlands is minder belangrijk, maar toch, Nederlands blijft mijn moedertaal.*

Het is dus voor haar inderdaad moeilijk om te zeggen welke taal belangrijker is. Ze zal proberen beide door te geven, maar gezien iedereen sowieso met het Engels in contact komt, heb ik de indruk dat voor haar het doorgeven van de moedertaal belangrijk is. Die blijft een belangrijke rol spelen in haar leven.

5.3.3.4. Talenportret

Uit het interview bleek dat het Engels en het Nederlands voor Carolien en vrij gelijke waarde hebben. Toch is opvallend dat het Engels – in groene kleur – de helft van het silhouet vult. Ze zegt zelf dat dat zo is, omdat het momenteel de belangrijkste taal is. Waarschijnlijk kiest ze hiervoor, omdat haar leefsituatie nu toch voornamelijk rond het Engels draait. Op school spreekt ze Engels, met vrienden buiten school spreekt ze Engels, ook al spreken die soms Duits, en met haar familie hier in Wenen – met uitzondering van haar moeder – spreekt ze eigenlijk ook Engels.

Het belang van het Nederlands is iets kleiner weergegeven, maar daarvoor met een bewuste kleurkeuze. De kleur blauw vindt ze een mooie kleur en gezien Nederlands haar moedertaal en een speciale, mooie taal is, krijgt ze deze, voor haar, bijzondere kleur. Ondanks het weinige contact met het Nederlands kleurt Carolien nog een vrij groot oppervlak van het silhouet in. Dit omdat het een grote rol speelt in haar leven. Het is haar moedertaal en dus belangrijk.

Het Duits krijgt een niet zo groot gebied van haar lichaam omdat ze de taal nog aan het leren is. Toch is het vanwege de omgeving een taal met betekenis voor haar.

Het Frans krijgt de kleur geel. De waarom-vraag verklaart ze heel eenvoudig: “Geel omdat je dat niet zo goed ziet.” Het is in de voet geplaatst omdat ze het gevoel heeft dat ze daar nog even door moet, dan is ze ervan af.

Het portret toont mooi aan dat voor haar momenteel het Engels de bovenhand heeft. Toch krijgt het Nederlands een groot gebied in haar lichaam. Het zijn de twee belangrijkste talen, beiden daarom geplaatst in het bovenste deel van het lichaam.

Duits is minder belangrijk en daarom in een been terug te vinden. Het Frans heeft voor Carolien eigenlijk geen betekenis. Daarom heeft ze dat in de voet geplaatst.

5.3.3.5. Samenvatting

In haar eerste levensjaren in België was alles in het Nederlands. Toen ze naar India verhuisde werd Engels de instructietaal, maar thuis werd er verder Nederlands gesproken. Terug in België ging het Engels weer verloren en sprak Carolien overal Nederlands: thuis, in de omgeving en op school. Toen ze negen was verhuisde de familie naar Zuid-Afrika. Nederlands bleef thuis belangrijk, maar doordat op school Engels instructietaal was, won die taal weer aan betekenis. In het begin had Carolien geen Nederlandse les, maar daar begon ze later weer mee. Toch was de taal die ze met vrienden sprak en zelfs met haar jongere broertje, het Engels. Dit veranderde in Wenen niet. Het Nederlands blijft de taal thuis. Engels spreekt ze met haar broertje, die het Nederlands nooit goed heeft geleerd. Op school blijft Engels de gebruikte taal, alhoewel Carolien met twee Nederlandstalige vriendinnen Nederlands speekt. De taal wint hierdoor toch aan belang. Carolien volgt Nederlandse les op school, wat ze leuk vindt. Het Duits als omgevingstaal krijgt een rol in haar taalrepertoire. Ze spreekt het ook wel met vrienden.

Na de scheiding van haar ouders wordt het Nederlands in de familie minder. Met haar moeder spreekt ze verder Nederlands, maar met haar vader verandert dat naar het Engels en ook met haar broers verloopt de communicatie verder in het Engels. Toch praat ze verder op school met Nederlandstaligen Nederlands.

Lezen doet Carolien liever in het Nederlands. Spreken is wel eenvoudiger in het Engels. Welke taal ze kiest om een boek te schrijven, kan ze niet zeggen. De talen liggen te dicht op elkaar om een duidlijk antwoord te geven.

Op het talenportret kreeg het Engels een grotere oppervlake, daarvoor het Nederlands de mooiere kleur. Zowel uit het interview als uit het talenportret komen Nederlands en Engels voor haar als vrij evenwaardige talen naar voor.

Ook haar toekomst en de opvoeding van haar kinderen ziet Carolien niet enkel in het Engels, maar ook in het Nederlands. “Nederlands blijft mijn moedertaal.”

5.3.4. Jet

“Het is toch een groot deel van mij, van mijn identiteit.”

Op het moment dat deze analyse wordt geschreven, woont Jet niet meer in Oostenrijk.

Zij werd kort na Mathias geïnterviewd, dus nog in de startblokken van dit onderzoek, gezien ze op het punt stond samen met haar familie naar Egypte te verhuizen.

Jet is een opvallend grote, blonde meid. Ze straalt vrolijkheid en levensvreugde uit en al gauw is te merken dat ze wel altijd in is voor een grapje. Haar openheid werd vooral duidelijk gezien ze heel enthousiast was dat ze met dit onderzoek mocht mee doen.

Samen zochten we een lokaal waar we het interview konden houden. Er stonden veel lokalen leeg die dag, maar de meeste waren afgesloten. Daarom ging Jet op zoek naar een sleutel om één van de klassen binnen te kunnen. Daar zetten we ons achteraan in de hoek. We hadden het gevoel dat dit hoekje het rustigst en het gezelligst was, daarom kozen we voor die plek.

Jet had het in het begin moeilijk om te begrijpen wat van haar werd verwacht. Ze wist eerst niet wat ze zou vertellen, maar na wat extra uitleg begon ze vlot over haar leven te praten en wat ze allemaal al had meegemaakt.

5.3.4.1. Haar talen in familie, omgeving en school

Jet heeft al veel achter de rug. Ze werd in Nederland geboren, verhuisde dan naar Brazilië . Van daar vertrok de familie dan naar het Noorden, naar Amerika, waar ze woonde totdat Wenen het nieuwe thuis werd. En in Wenen eindigt de reis niet. De voorbereiding voor de verhuis naar Egypte zijn al volop aan de gang.

In de loop van het interview vertelde Jet meer over de verschillende episodes in haar leven.

Jet werd dus in Nederland geboren en heeft daar ook tot haar zevende levensjaar gewoond. Daar heeft ze alleen met het Nederlands contact gehad. Ze werd in haar moedertaal opgevoed en leerde geen andere talen kennen. Dat komt ook omdat beide ouders uit Nederland zijn en er thuis dus alleen Nederlands werd gesproken.

Kort voor haar zevende verjaardag verhuisde de hele familie naar Brazilie. Op de vraag hoe ze dat vond om te verhuizen antwoordde Jet dat ze het toch wel heel eng vond omdat ze natuurlijk de talen daar niet kende. In Brazilië kwam Jet tegelijkertijd met het Engels en met het Portugees in contact. Ze kwam op een Amerikaanse school terecht waar de instructietaal natuurlijk Engels was. Toch sprak ze niet alleen Engels op school. Er waren best veel Portugeestalige kinderen en onderling gebruikten ze vaak het Portugees als communicatietaal. Ook de oppas bij de familie thuis sprak Portugees met de kinderen, net zoals hun chauffeur.

> *„Daar hadden we ook zeg maar een chauffeur en daar zaten ook vaak mensen op straat en die sprak je ook aan in Portugees…en gewoon ook deel van de mensen op school daar die waren van Brazilië zelf en daardoor spraken we onderling vaak Portugees.“*

Het Portugees leerde ze dus voornamelijk door haar omgeving alhoewel het ook een schoolvak was, waar ze bewust de regeltjes en grammatica leerde.

In die tijd sprak ze thuis nog steeds alleen Nederlands, ook met haar broer en haar zus. Soms kwam het eens voor dat als ze met haar broer praatte en een Nederlands woord niet in haar opkwam, dat ze er dan een Engels woord tussen gooide, maar in zoverre ze zich daaraan kan herinneren gebeurde dat niet

vaak. Haar zus sprak in die tijd een enorme mix van het Portugees en het Nederlands, gezien ze in een Portugese crèche zat en ook thuis door de oppas met het Portugees in contact kwam.

Jet gebruikte tijdens haar verblijf in Brazilië het gesproken Nederlands enkel met haar familie. Ze had eigenlijk wenig contact met Nederland zelf, hoogstens via mailtjes. Wat ze wel volgde was Nederlands volgens het programma van Edufax. Bij dit programma heb je een leraar in Nederland die steeds een pakket doorstuurt en zegt wat je moet doen. De oefeningen worden heen en weer gefaxt (daarom ook de naam EduFAX) met verbeteringen en commentaar van de leraar. Jet vond hier maar niets aan en ze vond het ook niet zo zinvol: „dat stelt ook niet zo heel veel voor“ zegt ze.

In het begin zat er op school maar één ander Nederlands meisje maar gezien zij in een andere klas zat, had Jet daar weinig contact mee. Toen kwam Charlotte naar school, een meisje waarmee Jet het heel goed kon vinden. Anderhalf jaar lang waren ze beste vriendinnen en ze spraken enkel Nederlands met elkaar gezien dat meisje ook net uit Nederland was verhuisd. Het is dus heel waarschijnlijk dat het Nederlands door die vriendschap weer aan waarde won en dat een emotioneel belang aan die taal wordt gehecht gezien zowel familie alsook beste vriendin met die taal in verbinding worden gebracht.

Nadat ze twee jaar in Brazilië woonde, verhuisde Jet met haar hele familie naar Amerika. Dat vond ze toch jammer omdat ze in Brazilië veel vrienden had gekregen. In Amerika ging ze vanzelfsprekend ook naar een Engelstalige school, namelijk naar en openbare school. Daar had ze ook Spaanse les, alhoewel – zoals ze later vertelde – ze geen andere keuze had, gezien het Spaans in de VS een belangrijke taal is vanwege de migranten. Dat ze daar Spaans leerde, had dus niet echt met het Portugees te maken. Ze hadden in Amerika in het begin wel een Portugeestalige oppas, maar die taalkennis werd toch snel slechter.

Ook haar Nederlandskennis werd in die tijd minder.

> *„In’t begin hadden we een soort Nederlandse les maar eigenlijk was het heel slecht. Er waren veel mensen en allemaal van verschillende niveaus en we*

staken daar niet zoveel van op. Toen kwam er iemand bij ons thuis, eens in de twee weken, maar dat was ook gewoon de basis […] we hebben wel een beetje van het ontleden gedaan maar echt grammatica en werkwoorden vervoegen dat hebben we niet gedaan.“

Toen ze naar Amerika waren verhuisd, was het Portugees van het kleine zusje van Jet heel goed, maar die verloor de taalkennis bijna direct omdat ze nog zo jong was en contacten verloor. Ze kwam in haar nieuwe leefomgeving direct in een Engelstalige kinderopvang waardoor ze bijna alleen nog maar Engels sprak. Het Nederlands van het kleine zusje was dus ook slecht. Met haar broer begon Jet in die tijd Engels te praten. De hele omgeving was in het Engels, de televisie was in het Engels, op school werd er alleen Engels gesproken. Daardoor begon Jet met haar broer automatisch Engels te praten.

Met haar ouders praatte en praat ze nog steeds Nederlands ook als de familie op vakantie is. Dan is Nederlands het taalmedium. Haar ouders waren haar enige vaste contact met het Nederlands in Amerika waardoor ze het Nederlands niet helemaal verloor. Toch is er eigenlijk van uit te gaan dat ook in Wenen het Engels de overhand zal nemen wat communcatie tussen Jet en haar vrienden betreft.

De verhuis naar Wenen vond Jet minder erg. Ze was wel een beetje verdrietig, maar toch was het makkelijk om deze verandering de accepteren. Ze had in Amerika niet zoveel vrienden gehad, waardoor ze niet veel moest achterlaten. Daarbij komt dat ze sowieso naar een andere school had moeten gaan. Ze moest naar de “middle school” gaan waardoor ze automatisch nieuwe mensen had moeten leren kennen, een nieuwe school had gekregen en ook aan een nieuwe school had moeten wennen. Of ze dit nu in Amerika deed of in Wenen maakte voor Jet dan toch niet zo veel uit.

Met de verhuis naar Wenen werd vooral ook het Nederlands weer belangrijker. Hier kwam Jet nadat ze korte tijd het NTC heeft bezocht, in het MTP van de VIS terecht waar ze voor het eerst met grammatica van het Nederlands te maken had. Natuurlijk bracht dat extra werk met zich mee, maar toch „ik vond het wel leuk“, vooral omdat ze met een goede vriendin, Annemarie, samen in de les zat. Met de Nederlandstalige kinderen op de VIS spreekt Jet altijd Nederlands, met één uitzondering: gezien Annemarie ook thuis Engels spreekt vanwege haar Canadese moeder (zie interview Annemarie), werd het de gewoonte dat zij met

elkaar Engels praten buiten de Nederlandse les. Als Jet echter andere Nederlandstalige kinderen in de schoolgangen tegenkomt, praat zij daar met veel plezier Nederlands mee. Met Tim, die vaak met haar in dezelfde klassen zit, spreekt ze Engels als ze in de klas zitten of over een vak praten. Maar voor de rest is het voor haar normaal in het Nederlands te spreken ook op school. “Het is wel handig“ voegt ze er lachend aan toe.

Met haar broer, die nu 12 jaar oud is, spreekt ze net zoals in Amerika verder Engels “omdat het gewoon gemakkelijker is“. Met haar zus spreekt Jet in Wenen Nederlands, net zoals ook met haar ouders. Voor de rest heeft ze nog met haar familie in Nederland contact via mailtjes en in Nederland heeft ze nog steeds „één vriendin, die is één dag jonger dan ik ben en de moeder is de beste vriendin van mijn moeder uit de middelbare school.“

Het Nederlands heeft in de tijd in Oostenrijk duidelijk aan betekenis gewonnen gezien ze hier weer met vrienden Nederlands praat. Dat was al geleden sinds Brazilie, waar ze met Carolien ook in het Nederlands had gesproken. In Amerika was haar contact met het Nederlands zeer beperkt, maar vanaf de verhuizing begon het Nederlands weer een centralere rol in haar leven te spelen.

5.3.4.2. Betekenis van haar talen in lezen en muziek

Uit het vorige hoofdstuk blijkt dat voor Jet vooral in de tijd in Amerika het Nederlands geen grote betekenis heeft gehad. Zowel in Brazilië en ook in Wenen praat ze echter met vrienden ook Nederlands wat laat vermoeden dat het Nederlands voor haar toch een belangrijke taal is.

Boeken leest ze echter liever in het Engels.

> *„Ik vind Engelse boeken vaak wat interessanter […]. Ik vind woorden in het Engels toch wat mooier en er zijn ook gewoon wat meer woorden op een manier.“*

Maar niet alleen vindt ze dat er in het Engels meer woorden voor hetzelfde bestaan, ook bevalt haar de stijl in Engelstalige boeken meer. Zij vindt boeken die ze in het Engels leest veel toegankelijker. Nederlandse boeken zijn volgens

haar ouderwetser, omdat – zo zegt Jet - veel bekende Nederlandstalige schijvers resp. schrijfster toch ouder zijn. Actuele boeken leest Jet minder omdat ze eigenlijk geen kring van mensen heeft die zeggen wat goed is. Ze gaat dus eerder boeken die haar moeder kent of prijzen hebben gekregen, lezen. Als ze van iemand hoort dat er een heel leuk nieuw Nederlands boek is, zou ze het best wel lezen. Een andere reden waarom ze meer Engelse boeken dan Nederlandstalige boeken leest is dat ze bijna geen Nederlandstalige boeken bij de hand heeft, die ze nog niet kent. Als ze in Nederland is, koopt ze daar wel Nederlandse boeken of leest er bij een neef of nicht. Vaak krijgt ze ook boeken als cadeau. Maar in haar directe omgeving heeft ze meest geen nieuwe Nederlandstalige boeken ter beschikking.

Op mijn vraag of ze als ze zelf een boek zou schrijven liever in het Engels of in het Nederlands zou schrijven, verwachtte ik het antwoord dat ze informatieve boeken in het Engels, maar emotionele vertellingen in het Nederlands zou schrijven. Die verwachting bevestigde ze eerst:

> *"Ik denk als het meer theoretisch zou zijn dat het dan eerder in het Engels zou zijn omdat ik heel veel vakwoorden heb geleerd in het Engels die ik gewoon niet in het Nederlands weet. Ik denk dat ik heel snel toch naar het Engels zou gaan."*

Maar als ik dan iets explicieter vroeg werd duidelijk, dat ze er toch eerder toe nijgt alles in het Engels te schrijven, ook emotionele teksten.

> *J: […] naar het Engels!*
> *I: Voor alle verhalen?*
> *J: Ja.*
> *I: Dus ook als je persoonlijke verhalen zou schrijven over belevenissen of zo?*
> *J: Ja, tenzij het echt gaat over huizen uit Nederland of zo dan zou ik dat niet in het Engels doen… maar misschien zou ik het ook allebei doen.*

Een echt lievelingsboek heeft Jet niet. Verschillende boeken zijn mooi of grappig, wat voor Jet onafhankelijk is van de taal waarin het boek is geschreven.

Bij muziek maakt haar de taal niet uit. Zoals het in de huidige wereld het geval is, is de meeste muziek niet alleen intstrumenteel is en hoofdzakelijk in het Engels. Toch luistert ze ook naar Nederlandse muziek, die ze van haar ouders of films kent. Maar volgens haar is de nieuwe Nederlandse muziek ondertussen ook al Engelstalig.

5.3.4.3. Haar talen in de toekomst

Als ze over haar toekomst en een toekomstige familie nadenkt, is voor Jet vrij duidelijk dat ze haar kinderen niet tweetalig wil opvoeden. Als haar man Engels praat, zullen haar kinderen ook in het Engels opgroeien, als haar man Nederlands praat zullen de kinderen Nederlands leren. Alleen als ze met een Engelstalige man in Nederland zou wonen, is voor Jet een tweetalig opvoeding een optie.

Op de vraag of ze dit jammer vindt, zegt ze:

> *"Ik zou het toch wel heel erg jammer vinden want het is toch een groot deel van mij maar ja, als het nou eenmaal niet kan... Jammer maar om dan geen kinderen te krijgen dat is dan ook zonde."*

Jet denkt dat het toch wel vrij moeilijk is om een tweetalige opvoeding aan te bieden, als haar partner geen Nederlands spreekt. Ze vindt dat best jammer, ook omdat "het [...] toch een groot deel van mij, van mijn identiteit" is. Dat het voor haar niet noodzakelijk is dat haar kinderen Nederlands spreken is eerder onverwacht gezien ze toch met haar familie en zelfs met veel vrienden gewoon Nederlands spreekt en ik er daarom van uit ging dat deze taal toch een grote emotionele waarde voor haar heeft. Naarmate we intensiever over dit thema spraken, werd duidelijker dat het voor Jet toch jammer en vooral ook raar zou zijn, als haar kinderen met de rest van haar familie niet gewoon in het Nederlands kunnen praten. Maar toch blijft ze van mening dat het, ook al is het raar en jammer, in het geval dat ze een Engelstalige man heeft en ook niet in Nederland woont, de kinderen geen Nederlandse opvoeding zouden krijgen.

Betreffende haar eigen nabije toekomst, vindt Jet het helemaal niet erg om nu niet terug naar Nederland, maar naar Egypte te verhuizen.

> *I: Had je liefst gehad dat je nu niet naar Egypte was gegaan maar naar Nederland?*
> *J: Neen dat zeker niet. […] Op een bepaalde manier ben ik eigenlijk een buitenlander in Nederland.*

Ondanks het behoud an de taal komt het tot een vervreemding. Vooral op school zou Jet als een buitenlander gezien worden gezien zij toch lange tijd in het buitenland heeft gewoond. Ze is ervan overtuigd dat het zou lukken, maar nu ze al zo lang in het internationale schoolsysteem heeft gezeten, zou ze nu

drie jaar vóór het eind van haar schoolloopbaan niet naar een lokale school willen. Daarbij komt dat ze zelf denkt dat daar haar Nederlands te slecht voor is.

Maar toch betekent het feit dat ze nu niet per sé naar Nederland wil niet dat ze nooit meer terug wil gaan.

> *J: Ik wil er studeren.*
> *I: Waarom daar en niet in Londen of Amerika?*
> *J: In Amerika is het denk ik wel leuker maar ik heb dan schrik dat ik nooit meer zou terugkomen naar Nederland…*
> *I: Ok, dat is wel belangrijk voor jou?*
> *J: Ja.*

Dit toont aan dat ze met Nederland en het Nederlands toch nog een sterke verbinding heeft, wat toch niet echt te verwachten was, als ze niet per sé haar kinderen in het Nederlands wil opvoeden en het voor haar wel raar, maar niet noodzakelijk is dat haar kinderen haar moedertaal ook spreken. Maar toch trekt haar vaderland nog.

Haar momentele plannen zijn dus nog sterk aan Nederland gekoppeld. Het is en blijft een deel van haar wat ze niet gewoon kan opgeven.

5.3.4.4. Talenportret

Op Jet haar talenportret is op het eerste zicht te zien dat het Engels en het Nederlands een heel dichte, zelfs een overlappende betekenis in haar leven hebben. Het onderste deel van haar lichaam is helemaal gevuld met kleuren. Haar schouders en een groot deel van het hoofd heeft ze gewoon leeg gelaten.

Opvallend is haar bovenlichaam wat ze vanaf haar oksels tot aan haar heupen in het blauw – de kleur die ze voor het Engels had gekozen – heeft omrand en de kleur liet overlopen in het oranje, naar het middenste stuk van het lichaam. Oranje had ze gekozen voor het Nederlands. Dat ze het Nederlands helemaal in het midden van het silhouet plaatst, zou ermee te maken kunnen hebben dat het toch haar centrum is, haar centrale taal, die ze al haar hele leven met zich meedraagt.

In haar benen kleurt Jet het Engels en het Nederlands overlappend, waarbij ze het Nederlands als basis kiest en het Engels erover kleurt. Dit zou kunnen

wijzen op het feit dat Nederlands de basis van haar reis door de wereld was. Ze is in Nederland met het Nederlands begonnen. Dan is ze haar reis gestart naar Brazilië waar ze hoofdzakelijk door de school met Engels in contact kwam.

In haar rechter voet plaats ze het Spaans en in haar linker voet het Portugees.

> *"Dat is Portugees en Spaans omdat ik het een beetje vergeten heb, die zijn gezakt, een beetje onderin ergens."*

Deze talen is ze al een beetje vergeten omdat ze daar al langere tijd geen contact mee heeft gehad. Ze zijn niet helemaal present in haar hoofd, maar als ze naar Brazilië zou gaan, zou het best uit de dieptes weer naar de oppervlakte komen en zou ze het weer snel kunnen.

Haar rechterhand is in het zwart gekleurd, de kleur voor het Duits. Met Duits heeft ze slechts in haar Oostenrijkse levensomgeving contact en op school. Voor de rest heeft ze daar wenig mee te maken, waardoor de oppervlakte van de zwarte kleur maar klein is. Haar linkerhand is gekleurd in rood, het Frans, ook een taal die ze op school leert. De reden dat ze die daar plaatst zou kunnen zijn, dat ze het Frans heel graag heeft en daarom die hand voor deze taal koos, de hand die omhoog wordt gehouden.

Op de plek waar de hersenen zijn, is het Frans met een streep vertegenwoordigd omdat ze het op school heeft en het leuk vindt. Overkoepeld wordt deze Franse streep met een Engelse rand die in het Nederlands (oranje) is gekleurd. Het Engels bedekt alles omdat het de instructietaal is, maar het Nederlands is en blijft de taal die in haar hoofd vast verankerd is.

5.3.4.5. Samenvatting

Toen Jet nog in Nederland woonde, was Nederlands nog de taal voor alles. Bij de verhuizing naar Brazilië wordt het Nederlands minder. Het Engels wordt belangrijk als instructietaal en het Portugees als omgevingstaal. Bij de volgende verhuizing naar Amerika stijgt het Engels in waarde omdat het zowel instructietaal blijft als omgevingstaal wordt. Het Nederlands verliest nog meer aan betekenis (enkel nog gesproken met de ouders). In Oostenrijk wordt er

intensief les in het Nederlands gevolgd, waardoor het belang van de moedertaal weer stijgt. Het Engels blijft zijn betekenis als instructietaal houden.

Boeken leest Jet het liefst in het Engels en ze zou ook in het Engels schrijven.

Bij het talenportret liggen Engels en Nederlands dicht bij elkaar, waarbij het Nederlands toch de centralere positie kreeg. Het heeft dus tegenwoordig toch een grote emotionele waarde.

Haar toekomst ziet ze als niet tweetalig, tenzij ze in Nederland zou wonen. Dit vindt ze jammer, maar realistisch.

5.3.5. Jan

"Het is een beetje stom dat je Nederlands bent
en je kan niet in het Nederlands praten."

Jan is mijn enige interviewpartner die op de DIS zit en voor dit onderzoek in aanmerking kwam.

Hij volgt – net zoals de andere interviewpartners – Nederlands als moedertaal op de internationale school en wil daarin zelfs zijn IB afleggen.

Jan is een grote, blonde, heel vriendelijke jongen. Hij heeft last van dyslexie, maar probeert toch op school alles gewoon met de andere leerlingen te volgen.

Het interview nam ik af op de DIS in het laboratorium voor fysika. Dat was de op dat moment enige vrije ruimte in de school. Jan vond het leuk en spannend om deel van dit onderzoek te mogen zijn. Hij is ook de enige die zich regelmatig informeert over hoe het gaat met mijn werk.

5.3.5.1. Zijn talen in familie, omgeving en school

Jan werd in Amsterdam geboren. Zijn vader komt uit Limburg, zijn moeder uit het Nederlandstalige deel van België, uit Vlaanderen dus. Jan heeft één oudere broer en één jongere broer.

Mij baserend op deze informatie verwachte ik dat Jan in die beginfase van zijn leven enkel met het Nederlands contact had. En inderdaad: “dat was alleen maar Nederlands.” Toen hij zeven was kwam de boodschap dat ze naar de grootste stad van Zuid-Afrika gingen verhuizen, naar Johannesburg. Hij vond dit eerst wel leuk, maar toen hij dan op punt stond te vertrekken, kreeg hij rillingen. “Het was moeilijk dat je in het begin de taal niet kunt spreken, want niemand spreekt daar Nederlands.” Ook kwam hij direct in een Engelstalige school terecht, zonder voorkennis van het Engels. Hij moest die taal gewoon in de klassen leren, zonder de mogelijkheid extra taallessen te volgen.

> *“Het Engels ging best snel want je bent de hele tijd Engels aan het praten en als je jong bent gaat dat wel snel. Mijn spelling was wel altijd slecht. Mijn spellingtesten enzo was altijd wel de slechtste van de klas denk ik.”*

Dit is wel te verwachten als je bedenkt dat Jan niet alleen zonder extra lessen het Engels moest leren, maar ook nog te kampen had met dyslexie. Hij moest het Engels niet alleen spreken, maar ook lezen en schrijven en daar had hij moeilijkheden mee wat natuurlijk invloed op zijn prestaties had.

Tijdens zijn verblijf in Johannesburg had Jan elke vrijdag Nederlandse les. Dat waren lessen die in een groep met verschillende leeftijdscategorieën plaatsvonden, van klein tot groot. Jan vond dat niet leuk en maakte daar ook helemaal geen vrienden. Of dat invloed zal hebben op het belang van zijn moedertaal?

Met zijn ouders bleef Jan in die tijd nog wel Nederlands praten maar met zijn broers begon hij al vrij snel Engels te spreken. “Mijn ouders vonden dat niet zo leuk want die vonden dat we Nederlands moesten spreken.” Toch veranderde volgens hem ook de taal thuis snel voor een groot deel naar het Engels. Het langst sprak Jan Nederlands met zijn moeder. Voor haar was het moeilijk de Engelse taal snel goed te leren.

Ze leefden in Johannesburg in een grote estate waar ze binnen moesten blijven. Daarbuiten was het veel te gevaarlijk om uitstappen te doen vanwege de hoge criminaliteit die in Zuid-Afrika heerst. Zijn hele leven, zijn vrienden en zijn school: het was allemaal Engels.

Na drie jaar verhuisde de familie naar Kaapstad, waar Jan weer in een kleine Amerikaanse school terecht kwam.

> *"Ik vond het wel heel leuk. [...] In Kaapstad woonden we op een berg dus daar was het ook wel leuk maar toen moesten we daar ook verhuizen want er was heel veel criminaliteit. Ons buren waren vermoord voor een telefoon en dat soort dingen. [...] Dus dan gingen we op een andere plek wonen."*

Doordat hij weer op een Engelstalige school zat, sprak Jan weer hoofdzakelijk Engels, want "iedereen sprak daar Engels". Op school kreeg hij eerst als extra taal Spaans, maar moest daar na twee jaar mee stoppen en overstappen naar het Frans omdat te weinig kinderen hadden gekozen voor Spaans. Het liefst had hij Afrikaans geleerd, maar dat mocht toen niet. Dat hij voor Afrikaans wou kiezen omdat het lijkt op het Nederlands was, zoals later uit het interview bleek, duidelijk niet het geval. Hij kreeg Nederlandse les thuis van zijn moeder. Ze volgden het programma Taaljournaal, maar de kinderen van de familie vonden er niets aan.

> *"Er was altijd veel stress thuis als er Nederlandse les was. [...] Het was altijd saai. Veel grammatica, nooit een leuke les."*

Het Nederlands heeft ook in Kaapstad voor Jan een negatieve connotatie. Er waren geen Nederlandstalige kinderen op school waardoor hij die taal niet kon gebruiken. Hij sprak Nederlands tegen zijn zin en alleen thuis.

> *"Ik vond Nederlands niet echt een leuke taal. Het was niet dat ik het wou praten, ik moest het praten. En dan wou ik het niet doen."*

Toen Jan dertien was, zei een juf van school tegen zijn ouders, dat het beter zou zijn als Jan zou stoppen met Nederlands, iets wat mij sterk verraste. Ze dacht dat het niet goed voor hem was. Gezien Jan sowieso niet sterk is in talen zou het volgens haar voldoende zijn als hij Engels en nog één andere taal leert. Welke taal, komt uit het interview niet helemaal naar voor. In eerste instantie had Jan het erover dat hij Spaans moest doen, in de loop van het gesprek zei hij dat het Frans was dat hij dan leerde in plaats van het Nederlands – zijn moedertaal. Hij bleek oorspronkelijk Spaans te leren, maar gezien daar te weinig leerlingen voor waren, was hij verplicht na enkele jaren Frans te doen, wat jammer was gezien hij Spaans leuker vond.

Omdat Jan sinds zijn verhuis naar Zuid-Afrika steeds minder met zijn moedertaal te maken had, deze thuis ook minder sprak en het niet leuk vond,

was het te verwachten dat het feit dat hij met het Nederlands moest stoppen hem niet stoorde. Hij vond ook de lessen, die hij met zijn moeder had met behulp van Edufax, niet leuk.

Op school sprak Jan alleen Engels, ook in Kaapstad. Hij had wel een paar Afrikaanssprekende vrienden en vond het best leuk dat hij ze een beetje verstond ("dat was één van de positieve dingen") van het Nederlands. Na een tijdje kon hij ook al een paar zinnetjes zeggen. Voor de rest sprak hij met zijn vrienden buiten school ook Engels, zelfs met zijn Nederlandse vriend. Met de ouders van zijn vriend sprak Jan dan wel Nederlands, maar hij vond ze niet aardig.

Toen de verhuizing naar Oostenrijk voor de boeg stond, merkte Jan dat hij de school waar hij op zat toch heel vervelend vond. Hij verheugde zich op Oostenrijk, maar merkte gauw, toen hij in Wenen aankwam dat hij veel dingen ging missen, niet in het minst de warmte en de leuke sportmogelijkheden zoals surfen etc..

In de eerste twee maanden in Wenen volgde Jan Duitse les. Dat vond hij leuk: we gingen uit eten en praatten daar Duits. Toen de school herbegon, stopte hij daarmee. Toch ging het contact met het Duits niet verloren. "Hier op school wordt veel Duits gepraat. [...] Ik begrijp het wel maar kan het niet zo goed praten." Ook als Jan in Wenen onderweg is, probeert hij alles in het Duits te doen, "gemakkelijk Duits" is dat dan wel.

Op de DIS was Jan verplicht weer talen te volgen. Hij kon Frans doen, maar het niveau was hier veel hoger dan wat hij in Zuid-Afrika had. Toen hij hoorde dat hij ook Nederlands kon doen en hem dat werd aangeraden, koos hij daarvoor. Op basis van zijn ervaringen met het Nederlands in Zuid-Afrika kan men vermoeden dat hij dat eigenlijk niet zo leuk vond en inderdaad: "ik vond het niet echt heel leuk." Hij had zes jaar niets met zijn moedertaal gedaan en was al veel vergeten. Verrassend maar toch begon hij Nederlands steeds leuker te vinden.

> *"Nu dat ik weer wat ouder ben, vind ik het wel leuker dat ik het weer kan. Het is een beetje stom dat je Nederlands bent en je kan niet in het Nederlands praten."*

Toch praat hij met zowel de mensen op school alsook met zijn familie hoofdzakelijk Engels.

> *"[...] mijn Engels is mijn eerste taal. Ik spreek ook met mijn broers Engels. En normaal met mijn ouders maar zij vinden dat niet zo goed want zij hebben liever dat ik Nederlands met ze praat. Met mijn broers spreek ik geen Nederlands, alleen maar Engels."*

Het Nederlands heeft in Jan zijn leven, op basis van wat hij over zijn levensverhaal vertelde, een duidelijk ondergeschikte rol. Ondanks het feit dat het Nederlands weer aan betekenis wint doordat hij het op school volgt voor zijn IB-examen, is toch Engels de taal die hij het meest en het beste spreekt.

5.3.5.2. Betekenis van zijn talen in lezen en muziek

Over het algemeen leest Jan niet graag. Dat heeft zeker te maken met zijn dyslexie die het moeilijk voor hem maakt te lezen gezien hij een woordbeeld niet snel herkent.

Als hij moet lezen, dan leest hij liever Engels. "Dat gaat sneller", alhoewel ook dat heel langzaam gaat. Hij vond het lezen van boeken altijd al saai. Hij heeft wel boeken thuis, maar nog maar één keer in zijn leven een boek vrijwillig gelezen. Dat was een Engels boek.

Met betrekking tot muziek vindt Jan Nederlandstalige muziek maar niets. "Alleen maar Engels." Afrikaanse muziek hoort hij soms voor de grap. Vroeger luisterde hij wel naar Nederlandstalige kinderliedjes, maar dat is ook al lang geleden.

Hij houdt in beide gebieden, zowel boeken als muziek, slechts van Engels.

5.3.5.3. Zijn talen in de toekomst

Jan wil graag in Zuid-Afrika verder studeren. Hij gaat er dus sterk van uit dat de meest gebruikte taal in zijn toekomst het Engels zal zijn. Hij verwacht ook dat hij Afrikaans zal nodig hebben waardoor het natuurlijk handig is dat hij Nederlands kent.

> *“Ik denk dat ik daar in een soort park ga werken met dieren. Daar zijn heel veel mensen Afrikaans. Maar meestal gewoon Engels. Het is wel handig dat ik Nederlands ken want er zijn wel veel Nederlandse mensen in Zuid-Afrika.”*

Hij wil niet in een stad wonen. Hij houdt er meer van in de natuur te zijn en met dieren te werken, waardoor hij niet zo heel veel talen nodig heeft.

Gezien voor Jan het Nederlands geen belangrijke rol speelt, was te verwachten dat hij er niet veel belang aan zal hechten dat ook zijn kinderen het zullen leren. Hij gaat er ook van uit dat zowel zijn ouders als zijn broers niet naar Nederland zullen gaan. Hij ziet zichzelf in de toekomst in Zuid-Afrika, “dus ik denk niet dat het Nederlands echt nodig is.” Toch zegt Jan over de opvoeding van zijn kinderen: “ik zou het wel leuk vinden om ze Nederlands te leren.” Hij ziet wel in dat het best moeilijk zal zijn omdat ook zijn Nederlands niet zo goed is.

Als ik hem naar zijn eigen beleving van zijn taal vraag, zegt hij iets heel spannends: “Met de honden en dieren spreek ik altijd in het Nederlands.” Het Nederlands blijkt toch een heel sterke emotionele betekenis voor hem te hebben. Als het erom gaat dat hij iets moet opschrijven, zal het in het Engels zijn. Dat is vlotter en eenvoudiger. Maar als het om dieren, en vooral om zijn hond en kat gaat, spreek Jan Nederlands. Dat is voor hem normaal omdat deze dieren al uit Nederland zijn meegekomen en oud zijn. Ze verstaan ook beter Nederlands omdat zijn mama altijd Nederlands praat en de dieren meestal bij haar zijn.

5.3.5.4. Talenportret

Jan heeft in zijn leven al met veel talen contact gehad en plaatst deze ook allemaal in zijn talenportret.

Hij kiest – zoals veel collega`s – voor het rood als de kleur die de moedertaal, het Nederlands, verbeeldt. Hij plaatst deze kleur op de plaats van zijn hart omdat hij toch in zijn hart Nederlander is. Beide voeten krijgen de kleur groen, het Afrikaans. Hij plaatst de taal daar omdat hij in Afrika wil wonen en dus het beeld voor zich heeft met zijn voeten op Afrikaanse grond te staan.

Opvallend is de bruine rechterhand, die het Frans vertegenwoordigt. De uitleg van die visualisering is heel eenvoudig: “Frans moest ik heel veel schrijven, dus de rechterhand”.

Zijn hoofd heeft verschillende kleuren. De mond is in het paars (Spaans). Die keuze maakte hij, omdat hij Spaans alleen kan spreken en niet kan schrijven. De oren van het silhouet zijn in het grijs gekleurd. Dat ligt daaraan dat hij in zijn omgeving hier veel Duits hoort, maar hij gebruikt het niet echt.

En zijn hersenen zijn in het zwart. “Ik denk altijd in het Engels dus ik heb Engelse hersenen”, zegt Jan over deze keuze.

Ondanks het feit dat uit het interview blijkt dat Nederlands voor hem geen grote rol speelt, heeft het toch de centrale plaats in zijn silhouet gekregen. Hij ziet het toch als zijn oorsprong, waar hij vandaan komt en het is iets wat door zijn contact met dieren duidelijk naar voor komt.

Dat hij door zijn dyslexie en daardoor ook taalmoeilijkheden niet meerdere talen intensief kan gebruiken, betekent niet dat hij het niet graag zou willen. Toch is voor hem het Engels die taal die hij doordat dat hij ze het vaakst gebruikt, het beste kent en dus het eenvoudigste is voor hem.

5.3.5.5. Samenvatting

In zijn eerste zeven levensjaren was alles rond Jan in het Nederlands. Met de verhuis naar Johannesburg in Zuid-Afrika veranderde dat. Hij kwam in een school met de instructietaal Engels. Met zijn ouders sprak hij in het begin nog Nederlands en hij ging ook naar de Nederlandse les, maar later sprak hij ook met zijn broer en vader Engels. Met de verhuis naar Kaapstad werd het Engels nog belangrijker. Hij sprak nog maar zelden Nederlands thuis omdat het voor hem een negatieve connotatie kreeg. Ook het programma Edufax vond hij helemaal niet leuk. Daarmee stopte hij ook op een bepaald moment omdat een juf zei dat het beter was voor hem.

In Oostenrijk veranderde de situatie weer. Hij begon weer met Nederlands en koos het ook als vak voor het IB waardoor het een positieve betekenis kreeg.

Hij spreekt wel nog steeds het meest en het best Engels. Vooral op school is dat de taal die hij gebruikt. Vanwege zijn dyslexie leest hij moeilijk maar als hij mag kiezen, leest hij in het Engels.

Toch toont het talenportret aan dat het Nederlands best een centrale rol speelt en in zijn hart is gesitueerd. Het Engels zit slechts in zijn hoofd. Dit komt uit het interview eigenlijk niet te voorschijn.

Zijn toekomst ziet Jan wel in het Engels, maar aangezien hij graag naar Zuid-Afrika wil gaan om daar met dieren te werken, en hij met dieren altijd al in het Nederlands sprak, is Nederlands toch emotioneel belangrijk en ook in de toekomst niet weg te denken.

Jan zou het leuk vinden als zijn kinderen ook Nederlands spreken, alhoewel hij denkt dat dat misschien wel moeilijk zal zijn.

5.3.6. Mathias

"Ik hou echt van lezen. Ik heb grote boekenkasten vol met boeken uit Nederland, ja allemaal Nederlandse boeken."

Het interview met Mathias was het eerste interview dat ik in het kader van dit onderzoek heb afgenomen.

Mathias is een heel geïnteresseerde jongen en staat open voor nieuwe dingen. Met zijn flapoortjes gaf hij een grappige maar ook een verstandige indruk en hij was heel weetgierig. Zo was het helemaal geen probleem hem te overtuigen mee te werken aan dit onderzoek en we vonden snel een passend moment voor ons interview. Het was een tijdstip waar geen van ons beiden nadien nog een afspraak had, zo was er geen tijddruk, wat overigens bij dit soort interview heel belangrijk is.

Mathias had snel door wat van hem verwacht werd en begon meteen met zijn levensverhaal. Gezien hij natuurlijk nog niet zo oud is, is het verhaal niet zo uitgebreid als bij volwassenen, maar toch zijn er enkele interessante dingen te vermelden.

Nadat hij zijn gestructureerd verhaal had afgesloten, probeerde ik er chronologisch op in te gaan.

5.3.6.1. Zijn talen in familie, omgeving en school

Mathias werd op 27 september 1995 in Leuven in België geboren. Hoe lang hij daar precies woonde, weet hij niet meer maar nadien verhuisde hij naar een gelijktalig land, namelijk het buurland Nederland, waar ook zijn beide ouders vandaan komen. Daar ging Mathias voor het eerst naar school en daar heeft hij ook lang gewoond.

Mathias heeft drie kleinere zusjes, die in die periode in Nederland zijn geboren. “Ja, allemaal zijn ze geboren toen we in Nederland waren, alleen die van zeven jaar oud heeft maar zes weken in Nederland gewoond.“

De tijd in het Nederlandse taalgebied is voor de familie van Mathias heel belangrijk geweest. Mathias was ook al oud genoeg om zich bepaalde feiten nog een beetje te herinneren.

Toen hij zeven jaar was, ging de reis voor Mathias en zijn familie verder naar Parijs, waar zijn ouders hem naar een Franstalige school stuurden. In die vier jaar in Frankrijk leerde Mathias goed Frans spreken.

> *“Toen kreeg ik elke woensdag in de namiddag Franse les van een heel aardige juffrouw daar. Die heeft de basics bijgeleerd en toen leerde ik binnen een jaar goed Frans spreken en het opvallende was ook dat ik de beste van de klas was voor grammatica en dictees.”*

Door de natuurlijke taalverwerving die je bij je T1 hebt, is er een minder bewust taalsysteem in je hoofd verankerd. Je leert de taal door de omgeving en door contacten, niet door regels, waardoor regels minder bewust worden gebruikt. Bij een vreemde taalverwerving met behulp van institutionele les kom je ook met de regeltjes in contact waardoor deze bewuster kunnen ingezet en gebruikt worden. Dit was bij Mathias het geval. Hij was één van de weinigen op school, die het Frans buiten school nog bij een – hij noemde het liefdevol – “heel aardige juffrouw” leerde, waardoor bij hem een bewustmaking van de regels en spelling actief gebeurde, wat bij de T1 minder het geval is. In de T1 hebben kinderen vaker het gevoel “dat is gewoon zo” hoewel ze de waarom-vraag niet

kunnen beantwoorden. Dit verklaart waarom Mathias tot de besten van de klas hoorde bij dictees. Hij leerde de taal niet zoals de anderen alleen door de omgeving, maar ook met regeltjes.

Mathias heeft door de extra lessen veel voordeel. Het Frans is voor hem met een heel positief gevoel verbonden. Op sommige onderdelen is hij beter dan de Franstalige kinderen op school. Dat geeft een gevoel van zekerheid en verbondenheid met de taal.

Op school leerde hij ook Engels maar niet intensief. Het beperkte zich tot woordenschat en grammatica. Een echt contact met het Engels was er in Parijs niet. Mathias wist toen nog niet, dat het Engels voor hem sneller dan verwacht een belangrijke taal zou worden, omdat hij het als instructietaal op school zou krijgen.

Over zijn Nederlands in de tijd in Parijs vertelt hij tijdens het interview:

> *"Daar ben ik naar het Nederlands instituut geweest en heb ik gewoon Nederlandse les gehad. Elke week één keertje, twee à drie uur lang ofzo."*

Het leek Mathias helemaal niet te storen zowel op woensdagen extra Franse lessen te volgen, als naar het Nederlands instituut te gaan om zijn moedertaal op peil te houden. "Ik vond het leuk om het bij te houden", zei hij, wat al aantoont dat Mathias veel over heeft voor het bijhouden, leren en goed kunnen beheersen van verschillende talen.

In Parijs werd er thuis altijd Nederlands gesproken. Dit zowel met zijn ouders als met zijn zusjes. Het was niet duidelijk waar hun volgende verblijfplaats zou zijn, maar in het geval dat de familie terug naar Nederland moest, was het van groot belang dat het Nederlands op een goed niveau bleef.

Mathias is blij over de keuze die zijn ouders maakten om hem naar een Franse school te sturen en niet naar een Engelse. Volgens Mathias "spreekt iedereen bijna Engels maar Frans is natuurlijk ook belangrijk."

Toch maakte die keuze de verhuizing naar Wenen iets moeilijker. In Wenen ging Mathias naar de VIS. Daar wordt in het Engels onderwezen, een taal die Mathias op dat moment niet kon. Hij vertelt over zijn eerste periode hier: "Er

waren speciale klassen voor mensen die geen Engels spraken. Dus daar heb ik 2,5 jaar gezeten.“

Hij had tegenover de verhuizingen – eerst die naar Frankrijk en dan die naar Oostenrijk – zeer gemengde gevoelens. Aan de ene kant vond hij het heel spannend. De talenliefhebber vindt het steeds leuk een nieuwe taal te leren en een nieuwe school te bezoeken. Toch was het nooit eenvoudig vrienden achter te laten. Daar had Mathias het het moeilijkst mee. Hij heeft nog steeds contact met vrienden uit Frankrijk. Zo probeert hij toch nog zijn Frans bij te houden.

Hier in Wenen op de VIS moest Mathias tussen Spaans en Frans kiezen. Gezien zijn Frans een heel hoog niveau had, koos hij weer voor een nieuwe taal, de buurtaal van het Frans: Spaans.

Met Franstalige kinderen op school probeert Mathias tijdens de lespauzes Frans te praten. Zo hoopt hij de taal niet te verliezen. Ook is hij een leerling die met Nederlandstalige kinderen Nederlands spreekt, “behalve als er anderstalige kinderen bij zijn, dan spreek ik Engels.” Het zou niet zo beleefd zijn om dan een taal te spreken, die niet iedereen begrijpt.

Een voor anderen onbekende taal gebruikten doet Mathias soms ook bewust bijvoorbeeld als hij iets aan zijn ouders wil zeggen dat zijn zusjes beter niet begrijpen. Dan zegt hij dat in het Frans. “Zij zijn het Frans al min of meer verloren omdat ze nog te jong waren.“ Voor de rest wordt er bij de familie [...] alleen maar Nederlands gesproken.

Ook hier in Wenen heeft Mathias Nederlandse les op de VIS. Hij volgt het MTP, het Mother Tongue Programme, waardoor hij elke week 1,5 uur Nederlandse les heeft, na schooltijd.

> *„Al die jaren dat ik in het buitenland heb gewoond, heb ik nog steeds Nederlandse les gehad.“*

Mathias vindt het belangrijk de talen die hij heeft te leren en niet te verliezen. Daarom ook zijn keuze om na de verhuis naar Nederland an het eind van dit schooljaar, op school weer voor het Frans te kiezen, omdat hij het toch jammer vindt dat zijn kennis ervan achteruit gaat.

5.3.6.2. Betekenis van zijn talen in lezen en muziek

Gezien Mathias heel open is voor nieuwe landen, talen en levensomgevingen, heeft hij ook een breed interessegebied binnen de muziek, "alles behalve *heavy metal* natuurlijk" zei hij.

Als je in Oostenrijk de radio tegenwoordig aanzet, valt op dat er vooral Engelstalige muziek wordt gespeeld. Niet te verwonderen dus dat ook Mathias tot diegenen behoort, die Engelstalige liedjes de leukste vinden. In dezelfde zin gaf hij ook direct aan, dat Nederlandse liedjes "natuurlijk ook wel leuk" zijn. Of dit gebeurde omdat hij wist dat dit interview over talen gaat en hij daardoor het gevoel had dat hij dat moest zeggen is mogelijk, maar bij Mathias toch onwaarschijnlijk. Hij gaf al vaker aan dat het Nederlands voor hem toch een grote rol speelt. Mathias ging ook in op Franse liedjes, waarover hij echter niet zo enthousiast is. Ze "gaan wel", zei hij daarover.

Als het thema 'lezen en boeken' aan bod kwam, bloeide Mathias plots helemaal open. Opvallend was dat hij zich plots rechtop zette en direct vertelde dat hij boekenkasten vol met Nederlandstalige boeken heeft.

> *M: Ik hou eigenlijk van lezen en Nederlands vind ik toch het leukst om te lezen.*
> *I: Makkelijker dan in het Engels?*
> *M: Ja, toch wel veel gemakkelijker.*

Hij noemt vooral de bekende jeugdliteratuurschrijfster Thea Beckman als één van zijn favorieten. Haar boeken vindt hij heel leuk en leest hij elke keer weer.

Ondanks zijn Engelstalige lesomgeving blijft Mathias dus het liefst Nederlands lezen. Waarschijnlijk omdat hij sinds zijn verblijf in Nederland naar Frankrijk en dan ook naar Oostenrijk, zijn Nederlandstalige boeken meenam en altijd weer las. Het is iets wat hij uit de tijd van Nederland heeft overgehouden en met hem meegereisd is door ondertussen al twee verschillende taalomgevingen. Een stukje intimiteit dus want lezen doe je toch voor jezelf. Een Nederlands "wereldje" waarin hij zich kon terugtrekken.

Hoewel Mathias het liefst in het Nederlands leest, verwachtte ik, vanwege zijn schoolomgeving, dat hij zelf eerder in het Frans of in het Engels zou willen schrijven. Maar toch zou Mathias als hij een boek schrijft dit in het Nederlands doen. Na enig nadenken kwam ook een duidelijke verklaring: het lezen en het

omgaan met boeken is meestal in het Nederlands en hij doet het ook liefst in het Nederlands. Hij legt dus een automatische link tussen boeken en Nederlands. Door het vele lezen in zijn T1, heeft hij ook een grote woordenschat opgebouwd. Hij zei zelf dat hij in het Nederlands “de meeste woordenschat” heeft.

5.3.6.3. Zijn talen in de toekomst

Opvallend is dat Mathias na de vraag in welke talen hij zijn kinderen wil laten opgroeien, direct antwoordde met “ten eerste Nederlands, denk ik.” Hij zegt wel dat het ervan afhangt uit welk land de persoon komt waar hij mee trouwt, maar hij denkt “toch dat ze zullen Nederlands praten, de *vadertaal* dan [...]”.

Opvallend is zijn gebruikte term *vadertaal*. Zoals in dit werk al eerder besproken (zie hoofdstuk 3.5) is de vaak gebruikte term moedertaal een problematisch begrip, gezien het vaak niet overeenkomt met de taal van de moeder. Mathias loste dit probleem – onbewust van het feit dat hier veel discussie rond bestaat – eenvoudig op, door het over de vadertaal te hebben: de taal die de vader met de kinderen spreekt. Of deze vadertaal dan overeenkomt met de in literatuur steeds weerkerende betekenis van *moedertaal* met het enig verschil dat het niet de taal van de moeder maar van de vader is, is voor Mathias op dit moment geen thema. Een definitie van Burkhardt-Montanari van het begrip *moedertaal* als “die Sprache, in der sich der/die SprecherIn ´zu Hause´ fühlt” (Burkhardt-Montanari, 2001, p. 17) moet in het geval dat Mathias schetste, niet overeenkomen. Mathias voelde gewoon het begrip vadertaal als passend begrip voor de situatie. De mama spreekt één taal, hij een andere en dus is zijn taal de vadertaal.

Duidelijk is echter, dat Mathias zijn kinderen meertalig wil opvoeden want “ja, dat is later in hun leven toch wel een groot voordeel”, stelt hij.

Ook hijzelf wil “later iets met talen doen”. Door het leren kennen van ondertussen toch drie culturen en meerdere talen, bemerkt hij dat hij dat heel leuk vindt. Een precieze voorstelling heeft hij niet, maar hij wil met meerdere talen werken en niet slechts één in detail leren kennen.

5.3.6.4. Talenportret

Het talenportret van Mathias is vrij kaal. Hij koos ervoor om het silhouet niet te kleuren, maar enkel met kleuren de talen op de plaatsen te schrijven.

Wat het eerst in het oog springt, is het rode woord in het midden van het mannetje. “Nederlands” staat daar geschreven op die plaats waar het hart is en dus het middelpunt van zijn bestaan.

> *„Nederlands in het midden omdat ik bij de ouders Nederlands spreek en omdat ik uit Nederland kom. Dat is dus het belangrijkste.“*

De kleur rood koos hij eigenlijk niet bewust, maar na de vraag waarom hij die kleur koos, zei hij dat het de kleur van het bloed is, van het hart.

In het hoofd staat “Engels” geschreven. Niet verwonderlijk als je bedenkt dat hij momenteel op een Engelse school zit en daardoor alles in het Engels leert. De vaktaal leert hij in het Engels en daardoor ook te terminologieën van bijvoorbeeld aardrijkskunde, geschiedenis enz.. Het plaatsen van deze taal in zijn hoofd is dus begrijpelijk. Over zijn plaatskeuze vertelt hij dat hij ook soms in het Engels begint te denken, niet altijd “maar toch zeker wel op de Engelse school.”

Over de armen heeft Mathias veel nagedacht en ook vaak zijn keuzes gerevideerd. Oorspronkelijk stond in zijn rechter arm Frans en in zijn linker arm Spaans. Beide streepte hij door. Spaans schrapte hij oorspronkelijk helemaal, zonder aan die taal een verdere plaats te geven. Rechts koos hij voor de Duitse taal omdat hij dat toch in zijn omgeving gebruikt. De linker hand kreeg de taal Frans. Die is namelijk momenteel niet zo op de voorgrond maar toch wil hij die niet vergeten.

Zijn voeten veranderde hij nog tijdens het gesprek. Zijn linker voet kreeg het Latijn. Dit was heel opvallend. Hij had in het heel interview niet één keer over het Latijn gesproken. De keuze voor de plaats in zijn linkervoet helemaal onderaan toont aan dat het voor hem geen belangrijke taal is.

In een gesprek na het interview verklaarde Mathias dat hij het Latijn slechts doet omdat hij het gevoel heeft dat hij dat later nog zal nodig hebben als hij met talen verder gaat. Het Latijn is echter een taal, die hem helemaal niet aanstaat,

gezien die taal ook niet meer practisch te gebruiken is. Het is slechts een nodige basis voor tegenwoordige taalstudies.

De rechtervoet was eerst leeg. Ik vroeg hem waarom hij het Spaans uit zijn rechter hand had geschrapt en die verder nergens meer heeft geplaatst.

> *"Nou ik dacht toch dat ik Duits in Oostenrijk het meeste spreek en Frans kan ik ook beter dan Spaans….Moet ik het Spaans dan in de rechtervoet plaatsen?"*

Hij geeft de indruk dat hij zelf niet precies weet wat hij met het Spaans moet. Op het eerste zicht wil hij het wel ergens kwijt, gezien hij het toch leert. Maar op een volgend moment weet hij toch niet waar en laat het eerst en vooral helemaal weg. Pas op het eind, als hij weet waar de andere talen staan en waar er nog een plaatsje is, kiest hij er voor het toch in zijn rechter voet te schrijven.

Spaans en Latijn schrijft hij in dezelfde kleur, beide in de voeten, beiden voor hem niet zo belangrijk.

5.3.6.5. Samenvatting

Toen Mathias in België en later in Nederland woonde, sprak hij op school, thuis en in zijn omgeving enkel Nederlands. In Parijs kwam daar een nieuwe taal bij, het Frans. Zowel op school, als tijdens extra lessen en in de omgeving had hij met die nieuwe taal te maken, waardoor ze een grote rol begon te spelen en het Nederlands minder belangrijk werd. Hij had wel nog extra Nederlandse les in een taalinstituut. Zowel Frans als Nederlands waren voor hem belangrijk.

Toen hij naar Wenen verhuisde, had hij plots Engels als instructietaal op school. Met Frans hield hij zichzelf bezig om de taal te onderhouden en op school had hij nog Spaans, Duits en zelfs Latijn. Hij volgde ook Nederlandse les, zoals al in Frankrijk, om met zijn moedertaal zeker verder bezig te zijn. Mathias leest het liefst in het Nederlands, maar makkelijker vindt hij het toch in het Engels. Als hij een boek zou schrijven, zou hij het ook in het Nederlands doen, omdat zijn woordenschat daar het grootst is.

Het talenportret toont aan dat voor Mathias het Nederlands de belangrijkste taal is. Hij koos de kleur rood en plaatste die in het midden van zijn silhouet. Het Engels gebruikt hij op school dus in het hoofd.

Zoals zijn talenportret laat vermoeden is voor Mathias duidelijk dat hij zijn kinderen in het Nederlands zal opvoeden. Voor zijn kinderen zou dat de “vader”taal kunnen worden als de partner een andere taal spreekt. Dit zou Mathias het leukst vinden, dat zijn kinderen tweetalig opgroeien.

Mathias is een grote talenliefhebber. Hij houdt van talen, heeft met veel talen contact gehad en wil dat contact in zijn leven zeker nog verder houden. Daarvoor is het wel goed, dat hij zich met vele talen bezighoudt en deze ook goed wil kunnen, zoals het Frans dat hij in Nederland weer op school gaat volgen zodat hij die taal niet verliest.

> *“Ja, ik vind dat wel handig want als ik meerdere talen spreek dan kan ik met meerdere mensen ter wereld communiceren.”*

Het Nederlands zal in Mathias zijn leven altijd door andere talen omringd worden.

5.3.7. Samuel

"Ik ben toch wel Nederlander en het is belangrijk om dat kleine beetje te behouden. Nee, dat wil ik altijd goed kunnen spreken. Ik heb uiteindelijk toch een Nederlands paspoort en dan moet je Nederlands kunnen. Het is toch wel een soort morele plicht."

Samuel maakt de indruk dat hij een zeer verzorgde en correcte jongen is, zowel wat zijn uiterlijk als zijn taalgebruik betreft. Hij is altijd heel beleefd en vriendelijk, geïnteresseerd en nieuwsgierig.

Tijdens de weg naar het lokaal, waar het interview zou plaatsvinden, vertelde hij over zijn schooldag. Het is dus een uiterst communicatieve jongen, waardoor ik toch wel een vrij lang interview verwacht. En inderdaad, zijn interview was het langste dat ik heb afgenomen.

Opvallend is vooral de eerste fase, die bij Samuel duidelijk langer duurde dan bij de andere geïnterviewden. Hij bleek het leuk te vinden over zijn verleden en zijn talensituatie te praten. Ook ging hij best vaak in op de verschillen in de omgeving en thuis.

5.3.7.1. Zijn talen in familie, omgeving en school

Samuel werd geboren in 1996 te Haarlem, Nederland. Hier woonde hij tot de zomer 2001, tot na de kleuterklas. Zijn leven verliep daar helemaal in het Nederlands.

Toen hij naar Londen verhuisde, ging Samuel naar een Nederlandstalige school, een basisschool. Zijn schoolomgeving bleef dus Nederlands. Over zijn gevoelens tijdens deze verhuis vertelde hij:

> *"het was spannend aangezien ... het is iets nieuws, iets onbekends maar tegelijk ook een beetje vertrouwd omdat ik wist dat ik naar een Nederlandse school zou gaan, dat zou dus niet veranderen en dat was waar ik me aan kon vasthouden dat het gewoon een Nederlandse school was… [...] een soort van "security", dus niet helemaal een duik in het diepte."*

Maar gezien zijn woonomgeving Engelstalig was, was het contact met het Engels niet te vermijden. Eerst vertelde hij dat hij Engels slechts op school in de les leerde, maar in een latere fase van het gesprek vertelde hij dat hij een Engelstalige nanny had. Met de nanny werd alleen Engels gesproken. Zijn eerst contact met het Engels was dus direct vrij intensief. Er kan dus wel aangenomen worden dat hij tijdens deze periode een goede basis van het Engels heeft meegekregen. De combinatie van het spreken met de au-pair, de lessen op school en toch ook het praten met vrienden uit de omgeving gaven een goede start in een nieuwe taal.

Toch lag zijn focus tijdens het verblijf in Engeland, door de Nederlandse school, op het Nederlands. Zijn kleine zusje en zijn kleine broer gingen in die tijd nog niet naar school. Hij was dus de enige waarover zijn ouders moesten beslissen naar welke soort school hij zou gaan. Ze stuurden hem naar een Nederlandse school. Op de waarom-vraag antwoordde hij het volgende: "ik denk dat m'n ouders toen eigenlijk dachten dat we daarna niet meer naar het buitenland zouden gaan".

In 2004 verhuisde de familie terug naar Nederland maar deze keer naar het noorden van Nederland, naar Groningen.

Samuel vond dat wel jammer want "ik had het goed naar m´n zin in Londen". Hij moest veel goede vrienden achterlaten en voor hem voelde Londen al als een

thuisplaats. Het was een verhuis naar een bekende plek: “ja het was gewoon Nederland, niks spannends”.

Gezien hij zelfs in Engeland naar een Nederlandstalige school was geweest, was te verwachten dat Samuel niet naar de daar in de buurt gevestigde International School zou gaan, maar verder in het Nederlands zou onderwezen worden. De schooltaal en de omgevingstaal waren weer dezelfde. Op school was Samuel de enige die in het buitenland had gewoond en hij zegt dat daar toch een “een soort van barrière indirect” door ontstond. De andere kinderen vonden het toch maar raar, iemand die al zoveel had gezien. Natuurlijk een raar gevoel voor hem om zo bekeken te worden. Dit maakte het voor hem ook niet bepaald leuk om daar op school te zitten. Hij was een buitenlander in zijn eigen land.

> *“Op zich ik had het wel redelijk naar m’n zin maar het was niet echt mijn ding, het was eerder dat ik een beetje de outsider was, ik had bepaalde dingen meegemaakt wat anderen niet hadden gedaan.”*

Ook door de Engelse lessen was hij een beetje een outsider. Nog één andere jongen had in Engeland gewoond. Hiermee volgde hij dan ook speciale Engelse lessen. Verwachtend dat hij met die andere jongen toch Engels zou praten, was hun communicatietaal buiten de Engelse lessen toch Nederlands, zoals met alle andere vrienden.

Toen de ouders van Samuel hoorden dat ze naar Wenen moesten verhuizen, besloten ze hun zoon al op voorhand voor te bereiden op de taalwisseling die hem te wachten stond. Vanaf de zomer 2007 tot de lente 2008 ging Samuel dus naar een Engelstalige school in Nederland, zodat de verandering van Groningen naar Wenen niet al te groot werd. De ruimtelijke verandering zou al groot genoeg zijn. Het was dus een voordeel voor Samuel om het Engels al onder de knie te hebben alvorens hij naar een Engelse school ging in Oostenrijk. Dat vond Samuel heel leuk. Het was “toch iets minder normaal” en de voorbereiding op iets nieuws: “ik vind dat altijd leuk om te verkennen”.

In die laatste periode in Nederland begon zich dus ook in de vriendenkring het Engels te verspreiden. Hij sprak plots Engels zowel op school alsook met vrienden die hij daar maakte. Ineens was hij geen “outsider” meer want er waren op die school wel meerdere kinderen die al in het buitenland hadden

gewoond. Je kan dus wel verwachten dat hij dit veel leuker vond ondanks het feit dat hij eigenlijk voor de eerste keer in zijn leven alle lessen in het Engels had. Dit bleek hem echter niet te storen, in tegendeel:

> *"Ja, ik vond het gewoon leuker om les te hebben in het Engels. Het was natuurlijk de taal die me meer aansprak als het Nederlands. Ik vind het ook leuker om Engels te praten dan Nederlands en het waren natuurlijk mensen, veel meer open, veel internationaler en ervaringsrijker, dus dat maakte toch wel een groot verschil vind ik. De leraren waren ook heel aardig. Ja, het was gewoon iets anders."*

Waarom zegt Samuel hier: "Het was natuurlijk de taal die me meer aansprak als het Nederlands"? Deze uitspraak kwam heel verrassend. Hij had altijd op een Nederlandstalige school gezeten, slechts met de au-pair en een paar vrienden in Engeland Engels gesproken maar voor de rest had het contact met Engels slechts in lessituaties plaatsgevonden. Toch zegt hij dat het "natuurlijk" is. Een reden hiervoor zou kunnen zijn dat hij het Nederlands negatief heeft ervaren toen hij voor de tweede keer in Nederland woonde. Hij hoorde er op school niet meer bij hoorde en werd als raar bekeken hoewel hij eigenlijk naar zijn vaderland terug was gekomen en zijn moedertaal sprak.

De verhuis naar Wenen vond Samuel spannend: "het was nieuw maar ik vind het superleuk om te verhuizen, ik vind het hartstikke leuk."

Hier in Wenen ging Samuel eerst naar de DIS waar de lessen – typisch voor een internationale school en zoals ook de internationale school in Groningen - gewoon in het Engels waren. Over zijn tijd op de DIS, in zijn eerste fase van het interview, vertelde hij dat hij naast de Engelstalige lessen meer Nederlands sprak buiten de klas, zelfs meer nog dan in Groningen. Hij had daar namelijk "die ene jongen die bij mij in de klas zat en daar ging ik heel veel mee om en dan nog een meisje in de "grade" onder mij en daar sprak ik gewoon Nederlands mee". Voor de rest was het "een hechte groep van Oostenrijkse elitekinderen" die op de DIS zaten.

"Ik spreek eigenlijk de hele dag Engels en thuis Nederlands." Misschien sprak hij enkel met die Nederlandstalige vriend Nederlands, maar was toch te hoofdfocus op school het Engels.

Na het wisselen van de DIS naar de VIS zei Samuel dat de focus nu duidelijk op het Engels lag en het gebruik van het Nederlands sterk verminderde. Er

waren minder mensen waar hij Nederlands mee kan praten dus werd het weer meer Engels, net zoals toen in Groningen.

> *"…alleen één meisje [...] Die kende ik al van tevoren en daar was ik redelijk goede vrienden mee en daar sprak ik Nederlands mee. Voor de rest alleen maar Engels, ik had de Nederlandse mensen nog niet ontmoet in het begin."*

En als je eens met een taal begint dan blijf je ook bij die taal. Dat zei ook Samuel: "als je dikwijls ergens mee begint dan blijf je zo praten, heel vreemd om daar dan Nederlands mee te gaan praten. Je kent elkaar van de klas en daar is het dan Engels." Enkel bij vragen of gesprekken rond en in de Nederlandse lessen, was ook de communicatie onderling in het Nederlands.

Tim was de enige waar Samuel niet enkel Engels mee spreekt maar "een vreemde combinatie van Engels en Nederlands". Als anderen in de buurt zijn, wordt er gewoon Engels gepraat zodat iedereen het begrijpt. Als het een gesprek tussen de twee jongens is, is het toch vaak in het Nederlands.

De taal thuis is doorgaans Nederlands gebleven. Ook met zijn broer en zusje spreekt Samuel altijd Nederlands, zowel op school als thuis.

> *"Het voelt gewoon vertrouwd, het kan gewoon best dat ze Engels praten, maar we doen het gewoon in het Nederlands. Ik praat liever Nederlands met ze."*

Dit laat blijken dat het Nederlands voor Samuel toch de emotionele taal is. Met zijn familie spreek hij altijd Nederlands. Als het over school gaat is het echter soms moeilijk voor hem om alles in het Nederlands te vertellen aangezien hij daar alles in het Engels meemaakt:

> *"Wat ik vaak doe, ik vertel het gewoon in het Nederlands maar vaak met Engelse woorden als ik geen zin heb om die te vertalen. Er zitten dus vaak wel een paar woorden Engels tussen, maar ja."*

Hier in Oostenrijk begon Samuel te roeien, een hobby waardoor hij intensief met het Duits in contact kwam. Natuurlijk heeft hij ook op school Duitse les, maar bij een hobby is het eenvoudiger en sneller om een taal te leren. Daar spreekt iedereen alleen Duits, dus hij moet het wel leren. Daardoor is te verwachten dat het Duits een leuke taal voor hem zal worden. Het is een taal die hij met zijn hobby in verband brengt, waar hij ook vrienden heeft leren kennen waarmee hij Duits praat. Een positieve ervaring in het Duits dus.

Op school leert Samuel ook nog Frans. Hiermee was hij al in Groningen op de internationale school begonnen. Maar niet alleen door de lessen komt Samuel met het Frans in contact. “We hebben ook een huis in Frankrijk en we zijn daar gewoon ook vaak en daar spreken we ook gewoon Frans.”

Het is dus aan te nemen dat zijn Frans vrij goed is, beter dan als je het alleen op school in de klas leert, en inderdaad: “Ik spreek op zich wel aardig Frans.” Vrienden heeft hij niet echt, maar door de locatie van hun vakantieverblijf komt hij automatisch in contact met het Frans.

5.3.7.2. Betekenis van zijn talen in lezen en muziek

Het Nederlands heeft voor Samuel, zoals uit het voorgaande hoofdstukje blijkt, toch een emotionele betekenis. Waarschijnlijk zal hij op vlak van muziek en boeken naar het Nederlands zal teruggrijpen. En dat blijkt bij de muziek inderdaad het geval te zijn. Hij zegt als eerste dat hij ook “heel veel Nederlandse muziek” beluistert met Nederlandse teksten. Hij vindt het leuk om dat bij te houden want “ik ben toch wel Nederlander”, zei hij. Zoals de meeste anderen van zijn leeftijd, vindt hij het ook leuk om naar Engelstalige muziek te luisteren, het liefst soulmuziek en jazz. Toch is het Nederlands volgens hem een leuke taal in liederen.

Bij de boeken bleek het voor hem moeilijk te zijn om te zeggen wat hij het liefst of het meest leest. Toch gaat zijn voorkeur naar het Nederlands, wat te verwachten was gezien hij het Nederlands als emotionele taal heeft. De boeken die hij voor zichzelf leest, en niet omdat hij het moet lezen, zijn in het Nederlands. Ook zijn lievelingsboek is een in het Nederlands vertaald boek. Voor de school moet hij natuurlijk alles in het Engels lezen. Dat stoort hem ook helemaal niet.

Als hij een boek zelf zou schrijven, zou hij dat tweetalig doen. Het is moeilijk voor hem om te zeggen. Schrijven doet hij vooral op school en daar is alles Engelstalig. Maar creativiteit hangt veel met emotie samen waardoor het misschien eenvoudiger is zich in de eerste taal, de moedertaal, te uiten.

5.3.7.3. Zijn talen in de toekomst

Dit hoofdstukje bracht enkele verrassingen met zich mee. In de loop van het interview ontstond de indruk dat het Nederlands emotioneel een grote rol speelt. Toen het over de opvoeding van zijn kinderen ging, was het verrassend toen hij zei dat het voor hem niet belangrijk is dat zijn kinderen Nederlandstalig zijn.

Hij tendeert ernaar om zijn kinderen niet meertalig op te voeden.

> *"Dat lijkt me heel moeilijk voor zo'n kind. Je ziet het wel vaak gebeuren, het kan ook wel maar [...] dat is alleen maar moeilijk."*

Dat zou betekenen dat het afhangt van zijn vrouw hoe de kinderen worden opgevoed. Als zijn vrouw Nederlandstalig is, zouden de kinderen ook in het Nederlands opgevoed worden. Dat is ook voor Samuel "gewoon vertrouwder. Aangezien ik ook ben opgevoed in het Nederlands, ja dat voelt vertrouwder." Maar als zijn vrouw Engelstalig is, bestaat er voor Samuel geen twijfel dat zijn kinderen gewoon in het Engels zullen opgroeien. Zelfs als zijn vrouw een derde taal spreekt – als voorbeeld hadden wij het Duits genomen – dan zou Samuel ze toch in het Engels willen opvoeden gezien zijn Duits te slecht is. De bedoeling is dan wel dat beide ouders Engels spreken. Hij zou in dit geval kiezen voor het Engels als zijn Duitstalige vrouw geen Nederlands kan, anders zou hij toch met haar een Nederlandse opvoeding geven.

Belangrijk vindt hij dat zowel hij als zijn vrouw de taal spreken waarin de kinderen zouden worden opgevoed en Samuel gaat ervan uit, dat dit bij het Engels eerder het geval gaat zijn. Dat zijn kinderen zijn moedertaal spreken, is voor hem niet zo belangrijk.

Voor zichzelf verwacht hij dat hij voornamelijk met Engels te maken zal hebben. Dit zowel in zijn studies als in zijn carrière. Samuel is al op zoek naar universiteiten waar hij kan gaan studeren. Nederland is zeker een optie maar het zou dan wel een Engelstalige opleiding zijn.

> *"Ik heb gewoon les gevolgd in het Engels, vaktermen ken ik gewoon in het Engels en niet in het Nederlands. "*

Hij wil het Nederlands wel altijd goed blijven spreken. Dat is voor hem belangrijk en hij ziet het als Nederlander ook als morele plicht, toch spreekt hij liever

Engels omdat hij dat tegenwoordig al veel meer doet. Het voelt vertrouwder aan ondanks de emotionele band met het Nederlands.

Hij beschreef het percentage van zijn taalgebruik op 80% Engels en slechts 20% Nederlands. Nederlands spreekt hij alleen thuis, met zijn broer en zusje en met een paar kinderen op school en de Nederlandse les. Voor de rest is alles in het Engels.

Het naar Nederland komen is voor Samuel wel altijd leuk omdat alles rond hem plots in het Nederlands is en hij het gevoel van thuiskomen heeft. Hij is daar opgevoed en het voelt goed aan om daar steeds weer terug te komen.

Ook heeft hij besloten om zowel Engels als Nederlands op standaard level voor zijn IB te doen. Of Nederlands verplicht is beantwoordde hij met: “Nee, maar ik vind het leuk om nog Nederlands te nemen”.

Aan het eind van het interview komt het Frans ook nog eens aan bod. Het Frans heeft voor Samuel eigenlijk weinig betekenis. Hij vindt er niet veel aan, kiest het gewoon als vak maar doet het zeker niet voor IB. Hij weet wel zeker dat het een taal is waar hij zijn hele leven toch een beetje mee te maken zal hebben. Dat ligt vooral ook aan het feit dat zijn ouders met hun pensioen naar het huis in Frankrijk gaan verhuizen. Zijn ouders hebben een toch vrij hechte band met Frankrijk en ze zijn daar altijd met vakantie.

In Frankrijk studeren wil Samuel zeker niet doen. Hij denkt erover na om naar Nederland, Engeland of Amerika te gaan. In Nederland zou hij zeker een Engelstalige studie volgen. Of hij het leuk zou vinden om in Nederland te studeren beantwoordde hij zo:

> *S: Ja, het is eigenlijk ook omdat het één van de beste universiteiten is voor dit soort engineer, dat is eigenlijk één van de belangrijkste reden.*
> *I: Dat het in Nederland is, is dan een leuk toeval.*
> *S: Ja, maar als het ergens anders was geweest, dan was het ergens anders geweest.*

Een hechte band met Nederland blijkt dus niet te bestaan. Samuel heeft niet het gevoel daar weer naartoe te willen. “Ik vind het altijd leuk om terug naar Nederland te gaan maar het is niet dat ik daar graag zou willen wonen, echt niet.”

Als hij naar Nederland gaat is het toch wel een beetje thuiskomen, maar het is altijd goed dat hij weet dat het voor niet te lang is.

Het Nederlands speelt een belangrijke rol, maar toch lijkt het geen centrale plaats te krijgen in zijn leven.

5.3.7.4. Talenportret

Samuel koos een interessante manier om zijn silhouet in te vullen. Hij gebruikte de vlaggen van het land om de talen te plaatsen en te verbeelden. Op het eerste zicht valt het getekende hart in het midden van zijn bovenlichaam op, gevuld van beneden naar boven met de kleuren blauw – wit – rood: de Nederlandse vlag, de vlag van het land waar hij werd geboren en waar zijn familie vandaan komt. De plaats is uiteraard centraal in het mannetje, wat opvallend is, gezien uit het interview toch was gebleken dat het Nedelands geen al te centrale rol meer speelt in zijn leven.

Maar over het Nederlands in zijn hart zegt Samuel: “In het hart zal toch altijd Nederlands zijn, denk ik, ook al spreek ik bijna beter Engels dan Nederlands.“

Beide voeten zijn gevuld met rood – wit – rood, de kleuren van de Oostenrijkse vlag. Momenteel woont Samuel in Oostenrijk. Hij loopt dus over Duitstalige grond en woont in een Duitstalige leefomgeving. Als hij verhuist is de waarschijnlijkheid groot dat ook de vlag in zijn voeten zal veranderen.

Ook in de bovenarmen van het mannetje is het Duits geplaats. De eerste associatie is met de spieren daar die in een Duitstalige omgeving vaak hard moeten werken, namelijk bij het roeien. Hij heeft in Oostenrijk een nieuw hobby gevonden, waar hij met al zijn vrienden Duits praat.

> *„In de armspieren Oostenrijk voor de sport. Sport associeer ik het meest met het Duits.“*

Zijn handen worden met verschillende talen gevuld. Eén hand kreeg de vlag die het Engels vertegenwoordigt – de hand die naar beneden staat, de rechterhand. De andere hand die omhoog wordt gehouden, is versierd met de Nederlandstalige vlag. In het interview kwam al naar voor, dat vanaf het moment dat het erom gaat te schrijven, hij niet zeker weet of hij eerder Engels

of Nederlands eenvoudiger vindt. Hij schrijft tegenwoordig meer in het Engels, wat door de school een automatisch gegeven is. Als hij echter een boek wil schrijven, is de keuze voor Engels of Nederlands moeilijk omdat Samuel toch het gevoel heeft dat hij emoties in het Nederlands eenvoudiger kan uiten. Dat verklaart misschien waarom zijn handen met beide talen zijn gevuld. Eerst denkt men dat hij, gezien hij het meest in het Engels schrijft, die vlag ook in de rechter hand plaats, maar het is net het tegenovergestelde:

> *S: Ik ben zelf links, dus daar Nederlands omdat ik daar toch mee opgegroeid ben, dus om die reden.*
> *I: Daarom Nederlands in de hand waarmee je schrijft.*
> *S: Ja.*

In zijn hoofd zijn twee talen vertegenwoordigd. Dit was te verwachten, gezien hij toch het Nederlands als belangrijke taal en zelfs als “morele plicht” ziet, maar toch het Engels die taal is, die hij op school heeft en waarin hij alle vaktermen leert. Daarom is die taal boven in het hoofd geplaatst.

Onder het hoofd heeft hij nog een kleine Franse vlag en een kleine Duitse vlag getekend. Dit zijn natuurlijk ook talen waarvoor hij zijn hoofd en zijn gedachten nodig heeft. Hij leert ze op school, wat mentaal werk is. Waarschijnlijk kiest hij er daarom voor om die twee talen daar nog eens te plaatsen.

Dat het Duits toch vrij vaak in het mannetje terug te vinden is – namelijk in beide voeten en in beide bovenarmen en net onder het hoofd– toont aan dat het een toch belangrijke taal voor Samuel is geworden. Deze taal is het vaakst vertegenwoordigd in het mannetje. Het minst is het Frans getekend. Dat komt slechts één keer onder het hoofd voor. Het Engels werd twee keer getekend, in de rechterhand en in het hoofd, en het Nederlands vond drie keer een plaats in de tekening, net zoals het Engels in het hoofd en in één hand, maar ook nog als enige taal in het hart. Of het vaker voorkomen van het Nederlands echter betekent dat het Nederlands belangrijker is, is onwaarschijnlijk. Niet alleen zou volgens deze theorie het Duits de duidelijk belangrijkste taal zijn, ook zou dit niet samenpassen met het interview waarin duidelijk naar voor komt dat het Nederlands wel belangrijk is omdat Samuel groot belang hecht aan het feit Nederlander te zijn. Toch is het Engels bij hem die taal die hij in zijn toekomst meer plaats toekent.

5.3.7.5. Samenvatting

Samuel werd in Nederland geboren en had in de eerste vijf jaar van zijn leven alleen contact met het Nederlands. Het was toen de enige en daardoor belangrijkste taal. In Londen werd de omgevingstaal Engels maar de instructietaal op school bleef Nederlands. Thuis had hij een Engelstalige nanny maar sprak voor de rest met zijn familie Nederlands. Zijn moedertaal bleef in die tijd zijn belangrijkste taal.

Terug in Nederland werd Nederlands weer de enige en belangrijkste taal. Na enige tijd veranderde Samuel naar een Engelstalige school en won de al een beetje bekende taal weer aan betekenis. Hij kreeg op die school zijn eerste Engelstalige vrienden.

In Oostenrijk was het Nederlands in het begin de beduidenste taal en hij had ook veel Nederlandstalige vrienden op de internationale school, maar met de wissel van de DIS naar de VIS veranderde het zwaartepunt naar het Engels. Hij spreekt nu met de meeste vrienden Engels, behalve met Tim, daar spreekt hij ook Nederlands mee. Hij volgt ook Nederlandse les en thuis wordt in zijn gezin consequent de moedertaal gesproken. Die is voor Samuel de emotionele taal.

In zijn omgeving en tijdens zijn hobby spreekt Samuel Duits. Die taal heeft voor hem vooral door het roeien een belangrijke rol gekregen. Hij heeft ook Duitse les op school.

Samuel leest het liefst in het Nederlands. Alhoewel hij schrijven in het Engels eenvoudiger vindt, zou hij er toch voor kiezen een boek in twee talen te schrijven.

Zijn talenportret toont aan dat voor hem zowel het Engels als het Nederlands een grote rol spelen. Het Nederlands is de taal van zijn hart, maar het zit ook in zijn hoofd, naast het Engels. Het Duits plaatst hij vooral bij die plekken die met sport te maken hebben: zijn voeten en zijn bovenarmen. Het Frans krijgt een klein plekje onder zijn hoofd.

In zijn toekomst zal hij met betrekking tot zijn carrière vooral met het Engels te maken hebben. Hij is van plan in het Engels te studeren. Waar weet hij nog niet precies, het kan zelfs in Nederland zijn ondanks het feit dat hij geen hechte

band met het land heeft en daar niet per sé wil wonen. Toch is het voor hem belangrijk het Nederlands goed te blijven spreken.

Of zijn kinderen Nederlands zullen leren of niet hangt van zijn partner af. Hij wil zijn kinderen niet meertalig opvoeden omdat hij zich dat gewoon moeilijk kan voorstellen.

5.3.8. Tim

"En op vakantie probeer ik altijd drie boeken mee te nemen,
van elke taal één."

Het interview met Tim was heel spannend. Hijzelf heeft nog niet zoveel verhuizingen achter de rug. Hij heeft lange tijd in Nederland gewoond en is dan naar Oostenrijk gekomen. Ondanks dit nog niet zo afwisselend verleden is zijn taalsituatie heel interessant.

Hij is een slimme jongen en heel sympathiek. Het interview met hem was het kortste van al mijn interviews, maar toch gaf hij veel informatie. Hij uitte zich in korte maar krachtige en informatieve zinnen.

Tim is de enige van mijn interviewpartners die simultaan tweetalig, eigenlijk simultaan drietalig is. Gezien bij hem niet beide ouders uit Nederland komen, heeft hij al in zijn eerste levensjaren met meerdere talen tegelijkertijd contact gehad en heeft hij dus van jongs af aan een meertalige opvoeding genoten.

5.3.8.1. Zijn talen in familie, omgeving en school

Tims ouders komen niet allebei uit Nederland. Dat maakt hij direct aan het begin van de eerste fase van het interview – het vrije vertellen - heel duidelijk. Dit geeft de indruk dat dat voor hem een heel belangrijk feit is. Zijn vader is uit Groningen, waar hij ook zijn hele jeugd heeft gewoond. Tims moeder is afkomstig uit de hoofdstad van Rusland, Moskou.

Tim zelf is in Rotterdam geboren en heeft daar ook de eerste tien jaar van zijn leven gewoond. Als klein kind zat hij op een Nederlandstalig kinderdagverblijf. Als schoolkind bezocht hij geen Nederlandstalige school maar een Engelse.

> *"Mijn eerste vier jaar dat ik naar school ging heb ik op een Engelstalige school gezeten, maar toen dachten mijn ouders dat het misschien beter was als we in Nederland zouden blijven om naar een Nederlandstalige school te gaan. Dus de 4 jaar daarna heb ik op een Nederlandstalige school gezeten in Rotterdam."*

Waarom zijn ouders hadden besloten hem naar een Engelstalige school te sturen, werd pas later in het interview duidelijk. Deze informatie kwam voor mij eerst heel verrassend omdat ik ervan uitging, gezien de vader uit Nederland komt en de moeder uit Moskou, dat Tim naar een school zou gaan, die in één van de twee landstalen werd gevoerd, het Nederlands of het Russisch. Het was niet begrijpelijk waarom hij dan naar een school in een derde taal, namelijk het Engels gestuurd werd. Maar direct aan het begin van fase twee van het interview legt Tim het uit: "Met mijn vader spreek ik Nederlands, met mijn moeder Russisch. Samen praten we Engels."

Engels was voor hem dus geen onbekende taal. Gezien zijn moeder maar weinig Nederlands spreekt en zijn vader nog minder Russisch, hebben ze in hun gezin als gemeenschappelijke taal het Engels. Als Tim met zijn jongere zusje praat, dan doet hij dat in het Russisch. Tim denkt dat dat is ontstaan omdat hij vaak met zijn zusje en zijn moeder alleen was toen zijn vader op zijn werk was en daarom is dat automatisch zo gekomen. "Ik kan met mijn zus Nederlands praten maar het voelt niet juist aan."

Tim legt ook later in het interview uit dat hij op een hele lange wachtlijst voor de Nederlandstalige school in de buurt had gestaan, waardoor zijn ouders de optie overwogen de kinderen naar een Engelse school te sturen.

> *"In het begin hadden we ook moeite om in een Engelse school te komen. Want de regels daarvoor waren dat ouders moesten contact hebben met een groot bedrijf en de kans hebben dat ze moeten verhuizen om de twee jaar. Die kinderen kunnen op die school komen. Maar mijn ouders hebben dus uitgelegd dat er geen plek was op een andere school dus daardoor kwam ik op die Engelse school terecht."*

Tijdens zijn tijd op de internationale school in Nederland had Tim vooral vrienden die ook op die school zaten. Daardoor was ook alles in het Engels, behalve de Nederlandse lessen, die als apart vak werden aangeboden en waar

er natuurlijk Nederlands werd gesproken. Er waren ook sommige Russische kinderen op die school waar Tim dan wel Russisch mee sprak, maar met de Nederlandstalige kinderen sprak hij – inzoverre hij zich kan herinneren – toch Engels.

Toen hij dan naar een Nederlandstalige school in Rotterdam ging, waren natuurlijk ook zijn vrienden allemaal Nederlandstalig, waardoor het Nederlands weer aan belang won. Toch was het zoals het te verwachten was, moeilijk voor Tim om zomaar in een Nederlands schoolsysteem te stappen. Hij had tot nu toe altijd de lessen in het Engels gehad, dit was dus toch een grote verandering voor hem. Maar het lastigste voor Tim was het feit dat hij op de Nederlandstalige school als buitenlander, als "de Russische jongen" werd gezien. Alhoewel hij zich evenveel Russisch als Nederlands voelde, werd hij op de Nederlandse school door de medeleerlingen niet echt aanvaard en vaak gepest. Of dat een negatieve invloed op zijn gevoel over het Nederlands zal hebben?

Nadat Tim vier jaar op de Nederlandstalige school in Rotterdam had gezeten, kreeg zijn vader een contract in Wenen, waardoor ze zijn verhuisd. In het begin had Tim helemaal geen zin om te verhuizen. Dat hij al eens op een Engelstalige school had gezeten, kwam nu natuurlijk goed van pas. Daardoor vond hij het niet meer zo raar om plots weer in het Engels les te hebben. Ook thuis, als het hele gezin samen is, wordt Engels gepraat, "dus het was niet dat ik het Engels compleet was vergeten. Dus dat was geen probleem."

Hij volgt op school het Mother Tongue Programme Nederlands, Russisch heeft hij thuis als privé-les omdat de MT-teacher op de VIS voor één leerling geen les wou aanbieden. In het normale leerplan volgt Tim ook nog Spaans en Duits. Hij merkt wel dat het Nederlands hem bij het Duits helpt, waardoor die taal best goed gaat. Maar ook met het Spaans heeft hij weinig problemen.

> *"Het is natuurlijk een andere taal. Het Russisch helpt. Maar ook gewoon de Germaanse talen helpen. En een beetje Latijn. Dus daar zit ik ook in hogere klassen. Ik heb er geen moeite mee."*

Op dit punt van het interview heb ik al sterk de indruk dat Tim heel goed is met talen. Hij heeft er geen moeite mee en houdt ervan. Ik verwacht dus, dat hij hier in Wenen op school niet alleen Engels praat, maar ok zijn andere talen gebruikt

en inderdaad vertelt hij dat hij met Russische kinderen Russisch praat en met Nederlandstalige kinderen Nederlands behalve als er anderen bij zijn die slecht Nederlands respectievelijk slecht Russisch spreken. Dan praat Tim met zijn medeleerlingen Engels. Ook buiten school is het Engels de hoofdtaal voor Tim. Wat sport betreft, zit Tim in het rugbyteam op school, wat daardoor in het Engels is, en ook als hij uitgaat dan is dat met leerlingen van school en daardoor Engels, want Duitstalige vrienden heeft hij wel, maar “dat zijn vrienden met wie ik evengoed Engels mee kan praten.”

5.3.8.2. Betekenis van zijn talen in lezen en muziek

Tim gebruikt al zijn talen vrij veel. Het Engels gebruikt hij op school en in de familie, maar ook Nederlands wordt thuis gesproken – met zijn vader dan - en op school met Nederlandstalige vrienden en in de les. Het Russisch spreekt hij met zijn zus en moeder en met Russische kinderen op school. Een echte hiërarchie van talen is in zijn taalgebruik niet echt te vinden. Daarom werd voor mij de vraag naar zijn lievelingstaal in verband met boeken lezen of schrijven spannend. En inderdaad, Tim zet zijn groot taalrepertoire ook in als het gaat om boeken. Het kan bijvoorbeeld gebeuren dat hij een Engels boek leest en daarna de Nederlandse vertaling om te “kijken wat het verschil daartussen is.” Dat doet hij wel vooral met Nederlands en Engels, minder met Russische boeken. Nederlands leest hij eigenlijk het liefst en vindt hij eenvoudiger.

> *“Het is niet een moeilijke taal voor mij. Engels heb ik soms dat het heel langzaam leest. Terwijl met Nederlands lees ik alle boeken tot nu toe vrij makkelijk. Ook al zitten er soms moeilijke woorden en thema's in, ik heb er geen moeite mee.”*

Als Tim de keuze heeft, gaat hij toch kiezen voor de originele taal, het maakt hem dan ook niet zoveel uit welke taal het is. Hij probeert ook bewust in alle talen boeken te lezen. Nederlandse boeken bestelt hijzelf veel op internet. Engelse boeken krijgt hij overal, vooral dankzij school en Russische boeken brengt zijn oma uit Rusland mee als ze op bezoek komt.

Over het algemeen leest Tim heel graag, ook in de vakantie. Dan probeert hij altijd drie boeken mee te nemen, één in het Nederlands, één in het Engels en één in het Russisch om zo in alle drie talen geoefend te blijven.

Bij het spreken is het iets anders dan met het lezen. Tim leest wel eenvoudiger Nederlands, maar hij spreekt gemakkelijker Engels omdat hij het ook meer gebruikt. Zowel op school als thuis is en blijft Engels de meest gebruikte taal.

Hij vertelt maar heel kort over zijn muziek. Hij heeft pianoles en krijgt die ook in het Russisch want hij heeft een Russische juf. Daardoor wordt muziek automatisch een beetje met Russisch in verband gebracht.

5.3.8.3. Zijn talen in de toekomst

Vragend naar zijn inschatting van welke talen in zijn toekomst de belangrijkste rol gaan spelen, geeft hij als duidelijk antwoord: “Zeker Engels”. Hij is van plan in Engeland te studeren, maar als dat niet lukt, weet hij al dat hij naar Nederland wil gaan, naar Delft. In die zin heeft hij ook zijn keuze voor talen in het IB gemaakt: Engels en Nederlands. Daarom laat hij tegenwoordig het Russisch een beetje aan de zijkant liggen.

Pratend over de opvoeding van zijn kinderen, die hij misschien in de toekomst zal hebben, zegt Tim: “Hm, dat is moeilijk. Drie talen zal het niet lukken.”

Een moeilijke beslissing dus voor hem, de keuze in welke taal hij zijn kinderen zal opvoeden. Dat het in alle drie talen bijna niet mogelijk is, dat ziet hijzelf ook wel in. Het is Tim wel bewust dat de situatie natuurlijk tot het moment dat dat relevant wordt nog kan veranderen, maar op dit moment zou hij zeggen dat hij toch voor het Engels zou kiezen om de kinderen op te voeden. Dit kwam verrassend voor mij, ik had verwacht dat hij toch eerder voor het Nederlands of het Russisch zou kiezen, gezien Engels een taal is, die iedereen wel leert tegenwoordig.

> *“Het is gewoon een internationalere taal. Je hebt er veel meer aan. Het zou leuk zijn moesten ze mijn taal ook kennen en spreken. Maar Engels is toch wel belangrijk.”*

Als hij toch voor een meertalige opvoeding zou kiezen, dan zou hij, nadat hij daar even over moest nadenken, het Russisch kiezen.

> *“Russisch is toch ook wel belangrijk. Er zijn meer mensen die Russisch spreken. In Nederland spreken meer mensen Engels dan als je in Rusland Engels praat. Daar verstaat niemand je.”*

Ondanks deze keuze, is voor Tim toch op het huidige moment het Nederlands prioritair. Hij gaat in die taal over twee jaar zijn IB-afleggen, waardoor hij nu veel moet werken met en in het Nederlands.

5.3.8.4. Talenportret

Tim was met zijn talenportret het snelst klaar. Hij koos ervoor, om maar drie talen in zijn portret te plaatsen, en die ook maar heel beperkt. Het Russisch schetst hij in het rood, het Nedelands in het paars en het Engels in het groen.

Opvallend is dat hij in zijn interview nog zegt dat hij zijn prioriteiten tegenwoordig op het Engels en het Nederlands stelt: Het “Russisch laat ik een beetje vallen”. Het talenportret weerspiegelt iets helemaal anders. Het Russisch plaats hij als enige taal aan de plaats van het hart. Hij zegt hierover:

> *T: Russisch is in het hart. [...] Als ik Russisch hoor dan voelt dat gewoon heel dichtbij.*
> *I: Voelt meer thuis dan de andere talen?*
> *T: Ja.*

Het Engels heeft hij in beide handen geplaats. Dat heeft zeker met het feit te maken dat hij op school Engels als instructietaal heeft, waardoor hij grotendeels in het Engels schrijft en ook in Engeland wil studeren. Zelf zegt hij dat hij het Engels gewoon een “handige” taal vindt, omdat de meeste communicatie in het Engels gebeurt.

Onverwachts plaatst hij het Nederlands in zijn hoofd. Onverwachts in die zin, dat hij eigenlijk als instructietaal op school Engels heeft en daardoor alle vaktermen en kennis in het Engels worden verworven. Hij verklaart dan, dat hij bij het maken van zijn huiswerk probeert het in het Nederlands te doen, zelfs als het voor het vak Engels is. Vooral bij wiskunde denkt hij in het Nederlands:

> *“Cijfers doe ik meestal wel in het Nederlands. Ook omdat mijn vader me helpt met wiskunde.”*

De rest van het silhouet laat hij helemaal leeg, het Spaans en het Duits krijgen nergens een plaatsje. Dit kan daarmee te maken hebben, dat deze talen voor hem helemaal geen betekenis hebben. Hij heeft geen vrienden waar hij alleen Duits mee praat, en ook het Spaans heeft in zijn leven nog geen rol gespeeld.

Voor hem zijn de drie hoofdtalen het Engels, het Nederlands en het Russisch, en al deze talen spelen een enorm grote rol in zijn leven.

5.3.8.5. Samenvatting

Tim is meertalig opgevoed. Toen hij in Nederland woonde, praatte hij met zijn vader Nederlands, met zijn moeder en zus Russisch. De gemeenschappelijke taal thuis was en is Engels. Door de omgeving en het kinderdagverblijf had het Nederlands een grote betekenis. De eerste vier jaar van zijn schoolloopbaan ging Tim naar een Engelstalige school waardoor die taal belangrijker werd, zowel als instructietaal op school alsook als gemeenschappelijke taal thuis. Russisch bleef hij met zijn zus en moeder praten. Het Nederlands was de taal die hij met zijn vader sprak, in de omgeving hoorde en op school kreeg hij ook Nederlandse les. Na vier jaar veranderde hij naar een Nederlandstalige school waardoor de betekenis van die taal steeg doordat ze ook instructietaal werd. Het Engels sprak hij slechts thuis, Russisch bleef de taal van moeder en zus. Na zijn verhuis naar Oostenrijk kwam hij weer in een Engelstalige school terecht. Het Engels werd weer instructietaal en daardoor belangrijker. Hier spreekt Tim Engels met vrienden, thuis en op school. Nederlands gebruikt hij verder met zijn vader maar ook met Nederlandstalige vrienden op school. De taal behoudt toch een zekere betekenis en hij kiest die taal voor zijn IB-examen. Russisch is hier in Oostenrijk minder belangrijk geworden ook al spreekt hij het nog met zijn moeder en zus en volgt hij nog Russische les. Met Russische kinderen op school spreekt hij wel altijd Russisch.

Tim leest is alle drie de talen, alhoewel het minst in het Russisch. Engels of Nederlands leest hij even graag. Ook in het talenportret zien we dat Nederlands en Engels tegenwoordig het belangrijkst zijn. Het Russisch is beperkt, maar wel in zijn hart, het is zijn moedertaal.

In de toekomst ziet hij vooral Engels als belangrijke taal. Ook het Nederlands wil hij niet verliezen, maar toch denkt hij dat het Russisch in de toekomst belangrijker zal zijn. Als zijn kinderen niet in het Engels opgroeien, zal het in het Russisch zijn.

5.4. Conclusie

In deze verschillende analyses komen een aantal gemeenschappelijke elementen naar voor.

Alle leerlingen zijn in een Nederlandstalige omgeving geboren, waardoor zowel de moedertaal alsook de omgevingstaal Nederlands was. Daardoor kon zich een sterk fundament van de Nederlandse taal ontwikkelen. Uitzondering hier is Annemarie, die in Canada werd geboren. Zij verhuisde echter toen ze twee jaar oud was naar Nederland, waardoor ook zij een goede Nederlandse basis heeft opgebouwd.

Bij zeven leerlingen is de taal van de moeder, de T1, het Nederlands, bij twee leerlingen is Nederlands de taal van de vader, de “vadertaal” zoals 1 leerling zelf spontaan aangaf. Deze twee leerlingen hebben zowel een T1, alsook een T1A.

Bij twee studenten is er sprake van simultane verwerving van het Nederlands met respectievelijk het Russisch en het Engels bij Tim en het Engels bij Annemarie. Bij allen wordt de omgevingstaal ook als VT op school geleerd. Hier is sprake van een combinatie van verwerven en leren.

Nadat iedereen een tijd in Nederland of België had gewoond, verhuisden ze naar een ander land. Bij de meeste studenten herkennen we een vorm van transmigratie omdat ze van het ene land naar het andere trekken.

Ze hebben thuis allemaal in mindere of meerdere mate verder Nederlands gesproken. Dit varieert van het consequent Nederlands spreken met alle leden van het gezin, zoals bij Samuel, tot het sporadisch spreken met één persoon, zoals bij Carolien en Tim. Geen van de leerlingen heeft het Nederlands thuis helemaal opgegeven.

De taaldominantie is bij enkelen duidelijk gebonden aan een bepaalde periode in hun leven en dus wisselend. Zo veranderde bij Jet de dominantie van de T1 als ze in Brazilië en Amerika woonde naar de VT Engels (eerst enkel als instructietaal en nadien instructietaal en omgevingstaal).

Op school wordt door iedereen hoofdzakelijk Engels gesproken. In het gespek met Nederlandstalige medeleerlingen kiezen de meesten dan toch voor het Nederlands. Zo spreken bijvoorbeeld Carolien met de tweeling en Tim met Samuel altijd Nederlands. Dit toont aan dat Nederlands een taal is die ze niet willen verstoppen. Uitzondering hier is Jan, die op school echt alleen maar Engels praat, behalve in de Nederlandse les. Dit zou daaraan kunnen liggen dat er op de DIS geen evenoude Nederlandstalige studenten zitten.

Bij alle leerlingen kunnen we spreken van een elitaire meertaligheid en omdat ze in de verschillende talen ook les kregen, van een standaard meertaligheid.

Opvallend is dat iedereen het Engels in de toekomst als zijn/haar studie- en carrièretaal ziet. Ondanks dit wil geen van de leerlingen het Nederlands compleet verliezen. Als ze het gaan gebruiken, dan voornamelijk privé. Dit betekent echter niet dat ze per sé hun kinderen in het Nederlands willen opvoeden. Vooral Samuel zegt duidelijk dat hij zijn kinderen alleen in het Nederlands zou opvoeden als zijn vrouw ook Nederlandstalig is. Bijna alle anderen vinden het wel belangrijk de moedertaal door te geven maar velen geven niet direct een duidelijk antwoord omdat ze het afhankelijk stellen van woonplaats en partner. Ze zouden het wel jammer vinden als hun kinderen het Nederlands niet kennen.

Het opvallendste en ook één van de belangrijkste conclusies is het feit dat de Nederlandse les een grote invloed op het taalbeleven heeft. Velen, die in vroegere woonplaatsen geen Nederlands volgden, hechtten in die periode geen groot belang aan hun moedertaal. Enkel thuis praten is niet voldoende om de waarde en kwaliteit van de moedertaal hoog te houden. Een goed voorbeeld hiervan is Jet (in Brazilië en in Amerika had ze geen Nederlandse les en ze sprak het in die periode bijna niet). Daarbij blijkt dat het niet alleen gaat om het leren van het Nederlands, maar dat de interactie met leerkracht en medeleerlingen van groot belang is. De sociale component heeft grote invloed op het taalbeleven. Het thuisprogramma Edufax bracht geen positief taalbeleven met zich mee.

Alle leerlingen hebben in mindere of meerdere mate het Nederlands als extra vak tijdens hun verschillende verblijven in het buitenland gekregen. Opvallend is

dat alle leerlingen die nu in het IB zitten, het Nederlands in hun examenpakket hebben opgenomen.

Uit dit onderzoek blijkt verder dat de leerlingen zeer bewust met taal bezig zijn en zelf een sterk verband leggen tussen taal en identiteit. Zijzelf willen het Nederlands niet verliezen omdat ze zich Nederlander/Nederlandse of Belg/Belgische voelen.

Bij de talenportretten kleuren de meesten het Nederlands centraal in het lichaam, op de plaats van het hart. Dit onderstreept nog eens het emotioneel belang van de moedertaal voor de persoon in kwestie. Tim doet dit niet. Voor hem is Russisch gevoelsmatig zijn eerste taal.

Opvallend is dat bij al deze transmigranten het Nederlands, hun moedertaal, als een rode draad door hun leven blijft lopen.

6. Reflectie

Het schrijven van dit werk over meertaligheid en het onderzoek bij enkele leeringen op de internationale school, heeft mij geholpen een beter inzicht te krijgen in de complexiteit van de begrippen moedertaal, meertaligheid en taalbeleven.

Ik heb met veel plezier het onderzoek doorgevoerd en vond het leuk de leerlingen zo enthousiast over hun talen te horen praten. Ze gaven mij inzicht in hun taalbeleven en reflecteerden ook zelf over hun eigen taalsituatie wat achteraf gezien iedereen leuk en interessant vond.

Enkele gedachten en reflecties rond dit onderzoek wil ik hier even aanhalen.

Vooral het talenportret was een zeer dankbare en goede onderzoeksmethode en ideaal te combineren met het narratieve interview. Het talenportret heeft het abstracte thema voor de leerlingen en ook voor mij sterk kunnen concretiseren en verbeelden. Het gekleurde silhouet zegt veel over de synchrone taalsituatie van de proefpersoon, maar men moet er zich als onderzoeker van bewust zijn, dat dit slechts één tijdstip in het leven van de proefpersoon weergeeft. Een diachrone talenportretstudie, waarbij talenportretten uit de verschillende leefsituaties met elkaar worden vergeleken, zou een interessant beeld geven over hoe het taalrepertoire en het taalbeleven in de loop van de jaren verandert. In elke periode van het leven zal een andere talenportret naar voren komen.

Wat ook in verband met het talenportret interessant zou zijn, is het in de gaten houden van de volgorde die de proefpersoon kiest om het silhouet te kleuren: welke taal kiest hij eerst, hoe lang denkt hij na over het plaatsen van een taal, verbetert hij in de loop van zijn tekening iets – zoals het bij Mathias het geval was – neemt de proefpersoon de kleur bewust of toevallig, etc.. Deze observatie zou een nog intensievere analyse mogelijk maken.

Ik heb ervoor gekozen om de methode van het talenportret aan het eind van het interview te plaatsen. Achteraf gezien stel ik mij de vraag, of het interview anders zou verlopen zijn als ik het talenportret aan het begin had laten invullen. De proefpersonen zouden zich dan al vóór het interview intensief met hun

taalsituatie hebben beziggehouden en daardoor meer voorbereid hun verhaal verteld hebben.

Enkele aangesproken punten hebben weinig of geen gegevens in betrekking met het onderzoek opgeleverd. Zo heeft bijvoorbeeld het thema muziek geen extra informatie gebracht, gezien in de huidge wereld modernere liedjes hoofdzakelijk in het Engels zijn en ook nationale muzikanten vaak voor het Engels en niet de landstaal kiezen.

De leerlingen en ik vonden het leuk om de interviews te houden. Niemand van hen voelde zich gedwongen, waardoor het spontaan tot een goed gesprek kwam. Regelmatig werd er tijdens de interviews gelachen.

Het schrijven van deze scriptie, zowel het theoretisch alsook het practisch deel, maakte mij nog enthousiaster om – als de situatie zich voordoet – zelf te kiezen voor een tweetalige opvoeding van mijn kinderen. Meertaligheid is in mijn ogen een duidelijke verrijking en in de huidige globale wereld van groot belang.

Door het feit dat ik zelf hier in Oostenrijk het Nederlands in de thuisomgeving ben blijven spreken en ook Nederlandse les volgde, heb ik nog altijd veel contact met mijn familie en herkomstland en is het positief gevoel ten opzichte van het Nederlands gebleven.

7. Bibliografie

Aukman, Saskia e.a (2012): Liever één taal goed dan drie gebrekkig. Zit het onderwijs in andere talen het Nederlands in de weg? In: Tijdschrijft Onze Taal. 2/3 201. p. 58.

Baker, Colin (1996): Foundations of Bilingual Education and Bilingualism. 2nd edition. Philadelphia: Multilingual Matters Ltd.

Bernart, Yvonne & Krapp, Stefanie (2005): Das narrative Interview. Ein Leitfaden zur rekonstruktiven Auswertung, 3. oplage, Landau: Verlag Empirische Pädagogik.

Billiet, Jaak & Waege, Hans (2005): Een samenleving onderzocht: Methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek, 2. Oplage, Antwerpen: Uitgeverij De Boeck ng.

Blommaert, Jan (2010): Repertoires and competence. In: Sociolingustics of Globalizations. Cambridge University.

Breckner, Roswitha (2005): Migrationserfahrung – Fremdheit – Biografie. Zum Umgang mit polarisierten Welten in Ost-West-Europa, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

Brehme, Susanne (2009): Die Rolle von Verben imspracherwerb. Nach dem „Usage-Based-Approach“. München: Grin Verlag.

Bridgestock, Laura (2011): Native Languages and the International Baccalaureate. In: Murphy, Edna (2011): Welcoming Linguistic Diversity in Early Childhood Classrooms. Learning from International Schools. Great Britain: MPG Books Group.

Burkhardt-Montanari, Elke (2001): Wie Kinder mehrsprachig aufwachsen. Ein Ratgeber, 2. Oplage, Frankfurt:Brandes & Apsel Verlag GmbH.

Busch, Brigitta & Thomas (2008): Mitten durch meine Zunge. Erfahrungen mit Sprache von Augustinus bis Zaimoğlu. Klagenfurt: Drava Verlag.

Busch, Brigitta & Thomas (2008): Über Sprache reden. In: Busch, Brigitta & Thomas (2008): Mitten durch meine Zunge. Erfahrungen mit Sprache von Augustinus bis Zaimoğlu. Klagenfurt: Drava Verlag.

Busch, Brigitta (2010): Die Macht präbabylonischer Phantasien. Ressourcen-orientiertes sprachbiographisches Arbeiten, Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik 40. p. 160.

Busch, Brigitta (2010): School language profiles: valorizing linguistic resources in heteroglossic situations in South Afrika. In: Language and Education, Vol. 24, p. 283-294. London: Routledge.

Carder, Maurice (2007): Bilingualism in International Schools. A Model for Enriching Language Education. Great Britain: MPG Books Ltd.

Carder, Maurice (2008): The language repertoires of students in the Vienna International School; Issues relating to the importance of maintaining fluency and literacy in their mother tongues. Onuitgegeven tekst.

Carder, Maurice (2011): Challanging the english-only orthodoxy. Linguistik pluralism, recognition and diversity rather than assimilation. Onuitgegeven tekst.

Cathomas, Rico M (2005): Schule und Zweisprachigkeit. Immersiver Unterricht: Internationaler Forschungsstand und eine empirische Untersuchung am Beispiel des rätoromanisch-deutschen Schuldmodels. Münster: Waxmann Verlag GmbH.

Chaudhuri, Tushar (2009): Mehrsprachigkeit und Grammatikerwerb. Die Bedeutung der mehrsprachigen Ausgangssituation für den Unterricht Deutsch als Fremdsprache in Indien. Tübingen: Gunter Narr Verlag.

Creese, Anegla & Blackledge, Adrian (2010): Translanguaging in the Bilingual Classroom: A pedagogy for Learning and Teaching? In: The Modern Langauge Journal 94, p. 103-115.

De Block, A (1973): Algemene Didactiek. Vooral in verband met de vorming van leerlingen van 10 tot 18 jaar. 7. Oplage. Antwerpen-Amsterdam: Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij.

Denison, Norman (1984): Spracherwerb in mehrsprachiger Umgebung. In: Oksaar Els: Spracherwerb – Sprachkontakt – Sprachkonflikt, Berlin: Walter de Gruyter.

Dussenbroek, Bert & Debbaut, Romain (2007): Markant. Tweede Graad. Vademecum. Kapellen: Uitgeverij Pelckmanns.

Extra, Guus (2004): Taal en identiteit. De vitaliteit van minderheidstalen in vergelijkend perspectief. In: Red. A. Van Leuvensteijn & R. Van Hout & H. Aertsen: Taal en tongval. Themanummer 17.

Feldman, Robert S (2005): Ontwikkelingspsychologie. Amsterdam: Pearson Education Benelux.

Fikkert, Paula (2012): Waarom leren niet alle kinderen hun moedertaal even snel? In: Boogaard, Marianne & Jansen, Mathilde (2012): Alles wat je altijd al had willen weten over taal. De taalcanon. Amsterdam: J.M. Meulenhoff bv.

Flanagan, Sally & Ford Sarah (2011): Maintaining Mother Tongue and Home Culture in a Child´s School Experience. In: Murphy, Edna (2011): Welcoming Linguistic Diversity in Early Childhood Classrooms. Learning from International Schools. Great Britain: MPG Books Group.

Frijhoff, Willem (2004): Hoe talig is groepsidentiteit? Reflecties vanuit de geschiedenis. In: Van Leuvensteijn, Arjan & Van Hout, Roeland & Aertsen, Henk (red.): Taal en tongval. Themanummer 17.

Gallagher, Eithne (2008): Equal Rights to the Curriculum. Many Languages, One Message. Clevedon: Multilingual Matters.

Gogolin, Ingrid (2005): Hin und her über Grenzen. Transmigration und Sprachenvielfalt. In: Duxa, Susanne & Hu, Adelheid & Schmenk, Barbara (red.): Grenzen überschreiten. Menschen, Sprachen, Kulturen. Festschrift für Inge Christine Schwerdfeger zum 60. Geburtstag. Tübingen: Gunter Narr Verlag, p. 55-67.

Hampâté Bâ, Amadou (2008): Jäger des Wortes. In: Busch, Brigitta & Thomas (2008): Mitten durch meine Zunge. Erfahrungen mit Sprache von Augustinus bis Zaimoğlu. Klagenfurt: Drava Verlag.

Hayim-Bamberger, Anita (2011): The Importance of Maintaining Mother Tongue and Culture in the Classroom. In: Murphy, Edna (2011): Welcoming Linguistic Diversity in Early Childhood Classrooms. Learning from International Schools. Great Britain: MPG Books Group.

Heistinger, Andrea (2006): Qualitative Interviews – Ein Leitfaden zur Vorbereitung und Durchführung inklusvie einiger theoretischer Anmerkungen. Wien: www.univie.ac.at/igt.geschichte/kaller-dietrich.

Hélot, Christine & Ó Laoire, Muiris (2011): Language Policy for the Multilingual Classroom. Pedagogy of the Possible. Great Britain: MPG Books Group.

Hoffman, Eva (2008): Lost in translation – Ankommen in der Fremde. In: Busch, Brigitta & Thomas (2008): Mitten durch meine Zunge. Erfahrungen mit Sprache von Augustinus bis Zaimoğlu. Klagenfurt: Drava Verlag.

Jaspers, Jürgen (2011): Talking like a ´zerolingual': Ambiguous linguistic caricatures at an urban secondary school. In: Journal of Pragmatics. p. 1264-1278.

Kuiken, Folkert (2012): Moeten allochtone ouders Nederlands praten met hun kinderen? In: Boogaard, Marianne & Jansen, Mathilde (2012): Alles wat je altijd al had willen weten over taal. De taalcanon. Amsterdam: J.M. Meulenhoff bv.

Lüdi, Georges (2003): Mehrsprachige Repertoires und plurielle Identitäten von Migranten: Chancen und Praktiken. In: Hu, Adelheid & De Florio-Handen, Inez (red.): Pluralität und Identität: Zur Seblst- und Fremdwahrnehmung mehrsprachiger Menschen. Tübingen: Staufenburg. p. 39-58.

Kleemann, Frank & Krähnke, Uwe & Matuschek, Ingo (2009): Interpretative Sozialforschung: Eine praxisorientierte Einführung, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

Mayring, Philipp (2002): Einführung in die Qualitative Sozialforschung, 5. Oplage, Weinheim en Basel: Beltz Verlag.

Mayring, Philipp (2010): Qualitative Inhaltsanalyse. Grundlagen und Techniken. 11. oplage. Weinheim en Basel: Beltz Verlag.

Meissel, Jürgen-M (2007): Mehrsprachigkeit in der frühen Kindheit: Zur Rolle des Alters beim Erwerbsbeginn. In: Anstatt, Tanja: Mehrsprachigkeit bei Kindern und Erwachsenen. Erwerb. Formen. Förderung. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag GmbH + Co. KG.

Moliner, Olivier & Vogl, Ulrike & Hüning, Matthias (te verschijnen): Europe´s multilingualism in the context of a European culture of standard languages. In: DYLAN book, Multilingualism and Diversity management, red. Anne-Claude Berthond et el. Amsterdam: John Benjamins.

Müller, Natasha & Kupisch, Tanja & Schmitz, Katrin & Cantone, Katja (2006): Einführung in die Mehrsprachigkeitsforschung. Tübingen: Gunter Narr Verlag.

Murphy, Edna (2011): Welcoming Linguistic Diversity in Early Childhood Classrooms. Learning from International Schools. Great Britain: MPG Books Group.

Nitsch, Cordula (2007): Mehrsprachigkeit: Eine neurowissenschaftliche Perspektive. In: Mehrsprachigkeit bei Kindern und Erwachsenen. Erwerb – Formen – Förderung. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag GmbH + Co. KG.

Nortier, Jacomine (2009): Nederlands meertalenland. Feiten, perspectieven en meningen over meertaligheid. Amsterdam: aksant.

Pollock, David C. & Van Reken, Ruth E. & Pflüger, Georg (2007): Third Culture Kids. Aufwachsen in mehreren Kulturen. Marburg an der Lahn: Francke.

Romaine, Suzanne (1989): Bilingualism. Oxford: Blackwell Publishers.

Said (2008): Exil und Sprache des Verlusts. In: Busch, Brigitta & Thomas (2008): Mitten durch meine Zunge. Erfahrungen mit Sprache von Augustinus bis Zaimoğlu. Klagenfurt: Drava Verlag.

Sears, Coreen (1998): Second Language Students in Mainstream Classrooms. A Handbook for Teachers in International Schools. Great Britain: WBC Book Manufacturers Ltd.

Sindelar, Brigitte (2012): Entwicklungspsychologie – kognitive Entwicklung. Wien: Sigmund Freud PrivatUniversität Wien.

Swanborn, Peter G. (2004): Kwalitatief onderzoek en exploratie. In: Kwalon 26, 9 (2). p. 7-13.

Thiersch, Renate (2007): Sprachförderung mehrsprachiger Kinder im Kindergarten. In: Mehrsprachigkeit bei Kindern und Erwachsenen. Erwerb – Formen – Förderung. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag GmbH + Co. KG.

Tracy, Rosemarie (2007): Wieviele Sprachen passen in einen Kopf? Mehrsprachigkeit als Herausforderung für Gesellschaft und Forschung. In:

Anstatt, Tanja: Mehrsprachigkeit bei Kindern und Erwachsenen. Erwerb. Formen. Förderung. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag GmbH + Co. KG.

Unsworth, Sharon (2010): Meertaligheid matters. In: Tijdschrijft Onze Taal. 2/3. p. 50-51.

Verschueren, J. (1996): Groot encyclopedisch woordenboek. Antwerpen: Standaard Uitgeverij

VIS (2011): The advantages of bilingualism: nurturing your child´s languages. Some helpful information about bilingual language development, how to contact a teacher for your language, and a basic outline of the Secondary School ESL programme. Wenen: VIS.

Weber, Jean-Jacques & Horner, Kristine (2012): Introducing Multilingualism. A social approach. London/New York: Routledge.

Internetbronnen

- http://www.schule-bw.de/schularten/sonderschulen/fruehesfremdsprachen/unterlagen/Erstspracherwerb.pdf, 28.11.2012
- http://taalschrift.org/discussie/000926.html , 2.10.2012
- http://www.danubeschool.com/ 20.12.2012
- www.ibo.org 20.12.2012
- http://www.vis.ac.at/show_content.php?sid=26&language=en 4.1. 2013
- http://www.danubeschool.com/#!__our-school/vstc11=history 20.12.2012
- http://www.vix.ac.at/show_content2.php?s2id=283 20.12.2012
- http://www.zuid-afrika.nl/id/1/186/talen_van_zuid-afrika.html , 2.1.2013

8. Bijlagen

8.1. Levensloop (Duits)

Marijke Johanna Clementina SLIJKHUIS

Persönliche Daten:

Name:	Marijke Johanna Clementina Slijkhuis
Anschrift:	Brachtlgasse 15, 1230 Wien
Geburtsdatum:	29. Dezember 1988 (Gent, Belgien)
Telefon:	+43 (0)664 566 53 02
Email:	marijke.slijkhuis@gmail.com
Staatsangehörigkeit:	Belgierin

Ausbildung (incl. Praktika)

- Studium der Nederlandistik an der Universität Wien, mit dem Schwerpunkt Deutsch als Fremdsprache
- Vier-monatiges Auslandspraktikum für Deutsch als Fremdsprache an der Wirtschaftsfakultät der Matej-Bel-Universtität in Banska Bystrica, Slowakei (September-Dezember 2011)
- Projektwoche für Deutsch als Fremdsprache in Krakau, Polen (April 2011)
- Abgeschlossene AHS- Matura mit Auszeichnung an der Schule St. Ursula, Wien (2007)
- „Compassionprojekt“ – 2-wöchige Arbeit in einer Behindertenanstalt (2006)

Erfahrungen im Arbeitsbereich

- Kursleiterin Deutsch als Fremdsprache (VHS Liesing)
- SPIDI- Mitarbeiterin – Sprachtrainerin für Niederländisch
- Compact Sprachenservice – Mitarbeiterin in der Administration
- IB-Begleiterin eines Schülers an der Danube International School, seit 2012
- Mothertongue-teacher an der Vienna International School, seit 2010
- Supplierkraft des NTC Wien (Niederländisches Spracheninstitut), in 2010
- Tanzlehrer-Assistentin und Privatunterricht, Tanzschule Pokorny Liesing, seit 2005.

- Übersetzerin bei der Firma Online Lingua vom Deutschen ins Niederländische, 2010 bis 2011
- Diverse kleinere Aktivitäten bei u.A. Messen (z.B. Immobilia)

Sonstige Erfahrungen

- Tanzsport Latein im Bereich Einzel (Wiener Vize Landesmeister B) und Formation (EM- und WM Finalist und vierfacher österreichischer Staatsmeister);
- Erfahrungen im Bühnenbereich, vor allem im Bereich Musical (X-Mas Projekt des Performing Centers Austria, und mehrere Schulaufführungen); Mehrfache musikalische Weiterbildungen (Gesang, Flöte, Klavier).

Sprachen

Muttersprachenniveau:	Niederländisch, Deutsch
Hohes Niveau:	Englisch
Kenntnisse:	Spanisch, Französisch

Soziale Kompetenzen

- Teamgeist, erworben durch meine mehrjährige Teilnahme an einem Teamsport (Formationstanz) und durch meine Arbeit in der Tanzschule in einem dynamischen Team
- Gute Fähigkeit zur Anpassung an ein multikulturelles Umfeld, erworben durch meine Praktikumserfahrung im Ausland
- Gute Kommunikationsfähigkeit und -fertigkeiten, erworben durch meiner Erfahrung als Tanzschulassistentin und Niederländisch-Lehrende

EDV- Kenntnisse

Umgang mit Microsoft, Windows Office (Word, Excel, Powerpoint, Outlook)

Weitere Interessen

- Reisen (Kennenlernen neuer Kulturen und Sitten).

8.2. Talenportretten

Annemarie

Bella

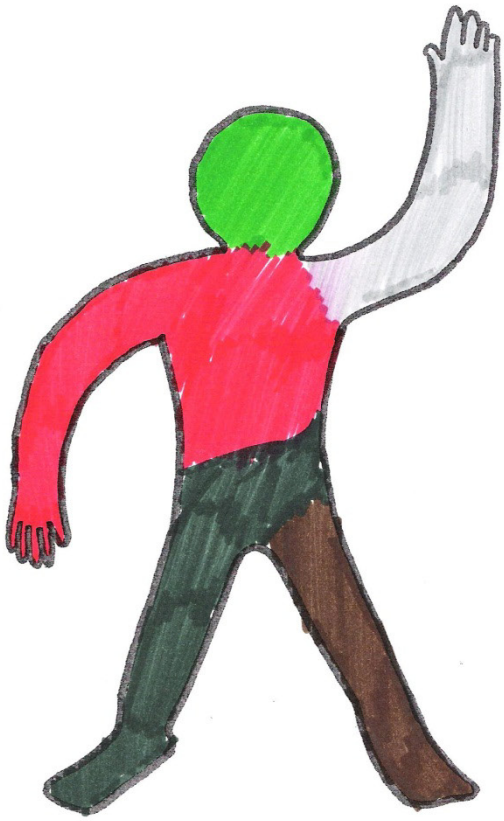

= Duits
= Engels
= Frans
= Italiaans
= Nederlands

Ilse

Carolien

Jet

Jan

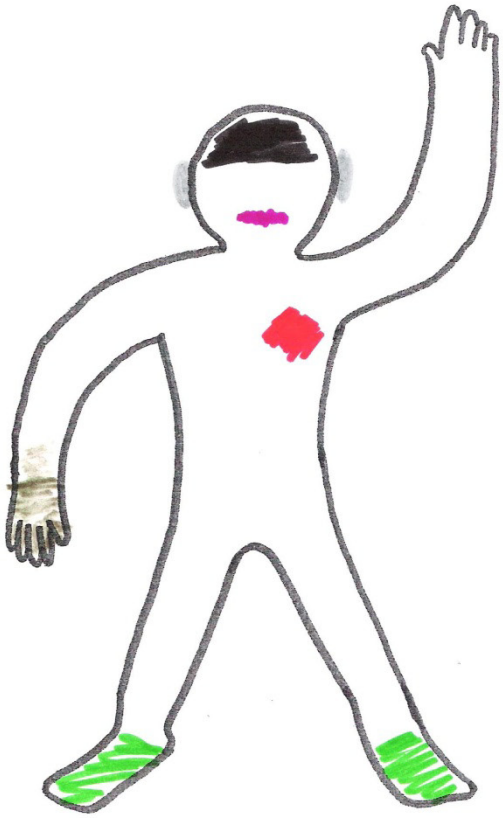

- Nederlands - Spaans
- French
- Afrikaans
- English

Mathias

Samuel

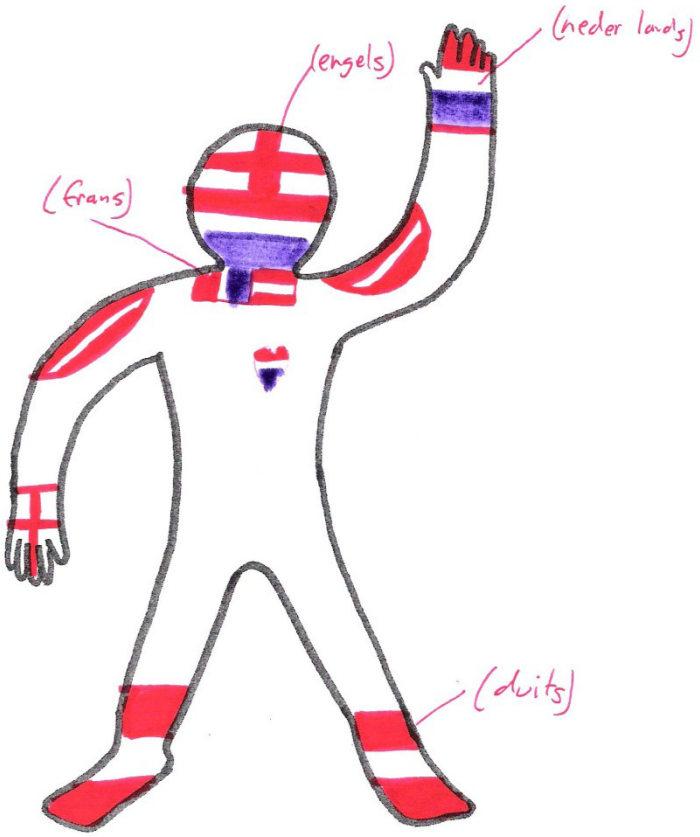

Tim

= russisch
= engels
= nederlands

8.3. Transcripten

8.3.1. Annemarie

I: Ja ok, dan denk ik dat het nu lukt.

Ok. Het interview gaat dus zoals ik al had gezegd, over Nederlandstalige kinderen en vooral de betekenis van hun taal.

A: Ok.

I: Ja? En voor alle talen die je hebt gedaan, vooral in betrekking tot je moedertaal.

A: Mhm.

I: Ok? En ik ga je nu vragen dat je even begint gewoon zelf over jezelf te vertellen. Over je leven tot nu toe, gewoon alles wat je denkt dat relevant is voor je talen en waar dat je, en hoe je je daar bij voelde, of wat je hebt geleerd of hoe dat je dat vond en, gewoon het best chronologisch vanaf het begin van je leven tot nu. Gewoon, vertel maar wat in je op komt.

A: Ok. Nou ik ben geboren in Canada, omdat ik half Canadees ben en mijn moeder is Canadees, mijn vader is Nederlands. En toen ik 2 jaar oud was zijn we naar Utrecht verhuisd. En daar zijn we dan ook 2 jaar gebleven. En daarna zijn we naar Den Haag verhuisd. En in Den Haag ben ik naar een Nederlandse basisschool gegaan. Daar heb ik natuurlijk Nederlands geleerd en ik sprak thuis ook Nederlands ook met mijn moeder. Zelf voelde ik me eigenlijkh helemaal niet comfortabel in het Engels omdat ik het bijna nooit sprak.

I: Mhm.

A: De eerste keer dat ik aanraking kwam met het Engels echt, ja, met echt lezen en zo, is toen mijn moeder boeken kocht en die moest ik toen lezen en daarna als ik die uit had, toen mocht ik pas Nederlands boek lezen. (lacht) En toen kwam ook nog een Schots vriendinnetje op onze school en zijn kon alleen maar Engels. Dus toen heb ik heel veel met haar gesproken in het Engels en vertaald tussen de twee talen.

I: Mhm.

A: En dat was voor mij zo de eerste keer dat ik echt in aanraking kwam dat ik twee talen sprak en dat, ja, dat toch echt wel verschil tussen zit.

I: Mhm.

A: En het is, toen ben ik 5 jaar of 4 jaar geleden hierheen verhuisd

I: Mhm.

A: En nu zou ik eigenlijk zeggen dat ik me veel meer comfortabel voel in het Engels. En, ja, ik spreek ook thuis alleen maar Engels, bijna.

I: Ok.

A: Ja, als mijn vader thuis komt en soms in het weekend, ik bedoel aan tafel spreken we ook Engels en Nederlands. Mijn vader spreekt dan in het Nederlands en mijn moeder Engels. Dus dat is wel grappig.

I: Ja.

A: Maar ja, mijn vader is niet zo heel vaak thuis, want hij reist ook heel vaak, dus ik spreek voornamelijk Nederlands, Engels bedoel ik.

I: Ja.

A: En ik denk dat ik in de Nederlandse les het meest Nederlands spreek in de week.

I: Mhm

A: Dus ja, soms moet ik wel even zoeken naar woorden en ja, soms dan als ik iets schrijf, dan – ik lees ook niet meer zo heel veel Nederlandse boeken - dus dan moet ik soms, ja, dan zoek ik soms naar een woord, of dan denk: „Uuh, hoe schrijf ik dat ook al weer“ het zijn echt heel normale woorden zoals “echt“, en dan: “ oh met een g of ch?”, en dat kan ik gewoon helemaal niet meer voor me zien, en vroeger kon ik dat altijd.

I: Ok.

A: Dat is het eigenlijk.

I: Ok, goed. Nou je bent dus in Canada geboren toen ben twee bent ben je naar Utrecht verhuisd...

A: Ja.

I: en dan twee jaar later ben je naar Den Haag verhuisd. Heb jij broers of zussen?

A: ja, ik heb een broertje, Paul. En die is 12. Dus.

I: Ja, die zit bij mij in de les.

A: (lacht).

I: ok. Goed. Dus je hebt in Nederland in Den Haag gewoond.

A: Ja.

I: Tot wanneer heb je daar gewoond, heb je daar gewoond totdat je naar Oostenrijk verhuisde of was daar nog een tussenland?

A: Nee. Ik ben in Den Haag geweest. En dan direct van Den Haag naar Wenen.

I: Ok goed. Je hebt dus toen je 4 was waarschijnlijk – nee, toen je 6 was, ben je naar Den Haag verhuisd. Ongeveer.

A: Ja.

I: Ok, en je ging daar naar een Nederlandstalige school?

A: Mhm.

I: Ja, thuis heb je alleen Nederlands gesproken, met je moeder ook?

A: Ja ik bedoel, we spraken wel een beetje Engels, en ik kon ook wel Engels spreken, maar het lezen en het schrijven heb ik echt wel geleerd door die boeken...

I: Ok.

A: die ik van haar gekregen heb.

I: En je zat gewoon op een Nederlandstalige school, dus je had ook Nederlandstalige vrienden de hele tijd.

A: Mhm.

I: Dus dat was tot dat Schots meisje kwam.

A: Ja.

I: Ok, wanneer was dat ongeveer?

A: Best wel vroeg, ik denk in groep 3 of zo.

I: Ok.

A: Dus,

I: Maar zij kwam dus naar die Nederlandstalige school?

A: Ja.

I: En hoe was dat dan? Hoe gingen de anderen daarmee om? Want jij zegt dat je met haar Engels hebt gesproken, voornamelijk. En dat je veel voor haar hebt vertaald.

A: Ja.

I: En hoe waren de andere kinderen in contact met dat meisje of was daar eigenlijk weinig contact? Weet je dat nog? Hoe was dat?

A: Er was eigenlijk heel weinig contact.

I: Mhm

A: ...omdat ze alleen maar Engels sprak. En ze was ook wel een beetje verlegen. Dus ze voelde zich niet echt thuis daar.

I: Ja.

A: En ja, dus wij zijn heel erg veel met elkaar opgetrokken en we waren beste vriendinnen.

I: Ok, en denk je een beetje dat jullie zo verbinding hebben gekregen omdat ze Engels sprak?

A: nou, ik denk meer dat het was dat we daardoor samen zijn gekomen en toen hebben we uitgevonden dat het echt klikte.

I: Ja, ok. En hoe was het dan met de anderen? Trok je daar ook nog veel mee op, of was dat dan echt zo jullie tweeën een groepje, en de rest er dan bij. Hoe was dat?

A: Ja, het was meestal ons echt samen in het groepje.

I: Ok.

A: Ik denk in groep 6 kwam er nog een meisje bij, Lotte, die was verhuisd.

I: Mhm.

A: Wij hielden ook allebei heel erg van paarden, dus ja, we gingen elke woendag paardrijden. Dus, dat kwam er ook weer bij.

I: Ok, en toen die Lotte – Lotte?

A: Lotte.

I: ...Lotte erbij kwam, bleef het dan in het Engels?

A: Nou, zij was net verhuisd van Amerika

I: Ah , dus dat ging ook in het Engels?

A: Ja, maar zij was eigenlijk Nederlands, dus op school spraken we eigenlijk allemaal Nederlands met elkaar.

I: Ook met dat Schots meisje?

A: Ja.

I: Weet je nog hoe ze noemde, dat Schots meisje?

A: Oh Eleneor, Eli.

I: Ok.

A: En, ja, ik bedoel er waren toen Lotte erbij kwam, was het wel moeilijker omdat drie is natuurlijk een niet zo goed getal voor vooral meisjes, denk ik, dus toen was er heel veel ruzie, en dat iemand - ja – geen vriendin had en blablabla, maar ja, toen ik - ik ben weggegaan groep 8, nee groep 7 – en en toen ja, voelde ik me nog steeds het beste in Nederlands.

I: Ok, goed. Toen je Eleneor soms mee bij jou thuis nam...

A: Mhm

I : Dat gebeurde zeker,

A: Ja

I: hoe was dat dan?

A: Ja, mijn moeder vond dat heel erg leuk omdat ze daarmee Engels kon spreken.

I: Ja.

A: En ze wou ook dat ik met haar Engels sprak.

I: Ok.

A: Dus meestal als we thuiskwamen, toen spraken wij in het Engels, vooral – toen we bij Elli thuiskwamen, haar ouders spraken helemaal geen Nederlands.

I: Ok.

A: Dus natuurlijk moest ze daar Engels mee spreken.

I: Ja.

A: Dus, ja ik vond het wel leuk want het was anders. Het waren anderen mensen en ik vond het wel cool om een andere taal te spreken...

I: Ja.

A: Want de meesten begonnen alleen maar in groep 7 met Neder – äh, met Engelse les op school.

I: Ja.

A: En dat was van die liedjes, rijmen, en zo.

I: Ja

A: En toen mochten wij bijna altijd buiten zitten op de computer spelen of zo.

I: Ok, dat is dan natuurlijk voor jullie wel heel leuk geweest. En hoe vond je dat dan plotseling met je moeder een andere taal te spreken, want je zei dat je vooral thuis Nederlands sprak, dus ook met je moeder, en toen kwam die Elli mee en dan was het plotseling Engels.

A: Nou, eerst was het wel raar, het voelde vreemd om dan een andere taal te spreken, maar na een tijdje begon ze het ook wel leuk te vinden want zij wou ook dat wij allemaal Engels zouden spreken.

I: Ja.

A: Dus, ja ik vond het gewoon heel erg exotisch, ik had het nooit gedaan, dus het was leuk om het te spreken.

I: Mhm.

A: het was niet zo heel erg – ja, eerst was het raar maar na een tijdje was het gewoon normaal voor me.

I: Ja. En als je vader er dan was?

A: Dan sprak ik met mijn moeder Engels en met mijn vader Nederlands.

I: Ok, en die Eli, toen die met je vader sprak was het in het Nederlands dan? Of..

A: Nou, eerst, toen ze geen Nederlands sprak, toen Engels.

I: Ja, natuurlijk.

A: Ja, maar na een tijdje, ja, ze sprak ook Nederlands met hem.

I: Ok, en ging het dan goed met haar Nederlands?

A: Ja.

I: Begon het te komen?

A: Het kwam, een half jaar had ze het dan.

I: Goed, dus dat ging dan. Maar voor de rest had je dan nog veel contact met andere mensen, met andere vriendinnen of zo in die tijd? Of was dat echt vooral met die Lotte en met die Elli dat je optrok?

A: Ja, ik herinner me echt heel erg...

I: ...aan die twee.

A: Ja, aan die twee. Ik bedoel ik weet zeker dat ik ook nog wel met andere kinderen gespeeld heb, eh, maar ja ik was zeker echt met die twee (lacht).

I: Ok, en met je broer praatte je toen in het Nederlands?

A: Ja.

I: Ja, ok. Goed. Toen kwam de informatie dat je moest gaan verhuizen. Hoe vond je dat?

A: Ik vond het – in die periode was het heel erg slecht gegaan tussen ons drieën, omdat echt, er was echt heel veel ruzies en ja, het was niet meer leuk meer. Dus ik verheugde mij daar wel eigenlijk op om nieuwe vrienden te krijgen

I: Om daar en beetje uit te komen.

A: Ja.

I: Ok, en dat was gewoon echt dat jaloers zijn van die doet dit met die en ik ben daar niet bij.

A: Ja, buitensluiten en ja, het was echt niet meer leuk en ik kwam ook vaak huilend thuis.

I: Ja.

A: En, we zijn ook het laatste keer om mijn gedacht te zeggen, zijn we op ponycamp gegaan en toen hebben we ook heel veel geruzied en buitengesloten dus, ja, ik was eigenlijk heel blij dat ik groep 8 niet mee hoefde te maken met die twee (lacht).

I: Ok, maar hoe was dat toen je met hen ruzie maakte? Hoe was dat dan? In welke taal deden jullie dat?

A: In het Nederlands.

I: Dat ging echt in het Nederlands?

A: Ja, want Lotte voelde zich wel, was echt wel een Nederlander, en toen we op school waren toen ja, zeker Nederlands.

I: Ok, dus je hebt eigenlijk met die Elli vooral in het begin Engels gepraat, je hebt veel die vertaalfunctie eigenlijk overgenomen, maar uiteindelijk zijn jullie dan toch tot het Nederlands gekomen als gemeenschappelijke taal.

A: Naja, Elli en ik samen spraken eigenlijk altijd Engels, maar als Lotte erbij was of als we op school waren, was het altijd Nederlands.

I: Ok, dus je hebt eigenlijk in Nederland het hoofdzakelijke Engelse contact gehad door die boeken die je van je moeder moest lezen en door Eli!

A: Ja.

I: Hoe vond je dat dat je die boeken moest lezen?

A: Ehm, na ik vond eigenlijk wel leuk. Ja, het hing ervan af welk boek het was. Soms was het vervelend, want ik was in het midden van dat boek, en dan moest ik eerst dat boek lezen (lacht).

I: En moest je daar een bepaald aantal boeken lezen per jaar of per maand of?…

A: Nee, maar het moest gewoon zijn dat als ik een Engels boek las, dan mocht ik een Nederlands boek lezen. En daarna moest het weer een Engels boek zijn. Dus dat was gewoon afwisseling.

I: En wat las je liever, weet je dat nog?

A: Meer Nederlands omdat ik toen Thea Beckman heel erg leuk vond, dus ja, ik weet niet ik vond schrijvers, misschien was het gewoon de boeken die ik had, maar ja ik vond de boeken die ik in het Engels had niet zo interessant of zo.

I: Mhm.

A: Ik herinner me altijd nog Tonke Dracht en Thea Beckman, dat ik die echt heel erg leuk vond en dat ik die historische verhalen heel erg leuk vond.

I: Ok. Ja ik vind Thea Beckman ook leuk. Ik heb nu ook aan je broer Paul het boek “Kruistocht in spijkerbroek” gegeven.

A: Ja (lacht).

I: Ok, maar je hebt dus – weet je nog, wat vond je makkerlijker te lezen?

A: Nederlands.

I: Toch Nederlands in die tijd.

A: Ja, want ik heb mezelf eigenlijk zelf geleerd om in het Engels te lezen...

I: Ja.

A: ..want niemand heeft mij daarbij geholpen of zo op school.

I: Mhm.

A: En toen ik hier kwam had ik ook nog nooit in het Engels les gehad of zo, ik had alleen maar thuis Engels gesproken en boeken gelezen.

I: Ja.

A: Maar ik zat niet in het ESL, omdat ik die boeken had gelezen en toen nam ik gewoon de taal over, zo moeilijk was het ook weer niet .

I: Ja.

A: Dus ja, maar ik vond Nederlands toch wel makkerlijker.

I: Ok. Je zat daar op een Nederlandstalige school en je kwam naar hier en je kwam op een Engelstalige school. Hoe was dat?

A: Eerst was het eng. Ja, ik bedoel ik voelde me er wel thuis in in die taal, maar het was toch eng dat alles in het Engels was en ik kende al de uitdrukkingen niet en zo.

I: Ja.

A: Dus, en toen ik hier kwam was het wel anders, maar ik bedoel na twee weken had ik het ook allemaal weer door.

I: Ja.

A: Dus het hangt er gewoon van af hoeveel je, ja, hoeveel je de taal spreekt en ik kreeg ook les in het Engels, dus het kwam wel heel snel

I: Goed. En hoe vond je het voor de rest hier zo in een helemaal andere omgeving te zijn. Want je had al gezegd, je vond het leuk om te verhuizen. Toen kwam je hier. Vond je het dan nog steeds leuk om hier te zijn?

A: Ja, nee, ja. Ik was, ik weet het niet, ik was gewoon heel blij om van die twee weg te komen.

I: Toch eigenlijk ook wel jammer, hé?

A: Ja, ik weet ook nog altijd dat voor Lotte kwam was het echt heel erg leuk. Maar toen Lotte kwam, was het allemaal verpest.

I: Oei !

A: ja, nee, het was echt niet leuk meer. Maar ja, daarom was ik ook heel blij om hier te zijn. Ik had heel veel nieuwe vrienden gemaakt, dus ja, en het paardrijden ging hier beter, dus ik was heel erg blij dat ik hierheen was gegaan. En ik vond de school ook heel erg leuk, dus ja. ik was gewoon blij om hier te zijn.

I: En je hebt hier natuurlijk Engels gehad op school maar in de omgeving was het natuurlijk Duits?

A: Nou, Duits vond ik best gemakkelijk om te leren...

I: Ok.

A: ...omdat het zo nauw verbonden is met het Nederlands en omdat ik ook, ik heb een paard, en daar ga ik bijna elke dag naartoe...

I: Ja,

A: en daar spreek ik ook Duits met iedereen en ik krijg ook les in het Duits. Dus, ja dat helpt heel veel en ik bedoel, ik zou nu zeggen dat mijn Duits als ik het spreek, je zou niet zeggen dat ik vier jaar geleden hierheen ben verhuisd.

I: Dat is ook vrij vlot gegaan en het gaat al goed.

A: Ja.

I: Ok, het Duits heb je dan hier op school direct geleerd toen je hier kwam, of heb je dat door je omgeving geleerd?

A: Nou, het schrijven wel hier, maar ik denk dat het spreken toch wel door de omgeving meer heeft geholpen.

I: Ben je direct toen je hier kwam vrij snel begonnen met paard te rijden?

A: Ja, eigenlijk echt direct.

I: De ene dag op de andere ?

A: Ja.

I: En daar ging dan alles in het Duits?

A: Ja.

I: Hoe vond je dat?

A: Nou, niet zo moeilijk want het was net hetzelfde als op school. Het was gewoon een andere taal, het Duits. Soms moets ik iets in het Engels zeggen, maar nee, ik vond het niet echt moeilijk of eng.

I: Ok, had je Duits al in Nederlands gehad op school?

A: Nee.

I: Had je in Nederland nog een andere taal gehad?

A: Neen.

I: Dus echt alleen maar het Nederlands als schooltaal en dan een beetje Engels voor de boeken en door Eli. Maar je had ook geen Engelse les in Nederland gehad.

A: Nou, vanaf groep 7 of 6 hadden we het wel, maar het stelde niet veel voor. Het was nog op de basisschool, dus ja.

I: Goed. Nu dus hier op de VIS. Hoe zit het met de talen?

A: Wat bedoel je?

I: Wat spreek je in de omgeving, welke talen heb je nog op school, welke talen spreek je met de mensen hier, heb je nog contact met andere talen dan het Engels?

A: Ehm. Nou Duits spreek ik altijd in de stal zoals ik al had gezegd, op school spreek ik alleen maar Engels, met mijn vrienden.

I: Ok.

A: Ja, ik bedoel, Nederlandse les spreek ik Nederlands, soms met mijn vader als hij thuis is, in het weekend voornamlijk spreek ik Nederlands. Hij helpt mij ook soms met mijn huiswerk.

I: Ja.

A: Dan will hij dingen uitleggen in het Nederlands.

I: Ja.

A: Maar ja, ik heb natuurlijk ook Franse les, maar ja, Engels is definitief de taal die ik het meest spreek.

I: Ok, en als je hier nu de mensen die Nederlands spreken, zoals de mensen in de Nederlandse les of zo, als je die nu op de voormiddag op school in de gang ziet, welke taal spreek je daar dan mee?

A: Engels.

I: Ok, Engels.

A: Ja, want meestal zijn we in de klas. Dus ja, ik spreek gewoon Engels, ik weet het niet. Het zou raar zijn om dan gewoon in een andere taal te spreken.

I: Ok, en met je broer?

A: Engels, ook Engels.

I: En wanneer is dat veranderd?

A: Ja, kort nadat we hierheen zijn verhuisd. Toen we zoveel Engels spraken dat hier Engels onze moedertaal werd. En ja, toen is het gewoon overgegaan in het Engels.

I: Ok, want je had gezegd dat je in Nederland nog thuis Nederlands sprak.

A: Ja.

I: En toen jullie verhuisd zijn?

A: Engels.

I: Is dat veranderd?

A: Ja.

I: Dat is eigenlijk met het verhuizen veranderd.

A: Ja.

I: En met je vader dan ook of heeft hij toch geprobeerd een beetje..

A: Nee, ik heb altijd met mijn vader Nederlands gesproken.

I: Ok, en Paul ook?

A: Ja!

I: En je moeder is dus echt met het verhuizen, is zij in het Engels gevallen.

A: Ja.

I: Kan je bedenken hoe dat is gekomen?

A: Eerst wou ze met ons Engels spreken om ons een beetje voor te bereiden op de school...

I: Mhm.

A: ...en nu voor ons allemaal voelt het normaal aan. Dus we zijn niet meer teruggegaan.

I: Ok.

A: Engels is natuurlijk ook haar moedertaal, dus voor haar om Nederlands te spreken in Oostenrijk terwijl wij naar een Engelse school gaan, eigenlijk zinloos.

I: En je moeder en je vader?

A: Engels.

I: Ook Engels. Dus is dat is ook veranderd?

A: Nee, zijn spraken altijd Engels met elkaar.

I: Ok, en hoe vind jij dat dat nu echt zo helemaal veranderd is. Vind je dat jammer of vind je dat: „ja, dat is gewoon zo“ of heb je daar een mening over of?

A: Ja, het is gewoon zo. Ik vind het wel een beetje jammer dat ik niet meer zoveel Nederlands spreek, want ja, ik kan soms toch wel voorkomen dat ik naar een woord zoek.

I: Mhm.

A: We zijn ook naar universiteiten gaan kijken en ik weet ook niet of ik me zeker zou voelen om in het Nederlands te gaan studeren.

I: Ok.

A: Ik zou liever in het Engels studeren.

I: Ok.

A: Dus ja, dat vind ik jammer dat dat toch wel een beetje is weggevloeid. Maar ik vind het echt super om een kans te hebben in het Engels. Ja, ik vind de school gewoon heel erg goed, en het lesgeven is heel erg anders. Ja, nu is het gewoon zo en het voelt normaal aan.

I: Ok, ga je IB in het Nederlands doen?

A: Ja, dat ziet ernaar uit.

I: Waarom?

A: Ja, het ist och wel een deel van me, Nederlands. Dus, ja ik wil het toch wel behouden in ik denk dat als je in IB doet en je dan Bilingual diploma krijgt, dan is het makkerlijker om ook in het Nederlands te studeren dus.. ja.

I: Ok. Je zei dat je vroeger liever Nederlands las dan Engels?

A: Nu is het Engels.

I: Nu is het verandert. Hoe vind je het nu als je een Nederladns boek leest. Wat voel je daarbij of hoe vind je dat?

A: Nou, soms, ik bedoel ik vind het niet anders. Het voelt gewoon normaal aan, maar soms moet ik wel denken hoe anders de talen zijn. Ik vind, er zijn veel minder adjectieven in het Nederlands.

I: Mhm.

A: En ik vind Engels, dat het eigenlijk soms sierlijker wordt beschreven en Nederlands is wel, is gewoon een hele andere stijl van praten.

I: Ja. En vind je dat mooier of juist het Engels?

A: Ik vind allebei mooi. Soms als ik Nederlands lees, dan „oh ja, dat is heel mooi uitgedrukt en dat is het perfecte woord daarvoor en dat hebben we in het Engels niet zo“ maar soms heb ik het Engels „wow, dat wordt zo mooi beschreven en dat is het perfecte woord daarvoor“. Dus ja, ik vind het leuk allebei te kunnen lezen

I: Ok. Je zei, om even terug te komen op het thema Engels in de school, dus dat je op school Engels praat. Ben je met Nederlandstalige mensen hier ook heel erg bevriend of zie je die alleen maar op school?

A: Op school.

I: Ok, dus het is niet zo dat je in de vrije tijd Nederlandstalige mensen ziet?

A: Nee.

I: Ok, je was toch met Jet heel erg goed bevriend?

A: Ja.

I: Welke taal sprak je daarmee?

A: Ook Engels denk ik. Ja, Engels. Ik bedoel als haar ouders erbij waren toch wel Nederlands. Maar samen toch echt wel Engels.

I: Ja? Ook als jullie onderweg waren of zo?

A: Ja.

I: En als jullie nu over de Nederlandse les spraken?

A: Engels (lacht).

I: Ook Engels ?

A: Ik bedoel wat wij soms deden, heel vaak eigenlijk, als we alleen waren gingen we de hele tijd over andere talen, dus als ik een woord niet wist, ging gewoon snel over naar het Engels, dus het was eigenlijk een mengelmoesje ertussen meestal als we samen praten.

I: Ja.

A: Dus dat vond ik wel weer leuk !

I: Ja, ja want ik kan mij herinneren, ik heb met Jet nog een interview gehad voor ze vertrok,

A: Ja...

I: En zij had ook verteld dat jullie dus heel veel contact hadden, daarom weet ik dat nog, dat jullie goed bevriend waren.

A: Ja.

I: Maar ik weet dus ook niet meer uit mijn hoofd wat zij vertelde welke taal jullie spraken met elkaar.

A: Ja, ik weet het eigenlijk niet meer zo heel goed meer. Het is best wel – oh ja –het is het eerste jaar dat ze niet hier is, toch?

I: Ja, inderdaad!

A: Het is zo lang geleden bijna.

I: Ja.

A: Maar ja, soms toen we in de klas zaten dan deden we ons mengelmoesje, dan keek een van de Nederlandse kinderen ons aan en vroeg zo: „what language are you speaking?“ (lacht).

I: Ja.

A: Ja dat was wel grappig en dat was wel leuk dat ik dat met haar kon doen.

I: Ja, dus met haar had je toch ook een beetje dat je weer naar die...

A: ..allebei de talen kon spreken.

I: En dat vond je wel leuk?

A: Ja!

I: Ja, dat kan ik me wel voorstellen. Ok, dus boeken lees je momenteel dus iets liever in het Engels?

A: Ja, nee, het is alleen dat ik niet zo heel veel Nederlandse boeken heb, want in Nederland ging ik altijd naar de bibliotheek, maar nu heb ik daar niet echt, nu is er geen bibliotheek. Dus als we Nederlandstalige boeken kopen, dan doen we dat als we in Nederland zijn, maar dan gaan we ook geen 50 boeken kopen. Dus, ja ik heb er wel soms een paar van mijn familie in Nederland, die sturen ze ook soms. Maar ja ik heb gewoon niet zo heel veel boeken.

I: Maar als je nu hetzelfde boek zou hebben in het Engels en in het Nederlands?

A: Engels.

I: Dan zou je het in het Engels lezen hè?

A: Nou, het hangt ervan af wat de originele taal is, zou ik zeggen.

I: Ja.

A: Want als de originele taal het Nederlands is, dan zou ik het in het Nederlands lezen.

I: Ok, en dan zou je het niet in het Engels lezen?

A: Nee.

I: Ok. Ehm, welke taal denk je dat in de toekomst voor jou belangrijk gaat zijn?

A: Engels.

I: Engels?

A: Ja.

I: Op alle gebieden?

A: ja, want ik wil graag rechten studeren in Engeland, en ik wil internationaal doen en dat ist toch allemaal in het Engels.

I: Ok, goed. Stel dat je in tien jaar kinderen krijgt,

A: Mhm.

I: In welke taal ga je die opvoeden?

A: Hangt er vanaf met wie ik getrouwd ben.

I: Ok. Stel je voor het is een Engelstalige.

A: Dan zou hij Engels spreken en ik Nederlands.

I: Ok, stel het is een Nederlandstalige.

A: Ik Engels, hij Nederlands.

I: Stel jullie zijn in Frankrijk.

A: Hij Frans, ik , ja Engels toch wel denk ik.

I: Ja?

A: Hangt ervan af ook wat ik studeer, want als ik dan in Nederland studeer en daarna makkerlijker in het Nederlands spreek, dan ja, dan misschien toch ook wel Nederldans. Maar ja, ik weet niet of drie talen misschien te veel zou zijn, want, ja ik bedoel ik zou het wel proberen als het dan fout ging, dan zou het toch wel in het Engels.

I: Hoe komt het dat je eerder voor het Engels zou kiezen?

A: Omdat het toch wel een universelere taal is denk ik dus. Ja.

I: Ja, klopt, aan de andere kant kun je ook zeggen, Engels gaan de kinderen sowieso leren op school, Nederlands niet.

A: Ja, nou dan geef ik gewoon een voorsprong dat het dan echt vloeiend wordt.

I: Dus toch in de richting van het Engels. Ok. Dan gaat het wel moeilijker worden om te communiceren met grootouders of zo, of niet? De ouders van je vader, spreken die Engels?

A: Nee. (lacht)

I: Goed, dus die zouden dan niet met elkaar kunnen praten.

A: Ja, maar dat was ook op mijn ouders bruiloft zo. Dus, ik bedoel hun twee ouders kunnen ook niet met elkaar communiceren wan mijn vaders ouders komen van het platteland en die zijn, ja die waren erg arm toen hij is geboren. En toen hebben ze een heel bedrijf opgebouwd, nu hebben ze wat meer, maar ik bedoel ze hebben niet een heel goede opleiding of zo. Dus nee.

I: Goed nou, stel nu dat je inderdaad – we blijven bij dat ideetje dat we hebben, je zit in Frankrijk, je hebt een Franstalige man, en je spreek met je kinderen Engels.

A: Mhm.

I: Zou jij dan iets doen om je Nederlands bij te houden of zou je denken dat je het eigenlijk niet nodig hebt. Want denk je dat je zou doen?

A: Ja, ik zou proberen om met de kinderen gewoon ook Nederlands te spreken.

I: Ok.

A: Ik zou willen dat ze alletwee talen zouden kunnen.

I: Ok, en als je nu merkt dat lukt niet?

A: Ehm, ja ik weet niet, Nederldanse boeken lezen, Nederlandse kranten lezen. Ik zou toch wel proberen het bij te houden. Want, ja, ik heb toch heel lang in Nederland gewoond en als ik daar ben wil ik me niet voelen als buitenlander, dus dat zou ik niet willen kwijtraken.

I: Ja dat kan ik begrijpen. Stel je voor dat je een taal zou mogelijk kiezen om te leren, een die je niet kent. Welke zou je kiezen?

A: Italiaans.

I: Ja? Waarom?

A: Omdat ik het een mooie taal vind, en mijn tante woont daar ,en als ze dat spreekt, vind ik dat gewoon heel leuk.

I: Ok. Goed. Muziek. Naar welke muziek luister jij het liefst?

A: Geen Nederlandse muziek (lacht)!

I: Wat vind je van Nederlandse muziek?

A: Zo lelijk! Nou ik weet altijd nog dat we in de schoolbus naar Frans Bauer luisterden. En ik bedoel, ik vind het wel grappig, maar nee, ik vind Engelse muziek toch wel veel veel mooier (lacht)!

I: Ok, goed. En de kinderliedjes, welke kinderliedjes vind je leuk?

A: Ik ken eigenlijk geen Nederlandse kinderliedjes.

I: Nee? Alhoewel je toen je klein was in Nederland hebt gewoon.

A: Ja, maar nee, ik ken er eigenlijk geen.

I: En ken je Engelse kinderliedjes.

A: Nee, eigenlijk ook niet.

I: Maakt echt niet uit hoor!

A: Ik ken geen kinderliedjes (lacht)!

I: Nog even een vraag over boeken. Als je een boek zou schrijven...

A: Engels, want daar kan ik me beter in uitdrukken denk ik, dus ja. Want ik denk ook helemaal in het Engels.

I: Ok. Vind je dat eigenlijk jammer?

A; Nee, want als ik in Nederland zou wonen, dan zou ik weer in het Nederldands gaan denken, dus ik vind het niet zo heel erg erg, want ja ik zou het ook weer terug kunnen schakelen.

I: Ok, dus je ziet je eigenlijk in het Engels en in het Nederlands een beetje gelijkaardig aan, het hangt ervan af waar je woont.

A: Ja.

I: Ok. Ik heb nog één opdracht voor jou. Je mag namelijk gaan kleuren.

A: Ok.

I: Je hebt hier een paar kleurtjes. Ik ga je vragen dat je voor elke taal een kleur kiest en dat kleur je in het silhouet van het mannetje. Kleur het waar je denkt dat het het beste thuis hoort.

Schrijf eronder erbij welke taal welke kleur is. Neem je tijd.

A: Mag ik het helemaal inkleuren of?

I: Je mag helemaal kiezen. Doe maar zoals jij het wilt.

(tekent)

I: Ok, vertel eens.

A: Ik zou zeggen dat Engels mijn hoofd en mijn bovenlichaam is. Ik denk in het Engels en het is ook mijn taal geworden dus daarom ook het bovenlichaam, het hart.

Nederlands is er nog wel, het is ook een groot deel van me maar het is toch wel dieper gezonken. Vandaar mijn benen.

Eén arm is in het Duits omdat ik toch wel nog heel veel contact heb in het Duits. Ik denk dat het toch ook een groot deel van me is en ik vind het ook leuk om te spreken.

En dan denk ik een halve arm Frans. Dat is niet zo groot en ben ik ook niet zo goed in.

I: Ok. Je zei dat je naar Engeland gaat verhuizen, wat ga je dan met je Duits doen?

A: Ik vind het jammer maar ik denk niet dat ik het extra zal oefenen.

I: En je Nederlands? Je hebt je IB afgesloten en je gaat beginnen Engels te studeren. je hebt geen Nederlandse les meer. Wat ga je dan doen, ga je er iets mee doen?

A: Ik denk niet dat ik er iets ga mee doen. ik ga ook vaak naar Nederland toe dan om familie en vrienden op te zoeken dus ik denk niet dat het weg zal vallen. Ik ga er wel geen lessen meer voor volgen. Want ik heb toch 2 jaar op IB intensief Nederlands gedaan dus ik denk niet dat ik het echt helemaal zal vergeten.

I: Ok. Bepaalde reden voor de kleurkeuze?

A: Neen.

I: Gewoon toeval?

A: Ja.

I: Ok. Bedankt!

8.3.2. Bella

I: Nou ok, ik denk dat het nu wel lukt. Weet je waarover het gaat?

B: Niet helemaal.

I: Goed, nou ik doe een onderzoek naar de taalsituatie van Nederlandstalige kinderen op een internationale school in Wenen

B: Ok.

I: En hoe hun moedertaal nog steeds van belang is of niet meer van belang is in hun leven, of dat ze die nog veel gebruiken of ze die niet meer veel gebruiken, van die dingen.

B: Ok, ja.

I: Ja? We gaan er zo mee beginnen dat jij gewoon eens over je leven vertelt. Vanaf het begin af aan. Vertel dus gewoon alles wat je denkt wat met de talen te maken heeft, wat relevant is, wat je denkt dat belangrijk is.

B: Ja.

I: Doe maar,

B: (lacht)

I: Vertel maar wat je wil, elk klein verhaal, elk groot verhaal wat je denkt. Ja? En ik ga eerst eens beginnen luisteren, ik ga een paar notities maken en dan zullen we er meer over praten

B: Ok.

I: Ok? Goed!

B: Nou, ik ben gewoon in Nederland geboren en ik heb daar 7 jaar gewoond. E toen zaten we op een Nederlandse school maar het was ook, ja ik weet niet precies hoe het zat, maar het was ook een beetje, toch waren er ook Engelse mensen op de school, en ze hadden ook echt Engelse les, en wat wij gewoon normaal Nederlands hadden. En, maar wij hadden wel alles in het Nederlands. En, ja toen zijn wij, toen we 7 waren, zijn we naar Italië verhuisd, en daarbij echt Engels geleerd.

I: Mhm.

B: En toen zaten we op een internationale school dus.

I: Ja.

B: En, ja. Toen hebben we, ohja, ik heb ook Italiaans geleerd, maar dat kan ik nog steeds zo een beetje praten, maar dat is wel moeilijk (lacht).

I: Ja.

B: En, ja. Dat was Italië.

I: Ok!

B: Toen, we hebben daar vier/vijf jaar gewoond en, nou nu zijn we net bijna 3 jaar in Oostenrijk.

I: Mhm.

B: En, nou ja, ik vind het hartstikke leuk.

I: Ja?

B: Ja, dat vind ik echt wel leuk. En, maar dit is ook echt de eerste 3 jaar dat we echt Nederlandse les hebben,

I: Ok

B: Want wij deden altijd Edufax, ik weet niet of je dat wist, maar dat is altijd heel saai.

I: Dat heb ik al eens gehoord.

B: Vreselijk (lacht).

I: Ja, daar zit je altijd achter de computer, hé?

B: Inderdaad, ja. Maar, ja dat is het zo wel een beetje.

I: Ok. Goed, nou je hebt, je bent dus geboren in Nederland. Heb je nog, je hebt natuurlijk een zus, maar heb je nog broers?

B: Ik heb een halfzusje en twee halfbroertjes.

I: Ok, en waar wonen die nu?

B: In Nederland met mijn vader.

I: Ok. En dan heb je natuurlijk je zus Ilse.

B: Ja.

I: Goed. Je vader en je moeder zijn alletwee uit Nederland?

B: Ja.

I: Ok. Goed, nou je vertelde dat je dus in Nederland bent geboren. Hoe was dat dan in de eerste jaren van je leven, ben je daar ook naar

een kleuterschool gegaan, of naar een kribbe of zulke dingen.

B: Ja, maar ja, nee dat was gewoon heel normaal eigenlijk.

I: Alles in het Nederlands?

B: Ja.

I: Goed. En dan ging je naar school en je vertelde daarnet dat er ook Engelse leerlingen waren. Vertel daar nog eens een beetje meer over, over die tijd op school. Kan je je daaraan nog herinneren?

B: Ehm, ja een beetje. Ik weet gewoon, ja, ik weet niet precies hoe het zat, maar er was echt iets met een hele opleiding in het Engels.

I: Mhm.

B: En, ja ik weet niet meer precies hoe het zat, maar ik weet wel altijd, ik probeerde altijd met hun te praten en zo, dat ging altijd wel heel moeilijk, maar...

I: Ok, dus die leerlingen spraken alleen Engels?

B: Ja, en die leerden zoals wij Engels leerden, leerden zij het Nederlands.

I: Dus het was eigenlijk een tweetalige school?

B: Ja.

I: Ok. Jullie probeerden daar dus mee te praten, in welk taaltje was dat dan dat jullie dat probeerden?

B: Nou dat(lacht) weet ik niet precies.

I: Zo een mix?

B: Ja, dat zeker.

I: Ok, maar daar heb je dus de eerste keer contact gehad met het Engels.

B: Ja.

I: Ok. En je hebt ook wel geprobeerd te praten en zo?

B: Ja.

I: Vond je dat leuk, weet je dat nog?

B: Ja, voor wat ik mij herinner vond ik het wel leuk, ik vond het heel apart, ik wist niet precies wat ze daar deden of zo (lacht).

I: Ja.

B: Maar ik vond het wel hartstikke leuk

I: Ok, goed. Toen werd je 7 en je ging naar Italië. Hoe vond je dat?

B: Eh,ik was heel boos.

I: Ok .

B: Ik wou niet weg (lacht).

I: Ja.

B: Maar uiteindelijk ja, vond ik het hartstikke leuk. En het was zo anders, van ook de hele school en naja, het hele land is zo anders.

I: Ja, dat kan ik me voorstellen.

B: En nou, ja dat was wel echt heel leuk ja.

I: Ja, dus je was er eerst heel boos over maar toen je er dan toe kwam vond je het toch wel spannend.

B: Ja.

I: Ja, en hoe vond je dat dat er plotseling een andere taal rond je werd gesproken?

B: Eh, ja.

I: Namelijk echt heel veel verschillende talen.

B: Ja, precies.

I: Want op school had je het Engels, en buiten school had je het Italiaans waarschijnlijk, en dan ging je thuis waarschijnlijk nog steeds Nederlands praten?

B: Ja.

I: Hoe vond je dat?

B: Eerst?

I: Of wat kan je je herinneren?

B: Voor wat ik me kan herinneren vond ik het heel apart maar ik vond het ook wel heel interessant, want ik wou weten wat die mensen allemaal zeiden maar ik kon het niet echt verstaan.

I: Mhm.

B: En vooral toen ik net Engels ging leren toen had ik ook echt, naja, vriendinnen die alleen Engels, die steeds gewoon Engels praatten.

I: Mhm.

B: En ik probeerde altijd gewoon mee te praten, mee te kletsen, het ging heel moeilijk maar ik vond het wel heel interessant.

I: Ja. Ok. Maar je probeerde het toch altijd wel weer?

B: Ja.

I: Ok. Dus je had ook Engelstalige vrienden hoe ging dat in het begin met de communicatie?

B: Nou, het ging een beetje van, ja wat ik wel herinner, er was 1 Nederlands meisje bij ons in de klas, en zij was eigenlijk mijn beste vriendin,

I: Ok.

B: en, ja maar het was wel heel moeilijk...

I: Mhm.

B: Ik weet niet, die eerste paar weken had ik niet zo veel vriendinnen of zo, want ik kon niet echt...

I: Ja, ok, nou je moest ze ook eerst leren kennen...

B: Maar het Engels ging heel snel, het Engels leren.

I: Ja? Nou dat kan ook dat het is omdat je daarvoor al een beetje contact hebt gehad met het Engels.

B: Ja, precies.

I: En dan ja, je wordt dan toch in het koude water gegooid.

B: Ja.

I: Nou en je moet dan ook gewoon Engels praten, want anders kom je niet mee.

B: ja

I: Ok, en in welke taal praatte je met je zus?

B: Een beetje Engels en Nederlands door elkaar.

I: Ok, dat was toch toen al een mix.

B: Ja (lacht)!

I: Maar dat stoorde je niet zo waarschijnlijk. Had je daar voor de rest nog contact met mensen buiten school of met vrienden van school of hoe was dat voor de rest ginder in Italië, je leven, wat deed je zo?

B: Ehm, wat ik me herinner, we hadden heel veel slaapfeestjes met onze vriendinnen...

I: Mhm.

B: ...en dat was altijd heel gezellig. Ik had niet echt een vriendin of vriendinnen buiten school. Ik had wel mijn buurmeisje. Zij kwam uit Engeland en nou dat was ook heel leuk. Maar voor de rest waren het echt vriendinnen van school.

I: Ok, en daar praatte je dus welke taal mee?

B: Engels. Ja, en toen we dan Italiaans gingen leren kwamen er Italiaanse woordjes door.

I: Ja, die komen er dan bij als je fier bent dat je een woordje kent, dan moet je dat even brengen.

B: Ja, precies (lacht).

I: Ja, en voor de rest activiteiten buiten school, dat je naar de dansles ging of ging zingen, dat deed je minder?

B: Ja, in Italië deed ik dat gewoon niet.

I: Mhm.

B: Ja.

I: Dus je kwam eigenijk niet echt in contact met die Italiaanse bevolking?

B: Nee, niet echt, behalve die mensen die om me heen woonden...

I: Ja.

B: ...die zag ik wel als ik met mijn hond ging lopen...

I: Ja.

B: ...of als ik naar de supermarkt ging of weet ik veel.

I: Mhm

B: Nou, toen wel, maar voor de rest niet echt.

I: Voor de rest niet?

B: Nee.

I: Ok, vond je dat jammer of vond je Engels wel genoeg, want je zat natuurlijk wel in een Italiaanse omgeving?

B: Ja, nou ik vond Italiaans altijd soms best wel eng ook.

I: Hoe komt dat?

B: Ja, nou dat weet ik niet. Het zijn.. gewoon de taal als je die helemaal niet kent, dan komt niet zo heel erg lief over. Tenminste voor mij kwam het niet heel lief over

I: Ja.

B: Maar toen ik het begon, eigenlijk Italiaans begon te praten en ook dingen begreep, toen vond ik het wel leuk om met andere mensen te gaan praten in de supermarkt of zo.

I: Ja.

B: En iets bestellen deed ik altijd dan in het Italiaans want dat kon ik.

I: Ja, dat is dan wel leuk,hè !

B: Ja!

I: Ging dat zo snel als het Engels?

B: Nee, maar het ging ook wel behoorlijk snel,...

I: Mhm.

B: ...vooral vergeleken met nu als ik Frans leer, Italiaans ging veel sneller, ik weet niet waarom maar...

I: Ja, nou waarschijnlijk, je was ten eerste jonger, en je zat in een Italiaanse omgeving, dus dat is wel een groot verschil.

B: Ja, klopt.

I: Ok. Had je voor de rest nog talen op school in Italië, of was het echt alleen Engels, Nederlands – nee, Nederlands had je niet?

B: Nee, het was Engels en Italiaans.

I: Ja, precies. En voor de rest nog een taal?

B: Nee, omdat we nog Engels aan het leren waren hadden we geen Spaans of Frans.

I: Mhm.

B: Maar de andere, nou, onze andere leerlingen hadden wel Spaans of Frans, konden ze kiezen.

I: Ja.

B: Maar wij niet.

I: Jullie niet. Nou, toen kwam de boodschap dat jullie weer gingen verhuizen. Wat was er dan, hoe voelde je je?

B: Nou, ik vond het heel vervelend dat we weer gingen verhuizen. Maar toch deze keer vond ik het ook wel echt heel leuk.

I: Mhm.

B: Want ik dacht, nou ja ik, toch begin je dan opnieuw, en het is altijd zo anders.

I: Mhm.

B: En je kan alles weer ontdekken om je heen, en ik vind talen leren nu hartstikke leuk en dan is het gewoon ook leuk dat ik nieuwe talen ging leren.

I: Ja.

B: Terwijl ik het Duits, nou ik vind het niet de mooiste taal.

I: Nou ja, daar bestaan verschillende meningen over (alletwee lachen)!

B: Nee, maar ik vond het toch wel heel leuk.

I: Ja, ok. Hoe was het toen je dan naar hier kwam. Hoe was je eerste indruk? Vertel eens over je eerste ervaringen en indrukken.

B: Ik vond het heel groen, zo groen. Overal groen (lacht).

I : Groen? (lacht)

B: Ja. En ik vond de mensen eerst heel onvriendelijk.

I: Mhm.

B: Maar ook omdat, wij wonen in Klosterneuburg...

I: Mhm.

B:...dus zoveel mensen zagen wij niet.

I: Mhm.

B: Maar onze school heeft een buddy- system dus als je nieuw bent, krijg je een buddy en die helpt je gewoon. Hij schrijft jouw e-mails voordat je komt, en als je hier komt helpen ze je in de school en dat soort dingen.

I: Ja.

B: En, ja toen hadden we twee hele goede vriendinnen van ons nu, die waren onze buddies, en die hadden we gelijk toen we hier waren, 2 dagen erna, ontmoet.

I: Ja.

B: Dus dat was hartstikke leuk!

I: Ja, nou dat was dus zeker een goede start in het nieuwe leven.

B: Ja, precies. Nou en het was zomer dus we hebben zulke leuke dingen gedaan.

I: Ja. En dat waren buddies van waar. Waar kwamen die vandaan. Van school?

B: Ja, van school.

I: Ok. Dus jullie sparken daar direct Engels mee?

B: Ja, maar ze waren beide, ze zijn beide oorspronkelijk half Nederlands.

I: Mhm.

B: En één praat ook Nederlands, de andere niet maar ze verstaat wel heel veel.

I: Ok.

B: Dus, ja wij voelden ons gelijk heel, nou ja, alsof we elkaar bijna al kenden of zo.

I: Ja, ja. Dat vond je wel leuk?

B: Ja, harstikke leuk.

I: Toch iets bekends dan, dat is zeker leuk!

B: Ja.

I: En, hoe is het hier op school met je talen?

B: Nou, ehm (lacht). Nou Engels en Duits vind ik harstikke leuk, en dat gaat ook heel goed. Frans gaat ook wel goed, maar ik vind het gewoon een minder interessante taal, niet omdat het geen leuke taal is, maar meer omdat mijn juf is niet de leukste (lacht)

I: Ja, ok, dat speelt toch altijd mee.

B: Ja, precies, want ik heb die taal gekozen omdat ik het echt een zo mooie taal vind, na en nu leer ik het echt gewoon helemaal niet zo goed.

I: Wat jammer!

B: Ja, heel jammer. Want ik wou het echt heel graag leren.

I: Ja.

B: En, nu gaat het zo langzaam. Maar dat is ook omdat ik het ben gewend, Italiaans en nu Duits dat leer je zo snel omdat in je omgeving iedereen spreekt die taal.

I: Ja, en plots leer je het heel ver vandaan en dan is het moeilijker

B: precies. Maar ik vind het wel allemaal, het zijn wel hele leuke vakken en ik ben blij dat ik het heb gekozen. Want talen, ja ik vind het echt wel leuk talen leren.

I: Hoe vind je het dat je hier Nederlandse les hebt. Je mag heel eerlijk zijn (beide lachen).

B: Heel vaak zie ik er tegenop, niet zo zeer omdat het Nederlandse les is, maar omdat ik het na school moet doen en niet naar huis kan, maar ik vind Nederlandse les eigenlijk best wel leuk.

I: Ja?

B: Ja, ik zie er wel tegenop, maar als ik in die les zit, we hebben altijd wel lol en...

I: ...dan is het toch niet zo erg als het eigenlijk lijkt?

B: Ja, precies.

I: Ja.

B: En ja, ik leer heel veel, vooral vergeken met Edufax (lacht).

I: Ja, dat kan ik me voorstellen.

B: Ja, dus dat vind ik ook wel heel, daar ben ik ook blij mee.

I: Ja, had je graag in Italië ook Nederlandse les gehad?

B: Ehm, dat weet ik niet, omdat ik al, naja, toch 2 talen echt aan het leren was.

I: Mhm.

B: Weet ik niet of, misschien was het teveel, maar als ik, ja, als ik kon dan, ja, misschien was het wel goed, of was het wel beter,

I: Ok, het was dus gewoon ook niet mogelijk, Nederlandse les daar?

B: Nee.

I: Dus daarom het Edufax-programma?

B: Ja.

I: Wat je dus blijkbaar helemaal niet leuk vond?

B: Nee.

I: Nou, dan is het hier zeker beter als je gewoon in de les zit.

B: Ja ja. Veel beter.

I: Dat is dan toch leuker. Heb je het gevoel dat je Nederlands beter is geworden met die lessen, vergeleken met Edufax?

B: Ja, veel beter!

I: Ja ? toch wel?

B: Ja!

I: En vind je dat leuk of denk je van “ja het is beter geworden maar dat is nu, ja”?

B: Nou, ik vind het hartstikke leuk. Vooral als ik gewoon zie, dan nieuwe woorden en meer, en dan ga ik ze ook gebruiken...

I: Ja.

B: Dat vind ik hartstikke leuk. Maar ik vind het altijd wel moeilijk om dan echt goed Nederlands te gaan praten als je de hele dag Engels praat.

I: Ja.

B: Als ik thuis kom, dan wordt het een beetje, dan maak ik er mijn eigen taaltje van.

I: Ja (lacht) dat ken ik ,dat doe ik soms in het Duits en het Nederlands.

B: Ja (lacht).

I: Ja, dat is moeilijk, vooral als je dingen dan in het Engels meemaakt en dan moet je dat plotseling vertalen.

B: Ja.

I: Dan vind je de woorden niet, en dan kan je het niet zo overbrengen zoals je dat graag zou doen.

B:Ja, precies.

I: Ehm, welke taal praat je met de mensen hier op school, met je vrienden of zo? Welke vrienden heb je, heb je alleen Engelstalige vrienden, heb je ook Italiaanse vrienden, Nederlandse vrienden?

B: Ehm, ik heb heel veel Nederlandse vriendinnen.

I: Ja.

B: En, ja, als ik met andere vriendinnen ben en met hun, dan praat ik wel Engels want anders vind ik het ook niet zo leuk voor die andere vriendinnen...

I: Ja.

B: ...maar als ik alleen met hun ben, dan praat ik wel echt Nederlands.

I: Ja?

B: Ja.

I: Consequent?

B: Ja.

I: Dus als je hen op de gangen ziet dan is het toch even in het Nederlands om “hallo, hoe gaat het?” te zeggen?

B: Ja!

I: Ja.

B: En dat vind ik ook heel leuk omdat mensen om me heen het dan niet helemaal verstaan en zo “huh” kijken.

I: Ja.

B: En ik heb ook een Italiaanse vriend,

I: Mhm.

B: en ja daar praat ik heel veel Engels mee, maar als het kan vind ik het hartstikke leuk om met hem Italiaans te praten.

I: Ja, en lukt dat dan nog goed?

B: Ja.

I: Ja?

B: Ja, eigenlijk wel, daar ben ik altijd heel blij mee want ik denk altijd van:" Oh, wat ga ik nu zeggen?"

I: Ja, dat kan ik me voorstellen dat je dat leuk vindt.

B: Ja.

I: En met je zus, hoe is dat? Welke taal praat je met haar?

B: Nou, als ik het over mijn dag heb op school en dat soort dingen, dan wordt het wel echt Engels, want ik heb inderdaad alles in het Engels gedaan de hele dag...

I: Ja.

B: Dus dan vind ik het makkeliijjk om het in het Engels te vertellen. En als iemand iets tegen me zegt dan is dat ook in het Engels als ik het vertel. Maar als ik gewoon normaal met Ilse praat dan is het echt wel Nederlands.

I: Ja.

B: Ja! En soms komen er wel Engelse woorden tussen (lacht)!

I: Nou, dat hoort erbij!

B: Ja.

I: Wat vind je leuker om te praten, zou je dat kunnen zeggen?

B: Ehm, Engels gaat iets makkelijker.

I: Ok.

B: Dus daarom vind ik het ook wel leuker want het gaat echt, ja,...

I: ...het gaat iets vlotter?

B: Ja, precies. Maar toch ik vind alle talen echt wel leuk om te praten, vooral omdat het zo verschillende zijn,

I: Ja.

B: ...dat vind ik leuk.

I: Ja. Ehm, welke boeken lees je het lliefst? Wat is je lievelingsboek b.v.?

B: Ehm,

I: Nu, onafhankelijk van de taal, gewoon je lievelingsboek, wat je het liefst hebt gelezen?

B: Ehm, het was "Gone" en het was, ja het is heel apart, maar dat vond ik juist leuk, het was heel anders, en het ging over een wereld met alleen maar mensen onder de 15.

I: Mhm.

B: En hoe ze naja, dingen deden en hoe ze gewoon overleefden.

I: Ok.

B: En ja, ik vond het heel anders, want normaal lees ik niet zulke boeken,

I: Ja, wat lees je normaal?

B: Echt meidenboeken (lacht)!

I: Waar je niet te veel bij moet denken (lacht)?

B: Precies, ja dat leest gewoon zo makkelijk.

I: Ja (lacht)!

B: Maar ja, dat was dus mijn eerste hele, ehm, heel andere...

I: ...genre?

B: Ja, genre, precies, en dat vond ik heel leuk, en het was heel mooi geschreven ook.

I: In het Engels?

B: In het Engels, ja.

I: Ok.

B: Ja. Maar het was ook niet te moeilijk dat vind ik anders vreselijk als ik de helft van de dingen niet begrijp.

I: Ja.

B: (Lacht) Dus nee, ja, ik vond het echt heel leuk.

I: Ok. En boeken in andere talen. Lees je dat ook of probeer je of lees je het liefst Engels, of lees je ook wel graag in het Nederlands?

B: Ik lees het liefst in het Engels of het Nederlands.

I: Ok.

B: Dat maakt mij niet zoveel uit, als het maar een leuk boek is.

I: Mhm.

B: Maar de andere talen dat wordt het niet, dus (lacht).

I: Ok... maar of het nu Engels of Nederlands is dat maakt je niet uit?

B: Nee.

I: Ok, welke boeken heb je thuis?

B: Hoe bedoel je?

I: Heb je meer Nederlandse boeken, heb je meer Engelse boeken?

B: Meer Nederlandse.

I: Meer Nederlandse boeken? Hoe komt het?

B: Omdat ik toch heel vaak als ik naar Nederland ga, dan koop ik echt boeken, die, nieuwe boeken,die net in zijn, of mijn familie koopt dan boeken voor ons, mijn familie.

I: Mhm.

B: En ik ga minder snel naar, gewoon naar een Engelse bibliotheek en een boek kopen of zo.

I: Ja. Ok, muziek, naar welke muziek luister je het liefst?

B: Naar echt popmuziek, of jazz vind ik ook heel leuk.

I: Mhm!

B: En ehm, ja ik vind alles wel leuk...

I: Ja.

B: ...maar ik vind toch als iemand het hele liedje gaat rappen, dat vind ik niet leuk.

I: Dat is dan iets te (lacht).

B: Ja (lacht)!

I: En qua taal, maakt het je uit in welke taal het is?

B: Ehm, normaal vind ik het het leukst gewoon in het Engels want er zijn ook meerdere liedjes in het Engels, maar ik heb ook echt liedjes in het Italiaans die ik heel leuk vind, en ook in het Nederlands en in het Frans. Ja.

I: Ja.

B: En soms ook wel eens in het Spaans, weet je het ligt, als ik een leuk melodietje vind.

I: Ja, dus het maakt dus eigenlijk niet uit welke taal het is?

B: Nee.

I: Maar het melodietje?

B: Ja, inderdaad.

I: Ok. Nou stel eens dat je een taalcursus wint.

B: Ok?

I: Welke taal zou je willen leren?

B: Eeehm. Chinees.

I: Chinees?

B: Ja.

I: Hoe komt het?

B: Omdat je, het wordt wel een beetje een wereldtaal.

I: Mhm.

B: En, ehm, ja, het lijkt me zo leuk, het is zo anders dan wat ik nu allemaal ken.

I: Ja ,dat klopt.

B: En, ja. Ik vind het, ja, het wordt dan gewoon heel wat anders, dat lijkt me gewoon iets heel leuks.

I: Ok, goed. Wat denk ik je in de toekomst, met welke talen ga je het meest te maken hebben?

B: Met het Engels denk ik, en met gewoon Nederlands, gewoon met mijn familie en zo.

I: Ok, maar Nederlands dus eerder privé met familie en vrienden en niet in het werkgebied?

B: ja

I: Ok, wat wil je gaan doen, weet je dat al?

B: Geen idee!

I: Ja, nou ik was ook zo. Maar ja.

B: (lacht).

I: Ok, maar toch heb je gevoel dat je met Engels meer gaat doen?

B: Ja.

I: Als je nu in 10 jaar, 20 jaar kinderen gaat krijgen,

B: Mhm.

I: ... in welke taal wil je ze het liefst opvoeden?

B: In het Nederladns

I: Toch in het Nederlands?

B: Ja, en dan ook wel met het Engels erbij, vrij snel. Maar toch wel echt Nederlands, want ik ben wel helemaal Nederlands, 100% Nederlands.

I: Ja, ok. Dus dat is dan toch wel, daar is voor jou geen sprake over om het in het Engels te doen?

B: Nee. Ja, inderdaad.

I: Dus dan is de taalbetekenis toch wel heel hoog.

B: Jajaja!

I: Wat zou je sowieso zeggen als ik je nu direct vraag welke taal is het belangrijkst voor je, welke vind je het mooist wat zou je dan zeggen? Welke taal vind je het belangrijkst in jouw leven, dus voor jezelf, dus niet wat de anderen zeggen vanwege het is een wereldtaal en zo, maar voor jezelf.

B: Engels, echt wel.

I: Ja?

B: Ja, ook, nou ja, ik weet zeker dat ik gewoon in het Engels wil studeren.

I: Mhm.

B: En dat dat ook mijn carrière wordt echt in het Engels

I: Mhm.

B: En ehm, ja maar toch ik vind het ,het is wel een mooie taal maar ik vind het niet de mooiste taal of zo, maar ik vind het wel een heel erg belangrijk taal vooral voor mij.

I: Ok. En het Nederlands, welke plaats krijgt die?

B: Het Nederlands, nou het blijft wel belangrijk, want ik vind het altijd ja, ik vind ook heel leuk.

I: Mhm.

B: Het Nederlands. Maar, ehm, ook voor als ik weer terug naar Nederland wil, dan spreek ik gewoon nog wel Nederlands en dat vind ik ook wel heel belangrijk want ik wil niet terug gaan naar Nederland en dan ken ik geen woord meer of zo.

I: Ja. Nee, dat is inderdaad wel heel jammer dan.

B: Ja, precies.

I: Vooral als je dan niet meer met je familie kan praten dan wordt het lastig.

B: Ja, inderdaad.

I: Ja!

Ik heb nu een kleine opdracht voor jou. We gaan een beetje kleuren. Je mag al je naam opschrijven en hier zijn de kleurtjes.

Ik ga je vragen dat je voor elke taal een kleur kiest en het probeert te plaatsen in dat mannetje. Welke plaats die taal krijgt voor jou. Bijvoorbeeld: welke taal praat je met je familie, welke taal praat je met je vrienden, welke taal praat je op reis, welke taal je in de toekomst belangrijk vind, welke taal het belangrijkste is voor jou, … Van al die dingen. Probeer ze te plaatsen in het mannetje. Dat mannetje mag vol gekleurd zijn, maar het hoeft niet. Kies maar hoe je het doet. Schrijf er wel bij welke kleur voor welke taal staat.

B: Ok.

I: Succes!

B: Ok.

(tekent)

I: Ok, leg eens uit. Waarom heb je het hoe gedaan.

B: Dit wordt hier mijn 'amazing french'. Als ik in

Frankrijk ben, zou ik de mensen echt in het Frans begroeten en ik zou ook in het Frans bestellen. Maar ik zou niet echt vloeiend met iemand kunnen praten.

Duist is hier omdat ik het nu echt aan het leren ben. En ik wil het ook graag goed leren dus het zit allemaal nu in men hoofd. Ik hoop ook, ja, ik denk Duits blijft wel altijd. Beetje zoals Nederlands, dat gaat ook niet helemaal weg. En Duits, ja, het ligt ook dicht bij elkaar. En ik hoop dat ik ook vloeiend word in het Duits.

Italiaans had ik hier. Ik denk niet dat ik het nog heel vaak ga gebruiken. Soms als ik het leuk vind. Maar het blijft wel altijd bij me, denk ik. Het is een taal waarvan ik hoop dat ik het niet vergeet. En daarom ga ik het ook soms, voor de grap, met men moeder Italiaans praten.

Nederlands heb ik hier. Omdat, ja, ook omdat het bij me blijft. Ik praat het ook wel soms, ligt er wel aan met wie. Maar op het moment is het niet mijn beste taal, het is niet de taal die ik het meeste praat.

Engels wel. Engels zit gewoon echt in mij. Engels vergeet ik nooit en dat blijft gewoon altijd.

I: Je zegt nu dat het Nederlands niet je beste taal is. Vind je dat jammer?

B: Ja en nee. Ik vind het wel jammer natuurlijk maar toch kan ik Nederlands praten en schrijven en ik versta ook heel veel. Ik vind het gewoon best wel makkelijk, niet alles maar toch veel.

Ik weet gewoon dat ik niet de beste in Nederlands ben. Ik vind het wel jammer maar ik leer het wel. Het komt goed.

I: Ok. Dan denk ik dat we klaar zijn voor nu. Hopelijk vond je het een beetje leuk om over je talen te praten.

8.3.3. Ilse

I: Weet je waarover het gaat?

ILSE: Neen, geen idee.

I: Ik schrijf mijn scriptie op de universiteit en ik ga het hebben over Nederlandstalige kinderen in een internationale school in Wenen en over hun taalsituatie, dus welke talen ze spreken, hun moedertaal, welk belang de moedertaal nog heeft, of het niet meer zo belangrijk is, hoe het in de toekomst gaat zijn…Dus een beetje over al je talen en we gaan er gewoon zo mee beginnen dat je vertelt over je leven vanaf het begin tot nu en alles wat je denkt dat relevant is, wat met je talen te maken heeft en wat je ervan vindt….vertel gewoon maar alles, de kleine dingen, de grote dingen, gewoon alles wat in je opkomt…

ILSE: Is goed, ok. Toen ik zeven was, zijn wij naar Italië verhuisd. Ik heb zeven jaar in Nederland gewoond. Toen zijn we ook gewoon naar een Nederlandse school geweest. Maar toen we naar Italië gingen dan zijn we meteen naar de internationale school gegaan. Toen hebben we eerst Engels moeten leren. Ja, toen hebben we gewoon daar op school gezeten en daar volgens mij vier of vijf jaar gewoond, ik weet het niet meer precies, en toen zijn we naar Wenen verhuisd en nu zitten we hier op deze school.

I: Ja, OK, je hebt dus zeven jaar in Nederland gewoond?

ILSE: Ja.

I: Je ouders zijn allebei uit Nederland?

ILSE: Ja.

I: Je hebt één zus en heb je nog broers of zussen?

ILSE: Ja, half zeg maar. Ik heb twee kleine broertjes en nog een klein zusje.

I: Heb je daar veel contact mee?

ILSE: Niet zo veel….

I: Zijn die veel jonger dan jullie?

ILSE: Nou ja, het zusje is drie jaar jonger…

I: Dus het is niet zo'n groot verschil…

ILSE: Nee.

I: Maar daar hebben jullie dus niet zoveel contact mee?

ILSE: Nou, we zien hen wel als we naar Nederland gaan en zo maar we gaan niet zo vaak naar Nederland dus…

I: Ja, dan wordt het een beetje moeilijk…Goed, je hebt dus in Nederland op een Nederlandse school gezeten. Had je daar ook contact met andere talen?

ILSE: Nou de helft van onze school was ook Engels, ik weet niet meer precies hoe dat zat…Gym en muziek hadden wij in het Engels, ja zoiets was het…

I: Dus jullie hadden al lessen in het Engels?

ILSE: Ja maar nog niet echt van dat je dat heel goed sprak…

I: Ok, maar weet je nog hoe dat was met de andere leerlingen? Sprak iedereen Nederlands?

ILSE: Bij mij in de klas was iedereen Nederlands maar er waren ook andere klassen van dezelfde groep zeg maar, maar die waren dan in het Engels. En met die twee lessen kwamen we samen.

I: Maar hoe dat dat precies zat, dat weet je dus niet meer, dat weet je zus ook niet meer…En ja, het is ook al heel lang geleden, jullie waren heel jong. Ok. Maar in Italië heb je dus voor 't eerst Engelse les gehad, weet je nog hoe je dat vond?

ILSE: Ja, het was meer liedjes leren. Zeg maar van die liedjes als je klein bent en de juf ging een beetje uitleggen wat het allemaal betekende maar het was niet echt les van stoel is zo in het Engels…

I: OK, dus eigenlijk een beetje speels de taal leren…Je zegt ze legden dan uit wat bepaalde woordjes betekenden, legden ze dat dan in het Nederlands uit?

ILSE: Ja.

I: Dus die andere leerlingen konden ook Nederlands?

ILSE: Ja.

I: OK, die Engelstaligen konden Nederlands maar jullie konden geen Engels…

ILSE: Ja.

I: Weet je nog hoe dat kwam dat er daar Engelsen zaten? Wie dat waren?

ILSE: Nee, dat weet ik niet meer….

I: Maakt niet uit. Sprak jij met die kinderen wel Nederlands of soms Engels?

ILSE: Neen, gewoon Nederlands.

I: OK, toen kwam de boodschap, jullie verhuizen.

ILSE: Ja.

I: Wat vond je daarvan?

ILSE: Nou, niet zo leuk eigenlijk. Ik was zeven, dus ik had nog niet helemaal door van dat we weg gingen maar nee, ik vond het niet leuk. Het ergste vond ik nog om m'n buurmeisje niet meer te zien, niet zo m'n vrienden op school dat weet ik nog heel goed maar wel m'n buurmeisje…maar heel snel toen we al in Italië waren ging het alweer goed en ik had heel snel weer nieuwe vrienden…

I: Kan je je nog herinneren als je naar Italië kwam, wat je eerste indrukken waren? Wat je vond van de nieuwe omgeving, van de mensen die een rare taal spreken…

ILSE: Ja, ik weet nog we hadden een heel probleem met het huis waar we zouden wonen…ik wist ook helemaal niet waar we zouden wonen, de eerste impressie was van:" dit komt helemaal niet goed!" Van de omgeving…er lag heel veel sneeuw, daar was ik heel blij mee.

I: Dus jullie zijn in de winter verhuisd.

ILSE: Ja,

I: OK, dus dat vond je wel leuk…

ILSE: Ja,

I: Ja, dat kende je natuurlijk niet, dat was heel nieuw...Ok, hoe was het dan met bekenden en zo, jullie gingen naar de internationale school? Die was in het Engels?

ILSE: Ja.

I: Hoe was dat?

ILSE: We hadden twee klassen van dezelfde groep en onze juf was niet Nederlands maar de juf van de andere groep die sprak Nederlands.

Wij konden bij haar weet je, allerlei dingen vragen wat we moesten zeggen en zo en er waren ook andere Nederlandse kinderen daar, die heb ik dus ook heel goed leren kennen…

I: Ok, dus jullie hebben in de internationale school dus toch vrij veel Nederlands gesproken?

ILSE: Ja, in het begin nog wel…

I: Later niet meer?

ILSE: Nee…

I: Is dat helemaal veranderd?

ILSE: Omdat ja, daarna was die juf ook weggegaan, dus hebben we alles in het Engels moeten doen en omdat onze andere vriendinnen ook allemaal Engels spraken…

I: Hoe vond je het toen die Nederlandse juf weg ging?

ILSE: Dat weet ik niet meer….

I: Dat weet je niet… Ok, je had dus Nederlandstalige kinderen op de internationale school, heb je daar Nederlands mee gesproken?

ILSE: Ja.

I: Altijd?

ILSE: Ja, nog steeds.

I: Dat vind je wel leuk om nog wat je eigen taal bij te houden?

ILSE: Ja.

I: Ok, hoe was dat zo voor de rest in Italië? Wat heb je zo gedaan, heb je met het Italiaans kennis gemaakt? Vertel eens.

ILSE: We hebben heel lang Italiaans geleerd. Ik vond dat ook heel leuk, weet ik nog. Onze juf kon heel goed lesgeven, dus dat was heel leuk en we gingen ook altijd in de zomer naar het zelfde gebiedje en onze vriendinnen daar spraken ook alleen maar Italiaans, dus daar hebben we het ook heel goed geleerd.

I: Dus daar moest je gewoon Italiaans spreken…

ILSE: Ja.

I: En dat vond je leuk?

ILSE: Ja, heel leuk!

I: Vond je het niet een beetje veel om zowel Engels als Italiaans te leren?

ILSE: Ja, maar ik weet niet wat het is maar er is iets met talen dat ik heel leuk vind…dus ik vond het niet erg.

I: Wat was het met het Nederlands in die tijd?

ILSE: Ja, wij hadden zo, ja dat kwam uit Nederland en het was zo'n pakket, dat heette Edufax en daar gingen we allemaal zeg maar oefeningen van doen en dat moesten we opsturen en dan was er een juf in Nederland die dat dan las en verbeterde…

I: Ok, dus jullie hebben het Edufax- programma gedaan. Hoe vond je dat?

ILSE: Niet zo leuk!

I: Waarom niet?

ILSE: Omdat van zodra we thuiskwamen moesten we altijd nog Nederlands doen en het was ook niet heel leuk en we hadden geen les, je moest dus steeds weer oefeningen doen…

I: Had je liever les gehad?

ILSE: Ja.

I: Toch wel vond je dat jammer dat dat een beetje verloren ging…Gebruikte je Nederlands in die periode regelmatig?

ILSE: Ja thuis…

I: Met je ouders dus…Met je zus ook?

ILSE: Ja

I: Ook op school?

ILSE: Ik denk het wel…

I: Had je nog andere Nederlandstalige vrienden?

ILSE: Ja, en daar sprak ik ook Nederlands mee.

I: Vond je dat leuk?

ILSE: Ja want het is toch weer wat anders om een andere taal te spreken…

I: Ok, waar heb je die Italiaanse vriendinnen leren kennen? Je vertelde dat je altijd naar hetzelfde gebied gaat en je daar Italiaanse vriendinnen had, waren dat mensen uit dat gebied die je hebt leren kennen?

ILSE: Ja, ik weet niet hoe je dat moet zeggen maar dat is een IB turismo en dat is iets waar we dan blijven en dat is gewoon van hun ouders. Daar hebben we hun ook leren kennen…

I: En in welke stad woonden jullie?

ILSE: In Monza, dat is dicht bij Milaan.

I: En daar had je Italiaanse vrienden of niet?

ILSE: Ja ook, maar dat was gewoon op school.

I: En daar praatten jullie dus Italiaans mee?

ILSE: Nee, Engels.

I: Toch Engels…

ILSE: De Italiaanse mensen bij ons op school spraken altijd Italiaans met mekaar, we hebben daardoor ook goed kunnen leren verstaan…

I: Maar jullie hebben dan altijd in een andere taal geantwoord of toch in het Italiaans?

ILSE: Nee, in het Engels.

I: Ok, dus vier tot vijf jaar in Italië en dan kwam de boodschap verhuizen, hoe vond je dat?

ILSE: Niet leuk, helemaal niet. En toen ik hier kwam, zeg maar was ik heel lang stil, ik vond het echt niet leuk maar…

I: Waarom vond je dat zo erg?

ILSE: Omdat ja, ik had een hele goeie vriendin in Italië en dat vond ik gewoon niet leuk om weg te gaan. Ze hebben zo'n "ambassador" systeem hier en zodra ik die ontmoette was het helemaal goed…

I: Dan was het niet zo erg als gevreesd! Dus in je eerste tijd hier in Oostenrijk, dat vond je niet zo leuk?

ILSE: Nee.

I: Ok, vertel eens van je eerste indrukken toen je hier kwam.

ILSE: Nou, toen we naar Wenen gingen verhuizen wist ik niet eens waar het lag, helemaal geen idee. Maar ik vond het wel een mooie stad en ik had nog steeds zo'n idee van ik wil hier niet wonen en zo maar ik vind het wel een mooie stad…

I: Wie waren de eerste mensen die je hier hebt leren kennen?

ILSE: Ook Nederlandse mensen. Het jaar dat wij kwamen gingen zij weg en ik weet niet hoe maar toen hebben wij hun leren kennen…

I: En dat vond je wel leuk?

ILSE: Ja.

I: En dan toch eerst even mensen leren kennen waarmee je ook goed kon praten?

ILSE: Ja.

I: Dat was dan toch een beetje thuiskomen dan…

ILSE: Ja.

I: Ok, toen kwam je hier op de internationale school. Hoe vond je dat?

ILSE: Leuk omdat ik wel heel veel mensen kende omdat Bella Ambassador had een feestje voor het school begon en toen heb ik ook al die mensen ontmoet en iedereen is hier heel aardig. Ik vond het heel leuk.

I: Ok, hoe is het hier op school? Welke talen praat je tijdens de pauzes met vrienden en vriendinnen?

ILSE: Met m'n Nederlandse vriendinnen praat ik heel veel Nederlands omdat zij dan ook Nederlands willen praten maar voor de rest Engels met iedereen.

I: Italiaans ook soms?

ILSE: Weinig…eerst wel met een vriendin van mij, alleen zij is twee jaar geleden verhuisd want zij sprak ook Italiaans, maar nu niet meer.

I: Dat is een beetje verloren gegaan… Hoe vind je het om Nederlands te praten met sommige vriendinnen hier op school?

ILSE: Ik vind het heel leuk, ook omdat het een andere taal is. Iedereen kijkt je ook aan van waar heeft die het over…Ik vind het wel leuk omdat het wat anders is…

I: En met je zus?

ILSE: Ja, ik weet niet, op school is het heel veel Nederlands maar dan thuis, als we het over school hebben, dan is het weer veel in het Engels, dus het wisselt heel veel af…

I: Ok, daar is dus geen heel klare reden waarom dat nu zo is?

ILSE: Nee.

I: Met je ouders praat je…

ILSE: Nederlands, altijd!

I: Dat is wel goed! Hoe vind je dat, vind je dat soms lastig om Nederlands te praten thuis?

ILSE: Nou, ik heb wel dat ik sneller op Engelse woorden kom maar ik weet ze wel in het Nederlands maar het komt gewoon sneller in het Engels maar voor de rest vind ik het niet erg…

I: Heb je ook vrienden buiten school hier?

ILSE: Hier in Wenen…nou van andere Engelse scholen zeg maar, van mijn dansschool enzo…

I: Ok. Waar ga je naar de dansschool?

ILSE: In Klosterneuburg.

I: En in welke taal is dat dan?

ILSE: Dat is in Engels, al onze vriendinnen daar, zij komen uit Oostenrijk maar ze leren ook Engels…

I: Dus jullie praten dan eerder Engels of Duits?

ILSE: Ja, Engels maar soms moeten we ook dingen in het Duits doen…

I: Hoe vind je Duits?

ILSE: Eerst vond ik het helemaal geen leuke taal maar mijn juf kan heel goed lesgeven dus dat vind ik nu weer veel leuker om te leren…

I: Dat is niet meer zo'n saaie bedoening dus. Okk, dat is dan goed. Wat doe je voor de rest van activiteiten buiten school?

ILSE: We hebben dus dansen, zangles…

I: Zangles is in welke taal?

ILSE: In het Engels, dat doe ik met een vriendin van mij en dan Nederlands en piano…

I: Piano is ook in het Engels?

ILSE: Ja.

I: Vind je het leuk zo een beetje muziek maken?

ILSE: Ja.

I: Goed zo! Naar welke muziek luister je? Wat vind je leuke muziek?

ILSE: Allemaal verschillend, maakt mij helemaal niets uit…

I: Ja, ik ben ook zo…en qua taal vind je alleen Engelse liedjes leuk of…

ILSE: Ja…Duitse liedjes vind ik vreselijk, Italiaans vind ik ook wel mooi en we hebben dan ook soms in Nederland Nederlandse liedjes maar dan moet het niet echt pop zijn in het Nederlands, dat vind ik maar niets…

I: Vind je bijvoorbeeld kinderliedjes heel leuk in het Nederlands?

ILSE: Ja.

I: Ik vind dat leuker dan in het Duits of het Engels. Het is zo wat dichterbij…OK, boeken, wat is je lievelingsboek?

ILSE: Mijn lievelingsboek….

I: Maakt niet uit in welke taal…

ILSE: Ik weet nog, ik heb "The boy next door" gelezen vorige zomer en die vond ik heel leuk, dat weet ik nog…

I: Dat was een Engels boek?

ILSE: Ja.

I: OK, andere boeken? Maakt het je uit in welke taal een boek is?

ILSE: Nee, niet echt. Als het bijvoorbeeld "The twilight", dat lees ik liever in het Engels omdat het echt in het Engels is geschreven maar voor de rest maakt het me niet uit.

I: Dus je vindt het niet erg om een Nederlands boek te lezen? Wat leest vlotter?

ILSE: Ik denk Engels maar als ik er weer even in kom, in het Nederlands, dan komt dat ook wel…

I: Dan gaat dat ook weer heel snel…

ILSE: Ja.

I: Wat vind je leuker om te lezen?

ILSE: Dat maakt niet uit.

I: Welke boeken heb je meer thuis?

ILSE: Meer Nederlands.

I: Hoe komt dat?

ILSE: Omdat wij ook altijd naar Nederland gaan om boeken te kopen en zo en van onze familie en vrienden…

I: En dat vind je wel leuk om dan toch weer die Nederlandse boeken te lezen…

ILSE: Ja.

I: Ik heb het daarnet al gevraagd, heb je veel contact met je halfzusje en halfbroers?

ILSE: Nou, nu steeds meer.

I: En dat is dan altijd in het Nederlands?

ILSE: Ja.

I: Vind je dat leuk?

ILSE: Ja.

I: OK, als je nu een taal zou kunnen leren, je wint een taalcursus, welke taal zou je willen leren?

ILSE: Euh welke taal….ik denk dan Frans. Omdat ik op school Spaans heb, dus…ja ik denk wel Frans.

I: Ok, waarom heb je Spaans gekozen en niet Frans?

ILSE: Euh,... omdat het voor mij zeg maar, het leek voor mij mooier…het klinkt een beetje hetzelfde als Italiaans en dat vond ik wel mooi maar nu hoor ik ook andere mensen die Frans nemen en dat klinkt ook natuurlijk mooi…

I: Ja, Frans is een hele speciale taal hé…

ILSE: Daarom, het lijkt me wel leuk…

I: Wat denk je in de toekomst, met welke talen zal je het meeste te maken hebben?

ILSE: Engels

I: Waarom denk je dat?

ILSE: Ik denk dat ik in Engels ga studeren…ik weet niet, ik heb meer het idee dat ik alles in het Engels ga doen en ook als je ergens in een bedrijf werkt, als er heel veel internationale mensen werken, dan gaat alles in het Engels dus…en ik denk dan ook niet dat ik in Nederland iets ga doen…Misschien studeren maar niet echt blijven wonen…

I: Dus, Engels is voor jou dus heel belangrijk.

ILSE: Ja.

I: Als je kinderen gaat krijgen in welke taal ga je die dan opvoeden?

ILSE: Ja, dat weet ik niet want….ligt er ook aan waar ik dan woon….

I: Nou stel je woont in Engeland…

ILSE: Dan Engels maar ik denk dat ik hun ook wat Nederlands zou leren…

I: Stel dat je in Frankrijk woont…

ILSE: Dan wel ook Nederlands…

I: Wat zou je zelf zeggen welke taal voor jou belangrijker is?

ILSE: Ik denk Engels voor zeg maar mijn toekomst, voor wat ik ga doen maar voor als ik contact zou hebben met m'n familie dan is het Nederlands omdat zij ook alleen maar Nederlands praten…

I: Dit is een echte voorstellingsvraag, dus als je daar geen antwoord op hebt is dat geen probleem…Wat denk je zou je liever hebben een man die Nederlands praat of een man die Engels praat?

ILSE: Geen idee…

I: Waar zou je je beter bij voelen? Misschien is er daar ook geen verschil in maar ik vraag het maar gewoon…

ILSE: Neen, dat zou ik niet weten…neen, dat maakt me niks uit.

I: In Nederland zou je niet meer willen wonen?

ILSE: Nee.

I: Waarom niet?

ILSE: Ik weet niet. Ik denk omdat ik nu al zo vaak ergens anders heb gewoond dat ik niet weer terug wil naar waar ik op ben gegroeid…

I: Dus ook niet meer echt in een Nederlandstalige omgeving of zou België dan wel weer een oplossing zijn?

ILSE: Ja dat lijkt me dan weer wel weer leuk!

I: Het is gewoon niet Nederland maar het heeft niets met de taal te maken…

ILSE: Ja.

I: Maar wat vind je er zelf van dat je het Nederlands toch steeds hebt onderhouden terwijl je toch al zeven à acht jaar niet meer in Nederland woont?

ILSE: Nou ik weet niet, ik vind niet dat ik heel slecht Nederlands praat, ik vind wel dat het goed gaat dat ik heel veel andere talen ook spreek…

I: Maar vind je het leuk dat je nog zo goed Nederlands kan?

ILSE: Ja.

I: En wil je dat behouden?

ILSE: Ja.

I: Je wil je Nederlands niet verliezen?

ILSE: Neen.

I: Toch de taal waarin je bent opgegroeid hé…

ILSE: Daarom…

I: Ok, ik denk dat ik de belangrijkste dingen heb maar nu krijg je nog een kleine opdracht. Je moet er niet bang voor zijn, het is een tekenoefeningetje. Je mag hier je naam op schrijven. We hebben hier heel veel kleurtjes en nu ga ik je vragen om in dit mannetje je talen te tekenen. Dat klinkt nu heel poëtisch maar je kiest gewoon een kleur voor een taal en je gaat dan nadenken waar die in je lichaam thuishoort, waar je die voelt, waar je denkt dat die het beste past. Denk erover na, met welke taal ga ik het meeste te maken hebben, welke taal is het belangrijkste voor mij, welke taal is een harttaal, welke taal spreek ik met familie, op school…al die dingen…Je mag het mannetje vol kleuren, je moet het niet volkleuren, het is zoals je wil…

ILSE: Is goed!

I: En pak maar zoveel tijd als je nodig hebt. Schrijf er wel beneden bij welke taal welke kleur is.

ILSE: …niet zo simpel….

(tekent)

ILSE: En alle talen die ik spreek, ook die ik aan het leren ben?

I: Dat mag!

(tekent verder)

I: Ok. Vertel eens waarom welke kleur en waarom die plaats.

ILSE: Ik heb Italiaans in de arm omdat telkens ik aan Italiaans denk, denk ik dat het veel met je handen te maken heeft als je praat, dus ik dacht…Engels omdat als ik lees of praat alles ook sneller in het Engels, zeg maar, in me opkomt dan in het Nederlands en ook omdat ik, denk ik, meer ga doen met Engels later…dan Nederlands omdat het wel nog mijn taal is en m'n hele familie is Nederlands. Spaans en Duits omdat ik het nog niet zo goed kan en omdat ik het nog aan het leren ben en zo, daarom ook hetzelfde.

I: O. Is er een bepaalde betekenis met de kleuren? Waarom is Nederlands groen en Engels rood?

ILSE: Nou, ik weet het niet…

I: Ok, perfect, dank je wel, ik hoop dat je het een beetje leuk vond…

ILSE: Ja, het was heel leuk.

I: Dan wens ik je nog heel veel succes met alles!

ILSE: Dank je!

I: Veel plezier nog in de Nederlands les en vooral veel plezier met de vakantie volgende week! Gaan jullie ergens naartoe?

ILSE: Ja naar Turkije!

I: Wauw, een week of twee?

ILSE: Eén week!

I: Prachtig, daar zal het wel mooi weer zijn! Wil je het tekeningetje van je zus zien, vind je dat spannend?

ILSE: Ja.

I: Jullie hebben alletwee rood voor Engels en lichtgroen voor Nederlands gepakt, grappig hé!

ILSE: Ja, grappig.

I: En jullie hebben het alletwee helemaal vol gekleurd! Bedankt en tot een volgende keer! Vertrekken jullie eigenlijk deze zomer of blijven jullie nog hier?

ILSE: Neen, we blijven nog!

8.3.4. Carolien

I: Ok, ehm, je weet waarover het gaat?

C: Ja.

I: Weet je het nog?

C: Over talen.

I: Ja, inderdaad. Het gaat dus over jouw talen in jouw leven en welke talen heb je leren kennen, met welke talen heb je veel contact, welke talen gebruik je veel. Ja? Dus zo eigenlijk alles wat met talen zo een beetje te maken heeft in jouw leven. En we gaan weer zo beginnen dat je gewoon eens vertelt over je leven. Best gewoon chronologisch vanaf het begin tot nu. En dan gewoon alle dingen, waar dat jij van denkt dat ze relevant zijn.

C: Ok.

I: Ja? Vertel maar gewoon wat in je opkomt.

C: Ok. Dus, ik ben geboren in België. Dan heb ik in België gewoond tot dat ik drie was. Dan ben ik naar India verhuisd. Heb ik dus daar eerst mijn tweede kleuterklas gedaan. Dus heb ik daar 2 jaar gewoond. Dan ben ik terug naar België verhuisd. Ik ben in de derde kleuterklas gegaan het eerste tweede en het derde leerjaar. Dat was in het Nederlands. Dan, eh, ben ik naar Zuid-Afrika verhuisd. Daar ben ik naar een Engelse school gegaan voor 2 jaar. En na 3 jaar ben ik naar Wenen verhuisd en hier ga ik ook naar een Engelse school.

I: Mhm.

C: En, dus ja, drie jaar geleden ben ik Duits beginnen leren. En in het 6de ja, het 6de was mijn eerste jaar wanneer ik Frans leerde. Ja.

I: Ok. Goed. Dus je bent in België geboren. Je ouders zijn alletwee uit België?

C: Ja.

I: Joeveel zussen en broers heb je?

C: Twee broers.

I: Twee broers. Ouder of jonger?

C: Eén jonger en een ouder.

I: Ok. Goed, je bent in België geboren, daar heb je drie jaar gewoond. Daar was alles in het Nederlands?

C: Ja.

I: Neem ik aan, ja.

C: Mhm.

I: Dus daar heb je alleen Nederlands geleerd. Ok toen kwam je naar Indië. En je was in de 1ste en 2de kleuterklas in Indië. Welke taal was dat?

C: Engels.

I: In het Engels.

C: Ja.

I: Dus daar heb je voor het eerst contact gehad met het Engels?

C: Ja.

I: Maar daar kan je je waarschijnlijk niks meer van herinneren?

C: Nee.

I: Dat dacht ik al (lacht)

C: (lacht) Ja.

I: Toen was je nog heel, heel klein. Heb je daar andere talen ook nog contact gehad?

C: Met Hindi een beetje.

I: Ja.

C: Maar nooit echt geleerd?

I: Ok, dus ook niks meer, geen herinnering?

C: Misschien tot 1, 2,3, 4, 5 geteld, maar …

I: Ok ok, dus daar heb je nu ook eigenlijk geen herinnering aan?

C: Nee, niks.

I: Ok, dan ging je terug naar België. En dan ging je weer naar een Nederlandse kleuterklas, neem ik aan.

C: Ja.

I: Was dat raar voor jou, weet je dat nog of heb je daar eigenlijk geen herinnering aan?

C: Nee, nou ik weet nog dat ik de “a” en de “e” niet uit elkaar kon houden.

I: Ok.

C: Maar voor de rest niet.

I: Ok, maar toen je weer in België was, was weer alles in het Nederlands?

C: Ja.

I: De ouders, de vrienden, familie...

C: ...alles

I: ...de lessen, alles. Toen was je ook nog te jong om op school al andere talen te leren?

C: Ja.

I: Daar was er nog niets aan andere talen.

C: Ja.

I: Goed, dan ging je naar Zuid-Afrika.

C: Ja.

I: Kan je je daaraan nog herinneren dat julllie gingen verhuizen?

C: Ja.

I: En hoe vond je dat?

C: Leuk, ik wou verhuizen.

I: Ja? Waarom? Vond je het daar niet zo leuk?

C: Kweenie, ik dacht:”Dat is iets nieuws”, en als je klein bent dan maakt het niet uit.

I: Dat is waar. Dus je vond het eigenlijk leuk om te gaan?

C: Ja.

I: Ok, dan kwam je daar in Zuid-Afrika aan. Wat dacht je toen? Wat waren je eerst indrukken?

C: Warm, mooi.

I: Ja? Waar hebben jullie gewoond in Zuid-Afrika?

C: Johannesburg.

I: Johannesburg. Ok.

C: En de school was heel heel groot.

I: Ja?

C: Ik weet dat nog. Ik weet niet meer zoveel eigenlijk.

I: Maar de school was dan wel in het Engels.

C: Ja.

I: Weet je dat nog dat je dan plotseling in een Engelse school moest zitten. Kan je je daaraan herinneren?

C: Ja, maar dat was niet moeilijk.

I: Het was niet moeilijk?

C: Nee.

I: Kon je nog Engels van van uit Indië...

C: Nee.

I: ...of heb je dat gewoon heel snel opgevat?

C: Ja, want ik denk ook als ge kleiner zijt maakt dat niet zoveel uit als ge de andere taal nog leert.

I: Da´s waar.

C: Vooral, ik denk dat ik de helft van de tijd wel Nederlands sprak, maar ook vaak Engels. Dus ja...

I: Ok, maar dat vond je wel...

C: En tegen het einde was het dan alles Engels.

I: En dat vond je wel leuk om Engels te kunnen?

C: Ja.

I: En hoe was dat dan met je andere talen, want dan was je wel al iets groter. Wat sprak je bv. thuis met ouders?

C: Nederlands. En ik ging nog, het tweede jaar begon ik dan ook, niet in het 4de maar in het 5de leerjaar begon ik Spaans te leren, voor een jaar...

I: Ok.

C: ...want ik kon nog geen Frans kiezen, ik moest Spaans doen...

O: Ok.

C: ...dus ik heb een jaar Spaans gedaan, maar daar weet ik niets meer van (lacht).

I: Ok, dus alles vergeten (lacht). Had dus niet zo een grote impact?

C: Nee.

I: Ok, had jij in die tijd Nederlandse lessen?

C: Niet in het 4de, maar wel in het 5de en in het 6de.

I: Ok, en wat was dat voor soort Nederlands les? Was dat zoals hier een beetje?

C: Nee, zoals... Misschien ken je het systeem wat ze op de Amerikaanse school hier doen, dat is langer en op maandag van 4-7 of zo.

I: A, jaja…

C: Ja, dat is zo...

I: Het NTC- programma.

C: Ja.

I: En dat heb je dus daar gedaan. Vond je dat leuk?

C: Nee.

I: Nee?

C: Het was veel te lang op een maandagavond.

I: Ok. Maar wat vond je principieel van het feit dat je een beetje Nederlandse les vond?

C: Ik ben blij, want anders wist ik niks meer.

I: Ok en dat zou wel jammer zijn.

C: Ja (lacht).

I: Ja ok, maar je had 1 jaar daarvoor geen Nederlands?

C: Nee want ik moest Engels leren op zondag.

I: Ok, dus even pauze met Nederlands.

C: Ja.

I: En dan ga je er weer op aan. En dan heb je in het 5de Nederlands gehad. Hoe waren dan je resultaten als je dan een jaar geen Nederlands hebt gehad. Ging dat wel goed?

C: Beter dan de rest want, ja, iedereen die daar zat die zat al lang in Zuid-Afrika of op reis en ik wist nog dingen van België.

I: Ja voor jou was het nog niet zo lang geleden.

C: Ja.

I: Ok, in het 5de had je dan Spaans en in het 6de?

C: Frans.

I: Daar mocht je met Frans beginnen?

C: Mhm.

I: En dat vond je dan leuk?

C: Ja.

I: Ging dat goed?

C: Toen wel nog, nu niet meer (lacht)!

I: Ja, dat was dus de beginvreugde maar dan…

C: Ja.

I: Ok, maar dat was dus toen nog leuk. Je vond het leuker als Spaans?

C: Ja!

I: Ok. Waarom vond je Frans leuker dan Spaans? Had het ermee te maken dat je Belgisch bent?

C: Misschien wel. Ik dacht met Spaans ga ik eigenlijk niet zo veel doen.

I: Ja.

C: Misschien als ik terug naar België verhuis, is Frans toch veel... en ik ken ook veel meer mensen die Frans spreken.

I: Ok.

C: Ja.

I: En hoe was het voor de rest, op school was het Engels. Sprak je daar met iedereen Engels of sprak je met sommigen Nederlands, of sprak je daar met anderen nog iets anders?

C: Met iedereen Engels.

I: Ja? Waren er nog andere Nederlandstalige kinderen?

C: Ja, maar omdat je zo rond, zoals hier ook met Bella en Ilse spreek ik ook Engels, tenzij we in de Nederlandse klas zitten.

I: Ja, ok.

C: ...want ja iedereen rond u spreek Engels dus.. ja.

I: Ok, dus dat was allemaal in het Engels.

C: Ja.

I: Had jij buiten school nog vrienden?

C: In Zuid-Afrika? Nnn- , ja Zuid-Afrikaanse vrienden, maar dat was ook in het Engels.

I: Heb je met Afrikaans nog contact gehad?

C: Een beetje maar dat was niet echt.

I: Je hebt het niet echt geleerd?

C: Nee.

I: Vond je dat jammer?

C: Hm, ik verstond ze wel en zo.

I: Ja, het is dat. Het is geen groot verschil hé!? Ik heb dat op het unief nog 2 jaar gehad, wel een grappig taal.

C: Ja.

I: Je hebt dus 3 jaar in Zuid-Afrika gewoond?

C: Mhm.

I: Ok, toen moest je verhuizen.

C: Ja.

I: Wat vond je daarvan?

C: Nou, ik wou helemaal niet.

I: Vertel eens hoe was dat voor jou.

C: De eerste 6 maanden wou ik echt helemaal niet wonen, maar daarna was het ok...

I: Ging het weer beter...

C: ...want wanneer ik hier eerst kwam in deze school was ik, spreken veel mensen hier Duits als eerste moedertaal. Dus...

I: Kwam jij direct naar de VIS of was je eerst op een andere internationale school?

C: Nee, direct hier.

I: Ok.

C: En dus iedereen, ik dacht van, iedereen spreekt Duits. Maar na een tijd werd dat ok.

I: Ja, waarom wou je niet verhuizen oorspronkelijk?

C: Omdat het zo vlug ging. We wisten 2 weken voordat de school hier begon dat we moetsen verhuizen.

I: Oei !

C: Ja, dat was dus een schok.

I: Je had dus niet veel voorbereidingstijd voor je verhuizing?

C: Ja.

I: Ok en vrienden natuurlijk achterlaten is niet leuk...

C: Ja.

I: Wat vond je ervan dat je naar Wenen vertrok? Of was het je eigenlijk gelijk naar waar?

C: Ja, ja.

I: Goed. Dan kwam je dus naar Wenen. Je had er eigenlijk helemaal geen zin in?

C: Nee.

I: Je kwam in een school waar dat ze Engels praatten maar veel ook Duits.

C: Ja.

I: Goed, wat dacht je dan?

C: Ja, eerst vond, ik wou helemaal niet meer naar school. Dus dan dacht ik van ja misschien ga ik naar de Amerikaanse school want in Zuid-Afrika ging ik naar een Amerikaanse school.

I: Ok.

C: Maar dan zei mijn ma:" Nee, blijf nog een half jaar, en daarna kunt ge veranderen", maar dan was alles leuk en ja..

I: Was het dan toch goed?

C: Komt het in orde.

I: Spreken hier echt zoveel mensen Duits op school?

C: Ja, maar ...

I: Of is het...

C: ... misschien niet, maar ik denk gewoon die schock van de eerste keer dat je Duits hoort, dat je denkt dat iedereen dan gewoon Duits spreekt misschien, ik weet het niet.

I: Ja.

C: Nu valt het niet meer op, maar ik spreek ook al iets beter Duits dus misschien is het ook daardoor.

I: Hoe heb je Duits geleerd?

C: Op school en buiten school.

I: Ok, heb je veel contact met mensen buiten school? Nog met anderen mensen?

C: Vrij veel maar vooral van internationale scholen. Maar veel mensen van DIS b.v. zijn bijna allemaal Oostenrijkers en spreken vaak Duits.

I: Ok, en daar praat jij dan ook Duits mee of je hoort ze Duits?

C: Ik hoor ze in het Duits, maar ik spreek in het Engels. Ik probeer wel soms Duits maar vooral in het Engels (lacht).

I: Ok, dat is de simpelste methode. Ok, en hier op school spreek je alleen Engels?

C: Ja.

I: Ook met Ilse en Bella en de andere Nederlandstaligen hier?

C: Ja.

I: Ok, hoe zit het thuis?

C: Thuis, ehm ja. Thuis spreek ik Engels met mijn broers.

I: Met alletwee de broers.

C: Ja.

I: Altijd?

C: Ja, bijna altijd.

I: Ok.

C: En met mijn mama in het Nederlands.

I: Ja.

C: Met mijn papa vroeger Nederlands, nu Engels want die zijn vriendin is van Zuid-Afrika.

I: Ahja,.

C: Dus, ja. Ik hoor nu ook meer Afirkaans ook want zij spreekt Engels maar ze gooit het Afrikaans er ook in.

I: Ok.

C: Dus. Ja. Nu spreek ik heel veel Engels met mijn papa ook.

I: Ok.

C: Heel veel. Bijna altijd.

I: Ok, maar met je mama spreek je nog steeds Nederlands?

C: Ja.

I: Ehm, waarom denk je dat je met je broers in het Engels praat en niet in het Nederlands?

C: Van gewoonte, ik denk gewoonte. En mijn klein broertje spreekt ook heel slecht Nederlands.

I: Ja, spreekt hij zo slecht Nederlands?

C: Ja amaai, hij spreekt echt niet goed

I: Hoe komt het?

C: Omdat hij nooit echt in België heeft gewoond.

I: Ja.

C: Hij heeft 3 jaar in België gewoond.

I: En je mama, spreek hij Nederlands met haar of Engels?

C: Nederlands.

I: Dus hij probeert het toch.

C: Ja, hij probeert maar (lacht)!

I: Het zou wel jammer zijn als hij het niet leert.

C: Ja, maar hij vertrekt nu volgend jaar naar België, daar gaat hij naar een Belgische school.

I: Ok, dan zal het komen.

C: Dan komt het hopelijk (lacht).

I: Ja, weet jij al wat jij gaat doen?

C: Ik blijf hier met mijn papa.

I: En wat vind je daarvan.

C: Leuk ik wou hier blijven.

I: Ja, dat kan ik me voorstellen, de bekende omgeving...

C: Ja.

I: Goed. Je doet nu nog steeds Frans, dat vind je niet meer zo leuk.?

C: Ja, liever Duits.

I: Ja?

C: Ja, veel liever.

I: Hoe komt dat?

C: Gewoon omdat Frans, ja, nu dat ik niet naar België verhuis, ik kom nooit in contact met Frans,

I: Ja.

C: Duits elke dag, en zo, ik heb veel Duitse vrienden ook.

I: Ok.

C: Dus ik vind gewoon, ja waarom niet.

I: Ja.

C: Ik bedoel, ja, Frans is een mooie taal, het is een mooie taal maar, wanneer ga ik dat gebruiken?

I: En het is ook niet zo simpel.

C: Nee, inderdaad.

I: Ja, dat klopt natuurlijk wel.

C: Ja.

I: Ehm, goed. Kan je je ooit voorstellen terug naar België te gaan?

C: Ja, ik moet binnen 2 jaar terug.

I: Moet je dan?

C: Waarschijnlijk wel ja. Maar dan ga ik waarschijnlijk nog naar een Engelse school en niet naar de Nederlandse.

I: Ok, hoeveel jaar moet je dan nog?

C: Twee.

I: En waarom verhuis je dan in 2 jaar en niet nu?

C: Omdat ik nog liever hier een jaar blijf.

I: Ah, dat was gewoon omdat jij dat liever wou.

C: Ja.

I: En niet vanwegen school omdat je nog een jaar moet doen of zo?

C: Nee, nee.

I: Ok.

C: Nee.

I: Ok, goed, nou ik kan het wel begrijpen. Wij hadden ook eens een situatie waar we misschien gingen verhuizen, en mijn broer en ik wouden dat ook niet, dus ik begrijp dat.

C: Ja(lacht).

I: Ok, maar als je nu met Ilse en Bella op stap bent, dan is het ook in het Engels?

C: Dat valt te zien. Want zij hebben een nanny en die komt ook vaak mee, en als zij mee is, is het altijd in het Nederlands, want zij spreekt geen Engels. En dan, ja spreken we gewoon Nederlands en geen Engels.

I: Ja.

C: Ja, eigenlijk als ik alleen met Ilse en Bella ben is het vaak Nederlands.

I: Toch wel?

C: Toch wel.

I: En hoe vind je dat, vind je dat dan leuk?

C: Ja, ik vind het soms wel moeilijk, want ik moet veel vaker denken over woorden.

I: Ja.

C: In het Engels is het allemaal toch heel vlot.

I: Ja.

C: Maar dat lukt wel.

I: Ja, dus zo onderhoud je het Nederlands toch wel een beetje?

C: Een beetje, ja.

I: Ja. Ok. Wat is je lievelingsboek?

C: Ehm, een eigenlijk een Nederlands boek?

I: Ok.

C: De stalker. Het is een Engelse titel maar het is een Nederlands boek, van Helen Vreeswijk.

I: En waarom vind je dat zo leuk?

C: Omdat het spannend is en ik lees wel graag spannende boeken. En ik lees ook heel graag wanneer het een slecht einde heeft (lacht).

I: Ok, waarom?

C: Ik weet het niet! ik vind dat anders altijd zo cliché als het zo een happy ending is.

I: (lacht) Velen willen zo een happy ending, dan zijn ze tevreden.

C: Nou ik vind het ok als het slecht eindigt.

I: Ok! En voor de rest je boeken. Heb je er veel thuis?

C: Ja, ik lees eigenlijk alleen maar Nederlands. Ik lees helemaal niet graag Engels.

I: Nee? Hoe komt het?

C: Nee helemaal niet. Ik weet het niet.

I: Grappig!

C: Ik weet dat echt niet, want ik spreek liever Engels, maar ik lees veel liever Nederlands.

I: Ok, lees je ook gemakkelijker in het Nederlands?

C: Ja, vlugger ook.

I: Ok.

C: Ja (lacht).

I: Ok, muziek. Hoe zit dat met de muziek?

C: Ik speel geen muziek.

I: Nee? En luisteren?

C: Aah, luisteren, ja vooral Engels natuurlijk!

I: Ja.

C: Nederlands als ik in België ben. Dus over de zomervakantie hoor ik veel Nederlandse muziek.

I: En vind je dat leuk, die Nederlandstalige muziek?

C: Ik vind dat wel grappig.

I: Ja.

C: Ik vind vooral Duitse muziek klinkt zo van da après-ski ding. Alle Duitse muziek. Niet alleen de après-ski liedjes maar alles.

I: Ja (lacht). Ok, je zei net dat je veel liever Nederlands leest, maar je spreekt wel liever Engels?

C: Ja.

I: Hoe denk je dat het in de toekomst gaat zijn met je talen? Wat ga je meer gebruiken, wat ga je meer nodig hebben? Wat denk je als je je nu voorstelt jij in 10 jaar. In welke taal ga je dan het meest bezig zijn?

C: Ik denk Engels. Ik denk dat ik toch in het Engels ga blijven.

I: Ja?

C: Ik denk niet dat ik graag als ik moet sowieso in een jaar naar België. Dan ga ik sowieso naar een Engelse school

I: Ja.

C: Dus dan gebruik ik Engels vaak, maar ook Nederlands. Maar ik zou dan liever ergens anders studeren, en niet in België.

I:Ok.

C: En dan, ja in het Engels.

I: Dan is het veel in het Engels.

C: En mijn beroep weet ik nog niet waar of hoe of in welke taal. Ik heb echt nog geen idee.

I: Goed, maar als je je nu voorstelt in 10 jaar, denk je dan dat je met Nederlands nog te maken gaat hebben?

C: Ja ,de familie natuurlijk..

I: Ja.

C: En ja. Misschien niet zo veel.

I: Lezen?

C: Lezen ja, inderdaad lezen ga ik blijven doen in het Nederlands.

I: Ja. Stel je voor, dat is nu wel nog in de verre toekomst, maar stel je voor dat je kinderen gaat krijgen.

C: (lacht) Ok!

I: In welke taal ga je die opvoeden?

C: In meer dan 1 taal.

I: Ja?

C: Ja.

I: En welke taal zit er zeker bij?

C: Engels en Nederlands.

I: Stel je nu voor dat je een Duitse vriend hebt.

C: Drie talen (lacht)!

I: (lacht).

C: Ja, dan sowieso Engels. Nee eigenlijk weet ik niet, Engels gaan ze sowieso leren ooit.

I: Ja.

C: O nee, daar heb ik nog nooit over gedacht (lacht)!

I: (lacht) Ja het is moeilijk. Wat denk je dat voor jou belangrijk gaat zijn dat je kinderen Nederlands kunnen?

C: Nee, ik denk het eigenlijk niet, nee, want mijn ouders spreken ook alletwee vloeiend Engels. Familie, iedereen spreekt Engels.

I: Ja.

C: Maar…

I: Maar het zou natuurlijk wel leuk zijn als ze Nederlands spreken.

C: Ja (lacht) !

I: Wat zou je liever hebben, een Nederlandstalige of een Engelstalige man? Natuurlijk nu onafhankelijk daarvan wat er dan met je kinderen gesproken wordt. Maar stel je je perfecte man voor. Spreekt die Nederlands of Engels.

C:Dat maakt eigenklijk helemaal niets uit. Ik denk Engels.

I: Engels?

C: Ja.

I: Ja.

C: (lacht)

I: Ok. Stel je voor dat je een taal mag leren op een taalinstituut.

C: Ja.

I: En je mag vrij kiezen welke taal. Welke taal zou je kiezen?

C: Misschien klinkt het raar maar Arabisch of zo.

I: Ok.

C: Iets helemaal nieuws.

I: Ja, iets anders.

C: Ja.

I: Ja, en waarom dan Arabisch?

C: Ja, ik weet niet. Iets zoals het Arabisch, Arabisch omdat het ook een helemaal anders schrift is.

I:Ja.

C: Toch iets helemaal anders. En, maar het moet niet Arabisch zijn. Ik zou Chinees ook wel , maar ik will eigenlijk helemaal geen Chinees spreken.

I: Ja ,Chinees is denk ik ook heel moeilijk.

C: Ja.

I: Stel je voor – want we hadden het net over lezen en praten en zo – stel je voor dat jij een boek gaat schrijven,

C: Ja.

I: ..in welke taal?

C: Schrijven? In het Engels.

I: Ja? Alhoewel je liever in het Nederlands leest?

C: Ja.

I: Moet je veel schrijven hier op school? Veel teksten?

C: Ja..

I: En in de Nederlandse les ook?

C: Ja.

I: Of minder teksten?

C: Jawel, ook wel maar niet zoveel natuurlijk.

I: Ja.

C: Eigenlijk weet ik het niet. Want ik schrijf liever in het Nederlands. Maar ik denk dat ik gewoon beter schrijf in het Engels

I: Ah, dat denk je maar liever doe je het in het Nederlands?

C: Ja.

I: Ok.

C: Nee ik denk eigenlijk ik zou het in het Engels schrijven, want ik heb een grotere woordenschat in het Engels.

I: De woordenschat, ja.

C: Ja.

I: Stel je nu voor je bent op vakantie in .. Sicilië?

C: Ja?

I: Je gaat Ilse en Bella een brief schrijven van je vakantie en hoe het daar is…

C: Nederlands.

I: Ja?

C: Want zij zijn Nederlands, dat zou een beetje raar zijn.

I: Ja? Aan de andere kant zei je net dat je met hen meestal in het Engels praat.

C: ja (lacht).

I: Maar toch zou je het in het Nederlands schrijven.

C: Ja .

I: Dus het is en blijft een belangrijke taal voor jou!

C: Ja!

I: Hoe zou je nu zelf zeggen, als je eens nadenkt welke betekenis, welke taal voor jou heeft? Wat is dan het Nederlands? Is het belangrijker? Is het Engels belangrijker? Het Duits belangrijker? Of is het betreffende thema te onderscheiden. Dus Nederlands voor mij persoonlijk, Engels voor mijn wat dan ook…

C: Ik denk dat het niet echt een onderscheid is. Nederlands is natuurlijk belangrijk voor familie en zo.

I: Ja.

C: Maar Engels is elke dag voor mij een taal. En Nederlands is minder belangrijk, maar toch, Nederlands blijft mijn moedertaal.

I: Ja. Dat is nu zo maar als je dan naar België verhuist, gaat het weer misschien weer veranderen ?

C: Ja, dan wordt, denk ik Nederlands belangrijker, dan heb ik denk ik alleen Nederlands in de les. Als ik buiten school ben gaat het meer Nederlands zijn.

I: Ja.

C: Maar ja dat weet ik nog niet.

I: Ja, dat is moeijlik nu nog te zeggen.

C: Ja.

I: Maar jij vindt Nederlands toch eigenlijk wel nog zeer belangrijk?

C: Ja.

I: Ben je blij dat je Nederlandse les hebt? Onafhankelijk van het feit dat je na school in de les moet?

C: Eigenlijk wel, want ik vind wel dat ik veel leer.

I: Ja?

C: Eigenlijk wel. Voor het tijd dat we hier eigenlijk maar een uur een half zitten, leer ik echt veel vind ik.

I: En dat vind je leuk?

C: Ja! Liever veel leren dan een uur een half niks leren.

I: Ja ,dat klopt. En je onderhoudt je moetertaal natuurijk met nieuwe dingen, nieuwe woorden enz.

C: Ja, nou ik denk zonder Nederlandse les sprak ik helemaal geen Nederlands meer!

I: Ja, als je zou kunnen kiezen volgend jaar van je moet niet meer Nederlands leren maar je mag, wat zou je dan doen of...?

C: Het valt te zien of dat ik tijd heb, want vaak is het moeilijk met.. volgend jaar nog wel, maar als het jaar er na zou moeten, dan niet meer, want dan moet ik echt wel beginnen meer beginnen studeren voor...

I: ...voor de andere vakken?

C: Voor de VIS, ja .

I: Ok, maar volgend jaar toch nog wel?

C: Ja ,dat denk ik wel.

I: Ok. Goed. Ik denk dat we de belangrijkste vragen hebben.

Kan je het mannetje herinneren?

C: Ja.

I: Je mag dus weer hetzelfde doen. Gewoon kleurtjes er inzetten. Zet er zeker bij welke kleur bij welke taal hoort. Ik heb zelfs je vorige mannetje nog ergens thuis liggen, dus ik ben benieuwd hoe het er nu gaat uitzien.

C: Het gaat helemaal anders zijn denk ik. Ik denk dat ik Frans heel groot had getekend, maar nu zal Frans heel klein zijn.

I: Ik ben benieuwd. Doe maar zoals je het best lijkt.

C: Ok.

I: Ok. Vertel eens.

C: De ene helft is Engels omdat het de belangrijkste taal is.

Blauw is Nederlands. De reden daarvoor:het is toch nog vrij groot omdat het een groot deel van mijn leven is, het is mijn moedertaal dus wel belangrijk.

Het Duits ben ik aan het leren en is ook belangrijk nu omdat ik hier woon en misschien wil ik daar ook ooit nog iets mee doen.

En Frans, ik vind precies dat die voet zo doorzet dus misschien nog even doorzetten en dan ben ik er van af. Geen Frans meer.

I: Ok. En waarom deze kleuren? Heeft het een bepaalde betekenis?

A: Neen, niet echt. Blauw misschien omdat het een mooie kleur is en Nederlands is mijn moedertaal dus ik vind dat wel een speciale mooie taal.

I: Dus daarom blauw.

A: En Frans geel omdat je dat niet echt ziet. Voor de rest niet echt een betekenis.

I: Ik heb nog één vraag betreffende je kleine broertje. Omdat je zegt dat hij niet zo goed Nederlands praat, wat vind jij daarvan? Vind je dat jammer?

A: Ja. Want ik denk dat mijn Nederlands door zijn Nederlands iets slechter wordt. Want als hij Nederlands spreekt met mijn mama dan spreekt hij soms zo slecht dat ik denk soms denk dat ik door hem … want als mijn broer spreekt, spreek ik ook vlotter.

I: Je grote broer bedoel je?

A: Ja, mijn grote broer. Maar als mijn klein broertje spreekt…

I: En denk je dat het zou helpen moest jij met je klein broertje Nederlands praten. Of waarom praat jij met hem Engels?

A: Omdat dat gewoon al zolang zo is. Vooral met mijn klein broertje denk ik dat wij alleen Nederlands praten als we in België woonden en in het eerste jaar in Zuid-Afrika. Vanaf dan altijd Engels. Met mijn grote broer sprak ik Nederlands tot we naar hier zijn verhuisd.

I: Je weet eigenlijk niet waarom het is veranderd?

A: Neen, maar misschien gaat het wel veranderen wanneer hij naar Belgie verhuist. Dan gaat hij misschien ook vlotter Nederlands tegen mij praten.

I: Ja, dat kan wel goed zijn.

Ok, bedankt!

A: Ja.

8.3.5. Jet

I: Dus het gaat om je talen, de talen die je hebt leren kennen, de talen die je hebt gesproken, de talen waarmee je bent opgegroeid enzo…En ik ga je nu eerst eens vragen dat je me gewoon wat in je opkomt vertelt…Dat mag in chronologische volgorde…

J: Van welke talen ik heb gesproken?

I: Ja, van alles: met welke talen je in contact hebt gekomen, welke talen je hebt gedaan, of ze belangrijk waren voor jou….een beetje alles wat er een beetje rond hangt, alles wat in je gedachten opkomt…

J: Ok, zeg maar, ik ben begonnen met Nederlands in Nederland. En toen ben ik net voor m'n 7de verjaardag naar Brazilië verhuisd en daar heb ik tegelijkertijd Engels en Portugees geleerd. En toen ben ik 2 jaar later naar Amerika verhuisd. Daar ben ik ook weer doorgegaan met Nederlands en Engels en daar heb ik Spaans gedaan. En toen is mijn Portugees minder geworden maar dat ging nog wel redelijk goed doordat ik ook Spaans sprak enzo. Ook hebben we een tijdje een Portugees-Braziliaanse oppas gehad maar daar sprak ik echt wel heel weinig Portugees mee. En toen weer 2 jaar later ben ik naar Wenen verhuisd. En daar ben ik ook weer doorgegaan met Engels en Nederlands en heb ik ook Duits en Frans gaan leren. En toen ben ik Spaans en Portugees een beetje vergeten maar toen ben ik even terug naar Brazilië gegaan en dan komt het redelijk snel terug, dan red ik me wel…dus niet dat ik echt goed verhalen kan vertellen of zo maar ik kan de weg vragen en hoeveel dingen kosten en dat soort dingen…

I: Goed, dus nu tegenwoordig zou je zeggen dat je Spaans en Portugees vooral passief is dus dat je het wel goed begrijpt en dat je zo de kleine dingen kan zeggen …

J: Ja, nu is het eigenlijk bijna niks meer…

I: Alle twee, Spaans en Portugees?

J: Ja. Portugees sprak ik echt vloeiend, Spaans een stuk minder. Maar door het Portugees kon ik redelijk veel toch wel verstaan maar nu door Frans en zo is dat toch wel allemaal weggegaan maar zoals ik al zei als je dan weer een keer naar Brazilië of zo zou gaan dan pik ik dat weer op zeg maar…

I: Ok, je hebt tot je zevende jaar alleen maar in Nederland gewoond. Dan ben je alleen maar in het Nederlands opgevoed en opgegroeid. En je familie, allebei je ouders zijn uit Nederland, klopt dat?

J: Ja.

I: Dus jullie hebben thuis alleen maar Nederlands gesproken…

J: Ja.

I: Goed en toen zijn jullie met zeven jaar dan naar Brazilië verhuisd en daar heb je Engels en Portugees geleerd. Ben je naar een school gegaan of hoe…

J: Een Amerikaanse school en daar kreeg ik 6 uur Duits en Portugees en daar hadden we een hulp die bij ons thuis woonde, daar sprak ik ook Portugees mee en daar hadden we ook zeg maar een chauffeur en daar zaten ook vaak mensen op straat en die sprak je ook aan in Portugees…en gewoon ook deel van de mensen op school daar die waren van Brazilië zelf en daardoor spraken we onderling vaak Portugees.

I: Heb je broers of zussen?

J: Ik heb een broer en een zus. Met m'n broer spreek ik inmiddels Engels dat was toen al in Nederland, met m'n zus spreek ik normaal Nederlands en heel soms Engels en met m'n ouders spreek ik eigenlijk altijd Nederlands.

I: Ok, dus met je broer spreek je Engels?

J: Ja.

I: Hoe komt dat?

J: Omdat het gewoon gemakkelijker is. Toen we in Amerika kwamen zaten we op een Engelse school, televisie was in Engels, alles was in Engels en toen hadden we ook maar één keer in de twee weken Nederlandse les dus daardoor kwam dat ook al wat minder en toen leesden we ook niet zoveel Nederlands boeken waardoor ons Nederlands toch een stuk slechter werd…

I: En je zus is veel jonger?

J: Die is nu acht en m'n broer is nu twaalf.

I: Dus toen je in Amerika was heb je het Engels natuurlijk verder geleerd omdat je in een Engelse school was en het Portugees minder maar toen heb je Spaans gedaan…Hoe kwam

het dan dat je Spaans deed, was er geen keuze of…

J: Neen er was geen keuze. Het was gewoon Spaans maar het was niet zo veel hoor zo iets van twee keer een half uurtje in de week…

I: Waarom dan Spaans en niet een andere taal?

J: Omdat er heel veel Spaanse immigranten kwamen en zo door Mexico en in Amerika heel veel mensen praten daar gewoon Spaans zoals in Nederland daar spreek je Duits en Frans en daar is dat gewoon Spaans.

I: En ook een beetje omdat het met Portugees samenhangt dat je daarom Spaans koos of …

J: Neen er was geen keuze. Het was gewoon als je daar ging dan kreeg je Spaanse les punt. Dat was zo op de lagere school, pas op het middelbaar kreeg je de keuze tussen Frans en Spaans.

I: En in Brazilië zei je dat je Engels en Portugees vooral hebt geleerd…en hoe zat het met je Nedelands?

J: Euh, toen deed ik Edufax. Weet je wat dat is?

I: Ja, dat is dat internet ding…

J: Ja, dan heb je wel een leraar maar die woont dan niet in dat land, die is gewoon in Nederland en dan krijg je zo'n heel pakket opgestuurd en dan zegt die leraar elke week wat je dan moet doen…Met een fax dan, die verbeteren dan. Als je een fout maakt dan staat er gewoon "let op je maakt hier veel fouten mee", zodat je dat nog even door moet kijken….maar dat stelt ook niet zo heel veel voor want toen was ik nog heel jong. Maar dat was redelijk zwaar omdat alles met m'n moeder moest en ik vond sowieso de les al zwaar daar van in 't begin waardoor het toch heel moeizaam was en zo…

I: Ja, maar je sprak thuis wel nog Nederlands in die tijd?

J: Ja.

I: Maar alleen maar met je familie?

J: Ja.

I: En hoe zat het nog met je contact naar Nederland? Had je nog contact naar Nederland?

J: Ik stuurde af en toe e-mailtjes naar m'n opa en oma en zo maar echt heel weinig…In 't begin was er maar één vriendin op de Spaanse school en die zat ook een jaar hoger, dus die sprak ik haast ook nooit en later toen kwam Charlotte en dat is m'n beste vriendin geworden maar die was pas anderhalf jaar. Die is dan naar Amerika verhuisd en toen zijn we iets later ook naar Amerika verhuisd.

I: En met haar heb je dan altijd Nederlands gesproken?

J: Ja.

I: En waarom heb je niet met haar Engels gesproken?

J: Ik kan het me niet echt goed herinneren maar volgens mij kwam zij toen ook uit Nederland…

I: Ok, dus gewoon een beetje "back to the roots" zodat je toch een beetje de taal bij houdt…

J: Ja het was wel grappig want mijn moeder heeft haar vader ontmoet in een boekenwinkel in Nedeland toen ze een reisgids ging kopen over Brazilië. Zo dat was grappig…

I: Een toeval dat jullie mekaar toch nog hebben gezien…Goed, jullie hadden dus die Braziliaanse oppas met wie jij alleen Portugees sprak…

J: Ja die sprak ook geen andere talen…

I: Hoe was dat met je broer?

J: Ja ook gewoon Nederlands maar af en toe als we een woord niet wisten dan ging dat naar het Engels of het Portugees.

I: Kwam dat toen al vaak voor?

J: Ik kan het me niet zo goed herinneren. Volgens mij niet zo…M'n zus die sprak eigenlijk een enorme mix van Portugees en Nederlands…

I: Ja, dat kan ik me wel voorstellen. Zij was toen nog heel klein hè?

J: Ja en ze ging ook naar een soort crèche waar alleen maar Portugees werd gesproken en zij deed heel veel met die oppas.

I: Dus haar Portugees was in die tijd wel goed…

J: Ja maar daarna als we in Amerika waren was het direct weg….

I: En wat ging zij dan spreken, Engels?

J: Ja, haar Nederlands was toen best wel slecht. Ze was twee, drie, ongeveer 2,5 toen we naar Amerika verhuisden en daar ging ze weer naar de crèche en alles was daar gewoon Engels, daardoor hoefde ze eigenlijk nooit Nederlands te spreken…

I: Je zegt dus dat haar Nederlands niet zo goed was in die tijd, wat zou je zeggen van jezelf? Hoe was je Nederlands in Brazilië en in Amerika?

J: In Brazilië was het nog redelijk , toen was ik zeven jaar en het was nog wel prima maar vergeleken met nu was het niet zo goed zeg maar en in Amerika is het een stuk naar beneden gegaan omdat ik gewoon niet meer zo vaak sprak, ik keek ook niet echt veel films in het Nederlands of zo, ik las ook nooit in het Nederlands, ik sprak alleen met m'n ouders Nederlands en met m'n zus…

I: Ok, je had ook geen Nederlandse les?

J: In 't begin hadden we een soort Nederlandse les maar eigenlijk was het heel slecht. Er waren veel mensen en allemaal van verschillende niveaus en we staken daar niet zoveel van op. Toen kwam er iemand bij ons thuis, eens in de twee weken, maar dat was ook gewoon de basis…

I: Dus niet echt les, les, maar gewoon wat met de taal bezig zijn…

J: Ja, we hebben wel een beetje van het ontleden gedaan maar echt grammatica en werkwoorden vervoegen dat hebben we niet gedaan…

I: Dus dat is dan allemaal hier in Wenen er eigenlijk nieuw bijgekomen? Ben je vanaf het begin af aan hier dan naar de Nederlandse les gegaan?

J: Eerst naar het NTC volgens mij sinds "grade 7" en daarna hier op school…

I: En hoe kwam het dan dat je hier op school naar de Nederlandse les bent gegaan?

J: Het NTC is op de AIS en dan moesten we elke maandag eerder uit de les en het duurde gewoon lang voor we er waren, we misten bijna altijd een half uur van de les eer je er was…

I: Ja, dat kan ik me wel voorstellen…En toen je naar hier kwam ben je wel direct naar het NTC gegaan?

J: Ja…

I: Direct weer de Nederlandse les in. Wou je dat zelf ook of hoe zag jij dat?

J: Ik vond het wel leuk maar het was gewoon meer werk.

I: Ja, maar je vindt het wel leuk om met je taal bezig te zijn?

J: Ja en ik zat ook met Annemarie een vriendin samen, zo dat was prima.

I: Ah, Annemarie was ook hier…

J: Ja zij zijn tegelijkertijd aangekomen…

I: Praat je met de leerlingen hier op school die Nederlandstalig zijn ook Nederlands?

J: Ik praat met iedereen Nederlands maar met Annemarie praat ik Engels want haar moeder is Canadees. Haar Nederlands is wel prima maar wel met een zwaar accent en zo waardoor wij toch vaak Engels praten met elkaar. Soms is het ook zo wel een beetje een mix van Engels en Nedelands…

I: En met alle andere leerlingen hier praat je Nedelands?

J: Ja maar heel soms…Tim die zit wel in heel wat van m'n klassen en als we dan praten met een vriendin dan is dat eerst Engels en dan schakelen we daarna over naar Nederlands.

I: En vind je dat leuk dat je Nederlands praat, dus dat je Nederlands ook in een Engelstalige omgeving gebruikt?

J: Ik heb het niet zo dat er iets heel speciaals bij zit of zo…maar het is wel handig (lacht…)

I: Stel je voor, je gaat een boek schrijven over wat dan ook. In welke taal zou je dat dan doen? Of zijn er verschillende thema's die je in een ene taal zou doen en andere thema's in een andere taal?

J: Ik denk als het meer theoretisch zou zijn dat het dan eerder in het Engels zou zijn omdat ik heel veel vakwoorden heb geleerd in het Engels die ik gewoon niet in het Nederlands weet. Ik denk dat ik heel snel toch naar het Engels zou gaan…

I: Naar het Nederlands?

J: Nee, naar het Engels!

I: Voor alle verhalen?

J: Ja.

I: Dus ook als je persoonlijke verhalen zou schrijven over belevenissen of zo?

J: Ja, tenzij het echt gaat over huizen uit Nederland ofzo dan zou ik dat niet in het Engels doen maar misschien zou ik het ook allebei doen…

I: Ja, het is een moeilijke vraag…

J: Ja.

I: En als jullie op vakantie zijn met je ouders is het dan altijd Nederlands?

J: Ja toch wel.

I: Ok, boeken die je thuis hebt, in welke taal zijn die?

J: Allebei wel. Maar wat ik nu heb, ik lees toch wel vaak meer Engels omdat die boeken die ik thuis heb, die heb ik al zo vaak gelezen dat het saai wordt, dan ga ik toch vaak naar het Engels…en ik vind Engelse boeken vaak wat interessanter…

I: Waarom?

J: Ik weet niet. Ik denk dat het ook een beetje komt door de woorden…Ik vind woorden in het Engels toch wat mooier en er zijn ook gewoon wat meer woorden op een manier…

I: Denk je dat dat is omdat je die taal daarna pas hebt geleerd en omdat Nederlands je moedertaal is en zo normaal is dat het niet meer zo mooi klinkt of waarom denk je?

J: Nee, ik vind zeg maar, in het Engels heb je veel meer woorden voor één iets zeg maar, in het Nederlands heb je er maar twee of drie voor waardoor ik vind dat Engelse schrijvers meer iets voor je betekenen op een manier en ik vind ook dat de stijl iets anders is. Engelse schrijvers, tenminste boeken die ik lees, is meer toegankelijk terwijl Nederlandse boeken is wat meer ouderwets op een manier doordat veel van de echt bekende schrijvers of schrijfsters die ik lees die zijn toch al wat ouder…

I: Er zijn natuurlijk ook actuele Nederlandse boeken…

J: Misschien lees ik ook minder omdat ik niet zo een kring heb van mensen ken die me kunnen vertellen wat leuke boeken en zo…waardoor ik meer afga op de boeken die allemaal prijzen hebben gewonnen of die m'n moeder ook kent en dat zijn dan vaak toch wat oudere boeken…

I: Maar als je dan hoort van iemand "ah, ik heb een reusachtig boek gelezen in het Nederlands, dat was echt te gek", zou je het dan lezen?

J: Ja, toch wel tenzij iemand een echt heel andere stijl heeft die ik echt kan lezen…

I: Wat is je lievelingsboek?

J: Heb ik niet echt. Ik heb heel veel boeken die ik gewoon heel mooi vind.

I: In welke taal zijn die dan meestal?

J: Ik denk wel Engels.

I: Maar zitten er ook Nederlandse boeken bij of eerder minder?

J: Ja, wat ik trouwens een heel leuk boek vond is "Het naam van dit boek is geheim", maar volgens mij is dit wel vertaald.

I: Ja, je hebt het in het Nederlands gelezen?

J: Ja. Effe kijken wat ik nog gelezen heb, ik kan het me eigenlijk niet herinneren…Ik had een paar mooie boeken gelezen over kinderen, een leuk boek en "Kies mij", ja dat zijn best wel leuke boeken…

I: En van waar heb je die boeken dan, hoe kom je op die boeken?

J: Vaak als ik naar Nederland ga dan koop ik toch Nederlandse boeken. Of ik lees het bij een neefje of nichtje, of ik krijg het van m'n oma of zo…

I: Ben je vaak in Nederland?

J: Nu wel omdat ik relatief dichtbij woon en we gewoon met de ouders kunnen gaan, dus dan zijn we wel twee tot drie keer per jaar in Nederland.

I: Bij de familie dan?

J: Ja.

I: Heb je daar nog vrienden?

J: Neen. Ik had wel vrienden maar toen was ik heel jong. Maar ik heb één vriendin, die is één dag jonger dan ik ben en de moeder is de beste vriendin van mijn moeder uit de middelbare school en die woonden dicht bij Amsterdam. We zagen elkaar nog wel toen we daar woonden en elke zomer zien we ze en die zijn ook bij ons gekomen en zo…

I: En met die praat je dan normaal Nederlands?

J: Ja.

I: Heb je voor de rest veel contact met je familie in Nederland? Brieven of e-mails ofzo?

J: Neen, dat niet. Met m'n opa wel maar met m'n neefjes en nichtjes niet zo.

I: Een hele rare vraag, als je nu, stel je voor dat je in 5 of 10 of 15 jaar wat dan ook, dat je kinderen hebt, in welke taal zou je ze opvoeden?

J: Dat hangt ervan af met wie ik was getrouwd. Als het met een Nederlander was dan in het Nederlands maar als het met een Engelsman was en hij sprak geen Nederlands dan denk ik dat ik wel heel snel in het Engels zou gaan tenzij wij in Nederland zouden wonen maar ja…

I: En dat je ze tweetalig opvoedt?

J: Ja dat kan ook maar als m'n man enkel Engels praat lijkt me dat toch wel een beetje moeilijk.

I: Maar het zou dus niet zo belangrijk voor jou zijn dat je zegt mijn kinderen moeten Nederlands kunnen…

J: Ik zou het toch wel heel erg jammer vinden want het is toch een groot deel van mij maar ja, als het nou eenmaal niet kan…jammer maar om dan geen kinderen te krijgen dat is dan ook zonde…

I: Je zegt het is een heel groot deel van jou, waarom denk je dat? Waar merk je dat aan of hoe voel je dat?

J: Het is toch wel een groot deel van m'n identiteit dus het zou toch wel raar zijn dat ik Nederlandse ben en zij niet…Mijn ouders zijn ook allebei Nederlands, m'n hele familie is Nederlands. Het lijkt me ook raar dat als ze naar m'n opa en oma zouden gaan dat zij dan niet echt goed met elkaar zouden kunnen praten…dat zou wel raar zijn…

I: Dat zou ook jammer zijn…

J: Ja…

I: Je lievelingsmuziek, wat is je lievelingsmuziek?

J: Een beetje rustig…

I: En gaat het in de richting van alleen intstrumentaal of ook zingen?

J: Wel met zingen…

I: En Engelse liedjes?

J: Allebei eigenlijk..

I: Je kent dus ook Nederlandse zangers?

J: Ja.

I: Luister je daar veel naar?

J: Ja.

I: Vanwaar ken je die muziek?

J: Van m'n ouders en van sommige Nederlandse films…Maar niet dat ik helemaal naar de nieuwste Nederlandse muziek luister…het tegenovergestelde maar ja….

I: Je hebt wel interesse van wat er voor nieuwe dingen in Nederland komen of wat er aan typisch Nederlandse muziek bestaat of zo…

J: Maar wat ik merk is dat als je een CD koopt van de Nederlandse top 10, meer dan drie kwart is al in het Engels dus eigenlijk vind ik dat Nederland niet zoveel Nederlandse muziek heeft en als het Nederlandse muzikanten zijn dan zingen ze vaak al in het Engels doordat ook de markt in Nederland relatief klein is….

I: Ja, Nederland is niet echt een muziekcultuur….

J: Ja en het is gewoon een heel klein land. Als je als artiest geld wil verdienen dan moet je dat niet in Nederlands doen want er zijn maar twee landen waar je dat spreekt…

I: Dat is waar, dat klopt. Stel je voor je wint een taalcursus, welke taal zou je kiezen?

J: Portugees

I: Om het weer op te frissen?

J: Ja, we hebben in Brazilië gewoond en als je dan Portugees kan, dat is wel fijn.

I: Ja en dan kan je naar Portugal ook gaan…

J: Ja, precies…

I: Goed, dan heb ik nog één klein opdrachtje voor jou, iets leuks. Hier heb je een mannetje en hier heb je heel veel kleuren en ik ga je nu vragen dat je probeert dat mannetje te kleuren. Voor elke taal pak je een andere kleur, denk erover na waar plaats ik het en waarom plaats ik het daar , welke kleur neem ik voor welke taal, gewoon aan wat je denkt….denk aan welke taal praat ik met m'n vrienden, met m'n familie, met welke taal ben ik het meeste bezig, welke taal is m'n omgeving, dat je in die richting probeert te denken en probeert in te tekenen waar welke taal zou zitten….Weet je wat ik bedoel?

J: Niet geheel…

I: Je hebt heel veel verschillende talen in je leven gehad…Portugees zou je direct willen opfrissen, Engels daar ben je veel mee bezig, Nederlands is je moedertaal en daar praat je met je ouders mee, je hebt gezegd Spaans heb je zelfs een beetje gesproken, Frans leer je nu een beetje…dus de talen waarmee je bezig bent probeer je ergens te plaatsen waar dat je denkt dat het het beste past met de kleur waarvan je denkt dat die daarbij hoort…Je kan er ook over nadenken dat het bijvoorbeeld vroeger anders was dan nu…Er is geen juist of fout…Doe gewoon zoals je denkt waarom je het zo zou doen…

J: Is goed….

(tekent)

I: Schrijf er dan vanonder bij welke taal wat is…

J: Is goed!

(tekent)

I: Ben je klaar?

J: Ja

I: Goed, vertel eens…

J: Deze heb ik hier gedaan, dat is Portugees en Spaans omdat ik het een beetje vergeten heb, die zijn gezakt, een beetje onderin ergens…

I: Maar je zou ze wel dezelfde betekenis, dezelfde hoeveelheid geven want ieder krijgt een hele voet…

J: Ja en hier heb ik Frans, Nederlands, Engels gedaan omdat het is een beetje een mix van alles en ik had Nederlands in blauw en Engels in het midden gedaan omdat het meeste wat ik doe toch meestal in het Nedelands of het Engels gaat en ik had Duits daar gedaan omdat ik toch wat minder met Duits bezig ben alhoewel het hier de meest gesproken taal is, Duits dus minder en Frans heb ik hoger gedaan omdat ik dat intressant vind en m'n frans is ook meer of beter en in m'n nieuwe school ga ik geen Duits meer doen waardoor ik dat ook weer laat vallen…

I: Waar ga je naartoe?

J: Egypte. Ik had daar Engels, Nederlands en Frans gezet omdat ik daar het meeste mee bezig ben op school…

I: Ok, in Egypte zijn er daar ook Nedelandse lessen?

J: Ja, daar is een NTC maar we weten niet precies hoe goed dat is of zo…

I: Ok, maar je wil er wel naartoe gaan?

J: Ja.

I: Verheug je je op het verhuizen?

J: Neen, het is niet dat ik me erop verheug, ik zou liever hier blijven maar ik heb het een beetje geaccepteerd zoals het is…

I: Kan je je nog herinneren hoe het was toen je nog in Nederland woonde en voor de eerste keer verhuizde naar Brazilië?

J: Ja, daar kwamen we toen redelijk vroeg achter, in april of zo. Eerst vond ik het wel hartstikke leuk maar als ik besefte dat we echt weggingen dan vond ik het ook wel echt eng, had ik er geen zin in…

I: En is dat dan veranderd met de tweede verhuis? Of had je dat zelfde gevoel dan weer?

J: Ik wist wel dat we weer weg gingen gaan en toen was ik wel verdrietig en zo maar toen we in Nederland waren gingen we sowieso moeten verhuizen, m'n zusje was net geboren en ons huis was gewoon te klein, we hadden zoiets van 2,5 slaapkamers…En dus m'n ouders wouden

sowieso naar een ander huis Ze zouden eventueel naar de buiten gaan met een tuintje en sowieso zouden we ook naar een andere school gaan…dus dat besefte ik wel al een beetje maar ja ik was pas zes dus ik had zo nog niet echt door wat het allemaal betekende…

I: Maar naar zo'n heel ver land, dat realiseerde je nog niet….

J: Nee…

I: En toen je daar dan was, hoe was dat dan voor jou?

J: Ik sprak helemaal geen Engels en geen Portugees natuurlijk en niemand sprak Nederlands. Ik vond dat heel eng en zo en m'n moeder die snapte dat eigenlijk niet…omdat daar kwamen eigenlijk meer allemaal rijke Brazilianen naartoe en niet gewend aan mensen uit het buitenland en ze wisten niet echt goed wat ze met ons moesten doen…dat was niet prettig….

I: Maar de andere verhuizen waren dan wel beter gezien je dan al Engels kon…

J: Ja, in Brazilië had ik wel veel leuke vrienden zeg maar in Amerika ging ik naar een openbare school, daar had ik gewoon niet zoveel vrienden, ja ik vond het prima zeg maar maar ik weet niet of ik daar per sé door had willen gaan zeg maar…

I: Dus de verhuis van Amerika naar hier vond je…

J: Ik was nog steeds in verdriet maar het was makkelijker, ik wist sowieso dat ik naar een nieuwe school zou gaan, naar "middle school" en bijna m'n hele jaargroep zou daar ook naartoe gaan en er kwamen nog vier andere scholen bij dus ik verheugde me wel enorm op "middle school" maar ik wist sowieso dat ik nieuwe mensen zou moeten leren kennen of het nou hier was of daar, dat was niet zo erg maar ik had wel een hele fijne buurvrouw en zo, dat was wel jammer…

I: Toen je wist dat je zou verhuizen, heb je dan nagedacht waar je liefst naartoe zou gaan?

J: Neen, hier had ik er niet echt over gedacht. In het eerst vond ik Egypte wel leuk, niet een saai land maar gewoon qua uitgaan en alleen zijn kan je daar eigenlijk helemaal niks…Ik kan daar nooit integreren. Je blijft altijd nog een buitenlander of je nou Arabisch spreekt of niet en ik kan daar gewoon niks doen dat is wel jammer…vooral dat ik hier zoveel vrijheid heb en ik kan gewoon doen wat ik wil maar daar moet je overal met de taxi naartoe en kan je als vrouw niet alleen over straat lopen…dat is wel jammer…

I: Er ooit over nagedacht of je ooit nog naar Nederland zou terugwillen?

J: Ik wil er studeren.

I: Waarom daar en niet in Londen of Amerika?

J: In Amerika is het denk ik wel leuker maar ik heb dan schrik dat ik nooit meer zou terugkomen naar Nedeland…

I: Ok, dat is wel belangrijk voor jou?

J: Ja.

I: Zou je daar dan willen blijven of laat je het ervan afhangen?

J: Goh…

I: Wat ga je studeren, weet je dat al?

J: Ik wil graag medicijnen studeren.

I: En dat dan "back to the roots" in Nederland?

J: Ja…

I: Had je liefst gehad dat je nu niet naar Egypte was gegaan maar naar Nederland?

J: Neen dat zeker niet. Ten eerste zou het een beetje moeilijk zijn want mijn vader heeft niet zomaar een expat job en daardoor krijgt hij gewoon zo betaald en ik zou daar dan naar een internationale school moeten want m'n Nederlands is niet goed genoeg om Nederlands eindexamen te doen…maar het lijkt me ook wel een beetje raar want op een bepaalde manier ben ik eigenlijk een buitenlander in Nederland…

I: Waarom heb je het gevoel dat je een buitenlander bent?

J: Nou, omdat ik al zo lang in het buitenland heb gewoond, waarschijnlijk zou het prima lukken maar ik vind het gewoon fijner om het in het Engels te doen ook omdat ik niet gewend ben aan het systeem…Ik heb nog maar drie jaar voor het eindexamen, nog één jaar en de twee IB jaren en om dan nog naar het Nederlandse systeem te switchen, dat lijkt me heel raar…

I: Denk je dat het zou lukken als het nu moet?

J: Nou kijk, als het echt zou moeten, dat moet het ook gewoon maar zeg maar…Maar als m'n ouders nou zouden zeggen we zitten eraan te denken om je naar Nederland op school te sturen, dan zou ik zeggen neen!

I: Het is dus nu wel belangrijk, nu dat je al zover bent in deze school, dat je het hier dan gewoon zo afsluit…En dan ga je weer naar Nederland om een nieuwe stap te doen eigenlijk…Ja, heel intressant. Dank je wel voor je tijd. Ik hoop dat je het een beetje leuk vond om erover te praten…

J: Ja hoor!

I: Dank je in ieder geval!

8.3.6. Jan

I: Hoe gaan we het aanpakken? Je begint gewoon te vertellen over je leven. Welke talen je in je leven hebt leren kennen, waar je woont, met wie je praat. Probeer het een beetje chronologisch op te bouwen.

J: Ik ben in Amsterdam, Nederland geboren. Op mijn 3de ben ik iets buiten Amsterdam gaan wonen. Op mijn 7de ben ik naar Zuid-Afrika verhuisd. Daar moest ik Engels leren op een Amerikaanse school. Daar heb ik elke vrijdag Nederlandse les gedaan. Engels moest ik gewoon leren in klas. Dat ging ok, maar ik heb dyslexie dus het was niet zo gemakkelijk. 3 jaar later was ik 10 en ben ik verhuisd naar Kaapstad waar ik ook naar een Amerikaanse school ging. Daar heb ik Spaans beginnen te leren. Ben niet zo goed in talen maar het ging wel ok. In Kaapstad deed ik les met mijn moeder voor Nederlands elke zondag. Dat vond ik niet leuk maar ik moest het toch doen. Het was met Taaljournaal. Dan moest je elke week iets opsturen naar Nederland en dat stuurden ze dan terug. Dat was met het Edufax-programma. Toen zei 1 van de juffrouwen, omdat ik niet goed in talen was, dat ik moest stoppen met Nederlands omdat ik al Engels en Spaans moest doen. Dan ben ik gestopt met Nederlands, toen was ik 13. Toen ging ik Spaans doen. Na 2 jaar is Spaans gestopt op school omdat niemand Spaans wou doen. Toen moest ik Frans beginnen en ik was al 3 jaar achter. Ik was al niet goed in talen dus dat ging niet goed. Ik heb het toch gehaald met de examens maar met vele extra lessen. Toen ik 17 was moest ik verhuizen naar Oostenrijk. Nu moest ik een beetje Duits leren voor Oostenrijk. Hier is het Frans niveau veel hoger dan het was in Zuid-Afrika. En daar was ik al klaar met Frans. Nu moest ik weer een taal doen voor de IB daar had ik ..... eh the Cambridige systeem. Dus voor de IB moest ik weer Nederlands doen. Ik wou Frans doen maar dat kan niet want mijn niveau was niet hoog genoeg. Nu ben ik ongeveer een jaar Nederlands aan het doen. Hiervoor heb ik het 6 jaar niet gedaan, maar het gaat wel. Het is makkelijker dan Frans. Maar mijn Engels is mijn eerste taal. Ik spreek ook met mijn broers Engels. En normaal met mijn ouders maar zij vinden dat niet zo goed want zij hebben liever dat ik Nederlands met ze praat. Met mijn broers spreek ik geen Nederlands alleen maar Engels.

I: Je beide ouders komen uit Nederland?

J: Mijn vader uit Limburg. Mijn moeder Nederlands-Belgisch.

I: En hoeveel broers heb je?

J: Een oudere broer, 21, en een jongere broer 15.

I: Ok. Je bent geboren in Nederland. Je hebt daar gewoond tot je 7de. Daar heb je alleen met Nederlands te maken gehad?

J: Nee, dat denk ik niet. Dat was alleen maar Nederlands. In Zuid-Afrika ben ik begonnen met Engels.

I: Hoe vond je dat, dat je naar Zuid-Afrika ging? Vertel eens over die periode.

J: Ik vond het wel heel leuk. Maar toen we wegreden vond ik het niet zo leuk. Maar toen ik daar was vond ik het wel leuk. Het was moeilijk dat je in het begin de taal niet kunt spreken want niemand spreekt daar Nederlands. Elke vrijdag was daar wel een Nederlandse comité maar daar vonden we niet echt veel aan. Het Engels ging best snel want je bent de hele tijd Engels aan het praten en als je jong bent gaat dat wel snel. Mijn spelling was wel altijd slecht. Mijn spellingtesten en zo was altijd wel altijd de slechtste van de klas denk ik.

I: Heb je nog te maken gehad met Afrikaans? Want dat is toch gelijkaardig aan Nederlands.

J: Niet in Johannesburg maar wel in Kaapstad. Ik had best wel wat Afrikaanse vrienden daar, echte boeren. En die spreken wel Afrikaans. Ik kan het wel verstaan maar niet zo goed praten. Ik probeer het met simpel Nederlands.

I: Je kwam naar Zuid-Afrika toen je 7 was, dan ging je naar een Amerikaanse school en moest je Engels leren. Dat ging vlot alleen de spelling was moeilijk?

J: Ja, spelling en grammatica. Het praten ging goed.

I: Hoe was dat met vrienden toen? Had je Nederlandstalige vrienden, Engels-talige vrienden?

J: Altijd Engelstalige vrienden. Ik weet niet, mijn familie is niet zo met de Nederlandse gemeenschap bezig.

I: Je had wel Nederlandse les? Groepsles?

J: Ja, dat was een groepsles, elke vrijdag.

I: En daar zaten jongeren van jou leeftijd in?

J: Van de hele school. Van klein tot groot.

I: Heb je daar nog vrienden gekregen?

J: Neen, niet echt.

I: En als je die ziet, praat je er dan Nederlands mee of Engels?

J: Neen, Engels.

I: Sprak je toen thuis Nederlands?

J: Toen, ik denk het wel. Het was ongeveer 1 of 2 jaar nadat ik in Zuid-Afrika kwam dat ik met mijn broers alleen nog maar Engels sprak. Bij mijn moeder duurde het wel nog eventjes om Engels te leren dus daar sprak ik altijd Nederlands mee maar met mijn broers al vlug Engels. Mijn ouders vonden dat niet zo leuk want die vonden dat we Nederlands moesten spreken.

I: Op je 10de jaar ben je naar Kaapstad verhuisd. Wat vond je daarvan?

J: Ik vond het wel heel leuk. Want in Johannesburg was het wel best leuk. We zaten in een grote estate, we konden daar niet veel doen omdat het niet echt veilig was daar. In Kaapstad woonden we op een berg dus daar was het ook wel leuk maar toen moesten we daar ook verhuizen want er was heel veel criminaliteit. Ons buren waren vermoord voor een telefoon en dat soort dingen. Zo, dat moest even gebeuren. Dus dan gingen we op een andere plek wonen.

I: In die tijd daar heb je dan ook direct mensen op school leren kennen waar je Engels mee kon praten?

J: Ja, altijd. Iedereen sprak daar Engels. Ik wou nog een keertje Afrikaans doen als taal dat ik niet Frans of Spaans moest doen, maar dat kon niet. Mijn spelling was een beetje raar van het Nederlands naar het Afrikaans.

I: Het is waarschijnlijk moeilijk want het is zo gelijkaardig en toch weer anders dat je het dan door elkaar haalt. Je had in Kaapstad Nederlandse les met je moeder?

J: Ja. Ik weet niet hoeveel jaren.

I: Dat vond je niet leuk?

J: Nee.

I: En je broers hadden dat ook?

J: Ja. Mijn grote broer heeft het ook allemaal gehad en die heeft het klaargemaakt, maar ik was een beetje sloom in Nederlands. Ik ben 3 jaar ouder dan ijn kleine broer maar ik was maar 1 groep hoger dan hem. We vonden het nooit leuk. We gingen altijd verstoppertje spelen als we Nederlandse les hadden. Er was altijd veel stress thuis als er Nederlandse les was.

I: Ging het dan om te taal of omdat je thuis les had?

J: Het was altijd saai. Veel grammatica, nooit een leuke les.

I: Toen zei die ene psychologe dat je moest stoppen met Nederlands?

J: Ja, dat was het stomste dat ze ooit gezegd heeft. Ze zei dat het slecht voor me was en dat het beter was dat ik Frans deed dan Nederlands. Zo heb ik Frans gedaan.

I: Maar Nederlands is je moedertaal?

J: Ja, maar er waren geen andere Nederlanders op school. Dus het was privé-les. Maar ik heb wel het Frans gemaakt, maar het was de basis.

I: Vond je dat jammer dat je met Nederlands moest stoppen?

J: Neen, ik vond het toen vervelend. Al mijn vrienden zaten in 1 klas en ik zat dan in een andere klas.

I: Maar toch het was je moedertaal waar je dan niet veel meer mee te maken had. Vond je dat jammer?

J: Alleen thuis praatte ik Nederlands. Ik vond Nederlands niet echt een leuke taal. Het was niet dat ik het wou praten, ik moest het praten. En dan wou ik het niet doen.

I: Ok. Toen moest je met Spaans stoppen en Frans doen? Vond je dat leuk of niet leuk?

J: Ik vond Spaans een leukere taal dan Frans. Maar het was ook dat niet genoeg kinderen Spaans wouden doen, dus ik moest wel Frans doen. Het was een kleine school.

I: Hoe was het in de tijd dat je contact had met je Afrikaanse vrienden? Dan praatte je Afrikaans?

J: Eerst kon ik er niet zoveel van. Ik deed toen ook niet zoveel Nederlands. Maar na een tijdje versta je het wel en een beetje praten.

I: Hoe vond je dat dan dat je door je moedertaal toch een beetje van het Afrikaans begreep?

J: Dat was wel leuk, grappig. Dat was een van de positieve dingen want je kon altijd verstaan waarover ze aan het praten waren.

I: Had je daar toen Nederlandstalige vrienden, in Kaapstad dan?

J: Voor een tijdje had ik een Nederlandse vriend, maar ik vond de familie heel vervelend. Ze waren een beetje, heel hoge status Nederlands.

I: En in welke taal sprak je daar dan mee?

J: Met de ouders Nederlands maar met mijn vriend altijd Engels.

I: Goed. Toen kwam de boodschap dat je naar Oostenrijk moest vertrekken, vertel daar eens iets over.

J: Ik vond het eerst wel leuk want ik vond mijn oude school vervelend. Het ging niet zo goed. Het was beter, ik vond het dus wel leuk om iets nieuws te doen. Maar toen ik hier toekwam vond ik het toch niet zo leuk. Je kon niet gaan surfen met je vrienden, je moet veel geld besteden en dat soort dingen. Het is zeer koud. Maar het ging wel. En ik ging Duitse les doen voor 2 maand. Dat was best leuk. Je ging uit eten, Duits praten. Dat is wel best leuk. Daarna ben ik daar mee gestopt en was het school herbegonnen. Nu doe ik niets meer voor mijn Duits. Ik luister gewoon want iedereen spreekt Duits met elkaar.

I: Ik wou het net zeggen, ook hier op school wordt veel Duits gepraat. Begrijp je dat dan?

J: Ik begrijp het wel maar kan het niet zo goed praten. Maar ik begrijp ongeveer wel wat ze zeggen.

I: En als je onderweg bent? Doe je het dan in het Duits?

J: Ja, maar dat is dan ook heel gemakkelijk Duits.

I: Ok. Je wou hier Frans doen, dat ging niet.

J: Ik wou geen taal doen, ik wist niet dat ik een taal moest doen. Ik moest altijd op een internationale school want dan kan je op een

andere internationale school en dat is gemakkelijk dan. Ze hebben hier geen Cambridge scholen alleen maar IB. Dat is heel vervelend want ik had in Zuid-Afrika maar een half jaar school meer te doen en hier moet ik nog 2 jaar doen.

I: Dus in Zuid-Afrika was je eigenlijk al klaar geweest?

J: Ja. Al mijn vrienden zijn nu klaar met school. Maar het is niet zo erg want hun diploma is niet zo hoog als hier. Zuid-Afrika zit toch een beetje lager. Ze hebben daar niet zo goede graden. Maar ja, hier moest ik Frans doen en toen dacht ik: `Och, jammer`. Maar dan zei ze dat ik beter Nederlands kon doen.

I: Wat was je eerste reactie daarop?

J: Hmm, ik vond het niet echt heel leuk want ik vond Nederlands niet zo. Maar het was eigenlijk wel makkelijk. Want van Cambridge was het maar echt de basis, maar enkele woordjes, dan heb je het al. Maar hier is het meer diep. Dus ik ben wel blij dat ik Nederlands gedaan heb. Ik vind het nu best leuk dat ik het nu weer kan lezen en praten. Ik ben nu ook al een paar keer naar Nederland geweest en dan praat ik met de familie in Nederland. Anders zat ik daar met mijn vrienden altijd van `eu, eu, eu`. Dan gaat het niet zo makkelijk.

I: Dus het was eigenlijk een beetje verloren het Nederlands?

J: Ja. Met mijn familie en oudere broer ga ik automatisch Engels praten en soms weet ik het dan niet en dan zegt hij: 'Ja, praat dan Nederlands'. Dan denk ik: 'A ja'. Het voelt nog niet normaal om Nederlands te praten maar het gaat al beter.

I: Dus je vindt het nu wel leuk dat je weer Nederlands kunt?

J: Ja. Nu dat ik weer wat ouder bent, vind ik het wel leuker dat ik het weer kan. Het is een beetje stom dat je Nederlands bent en je kan niet in het Nederlands praten.

I: Hier op school zijn niet zoveel Nederlandstalige mensen eh?

J: Ik denk 3. Maar die zijn ongeveer 5 jaar jonger dan mij.

I: Dus daar praat je eigenlijk niet mee?

J: Ik praat eigenlijk nooit Nederlands met iemand hier op school.

I: Ok. Lezen, je leest niet zo graag. Maar als je leest, in welke taal zou je dan lezen?

J: Engels, dat gaat sneller. Lezen is altijd een groot probleem. Het gaat ook heel langzaam. Ik moest altijd vroeger lezen. Je moest je boek lezen, dat vond ik altijd heel oninteressant.

I: Heb je veel boeken thuis?

J: Ik zelf niet. Nee, ik heb wel veel boeken. Men moeder zegt altijd: 'Hej Jan, kijk nou' Ik heb enkel 1 of 2 boeken die ik leuk vond en dat is in het Engels. Ik denk dat ik maar 1 boek uit mezelf heb gelezen. Dat vond ik wel raar, maar vond het wel leuk.

I: Welke muziek luister je?

J: Geen Nederlandse muziek. Alleen maar Engels. Soms Afrikaanse muziek maar dat is dan meer voor de grap. Vooral wat rock en reggae. Dat soort dingen.

I: Nederlandstalige liedjes vind je helemaal niet leuk?

J: Ik ken ze niet echt. En diegene die ik ken, vind ik niet echt. Zoals Nick en Simon of zo. Maar liever niet.

I: En Nederlandse kinderliedjes?

J: Ja, die vond ik vroeger wel leuk. Kinderen voor Kinderen enzo. Maar nu, ja. Mijn moeder vind ze wel nog leuk.

I: Welke taal denk je het meest te gebruiken in je leven?

J: Engels. Ik ga toch in Zuid-Afrika studeren. Misschien moet ik daar ook wel een beetje Afrikaans spreken. Want ik denk dat ik daar in een soort park ga werken met dieren. Daar zijn heel veel mensen Afrikaans. Maar meestal gewoon Engels. Het is wel handig dat ik Nederlands ken want er zijn wel veel Nederlandse mensen in Zuid-Afrika.

I: Dus dat is je levensplanning een beetje?

J: Ja, zoiets. Gewoon met dieren iets doen. Ik weet nog niet precies wat.

I: En Zuid-Afrika trekt je weer heel hard terug.

J: Ja. Ik vind het daar gewoon meer relax. Ik hou niet van de stad: drukte, vies,... Ik hou meer van op het strand te zitten, of met honden te werken. Dat heb ik al vaker gedaan en vind ik wel leuk.

I: Als je ooit kinderen gaat hebben, in welke taal ga je ze dan opvoeden?

J: Ik zou het wel leuk vinden om ze Nederlands te leren. Maar ik weet niet waar het is, maar ik denk Zuid-Afrika. Ik weet niet of Nederlands veel gaat helpen. Mijn ouders gaan niet in Nederland als ze oud worden en mijn broers ook niet. Dus ik denk niet dat het Nederlands echt nodig is.

I: Maar je zou het wel leuk vinden, moesten ze het Nederlands kunnen?

J: Ik zou het goed vinden moesten ze het ook kunnen want het is goed voor een kind om veel talen te kunnen. Maar dan wordt het ingewikkeld want ik kan zelf niet zo goed Nederlands dus dan zouden ze maar gebrekkig Nederlands kunnen.

I: Wat zou je zelf zeggen als ik vraag welke taal je het belangrijkste vindt in het dagelijkse leven? En welke taal vind je emotioneel het belangrijkste?

J: In het dagelijkse leven, Engels. Ik spreek Engels met iedereen. Emotioneel: er is wel wat Nederlands, want met de honden en dieren spreek ik altijd in het Nederlands, maar als ik zelf nadenk of iets opschrijf, dan is het altijd in het Engels. Dat is vlot.

I: Dus met de dieren spreek je Nederlands?

J: Ja, ze zijn in het Nederlands opgevoed. Dat is wel handig. Want in het Engels kan iedereen iets zeggen tegen de honden in Zuid-Afrika. Maar nu in het Nederlands luisteren ze goed.

I: Dus dat voelt wel goed aan om Nederlands te praten met de dieren?

J: Mijn kat en hond zijn van Nederland dus die zijn best oud. En ja, daar praten we altijd wel Nederlands mee. Mijn moeder praat ook altijd Nederlands rond het huis dus ze zijn altijd bij mijn moeder. Eentje is van Zuid-Afrika maar die is nu ook Nederlander.

I: Wat zou je liever hebben, een Nederlandse of een Engelstalige vrouw?

J: Een Engelstalige vrouw. Ik zou het raar vinden om altijd Nederlands te praten. Ik ben gewoon van Engels te praten.

I: Ok. Dan heb ik nog 1 klein opdracht voor jou voor we afsluiten. Ik heb hier kleurtjes. Je hebt hier een mannetje. Probeer voor elke taal een kleur te kiezen en probeer die te plaatsen op het lichaam in een bepaalde kleur. Denk aan: welke taal is voor jou belangrijkst, welke taal lees je het liefst, welke taal gebruik je op school, ... Denk hier maar goed over en probeer de talen dan een plaats te geven in het lichaam. Schrijf ook nog op welke kleur voor welke taal staat aub.

J: Ok. Zal ik dat even eerst doen.

I: Ja? Goed. Vertel eens even.

J: Frans bruin: Frans moest ik heel veel schrijven dus rechterhand.

Afrikaans groen: 4 voeten omdat ik in Afrika wil wonen. Wandelen in Afrika.

Spaans: ik kan alleen maar Spaans praten dus Spaans alleen mijn mond.

Duits is grijs. Ik moet heel veel naar Duits luisteren dus grijze oren.

Nederlands ben ik in mijn hart.

En ik denk altijd in het Engels dus ik heb Engelse hersenen.

I: Goed zo. Bedankt!

8.3.7. Mathias

I: Je weet dat het interview om je talen gaat. Begin gewoon maar even te vertellen over je leven en wat je tot nu toe hebt gedaan, waar je bent geweest en met welke talen je in contact bent geweest, welke talen je spreekt en welke je leuk vindt om te spreken en van al die dingen…Het eenvoudigste is dat je gewoon vanaf het begin begint…

M: Ik ben geboren in België, in Leuven. Ik weet niet precies hoe lang ik daar heb gewoond. Toen ben ik naar Nederland verhuisd. Daar heb ik een lange tijd gewoond, daar heb ik op een normale Nederlandse school gezeten. Daar heb ik tot m'n zevende, achtste ongeveer gewoond. Toen ben ik naar Parijs verhuisd. Daar heb ik vier jaar gewoond en daar heb ik Frans leren praten. Daar ben ik nu nog goed in. Daar had ik ook Engelse les maar daar was ik destijds nog niet zo goed in. Na vier jaar ben ik naar Wenen verhuisd, in Oostenrijk, en daar heb ik in de eerste plaats Engels geleerd en daarna ook Duits geleerd en ik ben ook bezig met Spaans leren en nu ga ik dit jaar weer verhuizen, naar Nederland, naar een internationale school, dan ga ik het gewoon vervolgen en dan kom ik gewoon in moedertaal Nederlands terecht.

I: Goed zo, dus je bent in België geboren, dan hebben je ouders waarschijnlijk Nederlands met je gesproken, dat weet je waarschijnlijk niet meer…Dan ben je dus naar Nederland verhuisd en daar ben je in een Nederlandse school terecht gekomen. Goed zo. Heb je toen al talen geleerd?

M: Neen, toen heb ik alleen Nederlands gesproken.

I: Je ouders komen uit België of uit Nederland?

M: Allebei uit Nederland.

I: En heb je broers of zussen?

M: Ik heb drie kleine zusjes.

I: Kleine zusjes?

M: Wil je ook weten hoe oud ze zijn?

I: Ja, zeg maar.

M: Zeven, acht en twaalf.

I: Ok, die van zeven zal waarschijnlijk geboren zijn toen jullie in Nederland woonden?

M: Ja, allemaal zijn ze geboren toen we in Nederland waren, alleen die van zeven jaar oud heeft maar zes weken in Nederland gewoond. Daarna is ze gelijk meegekomen naar Parijs.

I: In Parijs heb je Frans geleerd. Daar ben je in een Franse school terecht gekomen?

M: Ik ben in een Franse school terecht gekomen maar daar sprak helemaal niemand Nederlands natuurlijk. Toen kreeg ik elke woensdag in de namiddag Franse les van een heel aardige juffrouw daar. Die heeft de basics bijgeleerd en toen leerde ik binnen een jaar goed Frans spreken en het opvallende was ook dat ik de beste van de klas was voor grammatica en dictees.

I: Dat is wel heel grappig eigenlijk.

M: Ja, je kent het natuurlijk van je moedertaal ook hé. Je kan het meestal heel goed spreken maar wat betreft grammatica sta je dan meestal achter, dat ken je meestal niet zo goed.

I: Daar heb je dus Frans geleerd en voor het eerst contact met het Engels gehad?

M: Ja. Daar leerden we alleen heel makkelijke woordjes maar niet echt intensief Engels leren of zo.

I: Goed zo. En wat heb jij in die tijd dat je in Parijs was met je Nederlands gedaan?

M: Daar ging ik naar het Nederlands instituut. Al die jaren dat ik in het buitenland heb gewoond , heb ik nog steeds Nederlandse les gehad. Daar ben ik naar het Nederlands instituut geweest en heb ik gewoon Nederlandse les gehad. Elke week één keertje, twee à drie uur lang of zo. Ik vond het leuk om het bij te houden.

I: Dus je vindt het wel belangrijk.

M: Ja, ik vind het belangrijk. Want als ik weer naar Nederland kom en geen Nederlands spreek….en thuis spreek ik natuurlijk ook steeds Nederlands.

I: Weet je toevallig waarom je naar een Franse school geweest bent en niet naar een internationale school?

M: Mijn ouders wilden dat ik Frans leerde omdat ze wel dachten dat het belangrijk was om Frans

te leren want het is een belangrijke taal sowieso al. Ze dachten dus dat dat belangrijk was.

I: En wat vond jij daarvan?

M: Ja, ik vind dat wel handig want als ik meerdere talen spreek dan kan ik met meerdere mensen ter wereld communiceren. Zo spreekt iedereen bijna Engels maar Frans is natuurlijk ook belangrijk.

I: Ja, en toen kwam je naar Wenen en daar werd je plotseling in een Engelse school gestoken? Hoe was dat?

M: Nou, ik sprak helemaal geen Engels maar het is een internationale school en er waren speciale klassen voor mensen die geen Engels spraken. Dus daar heb ik 2,5 jaar gezeten en toen ben ik naar normaal Engels gegaan en toen ben ik ook begonnen met Spaans te leren want Frans kon ik al en ik moest tussen Frans of Spaans kiezen, dus heb ik Spaans gekozen.

I: En Frans doe je dan niet?

M: Ik heb nog wel een paar vrienden op school waarmee ik Frans praat maar op mijn volgende school neem ik weer Frans i.p.v. Spaans. Dat ga ik dan weer verder doen.

I: Ok, maar je spreekt dus hier in deze school met een paar mensen Frans?

M: Ja, maar met de meesten Engels en met de Nederlanders spreek ik Nederlands behalve als er andere kinderen bij zijn, dan spreek ik Engels.

I: Het is dus toch heel belangrijk voor je dat je twee, drie talen bijhoudt zo…

M: Ja.

I: Goed zo. Hoe vond je het om altijd te wisselen van land?

M: Ik vond het beide: vervelend en leuk. Leuk natuurlijk om weer nieuwe talen te ontdekken en nieuwe landen te zien. En een nieuwe school is hartstikke spannend, hoe het er zal zijn…Maar het is ook heel vervelend dat ik steeds al m'n vrienden moest achterlaten en het is ook vervelend om weer te verhuizen en al die stress dat dat meebrengt.

I: Heb je nog contact met vrienden uit Nederland of Parijs?

M: Uit Nederland heb ik geen contact meer met vrienden uit m'n oude school, maar wel via vrienden van m'n ouders en via familie.

I: En daar heb je nog veel contact mee?

M: Daar heb ik contact mee en uit Frankrijk praat ik soms nog wel met kinderen uit Frankrijk. Ik merk wel dat het Frans wat moeilijker gaat dan toen ik er woonde maar het gaat nog wel, ik kan me toch nog wel best uitdrukken…

I: Dat is toch netjes. Goed zo. En praat je met je zussen in 1 taal of verschillende talen?

M: Alles in het Nederlands. Zij zijn het Frans al min of meer verloren omdat ze nog te jong waren. Dus als ik wil dat ze me niet verstaan, dan spreek ik met m'n vader en m'n moeder in het Frans.

I: En dat begrijpen ze dan ook, dat is handig!?

M: Mijn vader heeft vroeger ook in Frankrijk gewoond, dus hij kan nog heel goed Frans.

I: Dus dan hoeven ze niet alles te weten wat je te vertellen hebt, dat is natuurlijk wel handig. Goed zo, wat zal ik nog vragen….je lievelingsmuziek, iets heel anders…

M: Geen idee eigenlijk. Ik vind alle muziek wel leuk behalve "heavy metal" natuurlijk.

I: Heb je enige voorkeur voor talen in muziek of maakt je dat niet uit? Of vind je het een beetje raar als het niet in het Engels is?

M: Ik vind Engels toch wel de beste muziek maar sommige Nederlandse liedjes zijn natuurlijk ook wel leuk maar Engels vind ik de leukste muziek en de meeste liedjes zijn ook in het Engels. En Franse liedjes die gaan wel…

I: Ken je liedjes uit Nederland?

M: Ja, allemaal van die volksliedjes.

I: En de kinderliedjes waarschijnlijk ook?

M: Ja, die zijn leuk.

I: Ja vooral Herman Van Veen en die mensen zijn leuk…Goed zo, boeken…

M: Ik lees enorm veel. Ik hou echt van lezen. Ik heb grote boekenkasten vol met boeken uit Nederland, ja allemaal Nederlandse boeken…

I: Hoe komt dat?

M: Ik hou eigenlijk van lezen en Nederlands vind ik toch het leukst om te lezen…

I: Makkelijker dan in het Engels?

M: Ja, toch wel veel gemakkelijker. En ook allemaal beroemde schrijvers zoals Thea Beckman en …Ja, die zijn heel leuk en die lees ik elke keer weer…

I: Ja, die heb ik ook al vijf keren gelezen denk ik…Goed zo, een hele rare vraag : stel je voor, in vijf of tien jaar krijg je kinderen...Welke taal gaan die kinderen leren?

M: Ten eerste Nederlands denk ik…Tenzij ik met iemand uit een ander land trouw, denk ik toch dat ze zullen Nederlands praten, de vadertaal dan, en ten tweede Engels want dat is heel belangrijk ook…

I: Dus je zou ze zeker meertalig willen laten opgroeien…

M: Ja dat is later in hun leven toch wel een groot voordeel.

I: Ja, dat denk ik ook wel. Wat vind je ervan nu naar Nederland terug te gaan?

M: Ja, hetzelfde als toen we van Frankrijk naar Oostenrijk verhuisden. Ik vind het heel erg stom om al m'n vrienden achter te laten. Wenen is ook een prachtige stad, dus heel jammer om hier weg te gaan maar wel leuk dat ik weer m'n familie zal zien in Nederland en nieuwe vrienden en een nieuwe school waar ik dan waarschijnlijk ook weer nieuwe vrienden zal maken, dat is dan weer heel leuk.

I: En ga je daar naar een internationale school?

M: Ja, omdat het nu te laat is om nu alweer over te stappen naar een Nederlands programma. Vroeger ben ik van een Frans naar een Engels (internationaal) programma overgestapt en om dan nu weer over te schakelen naar een Nederlands programma….M'n Nederlands is toch weer een beetje achter, dat zou dus al moeilijk zijn. Ten tweede alles zou dan in het Nederlands zijn en ten derde die programma's zijn gewoon heel verschillend. Ik heb nu het MYC programma en ik kan daar dan mee doorgaan tot het einde van de middelbare school.

I: En het stoort je dan ook niet dat je niet naar een Nederlandse school kan?

M: Neen, het IB-diploma is ook hoger dan een Nederlands diploma, dat is dan ook handig.

I: En wat ga je met Nederlands doen ginder, weet je dat al?

M: Ik wil sowieso later iets met talen doen. Ik weet nu zoveel talen en culturen en dat is wel leuk denk ik. Ik wil gewoon iets met talen doen, ik weet nog niet precies wat…

I: Zou je liefst gaan in de richting van 1 taal diepgaand studeren, of eerder een vergelijkende studie….weet je dat al?

M: Ik denk dat meerdere talen wel leuk zou zijn.

I: Goed zo. Stel je voor je hebt een talencursus gewonnen, gelijk welke taal. Welke taal zou je dan kiezen?

M: Pff, talencursus gewonnen, ik heb geen idee…Ja, ik heb al Spaans, dus dat niet…ik zou toch Chinees leren denk ik…

I: Chinees, waarom?

M: Omdat het iets heel anders is en het lijkt me toch wel leuk om ook daarvan wat mee te krijgen denk ik…Ik hoef het daarom nog niet intensief te leren maar een paar woordjes dat zou wel leuk zijn…

I: Je hebt gezegd dat je heel graag boeken leest. Zou je je kunnen voorstellen als je veel met talen bezig bent, dat je zelf boeken zou schrijven?

M: Eigenlijk zou dat wel leuk zijn maar ik weet niet, ik heb echt geen idee…Het zou wel leuk zijn om boeken te schrijven maar ik denk dat je daarvoor ook een opleiding moet krijgen en je moet ook nadenken of je dat wilt…

I: En in welke taal zou je schrijven?

M: In het Nederlands ook denk ik. Daarin heb ik de meeste woordenschat nog steeds…

I: Ondanks het feit dat je veel in het buitenland bent geweest?

M: Ja.

I: Maar je praat natuurlijk thuis met je ouders ook Nederlands…

M: Ja, het is net omdat ik zoveel in het buitenland gewoond heb dat m'n Nederlands zo goed gebleven is….het is toch weer anders dan

dat je gewoon op een Nederlandse school zou gebleven zijn denk ik…

I: Ja, daar gaat het natuurlijk ook weer meer over grammatica natuurlijk.

Nou, ik heb het gevoel dat het Nederlands voor jou steeds belangrijk is gebleven en dat je ondanks het contact met vele andere talen, je steeds nog zeer veel naar het Nederlands toe gaat…

Dan heb ik nu een hele speciale opdracht voor jou. Je hebt hier een mannetje en hier heel veel kleurtjes en ik wil je vragen om voor elke taal één kleurtje te kiezen, je mag kiezen welke kleur en dat je die plaatst in het mannetje waar je denkt dat het thuis hoort…Dus denk erover na : met welke taal praat je met je ouders, welke taal praat je met je vrienden, je omgeving…En dan een beetje overleggen, waar placeer ik het, hoe belangrijk vind ik het, waarom die kleur…Je kan ook aan één taal twee kleuren geven, je kan zeggen Nederlands is voor mij één kleur, een andere taal een andere kleur omdat….Neem zoveel tijd als je nodig hebt, geen stress… Het kan niet juist of fout zijn…

M: Ok.

(brengt de kleuren aan)

I: Ok, vertel eens. Waarom wat waar?

M: Nederlands in het midden omdat ik bij de ouders Nederlands spreek en omdat ik uit Nederland kom. Dat is dus het belangrijkste.

I: De “hart”taal…

M: Ja en Engels in het hoofd omdat ik elke dag Engels spreek nu en dus begin ik een beetje in het Engels te denken, niet helemaal maar toch zeker wel op de Engelse school…

En Duits aan de rechter hand omdat ik het op straat gewoon spreek en Frans aan de linker hand omdat ik het niet vergeten wil. Latijn in de linkervoet omdat ik het stom vind…

I: Omdat je er niks aan vindt?

M: Ja.

I: OK en daarom dus helemaal beneden?

M: Ja.

I: Je hebt Spaans hier weggedaan en nergens meer geschreven. Is dat expres?

M: Neen, nou ik dacht toch dat ik Duits in Oostenrijk het meeste spreek en Frans kan ik ook beter dan Spaans….Moet ik het Spaans dan in de rechtervoet plaatsen?

I: Zoals je wil. Als je het belangrijk genoeg vindt om het erbij te zetten, doe het dan even.

M: Ok.

I: En heeft de kleurkeuze ook één of andere betekenis?

M: Neen, de kleur heeft geen speciale betekenis…Voor Nederlands de kleur van bloed ja, maar ik heb er eigenlijk niet echt bewust over nagedacht.

I: Ok, goed zo, dan denk ik dat we het hebben. Dank je wel voor je tijd. Ik hoop dat je het leuk vond.

M: Het was een leuk interview.

I: Ja, perfect. Dank je wel. Als ik nog vragen zou hebben, dan stuur ik je nog een e-mailtje.

M: Ok.

I: Eén vraagje nog : wanneer ben je geboren, de hoeveelste?

M: 27 september 1995.

I: Dan weet ik dat ook en kan ik het erbij zetten.

8.3.8. Samuel

I: Weet je waarover het thema gaat?

S: Neen, niet echt.

I: Ik had het al eerder gezegd, ik doe een onderzoek naar de taalsituatie van Nederlandstalige kinderen op de internationale school in Wenen en vooral welke betekenis de moedertaal nog steeds heeft voor hen. We gaan gewoon even beginnen met dat jij even je levensverhaal vertelt, een beetje met betrekking op de talen, waar je hebt gewoond, welke taal je hebt gesproken, wanneer, in welke omgeving je wat spreekt…Begin maar even, ik ga je niet onderbreken en eerst even gewoon luisteren zodat ik een algemeen overzicht heb.

S: Goed. Ik ben in 1996 geboren in Nederland, in Haarlem. Tot de zomer 2001 hebben we daar gewoond, dus dat is tot het einde van groep 1. Toen heb ik Nederlands gesproken. Dan zijn we naar Londen verhuisd en in Londen ben ik ook naar een Nederlandstalige school gegaan, een basisschool, dus toen heb ik eigenlijk ook alleen maar Nederlands gesproken, de lessen waren in het Nederlands en ik volgde het Nederlandse programma. Natuurlijk had ik daar ook Engelse les, daar heb ik eigenlijk Engels geleerd en dat sprak ik ook wel redelijk veel met vrienden buiten de school die Engels spraken en zo maar redelijk weinig want er werd natuurlijk redelijk gefocused rond de Nederlandse school. 't Was eigenlijk meer Nederlands. Even kijken, toen 2004, in de zomer van 2004 zijn we naar Groningen verhuisd en ben ik ook naar een Nederlandse school gegaan nog steeds en daar heb ik ook Nederlands gesproken uiteraard. Er was ook een internationale school maar daar ben ik pas het laatste half jaar naartoe gegaan voordat we naar Wenen gingen verhuizen, dat was dus, even kijken, van zomer 2007 tot de lente 2008 heb ik daar op de internationale school gezeten en toen werd het uiteraard heel wat minder Nederlands praten aangezien de vriendengroep van de basisschool weg ging en veel meer over ging naar de vriendengroep van de internationale school. Er zaten wel wat Nederlandse kinderen maar het was toch vooral Engels dat er werd gesproken. Dan sprak je natuurlijk nog wat thuis, dat doe ik nu nog steeds, maar het werd wel minder. Toen zijn we naar Wenen verhuisd. Daar heb ik eerst op de DIS gezeten en daar was de voertaal, de les, gewoon in het Engels maar daar heb ik wel wat Nederlands gesproken, eigenlijk meer dan op de internationale school in Groningen. De vriendengroep was natuurlijk beperkt, het was een hele hechte groep van Oostenrijkse elite-kinderen laat ik zeggen en daar kom je dan tussen en er was ook een andere Nederlandse jongen en daar ging ik ontzettend veel mee om. Dus daar heb ik eigenlijk alleen maar Nederlands gesproken buiten school. En ja, toen op de VIS is dat dan steeds minder geworden, ik heb ook niet zoveel mensen waarmee ik Nederlands praat, dus nu is het wel meer Engels. Thuis spreek ik nog wel Nederlands en bij het roeien, een paar maanden geleden deed ik heel actief aan roeien, sprak ik Duits. Een beetje een combinatie van drie talen…

I: Je was dus eerst in Nederland, daar geboren en toen ging je eerst in het Nederlands en toen ben je naar Londen gegaan, je bent daar naar een Nederlandstalige school gegaan…

S: Ja.

I: Hoe was het dan precies? Je hebt daar waarschijnlijk in een huis of zo gewoond, hadden jullie een "nanny"?

S: In Engeland?

I: Ja.

S: Ja, we hadden een au-pair en daar spraken we Engels mee maar voor de rest spraken we thuis vooral Nederlands.

I: Ok, als je zegt Nederlandse school in Londen maar je had wel een Engelse au-pair…

S: Ja, dat klopt.

I: Dus, je bent dus eigenlijk met die au-pair beginnen Engels te praten.

S: Ja, dat klopt. Met haar sprak ik eigenlijk het meeste Engels want zij sprak alleen maar Engels en Duits. Toen leerde ik het wel redelijk snel. Daar heb ik eigenlijk het Engels geleerd in combinatie natuurlijk met de Engelse les op school.

I: Ok en weet je waarom je naar een Nederlandstalige school werd gestuurd?

S: Geen idee. Ik denk dat m'n ouders toen eigenlijk dachten dat we daarna niet meer naar het buitenland zouden gaan, dat denk ik dat de reden zal geweest zijn…en wij waren natuurlijk

ook nog klein, je kan dan altijd nog overschakelen naar een internationale school…

I: Ja. En heb je zusjes, broers?

S: Ja, kleine. Ik heb een zusje, die is nu twaalf en een broer die is nu acht, neen negen, dus die waren toen nog heel klein dat kan ook de reden geweest zijn, ik was de enige die toen naar school ging dus…Dat heeft ook wel meegespeeld denk ik…

I: Ok, en zij hebben dan ook met die au-pair geprobeerd om Engels te praten?

S: Ja, een beetje een combinatie van Engels/Nederlands. Die waren natuurlijk toen nog heel klein. Mijn broertje is in Engeland geboren…

I: Van waar kwam die au-pair?

S: Even kijken, de eerste au-pair kwam uit Turkije en de tweede kwam uit Duitsland.

I: Ok, maar jullie hebben er alleen Engels mee gepraat?

S: Ja.

I: Ze hebben niet geprobeerd om hun eigen moedertaal te spreken?

S: Voor zover ik weet niet. Het zou best kunnen maar ik kan het me niet meer herinneren.

I: Ok. Van de Nederlandstalige school in Londen kwam je naar de Engelstalige school klopt dat?

S: Neen, in Londen heb ik alleen Nederlandstalige school gedaan, in Nederland was dat.

I: Ok. Je was in een Nederlandstalige school en toen kwam je naar Groningen en dan ging je weer naar een Nederlandstalige school. Hoe was dat voor jou?

S: De taal was natuurlijk geen probleem maar het was wel moeilijk voor mij. Ik was daar de enige die in het buitenland had gewoond. Heel veel van die kinderen hadden hun hele leven in Groningen gewoond, dat is even wennen en dan kijken ze in 't begin wel heel raar naar je…zo van die heeft in Engeland gewoond en nog ergens anders in Nederland en die gaat reizen. Dat was heel vreemd aan 't begin maar op een gegeven moment gaat dat wel maar er bleef altijd toch wel een soort van barrière indirect…dat is wel jammer maar ja dat is ook één van de redenen dat ik van tevoren naar de internationale school zou gaan…Op zich ik had het wel redelijk naar m'n zin maar het was niet echt mijn ding, het was eerder dat ik een beetje de outsider was, ik had bepaalde dingen meegemaakt wat anderen niet hadden gedaan…

I: En vooral in de Engelse les was jij dan waarschijnlijk de beste…

S: Ja, voor Engels had ik dan apart les met een andere jongen die toevallig ook in Engeland had gewoond op dezelfde school en ja daar gingen we veel mee om met die jongen, weet je wij twee die een beetje Engels waren…

I: Welke taal spraken jullie met elkaar?

S: Nederlands, tijdens de Engelse les gewoon Engels maar verder gewoon Nederlands…

I: Ok goed, hoe was het met vrienden toen? Allemaal Nederlandstalige vrienden?

S: Ja, op de basisschool wel. Op de internationale school is dat anders, daar had ik ook Engelse vrienden en een Amerikaans meisje…

I: Dat was dan ook in Nederland, dat was dat ene jaar op de internationale school…

S: Ja.

I: Ok, dan had je dus ook Engelstalige vrienden.

S: Ja, toen was het eigenlijk begonnen met Engelstalige vrienden.

I: Ok, heb je daar nog contact mee?

S: Ja, eigenlijk heel vaak nog. Ik ga regelmatig terug naar Nederland en dan ga ik met de trein naar het noorden…

I: Goed zo, zo hoort het hé!

S: Ja, dat is wel leuk.

I: Vond je dat leuk om naar die internationale school te wisselen?

S: Ja, veel leuker. Ja, dat was echt een enorm verschil.

I: Ja, vertel.

S: Ja, ik vond het gewoon leuker om les te hebben in het Engels. Het was natuurlijk de taal die me meer aansprak als het Nederlands. Ik vind het ook leuker om Engels te praten dan Nederlands en het waren natuurlijk mensen, veel meer open veel internationaler en ervaringsrijker, dus dat maakte toch wel een groot verschil vind ik…De leraren waren ook heel aardig, ja het was gewoon iets anders…

I: Ja, Ok goed zo. Je kwam naar die internationale school in Nederland omdat jullie weer gingen verhuizen of…

S: Ja, dat was de reden. Het was toen al duidelijk in april dat we gingen verhuizen naar Wenen. M'n vader was ondertussen al begonnen met de baan hier, dus dan dachten m'n ouders dat het beter was om naar de internationale school te gaan. M'n broertje heeft dat ook gedaan, m'n zusje wou dat niet…

I: Wou het niet?

S: Neen die wou het niet. Die was ontzettend gehecht aan Nederland en Nederlandse vriendinnetjes…Dat vond ze wel moeilijk meer dan m'n broertje en ik, wij hadden daar niet de minste problemen mee. Zij had er iets meer moeite mee met die overgang…

I: Dus zij kwam dan direct hier op de Engelse school terecht?

S: Ja, op de DIS.

I: Ok, hoe was de verhuis naar Oostenrijk?

S: Ja, op zich was het best spannend want het was al een tijdje geleden dat we nog in het buitenland hadden gewoond, het was nieuw maar ik vind het superleuk om te verhuizen, ik vind het hartstikke leuk, we gaan in de zomer weer verhuizen…

I: Ja, naar waar gaan jullie?

S: Singapore of Dubai, bijna zeker Singapore. Maar we weten het nog niet 100%...

I: Spannend!

S: Ja, het is wel leuk.

I: Ok, hier in Wenen, met welke talen kwam je hier in contact, natuurlijk Engels op school…

S: Ja, vooral in het begin Engels, Engels en Nederlands. Natuurlijk Engels aangezien het op de school gewoon Engels was. Ik spreek eigenlijk de hele dag Engels en thuis Nederlands. Op een gegeven moment, effe kijken in de zomer van 2008 was het al, ben ik begonnen met roeien. Daar heb ik Duits geleerd. Ik had natuurlijk wel Duitse les op school maar het beste leer je natuurlijk in de praktijk…

I: Altijd…

S: Daar heb ik ontzettend veel geleerd, daar ben ik begonnen met Duits, ik sprak in 't begin geen woord Duits en binnen twee jaar heb ik vloeiend Duits geleerd. Dat ging heel snel toen, wel grappig…

I: Dat is dan ook leuk hé…

S: Ja, heel leuk! Aangezien ik gewoon veel sprak, ja de Duitse les helpt dan wel…maar het schrijven, ik kan best wel Duits schrijven maar het is niet zo goed als spreken maar sowieso in alle talen heb ik dat meer…

I: Ja, je gebruikt het ook mondeling veel meer dan het schrijven…

S: Ja…

I: Je was eerst op de DIS, je bent dan naar de VIS gekomen…

S: Ja, na een half jaar. In de zomer van 2008 was dat…

I: Ja, hoe kwam dat?

S: Ja, het was vooral omdat het een elitaire privé-school was in Oostenrijk met Engelstalig programma dan en de mensen waren niet zo leuk en op zich was het een goede school maar net iets té…Toen dachten m'n ouders: "Weet je wat we geven ze op voor de VIS…"Nou gelukkig was er plaats. Eerst was er geen plaats op de VIS dus dan hadden we geen andere keuze dan de DIS want we wouden niet naar de AIS…

I: Ja, dat is ook verder weg hé…

S: Nou, we woonden vlakbij de AIS, net om de hoek, maar het was eerder omdat het een Amerikaans systeem is en dat wilden m'n ouders niet…

I: Goed, toen je nog op de DIS was, hoe zat het toen met je talen? Wat sprak je toen?

S: Vooral Engels en Nederlands, alleen die twee.

I: Had je daar ook Nederlandstalige vrienden op school?

S: Ja, die ene jongen die bij mij in de klas zat en daar ging ik heel veel mee om en dan nog een meisje in de “grade” onder mij en daar sprak ik gewoon Nederlands mee…

I: Daar sprak je ook op school Nederlands mee?

S: Ja, buiten de les gewoon Nederlands…

I: Tijdens de pauze enzo…En voor de rest alles in Engels?

S: Ja, voor de rest alleen maar Engels.

I: Ok, toen kwam je naar de VIS.

S: Ja.

I: En hoe heb je hier gesproken?

S: Ja, gewoon in het begin alleen maar Engels. Ik kende de mensen niet goed alleen één meisje, die is in de zomer dan weggegaan… Die kende ik al van tevoren en daar was ik redelijk goede vrienden mee en daar sprak ik Nederlands mee. Voor de rest alleen maar Engels, ik had de Nederlandse mensen nog niet ontmoet in het begin…

I: Was je toen nog niet op de “Mother Tongue Programm”?

S: Jawel, ik kende ze ook wel daarvan maar voor de rest waren er ook wel anderen die daar niet aan meededen dus ja later, dan zie je ze wel maar op zich ging ik eigenlijk bijna niet met ze om en als ik ze zie dan sprak ik er ook wel vaak Engels mee…

I: Nu ook nog?

S: Ja, als je dikwijls ergens mee begint dan blijf je zo praten, heel vreemd om daar dan Nederlands mee te gaan praten…, je kent elkaar van de klas en daar is het dan Engels…

I: Ok, maar als jullie dus over de Nederlandse les praten dan is dat toch in het Nederlands?

S: Ja dan wel of als ze iets vragen van huiswerk of zo dan is dat in het Nederlands maar voor de rest gewoon de maandaggesprekken vaak in het Engels, dat is wel grappig. Ja bij Tim en mij is het vaak een vreemde combinatie van Engels en Nederlands…

I: Ja, soms in het Engels soms in het Nederlands…

S: Ja, dat ligt eraan, als er mensen bij zijn praten we in het Engels, voor de rest in het Nederlands eigenlijk…

I: Ok, dus je praat toch ook op school Nederlands…

S: Ja, niet zo vaak maar soms wel.

I: Goed zo, hoe is het met je broer en met je zus?

S: Nederlands, altijd Nederlands. Het was al zo thuis, het voelt gewoon vertrouwd, het kan gewoon best dat ze Engels praten, maar we doen het gewoon in het Nederlands. Ik praat liever Nederlands met ze. En met m’n ouders alleen maar Nederlands.

I: Ja en ook als je ze op school ziet?

S: Ja.

I: Dus daar blijf je toch wel vast bij het Nederlands.

S: Ja.

I: Heb je hier in Oostenrijk, waarschijnlijk door het roeien, nog veel contact met de Duitstalige mensen?

S: Jawel, minder nu. Eén jongen is naar Australië gegaan voor een uitwisselingsprogramma en dat was m’n beste vriend daar met het roeien. Ik heb er nog wel eens contact mee, maar pennen dat werkt niet echt zo…ja ik zie er nog wel eens en dan een praatje maken maar minder sinds ik ben gestopt met roeien. Op zich wel jammer maar ja…

I: Dus je spreek nu alleen maar op school Duits in de Duitse les?

S: Ja en met Oostenrijkse vrienden spreek ik wel eens Duits of in ’t stad ´s avonds kom ik wel eens mensen tegen waarmee ik dan Duits praat maar meer Engels…

I: En met je ouders altijd in het Nederlands?

S: Altijd in het Nederlands, dat zal wel zo blijven. Als er gasten zijn dan spreken we Engels met elkaar…

I: En ook als het over school gaat, als je iets van 't school vertelt, doe je dat dan toch in het Nederlands?

S: Wat ik vaak doe, ik vertel het gewoon in het Nederlands maar vaak met Engelse woorden als ik geen zin heb om die te vertalen. Er zitten dus vaak wel een paar woorden Engels tussen maar ja…

I: Zeggen ze daar dan iets over?

S: Nee, meestal niet. In 't begin wel, dan zeiden ze dat is dat en zo maar ze hebben dat daarna opgegeven…We gaan waarschijnlijk toch nooit meer naar Nederland op school…

I: Heb je nog andere talen op school geleerd?

S: Frans

I: En wanneer ben je daarmee begonnen?

S: In Groningen, dat eerste half jaar dat ik op de internationale school was.

I: Maar pas op de internationale school. In Londen en in de Nederlandstalige school in Groningen was het alleen maar Engels en Nederlands.

S: Ja, alleen maar die twee talen. Een derde is er dan bijgekomen op de internationale school.

I: Het Frans, en je bent bij Frans gebleven?

S: Ja, niet meer veranderd. Ik spreek op zich wel aardig Frans. We hebben ook een huis in Frankrijk en we zijn daar gewoon ook vaak en daar spreken we ook gewoon Frans.

I: Ok. Heb je daar dan ook vrienden?

S: Niet echt. Daar wonen alleen maar Nederlanders maar ja in een restaurant of zo, gewoon even de basisdingetjes die kan ik dan wel…

I: Maar niet echt vrienden dus?

S: Nee, soms mensen gewoon in een winkel waarmee ik dan spreek en voor de rest niet zo heel veel…

I: Ok goed. Naar welke muziek luister je?

S: Ook wel heel veel Nederlandse muziek. Ik luister naar Nederlands bands. Bands zoals Bluf en die teksten zijn dan in het Nederlands.

I: Ok en dat vind je leuk?

S: Ik vind het leuk om dat toch wel wat bij te blijven en ik wil niet dat dat verloren gaat. Ik ben toch wel Nederlander en het is belangrijk om dat kleine beetje te behouden. Ik vind het ook leuke muziek om naar te luisteren en voor de rest toch het merendeel Engelstalig. Vooral soulmuziek en jazz, die richting…

I: Ok, hoe zit het met boeken?

S: Het boek is een beetje allebei. Als ik in Nederland ben dan koop ik een paar Nederlandse boeken. Ja voor de rest … eigenlijk een beetje gelijk Engels en Nederlands. In Nederlands lees ik gewoon meer als ik voor mezelf lees, Engels meer voor school…

I: Dus je leest eigenlijk liever in het Nederlands?

S: Ja, het is moeilijk om te zeggen wat ik leuker vind, voor mij is het bijna hetzelfde gezien ik de twee talen goed beheers…

I: Goed maar het is dus niet zo dat je zegt: "Ik lees bijna uitsluitend Engelse boeken alleen Nederlands als het moet voor de Nederlandse les…"?

S: Nee, zo is het niet. Tijdens de vakantie lees ik wel veel.

I: Ok. Kan je je voorstellen een boek te schrijven?

S: Ja zeker, dat lijkt me echt heel leuk om te doen. Ik zit daar ook vaak over na te denken om later zo een stuk te doen, dat lijkt me heel leuk om te doen.

I: En in welke taal?

S: Beide. Ik zou het eigenlijk niet weten. Ik denk dat ik het bijna tweetalig zou doen. Ik zou het echt niet weten, dat is een hele moeilijke vraag.

I: Wat is je lievelingsboek?

S: Mijn lievelingsboek…dat is moeilijk. Ik denk dat ik "Mannen die vrouwen haten" van Stick Larson zou kiezen. Die heb ik in het Nederlands gelezen, weliswaar vertaald …

I: Ok, stel je voor dat je een taalcursus wint, welke taal zou je willen leren?

S: Arabisch

I: Waarom?

S: Het Midden-Oosten trekt me ontzettend. Het is een intressante taal, er gaat dan een hele nieuwe wereld voor je open. Als ik later journalistiek ga doen, dan zou ik dat heel graag in het Midden-Oosten doen…

I: Ja, dan is het wel handig dat je Arabisch kan…

S: Ja, Egypte of zo dat is leuk om te doen.

I: Wel moeilijk…

S: Ja, in de praktijk moet je het leren gebruiken dan gaat het volgens mij wel redelijk…Ze zeggen dat het zo drie, vier jaar duurt alvorens je het kan spreken…

I: Een hele rare vraag : stel je voor, in tien à twintig jaar, je krijgt kinderen…In welke taal zou je die dan opvoeden?

S: Dat ligt eraan waar m'n vrouw vandaan komt. Ik denk dat als ze Engelstalig is dan zou ik het in het Engels doen. Als ze Nederlandse is, dan denk ik in het Nederlands…ja, dan liever Nederlands. Niet echt een specifieke reden daartoe maar dat voelt gewoon vertrouwder. Aangezien ik ook ben opgevoed in het Nederlands, ja dat voelt vertrouwder.

I: Ok en stel nu dat je vrouw een Duitse is, wat ga je dan doen?

S: Engels zou ik zeggen, ik zou ze niet in Duits opvoeden. Mijn Duits, ik denk dat als we hier weggaan dat dat zeer snel naar beneden zal gaan, ik spreek het nu al bijna niet meer, de kwaliteit van mijn Duits zal direct ineenzakken…

I: En waarom dan in het Engels en niet in het Nederlands?

S: Ja, als ze Nederlands zou praten, dan best in het Nederlands maar ja, ik denk dat het eerder makkelijker zou zijn in het Engels…

I: Voor jou?

S: Ja voor mij én voor haar. Het is dubbel…Ik bedoel ik zou het beide kunnen…Het ligt aan de situatie, ik heb niet een specifieke voorkeur.

I: Ok maar dat je het eventueel tweetalig doet, dat eerder niet?

S: Dat lijkt me heel moeilijk voor zo'n kind. Je ziet het wel vaak gebeuren, het kan ook wel maar…

I: Het is heel vermoeiend…

S: Ja, inderdaad, dat is alleen maar moeilijk.

I: Dan vind je het belangrijker in één taal te doen en eventueel niet je moedertaal erbij?

S: Neen, dat vind ik niet zo belangrijk.

I: Met welke talen denk je in je toekomst het meeste te doen te hebben?

S: Ik denk Engels en Nederlands. En ik denk meer in de richting van Engels dan Nederlands maar dat ligt er ook aan wat ik gaan doen…Ja, gewoon meer in de richting van Engels. Ik heb gewoon les gevolgd in het Engels, vaktermen ken ik gewoon in het Engels en niet in het Nederlands. Als ik het met m'n vader over wiskunde heb weet ik het woord vaak niet in het Nederlands, met biologie ook vaak in het Engels…het is gewoon practischer in het Engels…en ik zal waarschijnlijk toch wel in het Engels verder studeren…

I: Dus eerder in de richting van Engels dus dan van Nederlands?

S: Ja, eigenlijk wel.

I: Ben je van plan ooit Nederlands helemaal te verliezen of het te onderhouden?

S: Nee, dat wil ik altijd goed kunnen spreken. Ik heb uiteindelijk toch een Nederlands paspoort en dan moet je Nederlands kunnen. Het is toch wel een soort morele plicht.

I: Maar je hebt bij het begin van het interview gezegd dat je het toch wel leuker vindt om Engels te spreken dan Nederlands…

S: Ja.

I: Waarom is dat zo?

S: Ja, ik weet niet….het Engels, ik spreek het gewoon meer. Thuis, ja tijdens het eten, maar toch minder…en in Engels ben je het meer gewend dan in Nederlands. Het voelt eigenlijk nu vertrouwder om Engels te praten dan Nederlands…

I: Echt waar, ondanks het feit dat je met je familie en daardoor ook je emotionele dingen toch eerder in het Nederlands doet?

S: Ja, ik weet niet, ik vind het heel moeilijk om te zeggen maar toch wel eerder in de richting van Engels…

I: Ja, het percentage dat je Engels spreekt…

S: Dat zal wel 80/20 zijn denk ik…

I: Zo extreem?

S: Ja, op school praat je natuurlijk ontzettend vaak, thuis ook wel maar toch minder…

I: Ja, op school spreek je Engels en met die paar mensen Nederlands en dan met je broer en je zus en voor de rest is het Engels…

S: Ja, zo is het.

I: Ok maar je bent wel blij om toch Nederlands te kunnen.

S: Ja, ik vind het ook leuk als ik in Nederland ben…als je in Schiphol aankomt, toch wel een soort opluchting om Nederlands te praten ondanks het feit dat ik ontzettend veel vertrouwen heb met andere talen is het toch een opluchting heel eventjes Nederlands, dat eerste kleine beetje…

I: Toch wel leuk dan hé…

S: Ja, daarom zou ik het gewoon willen houden, omdat het leuk is om…

I: Eigenlijk die opluchting hè hè…

S: Ja, zo van daarin ben ik toch opgevoed…

I: Toch ook een beetje thuiskomen…

S: Ja, dat maakt het in het totaal ook wel een verschil…

I: OK, komt er anders nog iets in je op dat je wil vertellen, wat je nog heel belangrijk vindt? Wat heeft Frans voor een betekenis voor jou?

S: Weinig, ik vind Frans eigenlijk niet zo veel aan, eerder zovan ik neem het maar, ik doe het ook niet voor het IB of zo…

I: OK. Wat ga je voor IB doen?

S: Ik denk higher level economics, higher level history…ja, ik zit een beetje na te denken of standard of higher level maths en higher level physics. In dat geval zou ik dan standard maths doen…of het is higher physics of standard maths of standard physics en higher maths …die combinatie en dan Nederlands A standard en English A standard.

I: Ok maar Nederlands dus ook. Is dat verplicht?

S: Neen, maar ik vind het leuk om nog Nederlands te nemen en aangezien ik dan een bilingual diploma kan halen…en dat is natuurlijk ook altijd handig…

I: Ja, tegenwoordig is het heel belangrijk om veel talen te spreken….

S: Ja, dus het makkelijkst voor mij om het zo te doen…

I: En ja het Frans…

S: Ja, het Frans ik zal het altijd wel spreken maar …ja m'n ouders gaan in Frankrijk wonen als ze met pensioen zijn…

I: Ok.

S: Ja, ik zal zeker nog wel eens Frans praten ook op vakantie…

I: Wat vind je ervan dat je ouders naar Frankrijk willen gaan?

S: Ja, ik snap het wel. Ze hebben natuurlijk wel een directe connectie met Frankrijk, thuiskomen telkens weer…

I: Komen ze uit Frankrijk?

S: Nee nee nee…M'n moeder heeft wel een overgrootvader die is Frans maar dat heeft er echt niets mee te maken. Het is gewoon omdat we van 't begin steeds op vakantie gaan daar en gewoon zo vertrouwd voelt het eigenlijk…en toen een huis gekocht in 2008 en sedert we het gekocht hebben zijn we er tijdens de zomer vijf weken of zo, met de kerst zijn we er altijd, we hebben er een hele vriendengroep opgebouwd…

I: Ze hebben dat daar gekocht omdat ze het leuk vonden…

S: Ja….

I: En niet om andere redenen?

S: Ja, ook aangezien we in principe geen huis hebben, we huren in Wenen…

I: Dat je toch iets hebt waar je altijd terecht kan….

S: Ja, inderdaad. We gaan er nu ook in Nederland kopen, een appartementje, dat is ook

nog wel één van de redenen dat meegeteld heeft.

I: Waar zou jij willen studeren het liefst?

S: Ik zit te kijken naar Nederland, Engeland of Amerika.

I: Ok, maar toch ook naar Nederland?

S: Ja, het zou wel een Engelstalige course zijn, het is op Delft aerospace engineer, TU dat lijkt me zeer leuk om te doen en dan zou ik nog graag geschiedenis willen studeren of business studies economics, die richting, dus eigenlijk heel breed….Ofwel in Engeland of Amerika maar als ik engineering zou doen, dan in Nederland aerospace engineer, geen andere engineering spreekt me echt aan…

I: Het trekt je dus toch nog wel een beetje aan om naar Nederland te gaan…

S: Ja, het is eigenlijk ook omdat het één van de beste universiteiten is voor dit soort engineer, dat is eigenlijk één van de belangrijkste reden…

I: Dat het in Nederland is, is dan een leuk toeval…

S: Ja, maar als het ergens anders was geweest, dan was het ergens anders geweest.

I: Inderdaad, op zo'n manier….Ja, spannend dus, een beetje afwachten. En als je nu naar Singapore of Dubai zou gaan, ga je daar dan ook Nederlandse les nog verder hebben?

S: Ja, als ik het IB doe, neem ik er het Nederlands gewoon bij. Het is goed geregeld op de school waar we naartoe zouden gaan, een 20tal Nederlandse leraren of zo…

I: Wauw, dat is veel…

S: Ja, heel veel.

I: Dat is groot dan. En waarvan hangt het af of jullie naar het één of het andere gaan?

S: Van m'n vader, maar het is nu al bijna zeker dat het Singapore wordt…de kans dat het Dubai wordt, ja het is een beetje 95% 5%...We weten het volgende week of zo.

I: Dat is niet meer zo heel lang…

S: Nee, hij is nu in India en als hij terugkomt dan weten we het.

I: Ok, goed. Dan heb ik nog een klein opdrachtje voor jou.

S: Dat is goed.

I: Je ziet hier een mannetje. En er zijn hier kleurtjes. We gaan nu tekenles doen. Het gaat er nu om dat je in dat mannetje probeert eerst te tekenen waar je talen zijn, dus je pakt bijvoorbeeld voor elke taal een kleur en je probeert dat dan te situeren in het lichaam van het mannetje. Denk erover na, welke taal praat ik met m'n zussen, welke taal praat ik met m'n vrienden, welke taal is m'n omgevingstaal, welke talen heb ik al geleerd op school, welke taal heb ik altijd nodig als ik op reis ga…Al die dingen kan je proberen te bedenken en die probeer je dan ergens te plaatsen. Pak zoveel tijd als je wil…

(tekent)

S: Moet het hele lichaam ingekleurd worden?

I: Dat hoeft niet, zoals je wil…

(tekent verder)

S: Ok, dat zal het ongeveer zijn.

I: Leg eens uit!

S: Deze vier talen Engels, Nederlands, Frans en Duits is voor school. Hier en daar als ik thuis aan het werk ben en ik heb daarvoor met m'n ouders gesproken zet ik nogal eens dingen over van het Nederlands naar het Engels, dus Nederlands en Engels zijn redelijk gelijk. Frans en Duits, ja, ik heb dat gewoon op school en voor de rest…In de armspieren Oostenrijk voor de sport. Sport associeer ik het meest met het Duits en voor het spreken is Nederlands en Engels een beetje gelijk…

I: Waarom de ene in de rechterhand en de andere in de linkerhand?

S: Ik ben zelf links, dus daar Nederlands omdat ik daar toch mee opgegroeid ben, dus om die reden…

I: Daarom Nederlands in de hand waarmee je schrijft…

S: Ja. En dan verder in het hart zal toch altijd Nederlands zijn denk ik ook al spreek ik bijna beter Engels dan Nederlands….

I: Vind je dat jammer of stoort jou dat niet?

S: Ik vind dat Engels gewoon makkelijker is internationaal. Ik zal altijd wel iets in het buitenland doe, ik denk dat de kans heel klein is dat ik in Nederland ga wonen, en Engels is gewoon belangrijk maar ik wil altijd wel een beetje Nederlands blijven praten…

I: Goed, ik heb nog twee vragen. Je ouders zijn allebei uit Nederland, klopt dat?

S: Ja, dat klopt.

I: Ok, wat mij nog heel even intresseert, wat ik nog niet helemaal heb gehoord, hoe waren voor jou je verhuizen. Je kwam dus nu naar Engeland. Hoe was dat voor je, hoe voelde je je daarbij?

S: Ja, ik was nog klein en het was de eerste keer dat we verhuisden en m'n ouders hadden daarvoor al in het buitenland gewoond maar voor mij was het de eerste keer…het was spannend aangezien, het is iets nieuws, iets onbekend maar tegelijk ook een beetje vertrouwd omdat ik wist dat ik naar een Nederlandse school zou gaan, dat zou dus niet veranderen en dat was waar ik me aan kon vasthouden dat het gewoon een Nederlandse school was…

I: 't Was wel heel spannend…

S: Ja, spannend en ik was er ook heel nieuwsgierig naar en zo, het was heel bijzonder en tegelijk voelt het ook wel een beetje vertrouwd, een soort van "security", dus niet helemaal een duik in het diepe…

I: Ja, klopt. En hoe was het dan om weer terug naar Nederland te gaan?

S: Ja, ik vond het gewoon jammer want ik had het goed naar m'n zin in Londen, ik had ontzettend leuke vrienden allemaal, ik had het ontzettend leuk daar, zo een beetje de periode van vier tot zeven dat is een periode waar je ontzettend veel dingen leert en dat is allemaal in Engeland gebeurd. Ik vond het wel jammer want het voelde echt aan als thuis en in Nederland, ja het was gewoon Nederland, niks spannend…

I: Dus dat vond je dan eigenlijk minder leuk…

S: Ja, ik zag er in 't begin een beetje tegenop.

I: Veranderde dat gevoel dan een beetje toen je naar de Engelse school ging?

S: Ja en dat was natuurlijk ook een beetje ter voorbereiding om ergens anders naartoe te gaan…dus daar verheug je je wel een beetje op, en toch het is iets minder normaal…ja, ik vind het leuk als er iets nieuws komt, iets dat je nog niet vaak hebt gedaan of zo, ik vind dat altijd leuk om te verkennen en je eigen grenzen op te zoeken. Ook met zulk soort dingen school, verhuizen, landen bezoeken…

I: En dan de verhuis naar Oostenrijk?

S: Ja, daar keek ik erg naar uit. In maart zijn we verhuisd en in oktober ervoor zijn we eens naar Wenen gegaan en hebben we de stad leren kennen en het leek me toch wel leuk om hier te wonen. Ja, daar had ik wel zin in, het was natuurlijk wel een beetje spannend maar ja…

I: En je vond het niet jammer om Nederland te verlaten?

S: Nee, daar had ik echt totaal geen probleem mee. Ik vind het altijd leuk om terug naar Nederland te gaan maar het is niet dat ik daar graag zou willen wonen, echt niet…

I: Dus je bent nu ook wel blij dat je naar Singapore of Dubai gaat en niet naar Nederland?

S: Toen m'n vader sprak over verhuizen naar Houston, Canada, Singapore, Kualalumpur, Dubai of Den Haag dan dacht ik meteen: "Nee, Den Haag liever niet!" En ik was blij te horen dat het toch niet Den Haag zou zijn…

I: Dat is dan toch te normaal…

S: Ja.

I: Hoe vaak ben je in Nederland?

S: Even kijken, afgelopen weekend was ik toevallig in Nederland en in april ben ik weer in Nederland tijdens de vakantie maar voor de rest ben ik er zo'n drie keer per jaar…

I: En dat vind je dan wel leuk?

S: Ja, dat vind ik heerlijk, daar kijk ik echt naar uit. Het is zo een beetje thuiskomen en tegelijk weet je het is niet te lang, net precies goed zoals ik het wil…Weet je, op vakantie gaan en tegelijk een beetje thuiskomen…

I: Vakantie thuis dus…

S: Ja, een beetje vreemde beschrijving maar zo is het wel…

I: OK, dan denk ik dat het dat was. Ik hoop dat je het leuk vond.

S: Ja, heel leuk.

I: Dank je wel voor het meedoen en als ik nog vragen heb, stuur ik je wel een mailtje maar ik denk dat ik alles heb.

S: Dat is goed!

I: Dan wens ik je nog heel veel succes met de toetsen voor Nederlands!

S: Bedankt!

8.3.9. Tim

I: We hebben net gesproken waarover het gaat. Ik ga eerst vragen om eens over je leven te vertellen. Waar je bent geboren, van al die dingen. Je gehele levensgeschiedenis i.v.m. de talen.

T: Ik ben Tim. Ik ben in Rotterdam geboren. Mijn vader is uit Groningen, hij heeft zijn hele jeugd in Groningen gewoond. Mijn moeder is Russisch, Moskou. Eerste tien jaar van mijn leven heb ik in Rotterdam gewoond. Mijn eerste vier jaar dat ik naar school ging, heb ik op een Engelstalige school gezeten, maar toen dachten mijn ouders dat het misschien beter was als we in Nederland zouden blijven om naar een Nederlandstalige school te gaan. Dus de 4 jaar daarna heb ik op op een Nederlandstalige school gezeten in Rotterdam.

Daarna kreeg mijn vader een contract in Wenen en zijn we dus hierheen naartoe verhuisd. Waarbij de Engelse school heel erg van pas kwam want ik wist de Engelse taal al vrij goed.

Ik woon hier nu ook 4 jaar. Elke zomer gaan we naar Rusland dus ik spreek ook Russisch goed.

I: Heb je zusjes of broers?

T: Ik heb een kleiner zusje van 9.

I: Je hebt dus de eerst paar jaren in Nederland gewoond. Welke taal heb je daar gesproken?

T: Van in het begin had ik dus Nederlands en Russisch. Met mijn vader spreek ik Nederlands, met mijn moeder Russisch. Samen praten we Engels.

I: Kan je moeder Nederlands?

T: Een klein beetje. Ze heeft een cursus genomen. Ze kan het verstaan maar praten is moeilijker. Ze kan het wel als het moet.

I: En je vader kan Russisch?

T: Klein beetje. Slechter dan mijn moeder Nederlands.

I: Dat is ook moeilijker, denk ik, om te leren, waarschijnlijk?

T: Ja.

I: Jullie praten dus thuis Engels. Met je vader Nederlands, met je moeder Russisch. Hoe zit

het met je zusje?

T: Mijn zusje Russisch.

I: Hoe komt dat? Weet je dat?

T: Het zou kunnen omdat mijn vader heel vaak op zijn werk is en als ik met mijn zusje ben, was het altijd met mijn moeder. Het gaat gewoon automatisch. Ik kan met mijn zus Nederlands praten maar het voelt niet juist aan.

I: Ben je voor school nog naar de kleuterklas gegaan?

T: Ja, ik heb op een kinderverblijf gezeten.

I: En welke taal was dat?

T: Dat was Nederlands.

I: Dat was dan wel Nederlands, ok. Hoe was het met vrienden in die tijd?

T: Op de internationale school was alles in het Engels. Op de Nederlandse school was alles in het Nederlands.

I: Op de internationale school toen je nog in Nederland woonde. De lessen waren allemaal in het Engels. Heb je met de mensen daar altijd in het Engels gepraat of soms ook Nederlands? Want er waren zeker ook Nederlandstalige kinderen op de school.

T: Ik denk dat ik af en toe wel wat leraren had die Nederlands waren maar klassen hadden we in de Engelse school. Maar er was ook een Nederlandse klas als apart vak. Dus af en toe was er wel Nederlands.

I: Dus er was Nederlands. En met andere leerlingen?

T: Vooral Engels. Er waren wel Russische kinderen daar sprak ik wel Russisch mee.

I: Dus je sprak met Russische kinderen Russisch maar met Nederlandstalig kinderen toch Engels?

T: Ja dat klopt. Dat denk ik wel ja.

I: Weet je hoe het kwam dat je naar een Engelstalige school ging?

T: Er was een hele lange wachtlijst voor de Nederlandse scholen in de buurt. In het begin hadden we ook moeite om in een Engelse school te komen. Want de regels daarvoor waren dat ouders moesten contact hebben met een groot bedrijf. En de kans hebben dat ze moeten verhuizen om de 2 jaar. Die kinderen kunnen op die school komen. Maar mijn ouders hebben dus uitgelegd dat er geen plek was op een andere school dus daardoor kwam ik op die Engelse school terecht.

I: En dat ging dan?

T: Ja.

I: Toen veranderde je dan toch naar de Nederlandstalige school. Hoe vond je dat? Hoe was die tijd voor jou?

T: In het begin wel moeilijk. Het was zo een puur Nederlandse school. Ten eerste: ik heb niet echt klassen gehad in het Nederlands. Ten tweede: iedereen keek naar me als een Russische jongen en niet als een Nederlandse jongen. Dus in het begin was het wel moeilijk want iedereen dacht: “hij is Russisch, een beetje raar”. Ik werd af en toe gepest. Maar uiteindelijk kwam het wel goed.

I: Het kwam wel goed. Maar je was dus niet direct opgenomen in die Nederlandse school.

T: Neen, het was een lange wachtlijst.

I: Toen verhuisde je naar Wenen. Wat vond je daarvan?

T: Terug in Nederland had ik er helemaal geen zin in. Ik dacht het zou wel stom zijn. Het was de eerste keer dat we echt verhuisd waren naar een ander land. Toen we wisten dat ik zou verhuizen en ik naar een Engelse school zou gaan had ik ook een paar Engelse klassen gehad om mijn Engels te verbeteren. Dus met hier op school te gaan, ja, dat ging wel vlot. Ik had er geen probleem mee. En met vrienden, ja het is een internationale school dus het gaat wel beter dan dat het een pure school zou geweest zijn.

I: Hoe vond je het om plotseling weer les in het Engels te hebben en niet meer in het Nederlands?

T: Het is wel anders, maar het is niet dat ik het raar vond. Met beide ouders thuis praten we Engels dus het was niet dat ik het Engels compleet was vergeten. Dus dat was geen probleem.

I: Hoe lang gaan jullie hier nog wonen? Weet je dat?

T: Tot de laatste 2 jaar. En dan universiteit, maar ik weet nog niet waar.

I: Het is niet de bedoeling dat je dit jaar gaat verhuizen?

T: Neen, neen. Definitief niet.

I: Welke talen heb je voor de rest nog geleerd?

T: Nu heb ik Engels op school. Een Nederlandse klas en een Russische klas, gewoon thuis privé-les. En op school heb ik nog Duits en Spaans.

I: Duits en Spaans. Hoe gaat het met de andere talen?

T: Best goed. Met Duits heb ik dat Nederlands wel best helpt. Behalve de grammatica maar mijn spreken is mijn sterke punt. In het begin hadden we een paar interviews om te zien hoe goed ik ben op school en toen zei ik dat ik Nederlands ben maar geen Duits sprak. Dus in het begin zat ik de eerste 2 jaar in de allerlaagste klas omdat ze dachten... ja... maar ik hoorde wat de taal was en hoe het leek en zo en dan kwam ik snel in een hogere klas. En het Spaans. Heb ik ook wel. Het is natuurlijk een andere taal. Het Russisch helpt. Maar ook gewoon de Germaanse talen helpen. En een beetje Latijn. Dus daar zit ik ook in hogere klassen. Ik heb er geen moeite mee.

I: Hoe is het met vrienden hier op school? Welke taal spreek je daar mee?

T: Vooral Engels. Met Samuel na de Nederlandse les praten we Nederlands als we naar huis gaan. Als er andere kinderen zijn praten we Engels. Met Russische kinderen praat ik Russisch als we alleen zijn. In een grote groep praten we altijd Engels. En als er een paar Duitse kinderen bij zitten die ook Engels kunnen is het soms nog wat Duits. Dat versta ik, dus.

I: En met Annemarie?

T: Nederlands.

I: Dus je probeert toch met de Nederlandse mensen hier, Nederlands te praten.

T: In de Duitse klas zit ook Annemarie. Dan praten we ook soms tussendoor samen Nederlands in de Duitse klas. In dezelfde klas zit 1 van mijn beter vrienden die Russisch is, daarmee praat ik dan ook wel Russisch tijdens de Duitse klas.

I: Het is wel leuk als niet iedereen het begrijpt, het kan handig zijn.

T: Ja.

I: Wat is je lievelingsboek?

T: Een paar jaar geleden heb ik Tim Getracht gelezen van de Brieven van…. . Ja iets van Tim Getracht, 2 dikke boeken . Vond ik heel erg goed. Waar ik ook wel van hou is om Engelse boeken te lezen en dan de Nederlandse vertaling ervan te lezen. En te kijken wat het verschil daartussen is.

I: Ja, doe je dat?

T: Af en toe wel.

I: En wat valt je dan op?

T: Hangt er van af. Sommige vertalingen zijn heel anders. Zeg maar qua taal en volgorde van structuur.

I: Doe je dat met Russisch ook?

T: Niet zoveel. Met Russisch is het zo dat ik meer de klassieke boeken in het Russisch lees. Niet zoveel de vertalingen.

I: Wat vind je leuker om te lezen? Engels of Nederlands?

T: Ik vind Nederlandse boeken, het is niet een moeilijke taal voor mij. Engels heb ik soms dat het heel langzaam leest. Terwijl met Nederlands lees ik alle boeken tot nu toe vrij makkelijk. Ook al zitten er soms moeilijke woorden en thema's in, ik heb er geen moeite mee.

I: Dus je leest Nederlands gemakkelijker?

T: Ja.

I: Hoe vind je dat het is met het spreken?

T: Ik denk toch wel beter Engels. Want ik spreek meer Engels dan Nederlands.

I: ok. Muziek?

T: Ik speel piano sinds mijn 6de.

I: Leer je het hier ook nog?

T: Ja. Ik neem pianolossen.

I: Hier op school?

T: Neen, thuis.

I: Ok. En welke taal?

T: Russisch. Ik heb een Russische juf.

I: En voor de rest, doe je sport of zo?

T: Ik speel rugby hier op school.

I: Ok, dus dat is in het Engels?

T: Ja, dat is in het Engels. Het gaat gewoon in het Engels.

I: En buiten school, welke talen spreek je dan het meest? Als je onderweg bent of zo is dat dan meestal met vrienden van school?

T: Als ik ook uitga in de stad is dat met vrienden van de school. Ik heb geen vrienden buiten de school. Dus geen Duitse vrienden. Dus eigenlijk in het Engels.

I: Dus Duitse vrienden heb je eigenlijk niet?

T: Ik heb Duitse vrienden. Maar dat zijn vrienden met wie ik evengoed Engels mee kan praten.

I: En dat doe je dan?

T: Ja.

I: Welke talen denk je dat belangrijk gaan zijn voor je in de toekomst? Met welke talen ga je het meest te doen hebben, denk je?

T: Zeker Engels. Ik denk of in Engeland te studeren. Maar als dat niet kan zou ik graag in Nederland studeren. Dus ik ga ook Engels en Nederlands voor IB doen. Ik zou graag ingenieur studeren op universiteit. Dus als het in Engeland niet zou kunnen dan zou ik graag naar TU Delft gaan, naar aerospace engineer. Dus ik ga Nederlands op A niveau doen en Engels op A niveau doen.

I: Met Russisch ga je niets doen?

T: Daar is het zo, ik heb hier meer het gevoel van en ook juf Els heeft meer het idee van wat er precies verwacht wordt van in de komende 2 jaar van IB dat ik daar goed voorbereid zou zijn. Terwijl ondertussen is het privé-les en de juf heeft geen idee wat het IB is. Het is meer lezen van literatuur, beetje grammatica, soms schriftelijk, ik kan ook wel goed schrijven, maar het is meer literatuur en lezen. Ik heb het gevoel dat als ik volgend jaar IB dan zou het niet goed komen. Het is een andere juf en die heeft andere verwachtingen.

I: Is er hier op school geen MT Russisch.

T: Jawel. Maar het probleem was dat de juf geen privé-les wou geven en de andere Russische kinderen hadden geen zin om les te volgen.

I: Ok. Dus je was de enige geweest?

T: De juf had aan mijn moeder gezegd dat als de andere kinderen plotseling wel les zouden nemen, zou ze bellen om te zeggen dat er wel klassen zouden zijn. Maar daar is niets van terecht gekomen.

I: Ok. Als je nu een taalcursus zou winnen. Welke taal zou je dan willen leren?

T: Dat weet ik niet goed. Een exotisch taal zou misschien Chinees zijn. Lijkt me best ook handig en ik heb gehoord dat in vele scholen Chinees wordt gegeven als aparte les. En anders misschien Grieks. Het is ook een bijzondere en oude taal.

I: Als je een boek cadeau zou krijgen, in welke taal zou je het dan willen hebben? Je krijgt van een winkel een boek cadeau en je mag kiezen welk en in welke taal. Welke taal zou je kiezen denk je?

T: Ja, dat hangt af van het boek. Ik lees liever de originele taal. Als de schrijver Nederlands is, lees ik het boek liever in het Nederlands. Voor de rest maakt het niet uit.

I: En wat voor boeken heb je thuis?

T: Een beetje van alles. Ik bestel best vaak Nederlandse boeken op internet. Engelse boeken krijg ik zo af en toe van overal. Russisch, mijn oma komt af en toe en dan neemt ze een paar boeken mee. En op vakantie probeer ik altijd 3 boeken mee te nemen van elke taal 1.

I: Stel, we zijn 10 jaar verder. Je hebt een vrouw en gaat een kind krijgen. In welke taal ga je dat kind groot brengen?

T: Hm, dat is moeilijk. In 3 talen zal het niet lukken.

I: Welke taal is het belangrijkst voor jou dat je kind leert?

T: Ik weet niet wat de situatie binnen 10 jaar gaat zijn, maar hoe het nu is, dan zou het waarschijnlijk wel Engels zijn.

I: Engels, ook al is het niet je moedertaal.

T: Ja, het is gewoon een internationalere taal. Je hebt er veel meer aan. Het zou leuk zijn moest ze mijn taal ook kennen en spreken. Maar Engels is toch wel belangrijk.

I: En stel dat je vrouw Engelse is. En je beslist om je kind 2-talig op te voeden. Zou je dan voor Nederlands of Russisch kiezen?

T: Daar zie ik geen verschil in. Het zal waarschijnlijk toch wel, hm, Russisch - Nederlands. Russisch is toch ook wel belangrijk. Er zijn meer mensen die Russisch spreken. In Nederland spreken meer mensen Engels dan als je in Rusland Engels praat. Daar verstaat niemand je.

I: Dus je zou eerder Russisch kiezen?

T: Ja, ik denk het wel.

I: Wat vind je nu tegenwoordig van je talen? Welke talen vind je belangrijkst voor jou?

T: Ik stel nu mijn prioriteiten zelf op Engels en Nederlands. Russisch laat ik een beetje vallen. Grotendeels door het IB. Ik probeer Engels en Nederlands zoveel mogelijk te studeren. Duits en Spaans heb ik nu ook het gevoel, het is goed dat ik het een paar jaar geleerd heb, maar nu laat ik het wel vallen.

I: Je hebt genoeg talen eigenlijk.

T: Ja.

I: Het is wel heel mooi dat je Nederlands en Russisch als moedertaal hebt.

T: Ja.

I: Ok. We zijn bijna klaar. Het enige dat ik je nog ga vragen: je krijgt een mannetje en je krijgt vele kleurtjes. Ik ga vragen dat je nu probeert de talen in het mannetje te plaatsen. Waar jij denkt dat ze thuis horen. Je kan voor elke taal een kleur nemen. En denk er goed over na. Welke taal spreek ik met wie, met mijn familie, met mijn omgeving,… en probeer dan de talen te plaatsen in het lichaam. Weet je wat ik bedoel?

T: Dus in het hart en het hoofd?

I: Waar je wil. Je mag zelf kiezen. Waar jij denkt dat de taal thuis hoort. En schrijf er misschien nog bij vanonder welke kleur welke taal is.

T: Ok.

I: Leg eens uit. Waarom heb je het zo gedaan?

T: Engels is handig. De meeste communicatie gebeurt in het Engels. Als ik huiswerk maak, zelfs voor Engels, probeer ik het ook soms in het Nederlands te doen. Bijvoorbeeld wiskunde. Cijfers doe ik meestal wel in het Nederlands. Ook omdat mijn vader me helpt met wiskunde. Hij doet economie dus hij helpt me vooral met wiskunde en dat is dan in het Nederlands.

Russisch is in het hart. Ik weet niet. Als ik Russisch hoor dan voelt dat gewoon heel dichtbij.

I: Voelt meer thuis dan de andere talen?

T: Ja.

I: In welke taal denk jij? Als je nu `s avonds in bed ligt of nadenkt over dingen?

T: Dat verschilt.

I: Waar hangt dat van af?

T: School kan in Nederlands zijn of Engels maar niet in het Russisch. Maar als ik een film in het Russisch zie dan zal het in het Russisch zijn. Hangt af over welke taal het gaat er voor.

I: Ok. Goed, dan denk ik dat ik het meeste heb. Ik hoop dat je het een beetje leuk vond. Hartelijk bedankt voor het meedoen.